สังคมศาสตร์การพัฒนา

รวมบทความวิชาการ และ บทความวิจัย

บรรณาธิการ : ศิบดี นพประเสริฐ

สังคมศาสตร์การพัฒนา : รวมบทความวิชาการ และบทความวิจัย

ศิบดี นพประเสริฐ
บรรณาธิการ

ภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2564

คำนำ

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2526 มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้มีความรู้ในการเข้าใจสภาพสังคมไทยในทุก ๆ ด้าน การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นในเชิงสหวิทยาการเป็นแห่งแรกในประเทศไทย โดยเปิดสอนใน 3 สาขาวิชา คือ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ที่เน้นหนักไปในสาขาการพัฒนาที่มีการผนวกรวมสาขาหลักทั้งสามเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยใช้ชื่อหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา

หลักสูตรวิชาเอกสังคมศาสตร์การพัฒนา ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความเข้าใจ แนวความคิดและทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ โดยสามารถนำมาใช้วิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อแสวงหาคำตอบในประเด็นที่สงสัยได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษา นักศึกษาที่ผ่านมาแต่ละรุ่นของหลักสูตร จะต้องผ่านการทำงานวิจัยที่เป็นไปตามเนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดรายวิชาทางด้านระเบียบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนาและการศึกษาเอกเทศ โดยขั้นตอนของการทำวิจัย เริ่มตั้งแต่การพัฒนาโครงร่างวิจัย การเก็บข้อมูลภาคสนาม และการจัดทำเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์ ใช้เวลาประมาณ 1 ปีครึ่ง ทำให้ผลงานวิจัยของนักศึกษาที่ออกมา มีข้อมูลจากพื้นที่วิจัยที่น่าเชื่อถือและน่าสนใจดังเช่นในหนังสือรวมบทความวิจัยเล่มนี้

10 บทความวิจัยของนักศึกษาที่ท่านกำลังจะได้อ่านนี้ จะทำให้ท่านได้รับความรู้และความเข้าใจถึงสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากการศึกษาสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์การพัฒนา ทั้งในแง่มุมเรื่องการนำเสนอกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งการเลือกนำเสนอผลการวิจัยของตนออกมาในรูปของบทความวิจัย

อาจารย์ ดร. ศิบดี นพประเสริฐ
และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 เอกสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
บทบรรณาธิการ	ค
1. การสื่อสารความทุกข์เชิงสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าบนทวิตเตอร์	1
2. องค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563	15
3. อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมือง	32
4. บทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย กรณีศึกษาการประท้วงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563	58
5. กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549	72
6. เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก	86
7. ปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสีย ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	113
8. การศึกษาการใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการ ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน	132
9. ปัญหาเศรษฐกิจกับการพนัน	148
10. การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด	160

บทบรรณาธิการ

พุทธศักราช 2526 นอกจากจะเป็นปีที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย ภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศแล้ว ยังนับเป็นปีที่สำคัญยิ่งสำหรับคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพราะเป็นปีที่ก่อตั้งภาควิชาสังคมศาสตร์ อันเป็นภาควิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจสภาพสังคมไทยทุกมิติ จึงออกแบบการจัดการเรียนการสอนเชิงสหวิทยาการเป็นแห่งแรกในประเทศไทย โดยเปิดสอนใน 3 สาขาวิชา อาทิ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เน้นหนักไปในสาขาการพัฒนาที่มีการผนวกรวมสาขาหลักทั้งสามเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยมีชื่อหลักสูตร คือ “อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา”

หลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเข้าใจแนวความคิดและทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ ผ่านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาด้วยการค้นคว้าวิจัยประเด็นปัญหาทางสังคมในแง่มุมต่างๆ ที่นักศึกษาสนใจ ด้วยความมุ่งหวังว่านักศึกษาจะสามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อหาคำตอบในประเด็นที่สงสัยได้อย่างเหมาะสมและเป็นเหตุเป็นผล

ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาเป็น “อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา” นักศึกษาที่ผ่านมาแต่ละรุ่นของหลักสูตร นอกจากจะต้อง “แลกเปลี่ยน เรียนรู้” ร่วมกับคณาจารย์ประจำภาควิชาตลอดระยะเวลา 4 ปีการศึกษาแล้ว นักศึกษายังจะได้เป็นเจ้าของบทความวิจัย ที่เป็นผลผลิตจากกระบวนการทำงานวิจัย อันเป็นไปตามเนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดรายวิชาทางด้านระเบียบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนา และการศึกษาเอกเทศ อันมีขั้นตอนการทำวิจัย เริ่มตั้งแต่พัฒนาประเด็นปัญหาวิจัย โครงร่างวิจัย การศึกษาค้นคว้า การเก็บข้อมูลภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งพบข้อค้นพบของงานวิจัย และการจัดทำเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์ ที่ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปีครึ่ง ส่งผลให้ผลงานวิจัยมีข้อมูลจากพื้นที่วิจัยที่น่าสนใจและเชื่อถือได้ ดังเช่นที่ปรากฏในหนังสือรวมบทความวิจัยเล่มที่ท่านผู้อ่านกำลังถืออยู่ ณ ขณะนี้

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน มีส่วนอย่าง

สำคัญต่อการแสวงหาและตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาวิจัยที่เป็นที่สนใจร่วมกันทั้งนักศึกษาและคณาจารย์ประจำภาควิชา โดยบทความวิจัยของนักศึกษาทั้ง 10 บทความวิจัยที่ท่านจะได้อ่านต่อไป จะทำให้ท่านผู้อ่านได้ความรู้และความเข้าใจถึงสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากการศึกษาสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์การพัฒนา ทั้งในแง่มุมเรื่องการนำเสนอกรอบแนวคิด และ/หรือทฤษฎีที่นำมาใช้ การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งการเลือกนำเสนอผลการวิจัยในรูปของบทความวิจัย

บทความแรก **การสื่อสารความทุกข์เชิงสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าบนทวิตเตอร์** ของนางสาวชลธิชา ลอยฟ้า และนางสาวญาณิษา คุ้มเพื่อน นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา รักยุติธรรม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัยนี้ศึกษาความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่สะท้อนผ่านการใช้ทวิตเตอร์ โดยเก็บข้อมูลจากบัญชีทวิตเตอร์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจำนวน 28 บัญชี เป็นระยะเวลา 1 ปี (14 ตุลาคม 2562 - 14 ตุลาคม 2563) ร่วมกับการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าของบัญชีจำนวน 5 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดความทุกข์เชิงสังคม (Social Suffering) มุ่งเน้นความทุกข์ด้านการสื่อสาร ที่สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงและการฟื้นหายของโรคซึมเศร้าเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแยกไม่ขาด ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายทางการแพทย์ที่ยืนยันว่า การฟื้นหายจากโรคซึมเศร้าจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ป่วยได้รับการสนับสนุนจากสังคมได้รับความเข้าใจจากคนรอบตัว เพื่อให้พวกเขาเกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพียงลำพัง รวมไปถึงสื่อออนไลน์อย่างทวิตเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการบรรเทาความทุกข์ด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารมีความสำคัญกับผู้ป่วยโรคซึมเศร้าอย่างมาก เนื่องจากส่งผลกระทบโดยตรงต่ออาการของโรคทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การสามารถสื่อสารกับผู้คนรอบข้างได้เป็นอย่างดีจะช่วยให้อาการของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าดีขึ้น หรืออาจนำไปสู่การหายขาดจากโรคได้ แต่สิ่งที่มักเกิดขึ้นคือโรคซึมเศร้ามักจะถูกผลักให้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวผู้ป่วยและผู้ป่วยจะต้องแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองจนทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ผู้ป่วยจำนวนมากจึงหาช่องทางอื่น ๆ ในการสื่อสาร สื่อออนไลน์จึงกลายมาเป็นทางเลือกสำคัญของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทวิตเตอร์ที่สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัย สร้างเพื่อนหรือเครือข่ายผู้ป่วย หรือแม้แต่มอบอำนาจให้กับผู้ป่วยในการจัดการการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ ทวิตเตอร์จึงกลายมาเป็นพื้นที่ในการบรรเทาความทุกข์ด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

บทความชิ้นต่อมา คือ **องค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563** โดยนางสาวภารวี แสงทอง นางสาวศิปภัสร ศักดิ์ศรีศิริสกุล และนายสิทธิชัย อังสนาวศิน นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีอาจารย์ ดร. ศิบดี นพประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 และ ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและหลังการระบาดของ รคโควิด-19 ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลักของบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลจากงานเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 แม้ลักษณะการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ผู้วิจัยเลือกจะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน แต่มีจุดประสงค์เดียวกัน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

บทความวิจัยชิ้นที่สาม คือ **อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมือง** โดยนางสาวจิรัชยา จันทร์คง นางสาวรดารัตน์ ศุภศรี และนางสาวอัจจิมา ศรีราจันทร์ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 และ 5 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา รักยุติธรรม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมือง” ซึ่งเป็นการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกในการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน เพื่อแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ความรู้สึกมีส่วนผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างไร สารนิพนธ์ชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งกลุ่มผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าของพวกเขาผ่านทางสื่อออนไลน์ สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เพิ่มเติมอย่างเจาะลึกเพื่อเก็บรวมรวมข้อมูล วิเคราะห์เรื่องเล่าของพวกเขาโดยใช้แนวคิดเรื่องเล่า (Narratives) ประกอบกับแนวคิดอารมณ์ความรู้สึกและการต่อสู้ทางการเมืองด้วยอารมณ์ความรู้สึก (Emotional political resistance) และนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา (Descriptive) ผลการศึกษาพบว่าอารมณ์ความรู้สึกทั้ง 4 อารมณ์ ได้แก่ ความกลัว (Fear) ความโกรธ (Anger) ความเสียใจ (Sorrow) และความหวัง (Hope) ล้วนมีส่วนผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน นอกจากนี้เรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองแต่ละคนสะท้อน

ประเด็นต่างๆ แตกต่างกันไปดังนี้ 1. เรื่องเล่าสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการกระทำของผู้เล่า รวมถึงท้าทายอุดมการณ์ความเชื่อในสังคมของผู้เล่า 2. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อบอกตัวตน อัตลักษณ์ และเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับสังคม 3. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง 4. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อหาทางออกของปัญหา และ 5. บุคคลสร้างความหวังจากเรื่องเล่า

บทความวิจัยชิ้นต่อมา คือ **บทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย กรณีศึกษาการประท้วงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563** โดย นางสาว สุดารัตน์ บุญรอด นางสาวสุรีย์วรรณ ศิริทรานนท์ และนางสาวสุกฤตา กระจ่างแจ้ง นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา มีอาจารย์ ดร. ศิบดี นพประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของแฮชแท็กในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือ ศึกษาโพสต์ที่มีการติดแฮชแท็กดังต่อไปนี้ #ม็อบตุลา ทั้งหมด 18 แฮชแท็ก ศึกษาโพสต์ติดแฮชแท็กที่กำหนดไว้ที่ปรากฏในวันที่ 14 ตุลาคม จนถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ที่ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุมบนทวิตเตอร์ โดยตลอดปี 2563 ก็ได้ปรากฏให้เห็นความตื่นตัวทางการเมืองในประเทศไทยผ่านแฮชแท็กต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าจะมีหลายเหตุการณ์เกิดขึ้นในแต่ละวัน แต่รูปแบบการใช้งาน #ม็อบตุลา ที่ปรากฏนั้นไม่ต่างกันมาก สามารถรวมรวมและจัดประเภทได้ 3 ประเภท ประเภทแรกคือการประชาสัมพันธ์การชุมนุม โดยผู้ประชาสัมพันธ์สามารถเป็นใครก็ได้ที่มีบัญชีผู้ใช้งานทวิตเตอร์ ประเภทที่สองคือการสนับสนุนและเลิกสนับสนุนการชุมนุม บทบาทการประชาสัมพันธ์ของแฮชแท็กที่มีประสิทธิภาพ ทำให้คนส่วนมากเข้าถึงสาร ประเภทที่สามคือการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกส่วนตัว ของผู้ใช้งานแฮชแท็ก และประเภทที่สี่คือการนำเสนอภาพลักษณ์ โดยแฮชแท็กม็อบตุลา สามารถเครื่องมือในการเคลื่อนไหวบนโลกออนไลน์ของกลุ่มผู้ชุมนุมก็การนำเสนอถึงเรื่องดีๆ ของกลุ่มผู้ชุมนุม ประเภทที่ห้าคือการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของตำรวจ การวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุม ประเภทที่หกคือการรายงานสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการชุมนุม ซึ่งผู้ใช้งานทวิตเตอร์ทุกคนสามารถเป็นสื่อรายงานสถานการณ์ต่างๆ โดยการใช้แฮชแท็กม็อบตุลา

บทความวิจัยชิ้นที่ 5 คือ **กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคมสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549** โดยนายกิจจาพัฒน์ นาควิริยะ นางสาวกุลธิดา ไอยราพงศ์ นายชยุตม์ ชาตระกูล และนางสาวนริศรา โสภา

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีอาจารย์ ดร. ศิบดี นพประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549 ที่ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของทักษิณ ชินวัตร โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แนวคิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และแนวคิดระบบอุปถัมภ์มาประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งอธิบายความเป็นมาของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมตั้งแต่การเริ่มขยายอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมในช่วงทศวรรษที่ 2530 มาจนถึงช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ร่วมกับการอธิบายบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการขึ้นมามีอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม อีกทั้งอธิบายกระบวนการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม และการมีส่วนในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับกิจการโทรคมนาคมของตัวแสดงต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ว่ากลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม ในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม หรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้อธิบายให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายของเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคมต่อบริบทเชิงโครงสร้างอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า นโยบายด้านโทรคมนาคมในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง 2549 ที่ถูกกล่าวว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมนั้นไม่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่านโยบายดังกล่าวเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือพวกพ้องตนจริง ถึงแม้จะมีแหล่งข้อมูลและงานวิชาการหลายชิ้นที่กล่าวถึงความเป็นไปได้ของการเอื้อประโยชน์นั้น แต่ข้อมูลดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่าการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการพยายามช่วยเหลือเกื้อกูลของพรรคพวกหรือเครือญาติเดียวกันจริง

บทความชิ้นต่อมา คือ **เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก** โดยนางสาวพนิดา ดวงดาว นางสาวสุจิตตรา ฉ่ำมะณี และนางสาวเพียงฉัตร อยู่ไพบูลย์ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์นาตยา อยู่คง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทเครือข่ายสังคมออนไลน์การใช้และการแสดงออกของความรักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชัน ดำเนินการโดยใช้แนวคิดทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ แนวความคิดความรัก แนวความคิดเพศวิถี และแนวความคิดสัญญะวิทยา ผู้วิจัยเลือกใช้แอพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) และทินเดอร์ (Tinder) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผ่านแอพพลิเคชันจำนวน 6 คู่ 12 คน

ผลการศึกษาพบว่า การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันโดยมีระดับเริ่มต้นทำความรู้จัก ระดับศึกษาความสัมพันธ์ ระดับกระชับความสัมพันธ์ และระดับหลอมรวมความสัมพันธ์ การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักในการเริ่มต้นความสัมพันธ์มี 2 ลักษณะคือ 1. แอพพลิเคชันส่วนตัว 2. แอพพลิเคชันสาธารณะ โดยมีบริบทเงื่อนไขที่กำหนดการเลือกใช้คือความสัมพันธ์ว่าเป็นคู่รักที่ไม่รู้จักกันมาก่อนและคู่รักที่รู้จักกันมาก่อน ซึ่งคู่รักมีการใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ 2 ประเภท คือ 1. คู่รักที่ใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กเพียงแอพพลิเคชันเดียว 2. คู่รักใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม การแสดงออกความรักของคู่รักในเครือข่ายสังคมออนไลน์พบในระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมซึ่งเป็นการเปิดเผยสถานะกับคนรักโดยใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ คือ แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม พบว่าการแสดงออกความรักของคู่รักในระดับหลอมรวมมีมากกว่าระดับกระชับความสัมพันธ์และการแสดงออกความรักของคู่รักมีทั้งอารมณ์รักโรแมนติก อารมณ์น้อยใจ อารมณ์หึงหวง ซึ่งเป็นอารมณ์ทั้งในแง่บวกและลบโดยใช้สัญญะที่เป็นรูปภาพ ภาษา สิ่งของ ทั้งนี้สัญญะดังกล่าวเป็นชุดความคิดค่านิยมของสังคมที่กำหนดว่าในแต่ละอารมณ์จะใช้สัญญะอะไรในการสื่อความหมายของอารมณ์ นอกจากนี้มีการแสดงออกความรักที่มีอารมณ์ที่หลากหลายจะอยู่ภายใต้บริบทเงื่อนไขเกี่ยวกับเรื่อง สถานภาพ ความเป็นเพศและวันโอกาสพิเศษต่าง ๆ ทำให้การโพสต์ที่แสดงออกความรักของคู่รักมีความแตกต่างหลากหลายและขัดแย้ง

บทความชิ้นที่ 7 คือ **ปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสีย ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี** โดยนางสาวคัทลียา คงเมือง นางสาวธันย์ชนก ศิลปกิจโกศล และนางสาวนันทวรรณ ไทยประสานทรัพย์ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีอาจารย์เขมรินทร์ เพ็ญแสงอ่อน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลสวนผึ้ง 2. เพื่อศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้งในการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 9 คน และผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการศึกษาพบว่า 1.การดำเนินการจัดสวัสดิการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของสำนักงานตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ได้มีปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 4 ประเด็น คือ 1) ปัญหาของขั้นตอนในการยื่นของบประมาณสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 2) ปัญหาด้านการกรอกข้อมูลผู้สูงอายุที่มีสิทธิเข้าฐานระบบผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3) ปัญหาการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน และ 4) ปัญหาในด้านการจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 2.ปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ได้มีปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 2 ประเด็น คือ 1) ความลำบากในการเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และ 2) ปัญหาการเข้าถึงเทคโนโลยี

บทความชิ้นถัดมา คือ **การศึกษาการใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน** โดยนางสาวขนิษฐา ผาสุก นางสาวสรัลชนา จิตอุทัศน์ นางสาวสุกัญญา พุทธเสน นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา บทความวิจัยชิ้นนี้ นักศึกษาเลือกผลงานศิลปะจากเพจเฟซบุ๊กและยูทูบเพื่อศึกษาว่า บริบททางสังคมและการเมืองในปี 2557 – 2563 มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้และสร้างสรรค์งานศิลปะในเชิงต่อต้านรัฐหรือไม่ อย่างไร และวิเคราะห์วัตถุประสงค์ ความต้องการของศิลปินในการสร้างสรรค์งานศิลปะสะท้อนการเมืองและต่อต้านรัฐ โดยนักศึกษาศึกษาศิลปะประเภทภาพจากเพจเฟสบุ๊ก Headache Stencil, Baphoboy และไข่แมวx ศิลปะประเภท บทเพลงจากยูทูบของศิลปิน Rap Against Dictatorship และโยชิ 300 นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงตัวนำพาความหมายที่มีอยู่ในผลงานศิลปะและการใช้ศิลปะในการต่อต้าน ต่อสู้กับรัฐอย่างสันติวิธีอีกด้วย โดยการวิเคราะห์ดังกล่าวอธิบายผ่านแนวคิดวัฒนธรรมการประท้วง แนวคิดอารมณ์กับการประท้วง และแนวคิดยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง ผลการศึกษาพบว่าบริบททางสังคมและการเมืองปี 2557 – 2563 ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการทหาร ส่งผลให้ศิลปินเกิดอารมณ์ความรู้สึกโกรธและไม่พอใจจากการเผชิญอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกกดขี่ ถูกคุกคามและไร้ซึ่งเสรีภาพ นำไปสู่การแสดงออกผ่านการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำข่าวและเหตุการณ์ที่รับรู้ รวมถึงประสบการณ์และทักษะที่มี มาแปลจากอักษรเปลี่ยนเป็นงานศิลปะเพื่อแสดงออกและเคลื่อนไหวในเชิงต่อต้านรัฐในระดับและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ถึงแม้ว่าศิลปะในงานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความถนัด ทักษะและรูปแบบที่เลือกในการแสดงออกผ่านผลงานศิลปะของแต่ละศิลปิน แต่จุดร่วมเดียวกันคือมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อสู้กับรัฐอย่างสันติวิธีไร้ความรุนแรงและเพื่อต่อต้านการกระทำอันไม่ชอบธรรมของรัฐเผด็จการทหาร รวมถึง

มีความคาดหวังร่วมที่ต้องการให้สาธารณชนผู้รับสารรับรู้ใจความสำคัญที่พวกเขาต้องการจะสื่อ กล้าตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และเกิดการตระหนักรู้ถึงสิทธิ เสรีภาพของตัวเอง รวมถึงท้ายที่สุดต้องการให้สาธารณชนเกิดการลุกขึ้นมาเรียกร้องและเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้น

บทความชิ้นที่ 9 คือ **ปัญหาเศรษฐกิจกับการพนัน** โดยนางสาวจารุวรรณ เบี้ยวทุ่งน้อย และนางสาวปริษา เมธาดิลกถาวร นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ตะวัน วรรณรัตน์ เป็นที่ปรึกษา บทความวิจัยชิ้นนี้การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563 2.) เพื่อศึกษาการเล่นการพนันของคนไทย และ 3.) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่เล่นการพนัน ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เล่นหวยใต้ดินและกลุ่มตัวอย่างที่เล่นบาคาร่า จำนวน 20 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์พูดคุยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2562-2563 อันมีปัจจัยมาจากการระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากกับกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่มีอาชีพทำงานโรงงาน ห้างสรรพสินค้า รับจ้างเป็นพนักงานทั่วไป บางคนก็อยู่ในเขตที่มีพื้นที่เสี่ยงทำให้พวกเขาต้องโดนพักงานเพื่อเฝ้าระวังโรค ธุระกิจปิดตัวเพราะขาดรายได้ อีกทั้งยังถูกลดเงินเดือน หรือที่ร้ายแรงที่สุดก็คือตกงาน ส่งผลให้คนเข้ามาเล่นการพนันกันมากขึ้น โดยอัตราการเข้าเล่นและการลงจำนวนเงินในการแทงแต่ละครั้งนั้นเพิ่มขึ้นจริง โดยให้เหตุผลที่ว่าการเล่นพนันของเป็นการลงทุนที่เสี่ยงแต่คุ้มค่าถ้าถูกรางวัล และยังเป็นช่องทางเดียวที่จะสามารถหาเงินได้ง่ายและได้เงินเร็ว ผลจากการวิจัยชี้ได้ชัดว่าสภาพเศรษฐกิจส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีรายได้ที่ลดลงและมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นและลดลงแต่จำนวนเงินในการแทงหวยใต้ดินกับบาคาร่านั้นกลับเพิ่มมากขึ้น เพราะการพนันคือทางเดียวที่จะทำให้พวกเขามีเงินเพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด

บทความชิ้นที่ 10 คือ **การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด** โดยนางสาว กัญญาพัชร คกมิ และนางสาวปวันรัตน์ เพ็ชรพงศ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ตะวัน วรรณรัตน์ เป็นที่ปรึกษา บทความวิจัยชิ้นนี้การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การทำงานของคนขับแกร็บฟู้ด (2) ระบบการจัดการเกี่ยวกับการจ้างงานของบริษัทแกร็บ และ (3) การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด บริษัทแกร็บมีกระบวนการที่ทำให้คนขับแกร็บฟู้ดกลายเป็นแรงงานนอกระบบ โดยมีการหลีกเลี่ยงกฎหมาย ผลการศึกษาพบว่า การกระทำของบริษัท

เป็นการหลีกเลี่ยงการรับผิดชอบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยการใช้คำว่า “พาร์ทเนอร์” เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้บริษัทและคนขับแกร็บมีสถานะเป็น ‘ลูกจ้าง’ และ ‘นายจ้าง’ เพื่อที่บริษัทจะได้หลีกเลี่ยงการรับผิดชอบ และการปฏิบัติของบริษัทที่มีการกดขี่คนขับแกร็บ โดยการที่กำหนดค่าตอบแทนที่ต่ำ และบริษัทมีการใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยไม่แจ้งให้ทราบและไม่รับฟังความเห็นของคนขับแกร็บ การกระทำของบริษัท การลดทอนอำนาจของคนทำงานมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นอัลกอริทึม (Algorithm) และระบบคอลเซ็นเตอร์ที่ทำให้คนขับแกร็บไร้เสียงและอำนาจต่อรอง

ในฐานะบรรณาธิการหนังสือรวมบทความวิจัยฉบับนี้ ขอขอบคุณ นายชยุตม์ ชาตระกูล ที่ช่วยประสานงานเรื่องการทำบทความกับนักศึกษาร่วมรุ่นมาโดยตลอด และนางสาวสุกฤตา กระจ่างแจ้ง ที่เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการในการจัดหน้าและการจัดทำรูปเล่ม อีกทั้งขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์นาตยา อยู่คง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา รักยุติธรรม อาจารย์เขมรินทร์ เพ็ญแสงอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ตะวัน วรรณรัตน์ ที่รับผิดชอบในการสอนให้นักศึกษาทำวิจัย และเขียนบทความวิจัย และยังหวังใจเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของนักศึกษาสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์การพัฒนาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์แก่วงวิชาการ สังคม และผู้ที่สนใจโดยทั่วไป และยังหวังด้วยว่าภาควิชาสังคมศาสตร์จะได้มีโอกาสเปิดพื้นที่สำหรับนักศึกษาในการนำเสนอผลงานทางวิชาการเช่นนี้อีกต่อไปในอนาคต

ศิบดี นพประเสริฐ
บรรณาธิการ

การสื่อสารความทุกข์เชิงสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าบนทวิตเตอร์

The Communication of Social Suffering of Patients with Depression on Twitter

นางสาวชลธิชา ลอยฟ้า
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวญาณิษา คุ้มเพื่อน
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อัจฉรา รักยุติธรรม
ที่ปรึกษา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
email: atchara.rak@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่สะท้อนผ่านการใช้ทวิตเตอร์ โดยเก็บข้อมูลจากบัญชีทวิตเตอร์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจำนวน 28 บัญชี เป็นระยะเวลา 1 ปี (14 ตุลาคม 2562 - 14 ตุลาคม 2563) ร่วมกับการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าของบัญชีจำนวน 5 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดความทุกข์เชิงสังคม (Social Suffering) มุ่งเน้นความทุกข์ด้านการสื่อสารที่สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงและการฟื้นหายของโรคซึมเศร้าเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแยกไม่ขาด ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายทางการแพทย์ที่ยืนยันว่า การฟื้นหายจากโรคซึมเศร้าจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ป่วยได้รับการสนับสนุนจากสังคม ได้รับความเข้าใจจากคนรอบตัว เพื่อให้พวกเขาเกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพียงลำพัง รวมไปถึงสื่อออนไลน์อย่างทวิตเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการบรรเทาความทุกข์ด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าอย่างไร จากการศึกษาข้อความของแต่ละบัญชีทวิตเตอร์ทั้งหมด 12,251 ข้อความ เป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับโรคซึมเศร้าเป็นจำนวน 6,955 ข้อความ ทั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นตามสมมติฐานความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารที่ผู้วิจัยตั้งขึ้น ได้แก่ สื่อสารไม่ได้เท่าที่ต้องการ สื่อสารแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ สื่อสารแล้วได้รับการตอบสนองที่ไม่พึงประสงค์และไม่ต้องการสื่อสารกับคนรอบตัว

ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารมีความสำคัญกับผู้ป่วยโรคซึมเศร้าอย่างมาก เนื่องจากส่งผลกระทบโดยตรงต่ออาการของโรคทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การสามารถสื่อสารกับผู้คนรอบข้างได้เป็นอย่างดีจะช่วยให้อาการของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าดีขึ้น หรืออาจนำไปสู่การหายขาดจากโรคได้ แต่สิ่งที่มักเกิดขึ้นคือโรคซึมเศร้ามักจะถูกผลักให้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวผู้ป่วยและผู้ป่วยจะต้องแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองจนทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ผู้ป่วยจำนวนมากจึงหาช่องทางอื่น ๆ ในการสื่อสาร สื่อออนไลน์จึงกลายมาเป็นทางเลือกสำคัญของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทวิตเตอร์ที่สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัย สร้างเพื่อนหรือเครือข่ายผู้ป่วย หรือแม้แต่มอบอำนาจให้กับผู้ป่วยในการจัดการการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ ทวิตเตอร์จึงกลายมาเป็นพื้นที่ ในการบรรเทาความทุกข์ด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

คำสำคัญ: Social Suffering, ผู้ป่วยโรคซึมเศร้า, ปัญหาด้านการสื่อสาร, ความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสาร,
ทวิตเตอร์

1. บทนำ

บทความวิจัยชิ้นนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง **การสื่อสารความทุกข์เชิงสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าบนทวิตเตอร์** โดยมีที่มาจากอัตราการป่วยเป็นโรคซึมเศร้าในไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และมีอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จในปีพ.ศ. 2561 ที่เพิ่มขึ้นจาก 6.03 เป็น 6.32 รายต่อประชากรแสนคน (กรมสุขภาพจิต, 2562) แม้ว่า นพ.ณัฐกร จำปาทอง ผู้อำนวยการศูนย์ป้องกันการฆ่าตัวตายระดับชาติ กรมสุขภาพจิต จะประมาณการว่าในจำนวนผู้ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จ ในปี พ.ศ.2562 นั้นเกิดจากภาวะซึมเศร้าราว 10% เท่านั้น แต่โรคซึมเศร้าก็ยังนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การฆ่าตัวตายสำเร็จอย่างปฏิเสธไม่ได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยกลับพบว่าคนในสังคมยังขาดความเข้าใจต่อโรคซึมเศร้าอยู่มาก ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพระบุว่า คนไทยคิดว่าโรคซึมเศร้านั้นเป็นโรคจิตเภท แต่แท้จริงแล้วโรคซึมเศร้าเป็นเพียงโรคทางจิตเวชที่รักษาหายได้เหมือนโรคทางด้านร่างกายอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องไกลตัว ทั้งที่ในทุก ๆ 1 ชั่วโมง 30 นาที จะมีคนไทยฆ่าตัวตายเพราะโรคซึมเศร้า1 ราย (sineenow, 2560)

โรคซึมเศร้าเป็นโรคจิตเวชชนิดหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมและร่างกายของผู้ป่วย โดยมีสาเหตุหลัก ๆ ได้แก่ กรรมพันธุ์ ความผิดปกติของสารเคมีในสมอง และลักษณะนิสัยส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อผู้ป่วยนั้นยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกอีกด้วย (มาโนช หล่อตระกูล, ม.ป.ป) นอกจากความทุกข์จากอาการของโรคแล้ว ผู้ป่วยโรคซึมเศร้ายังต้องเผชิญกับความทุกในด้านอื่น ๆ อีก ไม่ว่าจะเป็นจากทางด้านเศรษฐกิจหรือสังคม ซึ่งความทุกข์เหล่านี้ล้วนเป็นความทุกข์เชิงสังคมที่ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าต้องเผชิญอย่างหลีกหนีไม่ได้ กล่าวคือความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วยมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ขาด แต่พวกเขากลับต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม และถูกผลักภาระว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำหรือตัวของพวกเขาเอง

ความทุกข์เชิงสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้ป่วยคือ ความทุกข์จากการสื่อสารที่ผู้ป่วยไม่สามารถอธิบายอาการของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้ แต่การสื่อสารระหว่างผู้ป่วยกับผู้คนรอบตัวกลับมีความสำคัญอย่างมากต่อความรุนแรงของโรค และประสิทธิภาพในการเยียวยารักษา บทความวิชาการเรื่อง "การฟื้นหายจากโรคซึมเศร้าในผู้ป่วยโรคซึมเศร้า" (นันทภัค ชนะพันธ์, 2556) ชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนจากคนรอบตัวผู้ป่วยผ่านการสื่อสารระหว่างกันเป็นปัจจัยสำคัญของการฟื้นหาย แต่เนื่องจากการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าของคนในสังคมทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถสื่อสารความรู้สึกนึกคิด หรือความทุกข์กายทุกข์ใจของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งส่งผลต่อความรุนแรงและการคงอยู่ของโรคซึมเศร้า เป็นเหตุให้ผู้ป่วยซึมเศร้าจำนวนมากเลือกใช้พื้นที่ออนไลน์ในการบ่นระบายความรู้สึกและปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่ โดยพบว่าผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจำนวนมากนิยมใช้ทวิตเตอร์ในการสื่อสารความทุกข์ของตนเอง ซึ่งทำให้ผู้ป่วยรู้สึกโดดเดี่ยวน้อยลง และอาจได้แลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมกันหรือมีการสื่อสารแบบเดียวกันได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ทวิตเตอร์เป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวตนของผู้ใช้งานและไม่จำกัดเนื้อหาของการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ หรือการแสดงความรุนแรงอย่างรูปภาพการทำร้ายตัวเอง ซึ่งผู้ป่วยโรคซึมเศร้าหลายคนมักมีการแสดงภาพเหล่านี้ แต่หากเป็นการสื่อสารบนเฟซบุ๊ก ข้อความเหล่านี้จะถูกลบเนื้อหาออกทันที (ดับบลิวพี, 2561) อีกทั้งผู้ใช้งานทวิตเตอร์สามารถมีส่วนร่วมในการสนทนากับผู้คนที่มีความสนใจเรื่องเดียวกันได้โดยไม่จำเป็นต้องติดตามบัญชีของกันและกัน ด้วยการพิมพ์คำสำคัญสั้น ๆ เช่น "โรคซึมเศร้า" ฯลฯ เพื่อค้นหาข้อความต่าง ๆ ที่มีการทวีตคำนั้นอยู่ด้วย (SME Social planet, 2562)

สำหรับงานวิจัยนี้ศึกษาการใช้พื้นที่ทวิตเตอร์เพื่อสื่อสารความทุกข์ทางสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าโดยรวบรวมผ่านการแสดงออกต่าง ๆ บนทวิตเตอร์ ไม่ว่าจะผ่านตัวอักษร รูปภาพประกอบ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆการศึกษาการใช้และเนื้อหาการสื่อสารของผู้ป่วยซึมเศร้าบนทวิตเตอร์จะช่วยให้ผู้วิจัยติดตามและวิเคราะห์อารมณ์ความรู้สึกของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าได้ง่ายกว่าในสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆการแสดงออกบนพื้นที่ทวิตเตอร์จะสะท้อนว่าผู้ป่วยต้องการที่จะบอกบางสิ่งบางอย่าง ในขณะเดียวกันการรีทวิต (Retweet) ของผู้ใช้งานคนอื่น ๆ ยังสะท้อนว่าตนเองก็มีความคิดเห็นในทำนองเดียวกันกับข้อความนั้น ๆ ซึ่งเท่ากับว่าได้ช่วยให้ผู้ป่วยคนอื่นที่ไม่สามารถสื่อสารความรู้สึกนึกคิดได้ด้วยตัวเองถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาได้เช่นกัน ทั้งนี้งานศึกษานี้จะแสดงให้เห็นว่าความทุกข์

ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าไม่ได้เกิดจากอาการของโรคเพียงอย่างเดียวแต่ยังเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งสะท้อนออกมาจากการสื่อสารบนพื้นที่ทวิตเตอร์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาความทุกข์เชิงสังคมของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

2.2 ศึกษาลักษณะการใช้ทวิตเตอร์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

2.3 ศึกษาความสำคัญของพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อการบรรเทาความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาลักษณะการใช้งานและข้อความในทวิตเตอร์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า จำนวน 28 บัญชี โดยจะเก็บข้อความในระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2562 - 14 ตุลาคม พ.ศ.2563 ทั้งนี้บัญชีทวิตเตอร์ทั้ง 28 บัญชีจะต้องเป็นบัญชีที่เปิดเป็นสาธารณะ และสามารถยืนยันได้ว่าเจ้าของบัญชีเป็นผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่อยู่ในกระบวนการรักษา เช่น มีการระบุว่าไปพบจิตแพทย์ กินยาต้านเศร้า ฯลฯ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์มุมมองความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาที่สื่อสารออกมาโดยที่สัมพันธ์กับความเจ็บป่วยจากโรคซึมเศร้า อีกทั้งคัดเลือกผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเจ้าของบัญชีทวิตเตอร์จำนวน 5 คน จาก 28 บัญชี เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยเป็นผู้ที่สมัครใจที่จะเปิดเผยข้อมูลและอนุญาตให้ใช้ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อความเพื่อทำการวิเคราะห์เฉพาะข้อความบ่นระบายที่เกี่ยวข้องกับอาการของโรคซึมเศร้า เช่น เบื่อ เหนื่อย เซ็ง ร้องไห้ กังวล ดิ่งดาวน์ ตายฯลฯ และข้อความบ่นระบายความทุกข์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการสื่อสาร เช่น การไม่สามารถสื่อสารให้คนใกล้ชิดเข้าใจเกี่ยวกับอาการของโรคและสภาวะที่เป็นอยู่ ปัญหาการสื่อสารกับจิตแพทย์การถูกกล่าวหาหรือตีตราในด้านลบ ฯลฯ จากนั้นข้อความที่บ่นระบายใน 2 ประเด็นดังกล่าว จะเลือกเฉพาะข้อความที่มีการตอบกลับโดยการรีทวิต (Retweet) หรือการกดชื่นชอบ (Favourite) อย่างน้อย 5 ครั้งขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อสะท้อนว่าข้อความนั้นสามารถสื่อสารต่อไปยังผู้อื่นในพื้นที่ทวิตเตอร์

นอกจากนี้ยังรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการใช้งานทวิตเตอร์ โดยจะรวบรวมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การใช้/เปลี่ยนชื่อบัญชีความถี่ในการทวีตและการรีทวิต ช่วงเวลาที่เข้าใช้งาน ข้อความหรือคำที่ใช้ซ้ำบ่อย ๆ ลักษณะและอัตราการตอบสนองจากบัญชีทวิตเตอร์อื่น ๆ เช่น มีการรีทวิตข้อความ มีการรีทวิตพร้อมข้อความ มีการตอบกลับข้อความ ฯลฯ โดยจัดประเภทแยกแยะคำ/ข้อความเพื่อพิจารณาว่าคำ/ข้อความแบบไหนถูกใช้ซ้ำมากที่สุด รวมไปถึงข้อมูลการส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยด้วยโรคซึมเศร้าและความทุกข์เชิงสังคมที่เกิดจากการสื่อสาร

4. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

4.1 แนวคิดและงานศึกษาเกี่ยวกับความทุกข์เชิงสังคม (Social Suffering)

ความทุกข์เชิงสังคมคือ สภาวะที่ต้องทนกับสิ่งที่ไม่อยากเผชิญ อาจเป็นปัญหาสุขภาพหรือความเจ็บป่วย ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการที่ผู้คนถูกกระทำทางอำนาจต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวโยงกับปัจจัยเงื่อนไขเชิงโครงสร้างสังคม เช่น กฎหมาย สวัสดิการสังคม ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ดังนั้น ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เกิดจากการกระทำของตนเอง แต่เกิดจากสาเหตุทางสังคม (Kleinman, Das, and Lock, 1997) มีการใช้แนวคิดความทุกข์เชิงสังคมในการอธิบายปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพ โรคระบาด ความอดอยากขาดแคลน บาดแผลทางใจ รวมทั้งความเจ็บป่วยทางจิตอย่างเช่นการป่วยเป็นโรคซึมเศร้า ดังเช่นงานศึกษาของ วีนา ดาส (Das, 1995) ที่ศึกษาชาวโบพาลในประเทศอินเดีย ซึ่งได้รับความเดือดร้อนและสูญเสียจากเหตุการณ์แก๊สรั่ว แต่แพทย์ ศาลและรัฐกลับทำให้ชาวโบพาลเกิดความทุกข์เพิ่มขึ้น ด้วยการสร้างความเข้าใจว่าผู้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เป็นต้นเหตุของความเจ็บป่วยและความทุกข์เสียเอง ตัวอย่างเช่นแพทย์วินิจฉัยว่าผู้ป่วยมีปอดผิดปกติอยู่แล้ว ไม่ได้เกิดจากแก๊สรั่ว เป็นต้น ดังนั้น แทนที่ผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการชดเชยจากรัฐ กลับไม่ได้รับสิทธิเรียกร้องการชดเชยใด ๆ ผ่านกระบวนการทางกฎหมาย จะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม ยิ่งทับถมให้ความทุกข์จากการสูญเสียและความเจ็บป่วยของผู้ได้รับผลกระทบเพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก

เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของมาลี สิทธิเกรียงไกร (2551) เรื่อง “การแพทย์กับการผลิตซ้ำความทุกข์เชิงสังคม” ที่ศึกษาปัญหาสุขภาพของชาวกะเหรี่ยงบ้านคลิตี้ล่าง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยเกี่ยวข้องกับการมีสารตะกั่วปนเปื้อนในลำห้วยคลิตี้ล่าง

แต่แพทย์ที่ทางรัฐส่งเข้ามาตรวจโรคกลับวินิจฉัยว่าคนในหมู่บ้านเจ็บป่วยเพราะสภาพร่างกายและพฤติกรรมเดิม ไม่ได้มีสาเหตุมากจากการปนเปื้อนของสารตะกั่ว ทำให้ชาวบ้านที่เจ็บป่วยแต่เดิมมีความทุกข์เพิ่มขึ้นจากการถูกทำให้ยอมรับว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเป็นเพราะตนเอง ทั้งที่หากรัฐมีมาตรการที่ดีในการควบคุมโรงแต่งแร่ ก็จะสามารถป้องกันไม่ให้มีสารตะกั่วปนเปื้อนในแหล่งน้ำได้ การวินิจฉัยของแพทย์ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในสภาวะไร้อำนาจ ไม่สามารถเรียกร้องการชดเชยจากหน่วยงานใดได้

งานศึกษาทั้งสองชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าความเจ็บป่วยของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล มีสาเหตุที่เชื่อมโยงมาจากโครงสร้างทางสังคมที่ทำให้พวกเขาตกอยู่สถานการณ์ที่ไม่มีอำนาจต่อรอง หรืออยู่ในสภาพจำยอม ไม่สามารถเรียกร้องการชดเชยเยียวยาช่วยเหลือได้ ซึ่งกลายเป็นการทับถมความทุกข์จากความเจ็บป่วยที่มีอยู่เดิม

4.2 งานศึกษาที่เกี่ยวกับความทุกข์เชิงสังคมของผู้ที่มีข้อจำกัดในการใช้ภาษาสื่อสาร

งานศึกษาเกี่ยวกับภาษาและอำนาจมีหลากหลายมิติ แต่ในการศึกษานี้จะเน้นไปที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันเนื่องมาจากข้อจำกัดในการใช้ภาษา ทั้งนี้เงื่อนไขอย่างหนึ่งที่ทำให้คนบางกลุ่มด้อยอำนาจก็เพราะไม่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้เท่าที่ตนเองต้องการ ทำให้ไม่สามารถอธิบายตนเอง หรือต้องปกปิด เก็บกด ซ่อนเร้นอัตลักษณ์ของตัวเอง ดังเช่นบทความวิจัยเรื่อง *“ภาษาผู้หญิง : การศึกษาสมมติฐานของเลคอฟ”* (เฟ ครอสบี และลินดา ไนควิสต์, 2562) ที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมชายเป็นใหญ่มีอิทธิพลต่อการใช้ภาษา การพูดของผู้ชายจะมีความชัดเจนเด็ดขาด แสดงความคิดของตนอย่างตรงไปตรงมา และนิยมใช้ประโยคคำสั่ง ส่วนการพูดของผู้หญิงจะมีความสุภาพ อ้อมค้อมไม่ชัดเจน การใช้ภาษาสะท้อนถึงความด้อยอำนาจของผู้หญิงในสังคมที่ผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำ มีอำนาจตัดสินใจและความคิดของผู้ชายเป็นที่ยอมรับมากกว่า ส่วนผู้หญิงมีบทบาทสนับสนุนและรับฟัง ส่งผลให้ผู้หญิงขาดความมั่นใจเมื่อต้องแสดงความเห็นหรือตัดสินใจ ทั้งยังมีค่านิยมของสังคมที่มองว่าหากผู้หญิงใช้คำพูดแข็งกระด้างไม่สุภาพ หรือมั่นใจในความคิดเกินไป จะถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีและอาจถูกสังคมต่อต้าน ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถแสดงความคิดความต้องการของตนได้อย่างเต็มที่

คล้ายกันกับงานวิจัยเรื่อง *“ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับค่านิยมเกี่ยวกับความงาม: การศึกษาวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย”* (รัชนินท์ พงศ์อุดม, 2548) ซึ่ง

เป็นอีกหนึ่งงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าภาษาถูกใช้ในการลิดรอนสิทธิหรือจำกัดกรอบความคิดของกลุ่มคน อย่างการโฆษณาเกี่ยวกับความสวยความงามของผู้หญิงที่ใช้คำว่า "อ่อนเยาว์" "ขาวเนียน" "กระจ่างใส" ฯลฯ คำเหล่านี้กำหนดคุณค่าความเป็น "ผู้หญิงที่ดี" ผ่านรูปลักษณ์หน้าตา ผู้หญิงต้องมีผิวพรรณดี ขาว หน้าตาดูอ่อนเยาว์ ไม่มีฝ้ากระ การกำหนดค่านิยมความงามเช่นนี้เป็นการกดทับและลิดรอนสิทธิของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงไม่มีสิทธิในการกำหนดหรือชื่นชมความงามในแบบที่ตนชอบหรือแบบที่ตนอยากเป็น แต่ต้องแสวงหาเครื่องสำอางมาใช้บำรุงและปกปิดริ้วรอยต่าง ๆ ที่ถูกมองว่าเป็นจุดบกพร่อง

นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้ภาษาเพื่อสื่อสาร หรือเล่าเรื่องราวของตนเองออกมาก็เป็นการต่อต้านต่อรองกับอำนาจแบบหนึ่ง รวมทั้งยังเป็นการเยียวยาบาดแผลหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ด้วย เช่น งานศึกษาเรื่อง "นัยสำคัญในเรื่องเล่าความเจ็บปวด'ฉันคือเอรี่ กับประสบการณ์ข้ามแดน'" (ศิริพร แทนสุวรรณ์, และวรรณนะ หนูหมื่น, 2561) ที่ศึกษาเกี่ยวกับหนังสือเล่มหนึ่งที่เขียนโดยหญิงขายบริการทางเพศข้ามแดนซึ่งถูกจับเข้าคุก การเล่าเรื่องของเอรี่สะท้อนให้เห็นว่าเธอพยายามต่อสู้กับการตีตราทางสังคม ด้วยการอธิบายว่าเธอเป็นเหยื่อจากปัญหาสังคม เช่น พื้นฐานครอบครัวของเธอว่ายากจน ไม่มีเงินส่งให้เรียนหนังสือ พลาดตั้งท้อง ฯลฯ จนทำให้ต้องกลายมาเป็นหญิงขายบริการทางเพศ รวมถึงการเล่าถึงการถูกเจ้าหน้าที่รัฐฉวยโอกาสเรียกเก็บเงินสินบนแลกกับการเอาผิดข้อหาค้าประเวณี เรื่องเล่าชี้ให้สังคมได้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น และแสดงให้เห็นว่ามีคนกลุ่มอื่น ๆ ที่ประพฤติตัวน่าละอายกว่าเธอ งานศึกษาดังกล่าวนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างอำนาจผ่านการเล่าเรื่องราวความเจ็บปวด (Trauma Narrative) เพื่อต่อสู้ต่อรองกับการตีตราของสังคมแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเยียวยารักษาสภาพจิตใจของผู้เล่าด้วย การแบ่งปันเรื่องราวความเจ็บปวดให้สังคมรับรู้นั้นเป็นการสร้างชุมชนของผู้ที่เผชิญกับความทุกข์แบบเดียวกัน ซึ่งช่วยให้ผู้เล่าไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เล่าได้กลับไปทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ในอดีตใหม่อีกครั้งเพื่อคลี่คลายบาดแผลในใจ (ปัณณวิชญ์ ผสมทรัพย์, 2561)

งานศึกษาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและอำนาจของการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ที่ไม่เพียงแต่กดทับ กีดกัน แบ่งแยก หรือทำให้คนหรือกลุ่มคนตกอยู่ในสถานะชายขอบเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างอำนาจให้เกิดแก่ผู้ใช้ภาษาได้อีกด้วย ดังนั้นการใช้ภาษาจึงไม่มีอำนาจตายตัว แต่เป็นเรื่องของการช่วงชิงพื้นที่ และความหมายของกลุ่มคนต่าง ๆ

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและใช้ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบในบางส่วน โดยใช้วิธีการหลากหลายวิธีประกอบกันได้แก่ **การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม** ผ่านบัญชีทวิตเตอร์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อพูดคุยและตอบโต้กับผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเจ้าของบัญชีทวิตเตอร์จำนวน 28 บัญชีที่เป็นกรณีศึกษา และ**การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม** โดยการสังเกตการตอบโต้บนทวิตเตอร์ระหว่างบัญชีทวิตเตอร์อื่น ๆ กับ บัญชีทวิตเตอร์ที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 28 บัญชี นอกจากนี้ยังมี**การเก็บข้อมูลเชิงสถิติ**ของบัญชีทวิตเตอร์กรณีศึกษา โดยรวบรวมข้อความหรือคำที่ใช้ซ้ำบ่อย ๆ ความถี่ในการทวีตและการรีทวิต ช่วงเวลาที่เข้าใช้งาน ลักษณะและอัตราการตอบสนองจากบัญชีทวิตเตอร์อื่น ๆ เช่น มีการรีทวิตข้อความ มีการรีทวิตพร้อมข้อความ มีการตอบกลับข้อความ ฯลฯ รวมไปถึง**การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก**เจ้าของบัญชีทวิตเตอร์ที่เป็นผู้ป่วยซึมเศร้าจำนวน 5 คนจาก 28 บัญชีที่เลือกศึกษา โดยจะเก็บข้อมูลส่วนบุคคล อาการความเจ็บป่วยจากโรคซึมเศร้า ความทุกข์เชิงสังคมที่เกิดจากโรคซึมเศร้าด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านการสื่อสาร รวมถึงการใช้งานทวิตเตอร์ ทั้งนี้เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถแสดงเหตุ-ผลจากการตีความเรื่องเล่าและปรากฏการณ์ ร่วมกับการประกอบเหตุ-ผลในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างสถิติได้ ซึ่งส่งผลให้งานวิจัยชิ้นนี้มีมิติที่มากยิ่งขึ้น

6. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อความบนทวิตเตอร์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าทั้ง 28 บัญชี ร่วมกับสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ป่วยเจ้าของบัญชีทวิตเตอร์ทั้ง 5 คน ผลการศึกษาพบว่าผู้ป่วยโรคซึมเศร้ามีปัญหาด้านการสื่อสาร 4 ด้าน ได้แก่ สื่อสารไม่ได้เท่าที่ต้องการ สื่อสารแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ สื่อสารแล้วได้รับการตอบสนองที่ไม่พึงประสงค์ และไม่ต้องการสื่อสารกับคนรอบตัว และผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเลือกใช้ทวิตเตอร์เป็นพื้นที่ในการบรรเทาปัญหาความทุกข์เหล่านั้น โดยสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

6.1 ความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

การวิจัยพบว่าผู้ป่วยโรคซึมเศร้ามีปัญหาด้านการสื่อสารตามสมมติฐานความทุกข์ทั้ง 4 ประการอยู่จริงซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาการความเจ็บป่วยของผู้ป่วยนั้นมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ขาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความทุกข์เชิงสังคม (Social Suffering) อย่างมาก ทั้งความรุนแรงของโรคซึมเศร้าและการฟื้นหายจากโรคซึมเศร้าก็ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนในสังคม และการจะสร้างความสัมพันธ์กับคนในสังคมได้นั้นต้องอาศัยการสื่อสาร แต่เนื่องจากอาการของโรคซึมเศร้าที่ทำให้ผู้ป่วยมักปลีกตัวออกจากสังคมและไม่สามารถสื่อสารความรู้สึกภายในของตนออกมาได้อย่างต้องการ ประกอบกับคนในสังคมเองก็ยังขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับโรคซึมเศร้า ทำให้ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าและคนในสังคมมักสื่อสารด้วยความไม่เข้า และทำให้ผู้ป่วยต้องเผชิญกับปัญหาและความทุกข์จากการสื่อสารเหล่านั้น จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากคนในสังคมกระทำต่อผู้ป่วยโรคซึมเศร้า อย่างปัญหาการสื่อสารไม่ได้เท่าที่ต้องการ ถึงแม้ส่วนหนึ่งจะเป็นเพราะอาการของโรคซึมเศร้าที่ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถเรียบเรียงความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นคำพูดได้ แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยกลับพบว่ายังมีผลมาจากการที่คนในสังคมยังขาดความเข้าใจต่อโรคซึมเศร้า คาดหวังให้ผู้ป่วยเป็นแบบคนทั่ว ๆ ไปในสังคม ทำให้ผู้ป่วยมีการคาดการณ์ว่าตนอาจได้รับความไม่เข้าใจเหล่านั้น จึงทำให้พวกเขาเลือกที่จะไม่พูดออกไป หรือแสดงออกในทิศทางตรงข้ามกับความรู้สึกภายในใจ นอกจากนี้การที่สังคมขาดความเข้าใจต่อโรคซึมเศร้ายังอาจนำมาซึ่งการตอบสนองที่ไม่ดีต่อผู้ป่วยได้ เช่น การไม่เข้าใจอารมณ์ดิ่งของผู้ป่วยแต่กลับกล่าวว่าผู้ป่วยเรียกร้องความสนใจ เป็นต้น การตอบสนองเช่นนี้ส่งผลให้อาการซึมเศร้าในผู้ป่วยมีความรุนแรงขึ้นได้ และจากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาอาจทำให้ผู้ป่วยเกิดความไม่ต้องการจะสื่อสารกับคนรอบตัวในที่สุด ซึ่งการผลักภาระความเจ็บป่วยให้ผู้ป่วยต้องจัดการปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง เป็นการลดทอนปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับสังคมให้กลายเป็นปัญหาของปัจเจกบุคคลเท่านั้น ส่งผลให้ผู้ป่วยต้องติดกับอยู่กับความทุกข์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังส่งผลร้ายต่ออาการของโรคอีกด้วย

6.2 ทวิตเตอร์พื้นที่การสื่อสารใหม่ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

การวิจัยพบว่าในโลกออฟไลน์ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าไร้อำนาจ และถูกผลักให้เป็นชายขอบ เนื่องอาการของโรคทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถสื่อสารได้เท่าที่ต้องการ อีกทั้งการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าในบางครั้งยังมีความหมายที่ไม่สัมพันธ์กับสังคมเพราะผู้ป่วยกับคน

ทั่วไปในสังคมมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกเศร้าของผู้ป่วยที่ใช้เวลาในการเยียวยาจิตใจนานกว่าคนทั่วไป ทำให้บ่อยครั้งที่ผู้ป่วยสื่อสารแล้วคนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสื่อสารของผู้ป่วยนั้นไม่เป็นไปตามมาตราฐานของสังคม ส่งผลให้ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม ไร้อำนาจ และถูกผลักให้เป็นชายขอบ ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถคิดหรือพูด แสดงตัวตนในฐานะผู้ป่วยโรคซึมเศร้าได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้ป่วยไม่สามารถจัดการกับการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ ผู้ป่วยไม่สามารถเลือกว่าจะสื่อสารหรือไม่สื่อสารกับใครได้ รวมถึงไม่สามารถจัดการกับการตอบสนองที่ไม่พึงประสงค์เหล่านั้นได้ ผู้ป่วยจึงต้องเผชิญกับความทุกข์ด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยมากที่สุดมักเป็นความสัมพันธ์ที่มาจากคนใกล้ตัวของผู้ป่วยเอง เพราะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันทำให้ยากต่อการจัดการการสื่อสาร เนื่องจากอาจทำให้เกิดปัญหาตามมาได้ และด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ผู้ป่วยหาพื้นที่ใหม่ที่จะทำให้พวกเขาได้มีการสื่อสารอย่างที่ต้องการได้โดยสื่อออนไลน์อย่างทวิตเตอร์เป็นที่นิยมมากที่สุด เนื่องจากมีรูปแบบการใช้งานที่มอบความสบายใจให้กับผู้ป่วย เพราะเป็นแพลตฟอร์มที่นิยมใช้งานแบบปิดบังตัวตน ทำให้พวกเขาไม่ต้องกังวลว่าจะมีใครรู้จักเขาหรือมีคนรู้จักเอาไปพูดถึงในทางที่ไม่ดี อีกทั้งลักษณะการติดตามบุคคลจากการที่มีความชอบความสนใจในเรื่องเดียวกันของทวิตเตอร์ ยังมอบความรู้สึกไม่โดดเดี่ยวให้กับผู้ป่วย รวมไปถึงการติดตามเฉพาะเรื่องแฮชแท็ก(#) ยังทำให้ผู้ป่วยเกิดการรบกวนจากคนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโรค หรือไม่ได้มีความสนใจในเรื่องของโรคซึมเศร้าน้อยถึงน้อยมากที่สุด จึงทำให้ทวิตเตอร์กลายมาเป็นพื้นที่ทางเลือกที่ผู้ป่วยนิยมในการสื่อสารมากที่สุด

6.3 ทวิตเตอร์บรรเทาความทุกข์เชิงสังคมด้านการสื่อสารของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

การวิจัยพบว่าในสภาวะชายขอบ ด้อยอำนาจทางการสื่อสารของผู้ป่วยในโลกออฟไลน์นั้นทำให้ผู้ป่วยต้องเผชิญกับความทุกข์จากการสื่อสาร แต่โลกออนไลน์อย่างทวิตเตอร์ได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่ช่วยแก้ปัญหาด้านการสื่อสารที่เกิดขึ้น เนื่องจากรูปแบบการใช้งานของทวิตเตอร์ไม่ว่าจะเป็นการนิยมใช้งานแบบปิดปังตัวตน การติดตามบัญชีอื่น ๆ ที่พิจารณาจากการมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน รวมถึงการมีการใช้งานแฮชแท็ก(#) ที่แบ่งเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน ทำให้ผู้ป่วยนิยมใช้ในสื่อสารเกี่ยวกับโรคซึมเศร้ามากที่สุด และส่งผลให้ทวิตเตอร์เป็นพื้นที่สำคัญที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ให้ผู้ป่วยโรคซึมเศร้า ไม่ว่าจะ

เป็นพื้นที่บ่นระบายอย่างอิสระ ทำให้ผู้ป่วยไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มอบอำนาจให้กับผู้ป่วยช่วยให้ผู้ป่วยสามารถเลือกและจัดการกับการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ และยังเป็นพื้นที่หาเพื่อนให้ผู้ป่วยอีกด้วย ซึ่งการที่ทวิตเตอร์แก้ไขปัญหาด้านการสื่อสารที่ผู้ป่วยต้องเผชิญในโลกออฟไลน์เช่นนี้ ได้ส่งผลดีต่ออาการของโรคซึมเศร้า เพราะการที่ผู้ป่วยสามารถสื่อสารแล้วมีคนเข้าใจ ทำให้ผู้ป่วยไม่รู้สึกโดดเดี่ยว อีกทั้งยังเพิ่มพูนความรู้สึกดีที่มีต่อตนเองเนื่องจากผู้ป่วยจะไม่รู้สึกว่าตนเองแปลกหรือประหลาด การได้ติดต่อสื่อสารกับผู้คนยังสอดคล้องกับการบำบัดรักษาแบบจิตบำบัด และทางการแพทย์ต่างยืนยันว่าการที่ผู้ป่วยสามารถสื่อสารได้ดี จะสามารถนำไปสู่การหายขาดจากโรคซึมเศร้าได้ อย่างไรก็ตามทวิตเตอร์สามารถบรรเทาความทุกข์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าได้ แต่การที่ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจะสามารถหายขาดจากโรคซึมเศร้าได้ ยังจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทานยาต้านเศร้าอย่างสม่ำเสมอ หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมรอบตัวผู้ป่วยในโลกออฟไลน์อย่างไม่สามารถปฏิเสธได้อยู่ดี

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมสุขภาพจิต. 2562. **รายงานอันตราการฆ่าตัวตาย (รายต่อแสนประชากร)**. เข้าถึงเมื่อ 8 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก https://dmh.go.th/report/suicide/stat_prov.asp

ดับบลิวพี. 2561. **ก่อนโพสต์ควรรู้! 6 ประเภทเนื้อหารุนแรงที่จะถูกลบออกจาก "Facebook" พร้อมใช้ "AI" ตรวจจับ**. เข้าถึงเมื่อ 27 พฤษภาคม 2563. เข้าถึงได้จาก shorturl.at/eqHNP

นันทภัค ชนะพันธ์. 2556. "การฟื้นหายจากโรคซึมเศร้าในผู้ป่วยโรคซึมเศร้า." **วารสารพยาบาลสภากาชาดไทย** 6, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 19-33.

ปัณณวิชญ์ ผสมทรัพย์. 2561. "ความย้อนแย้งในอุดมการณ์และการลิดรอนความเป็นมนุษย์ในเรื่องเล่าบาดแผล เรื่อง Escape from Camp 14." **วารสารมนุษยศาสตร์** 25, 2: 143-179.

เฟ ครอสบี, และลินดา ไนควิสต์. 2526. **ภาษาผู้หญิง : การศึกษาสมมติฐานของเลคอฟ**. แปล The Female Register. แปลโดย อังกาบ ผลากรกุล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาลี สิทธิเกรียงไกร. 2551. "การแพทย์กับการผลิตซ้ำความทุกข์เชิงสังคม." **วารสารสังคมศาสตร์**20, 1: 41-80.

มาโนช หล่อตระกูล. ม.ป.ป. **โรคซึมเศร้าโดยละเอียด**. เข้าถึงเมื่อ 8 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก https://bit.ly/2xcZ3Pq

รัชนินท์ พงศ์อุดม. 2548. "ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับค่านิยมเกี่ยวกับความงาม: การศึกษาวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย." **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.

ศิริพร แทนสุวรรณ์, และวรรณนะ หนูหมื่น. 2561. "นัยสำคัญในเรื่องเล่าความเจ็บปวด "ฉันคือเอรี่กับประสบการณ์ข้ามแดน"." **วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงครานครินทร์** 29, 2: 172-183.

sineenow [นามแฝง]. 2560. **5 ความเข้าใจผิดที่ทำให้“คนเมือง” ป่วยเป็นโรคซึมเศร้า**. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก https://goodlifeupdate.com/healthy-body/56687.html

SME Social planet. 2562. **Twitter ทำไมถึงยังสามารถครองใจผู้ใช้งานทั่วโลก**. เข้าถึงเมื่อ 11 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbanksme.com/en/twitter-why

ภาษาอังกฤษ

Das, Veena. 1995. **Critical Events : An Anthropological Perspective on Contemporary India**. 4th ed. Oxford: Oxford University Press.

Kleinman, Arthur, Veena Das and Margaret Lock. 1997. **Social Suffering**. London: University of California Press, Ltd.

องค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563

นางสาวภารวี แสงทอง
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวศิปภัสร ศักดิ์ศรีศิริสกุล
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นายสิทธิชัย อังสนาวศิน
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิบดี นพประเสริฐ
อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์การพัฒนา คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิ มนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิทธิ มนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและหลังการระบาดของ โรคโควิด-19 ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพใช้การเก็บข้อมูลจากงานเอกสารและจากการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยใน กิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 แม้ลักษณะการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ผู้วิจัยเลือกจะมี แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ต่างกันแต่มีจุดประสงค์เดียวกัน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, องค์กรพัฒนาเอกชน, การค้ามนุษย์, สถานการณ์โควิด-19

1.บทนำ

ประเทศไทยก้าวสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในปลายทศวรรษ 2520 ซึ่งส่งผลต่อสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงในวงกว้างตั้งแต่นั้นมา ในด้านหนึ่งก่อให้เกิดการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและ การจัดตั้งพื้นที่พิเศษเพื่อรองรับการขยายตัวทางการผลิตและการส่งออกของประเทศ สำหรับจังหวัดชายฝั่ง ทะเลอย่างสมุทรสาครที่มีข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้เป็นแหล่ง อุตสาหกรรมผลิตและแปรรูปอาหารทะเล สมุทรสาครจึงเป็นแหล่งธุรกิจประมงที่สำคัญโดยเป็นศูนย์กลางการ ซื้อขายและมีโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลมากที่สุดของประเทศ กิจการต่อเนื่องประมงในพื้นที่นี้จึงมีความ ต้องการแรงงานจำนวนมากและยังเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ปริมาณการผลิตในส่วนของอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ประมงโดยเฉพาะกุ้ง สัตว์น้ำที่ได้รับความนิยมในการบริโภคทุกภูมิภาคของโลกและเป็นสัตว์น้ำสำคัญในภาคการประมงของประเทศไทยปรับสูงขึ้น เมื่อประเทศตะวันตกนำเข้ากุ้งจากประเทศแถบเอเชียอันรวมถึงประเทศไทยและสูงขึ้นอย่างมาก และทำให้ ประเทศไทยกลายเป็นหนึ่งในผู้นำสำคัญทางการส่งออกกุ้งของโลก (มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิต แรงงาน,2558)

เมื่อโลกมีประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการเข้าถึงแหล่งอาหารก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วยโดยเฉพาะการจับสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการที่มีมากขึ้น เป็นแรงกระตุ้นให้มีประมงเอกชนจำนวนมากเลือกที่จะทำผิดกฎหมาย เน้นจับสัตว์น้ำได้ปริมาณมากที่สุด ต้นทุนต่ำที่สุด ปัญหาการทำประมงไร้การ ควบคุมนี้เกิดขึ้นทั่วโดยไม่สนใจว่าจะมากเกินศักยภาพของธรรมชาติที่ให้จับได้หรือไม่ทั้งหมดนี้ ทำให้สัตว์น้ำ หลายชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ไปในที่สุด เนื่องจากมีความต้องการแหล่งอาหารทะเลเป็นจำนวนมากทำให้ประมงเอกชนจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากทั้งแรงงานที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายหรือแรงงานที่ ลักลอบเข้ามา (พวงทอง อ่อนอุระ,2561,หน้า1)

กิจกรรมการผลิตภายใต้อุตสาหกรรมต่อเนื่องประมงโดยเฉพาะการแปรรูปกุ้งจากประเทศไทยเติบโตใน ตลาดทั่วโลกกว่าร้อยละ 90 ของแรงงานทั้งหมดในอุตสาหกรรมนี้เป็นแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านของไทย ซึ่งอพยพข้ามพรมแดนและกลายเป็นแรงงานข้ามชาติกลุ่มใหญ่ในหลายพื้นที่ของจังหวัดชายแดนประเทศ สำหรับในกิจการประมง

แรงงานข้ามชาติเข้ามาทดแทนแรงงานอพยพชาวไทยที่มีถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังเกิดเหตุการณ์พายุไต้ฝุ่นกระหน่ำอ่าวไทยในปีพ.ศ. 2532 ที่ทำให้เรือประมง เสียหายและแรงงานประมงเสียชีวิตจำนวนมาก ทำให้ขาดแคลนแรงงานประมงเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกัน การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมงดึงดูดการหลั่งไหลของแรงงานข้ามชาติทั้งหลายที่สามารถตอบสนองกำลังการผลิตเพื่อการส่งออกยังต่างประเทศ ดังเช่นข้อมูลจากรายงานโครงการศึกษาความต้องการ แรงงานที่แท้จริงและการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในภาคเกษตร ประมง กิจการต่อเนื่องประมง ที่บ่งชี้ความต้องการแรงงานต่างชาติสำหรับกิจการต่อเนื่องประมงในจำนวนที่มากกว่าการจ้างแรงงานคนไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2547 – 2549 ในส่วนข้อมูลการสำรวจนายจ้างโดยศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ระบุไว้เช่นกันว่าร้อยละ 66 ของความต้องการแรงงานต่างชาติอยู่ในกิจการประมงและการแปรรูปอาหารทะเล โดยสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่ต้องการแรงงานกลุ่มนี้ติดอันดับหนึ่งในสาม และยังเป็นจังหวัดที่มีอัตราผู้มีงานทำในภาคอุตสาหกรรมสูงที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าวอีกด้วย

การปฏิรูปการประมงของไทยจึงเริ่มต้นขึ้น โดยรัฐบาลไทยภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์ โอชา ที่จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่การปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำประมงใหม่ทั้งหมด เพราะพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายที่ล้าสมัยมาก ไม่มีการกล่าวถึงการจัดการกับการทำ ประมง IUU ไว้เลยแม้แต่น้อย อีกทั้งยังไม่รองรับพันธกรณีที่ประเทศไทยมีในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อนุสัญญาประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 (UNCLOS 1982) ที่ประเทศไทยเพิ่งให้สัตยาบันเมื่อปี 2554 และไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเงื่อนไขทางการค้าที่เพิ่มขึ้นมาก อีกทั้งในขณะนั้นไทยยังไม่มีกฎหมายที่จะนำไปสู่การจัดการกอง เรือประมงให้สมดุลกับปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำไทย ไม่มีการควบคุมการใช้เครื่องมือประมงที่มีระดับการ ทำลายล้างสูงทำให้ชาวประมงที่ขาดจิตสำนึกสามารถจับปลาเล็กปลาน้อยได้ทั้งหมด การปฏิรูปการประมง ของไทยจึงต้องเริ่มอย่างจริงจังด้วยการแก้ไขหรือตรากฎหมายขึ้นใหม่หมดอย่างเร่งด่วน ทั้งกฎหมายประมง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรือและการเดินเรือ และกฎหมายที่เกี่ยวกับแรงงาน เพื่อให้รองรับกับบริบทใหม่ที่ เกิดขึ้นแต่อย่างไรก็ตามแม้มีกฎหมายใหม่สิ่ง

ที่สำคัญมากยิ่งกว่านั้นคือทำอย่างไรที่จะนำไปสู่การปฏิบัติใหม่ที่ดีขึ้น ที่จะนำไปสู่การทำประมงอย่างยั่งยืนได้จริง (สำนักงานบริหารนโยบายของนายกรัฐมนตรี, 2563)

จากการพยายามแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของรัฐบาลที่มีการปฏิรูปกฎหมาย ทำให้เราหันกลับมามอง องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่ใช่ภาคราชการ และไม่ใช่ภาคธุรกิจที่แสวงหากำไร ก่อตั้งขึ้น และดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่น ในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสและประชาชนผู้ทุกข์ยาก อันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์,2552) จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้มีการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงาน ประเด็นเรื่องการต่อต้านการค้ามนุษย์ในประเทศไทยซึ่งมีบทบาทสำคัญเชิงรุกในการช่วยเหลือผู้เสียหายจาก การค้ามนุษย์ และเป็นกลไกกลางเชื่อมประสานการดำเนินงานทั้งในเชิงป้องกันปัญหา การติดตามช่วยเหลือ ด้านคดีความ การประสานงานกับองค์กรเอกชนต่างประเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพปัจจุบันจังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการประมงเป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้าทางทะเลที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ จึงทำให้แรงงานของประเทศเพื่อนบ้านแต่ละประเทศ เช่น พม่า กัมพูชา ลาว ซึ่งเป็นประเทศที่มีชายแดนติดกับประเทศไทยเพื่อเดินทางเข้ามาหางานทำในจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมายและลักลอบเข้ามา เนื่องจากจังหวัดสมุทรสาครเป็นอุตสาหกรรมการประมงทำให้อาชีพส่วนใหญ่ที่แรงงานข้ามชาติเข้ามาทำ คือ งานประมงทะเล หรืองานที่เกี่ยวเนื่องกับงาน ประมง เช่น ทำงานในโรงงานแปรรูปอาหารทะเลแช่แข็ง และโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทำให้จังหวัด สมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานอยู่เป็น จำนวนมากจึงทำให้เกิดปัญหาการถูกละเมิดสิทธิแรงงานอยู่เป็นประจำ ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มาจากการที่แรงงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของตนเองที่พึงจะได้รับ เช่น การถูกนายจ้างกดขี่ค่าแรงไม่เป็นธรรม การถูกยึดเอกสาร การทำงานเกินเวลา การถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว เป็นต้น

อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติในหลายภาคส่วนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ควบคุมโรคระบาดเช่นเดียวกับคนไทย แรงงานหลายคนต้องถูกเลิกจ้างหรือสั่งพักงานโดยไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาตามกฎหมาย แรงงานข้ามชาติในประเทศไทยยังไม่ได้รับการช่วยเหลือในภาวะวิกฤติโรคระบาดเท่าเทียมกับ

แรงงานคนไทยแม้จะอยู่ในระบบประกันสังคมเดียวกันก็ตาม แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บออม เพราะรายได้ส่วนหนึ่งจะต้องโอนกลับไปเลี้ยงดูครอบครัวที่ประเทศต้นทาง กลไกการเยียวยาที่ไม่ครอบคลุมถึงแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยรวมถึงปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงกลไกการคุ้มครองตามกฎหมายทำให้แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในภาวะยิ่งกว่าความเปราะบางมากยิ่งขึ้น (เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ,2563)

จากความสำคัญของประเด็นปัญหากลุ่มของผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563 โดยศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาปัญหาสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการ ประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563

2.เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลา ปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและหลังการระบาดของโรคโควิด-19

3.เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาปัญหาสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19

3.ขอบเขตการศึกษาวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาการสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมงและแนวทางการแก้ไขปัญหาปัญหาการค้ามนุษย์ขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันทั้ง ช่วงก่อนและหลังการระบาดของโรคโควิด-19 ที่มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เพจเฟซบุ๊ก และบทความวิชาการ รวมทั้งศึกษาจากเว็บไซต์ขององค์กรงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เรื่ององค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563

3.1.ขอบเขตเชิงพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยแบ่งเป็น 2 องค์กร คือ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) และ เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) ซึ่งทั้ง 2 องค์กรมีการปฏิบัติงานในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

3.2.ขอบเขตเชิงเวลา

ระยะเวลาที่ผู้วิจัยใช้ในการติดต่อประสานงานขอสัมภาษณ์องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องรวมตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 - เดือนมกราคม พ.ศ. 2564

3.3.ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน ของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ.2557-2563 โดยผู้วิจัยกับข้อมูลหลักจากงานเอกสารที่เผยแพร่ผ่านสื่อ สังคมออนไลน์ ได้แก่ เพจเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ของ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) และ เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) โดยขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาวิจัยมีหัวข้อดังนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบริบททางการเมืองและสังคมในช่วง ปีพ.ศ.2557-2563 เพื่อต้องการทราบว่าบริบททางการเมืองและ สังคมมีอิทธิพลส่งผลต่อบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนอย่างไร ผู้วิจัยจะอธิบายแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยและจะเก็บข้อมูลเบื้องต้นขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งสถานการณ์โควิด-19 รวมทั้งเก็บข้อมูล จากบทความและสื่อที่เกี่ยวข้องจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปในบทสุดท้าย

3.4.ขอบเขตเชิงประชากร

ผู้วิจัยศึกษาและเก็บข้อมูลใน 2 รูปแบบคือ จากงานเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ซึ่งจะเก็บข้อมูล จากงานเอกสารผ่านได้แก่ เพจเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ของ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) และ เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) รวมทั้งบทความวิชาการ ข่าวสารที่พบในสื่อต่างๆ และจาก การสัมภาษณ์ 2 องค์กร คือ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) และ เครือข่ายองค์กรด้าน ประชากรข้ามชาติ (MWG)

5.แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากเอกสารวิชาการ เช่น วิทยานิพนธ์ เอกสารวิชาการ วารสาร หนังสือ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ แนวคิดสิทธิมนุษยชน และแนวคิดแรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.แนวคิดสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ในงานวิจัยหลักสิทธิมนุษยชน ของ ฉัตรไชย จันทร์พรายศรี พบว่า ความเข้าใจในธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์ที่เป็นรากฐานของแนวคิด เรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางปรัชญากฎหมายของนักปราชญ์ฝั่งประเทศตะวันตก ตั้งแต่สมัยกรีกโรมัน ในช่วงศตวรรษที่ 15-17 เป็นต้นมา โดยเฉพาะแนวคิดจากนักปราชญ์ที่สำคัญหลายท่าน (ปรีดี เกษมทรัพย์ ,2543) เช่น เพลโต (Plato) อริสโตเติล (Aristotle) จอห์น ล็อค (John Locke) โธมัส ฮ้อบส์ (Thomas Hobbes) เป็นต้น ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาติของ มนุษย์ซึ่งเป็นสิทธิหรือความชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ได้แก่ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ในชีวิตและร่างกาย เนื่องจากลักษณะตามธรรมชาติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีการเรียนรู้ มีความสามารถในการใช้เหตุผล เคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อผู้อื่นไม่ควรล่วงละเมิดต่อชีวิตร่างกายเสรีภาพและทรัพย์สินของกันและกัน มนุษย์จึงมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะต่อสู้หรือต่อต้านผู้อื่นที่มาล่วงละเมิดต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตน นอกจากนี้เพื่อความมั่นคงของชีวิตและเสรีภาพ มนุษย์จำเป็นที่จะต้องยอมรับการทำข้อตกลงร่วมกัน โดยยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่ตนมีโดยไม่จำกัดในสภาพธรรมชาติ และยอมรับสิทธิเสรีภาพโดยมีข้อจำกัดตามกฎหมาย ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นรากฐานของการจำกัดอำนาจในรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์เพราะความเชื่อที่ว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์ยังมีธรรมชาติและเหตุผล เมื่อเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์แล้ว จะไม่สามารถใช้อำนาจลบล้างได้และการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองต้องอยู่บนหลักเหตุผลตามธรรมชาติ ไม่ใช่อยู่ตามความต้องการของบุคคลใด (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ,2554)

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ของแต่ละประเทศ ทำให้เกิดการต่อสู้เรียกร้องทางสังคมและการเมืองของแต่ละประเทศ ทำให้เกิดการต่อสู้เรียกร้องทางสังคมและการเมือง ทำให้สิทธิมนุษยชนมิได้เป็นเพียงสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตแต่รวมไปถึงการมีสิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในการแสดงความคิดเห็นสิทธิทางด้านเศรษฐกิจ สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิทางการเมือง สิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงสิทธิของปัจเจกบุคคลเป็นสิทธิของกลุ่มบุคคล จากอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าว ทำให้ประเทศต่าง ๆ นำแนวคิดสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำประกาศอิสรภาพของอเมริกาในปี ค.ศ. 1776 คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 เป็นต้น จนพัฒนาเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีความชัดเจนขึ้นเป็นลำดับทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขึ้น ที่เรียกว่า สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Human Rights Institution) (ดิสทัต โหตระกิตย์,2557)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส แม้ว่าปฏิญญาฉบับนี้จะไม่ใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งประเทศต่าง ๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชนที่ได้ตราไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ โดยที่ปฏิญญาฉบับนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญ ของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ อีกหลายฉบับรวมทั้งกติการะหว่าง ประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ประเทศไทยเป็นหนึ่งในรัฐภาคีขององค์การ สหประชาชาติที่ได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงได้มีการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการ แม่บทแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชนขึ้นเป็นฉบับแรกของประเทศไทย ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2548 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 2 ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2556 ได้มีการนำแผนสิทธิมนุษยชนมาแปลงสู่แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการกระทรวง กรม แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาองค์กรชุมชน แผนพัฒนาขององค์กรในระดับภูมิภาค แผนพัฒนาองค์กรสาธารณะแล้วจัดทำเป็นโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับภารกิจให้ลุล่วง

นอกจากนี้ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่3 (พ.ศ. 2557-2561) จัดทำขึ้นโดยมีกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เป็นมาตรการที่ตอบสนองปัญหาได้ตรงจุด โปร่งใส ปฏิบัติได้จริง ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริงใช้แนวคิด “กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน” เน้นการรับฟังความคิดเห็น สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคและเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิมนุษยชนระดับชาติมาร่วมพิจารณาให้ข้อคิดเห็นเป็นครั้งสุดท้าย พร้อมทั้งให้ผู้แทนจากแต่ละกระทรวงร่วมกันให้ข้อเสนอแนะกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละประเด็นประกาศใช้แผนอย่างเป็น ทางการในปี พ.ศ. 2557

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่รัฐจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้แก่ประชาชน เป็นแผนในระดับชาติเพื่อให้การแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมุ่งประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับเป็นสำคัญ และพัฒนาระบบงานด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศอย่างมีเอกภาพให้มีความก้าวหน้าและทัดเทียมกับนานาประเทศ ทั้งยังเป็นการแสดงให้ประชาคมโลกเห็นถึงความตั้งใจจริงของประเทศไทยที่จะส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล,2559)

5.2.แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิแรงงานข้ามชาติ

สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศได้กล่าวไว้ว่าหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงานมีความครอบคลุมใน 4 ประเด็น ดังนี้

1.เสรีภาพในการสมาคมและการรับรองที่มีผลจริงจังสำหรับสิทธิในการต่อรอง

2.การขจัดการใช้แรงงานบังคับทุกรูปแบบ

3. การยกเลิกอย่างได้ผลต่อการใช้แรงงานเด็ก

4. การขจัดการเลือกปฏิบัติในด้านการมีงานทำและการประกอบอาชีพ

ปฏิญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงานได้ระบุ อย่างชัดเจนว่า หลักการและสิทธิดังกล่าวมีความเป็นสากล และให้ความคุ้มครองต่อมนุษย์ทุกคนในทุกประเทศ ไม่ว่าจะสัญชาติใด หรือพำนักใด หรือมีสถานะเป็นผู้ย้ายถิ่นหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ที่ระดับใดแม้ในประเทศที่รัฐบาลยังไม่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้องก็ยังต้องเคารพหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐาน

ดังกล่าว ความเท่าเทียมกันในการทำงานคือคุณประโยชน์และหลักการพื้นฐานซึ่งทำให้แรงงานสามารถได้รับ ส่วนแบ่งที่เป็นธรรมได้จากผลผลิตและความมั่งคั่งที่แรงงานเหล่านี้ช่วยกันสร้างขึ้นมา

หลักการเรื่องโอกาสที่เท่าเทียมในการทำงานมีจุดหมายเพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของตนได้อย่างเต็มที่ และสามารถจัดสรรเวลาและพลังงานของตนให้กับงานที่มีการนำเวลาและพลังงานนั้นไปใช้อย่างมีผลิตภาพมากที่สุดและให้ผลตอบแทนสูงสุด หลักการเรื่องการปฏิบัติที่เท่าเทียมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การทำงานของบุคคลได้รับผลตอบแทนตามผลิตภาพและผลงานโดยคำนึงถึงลักษณะอันเป็นวัตถุประสงค์ของตัวงาน และโดยปราศจากการแทรกแซงโดยการพิจารณาโดยเหตุผลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลงาน เช่น เพศ เชื้อชาติ หรือศาสนา สำหรับการเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงานคือ การที่บุคคลได้รับการปฏิบัติในเรื่องงานหรือในเรื่อง โอกาสอย่างแตกต่างไปจากบุคคลอื่น ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนั้นกระทำไปโดยไม่มีเหตุผลที่เป็นวัตถุวิสัยหรือเหตุผลทางกฎหมายมาสนับสนุนได้ เช่น ผลิตภาพหรือคุณสมบัติที่มีมาแต่เดิมอาจเป็นเหตุผลที่จะจ่ายค่าตอบแทนให้บุคคลหนึ่งมากกว่าอีกบุคคลหนึ่ง สำหรับการทำงานที่มีมูลค่าเท่ากัน แต่หากคนสองคนที่มีคุณสมบัติเท่ากัน แต่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ หรือชาติตระกูล ได้รับเงินเดือนที่เท่ากัน สำหรับการทำงานในหน้าที่เดียวกันหรือคล้ายคลึงกันย่อมถือเป็นการเลือกปฏิบัติ อนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ (การจ้างงานและอาชีพ) พ.ศ. 2501 (ฉบับที่ 111) ได้นิยามการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ไว้ว่า เป็นการแบ่งแยกใดๆ เนื่องจากเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนาความคิด ทางการเมืองประเด็นทางสัญชาติหรือภูมิหลังทางสังคม ซึ่งทำให้สูญเสียหรือกระทบต่อความเท่าเทียมด้านโอกาสหรือการปฏิบัติในการจ้างงานหรืออาชีพในหลายประเทศการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานเนื่องจากความพิการทางด้านร่างกายและปัญญา อายุ สถานภาพการสมรส การตั้งครรภ์ รสนิยมทางเพศ ทรัพย์สมบัติ หรือ ภาวการณ์ติดเชื้อเอชไอวี ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามเช่นกัน นอกจากนี้อนุสัญญาฉบับที่ 111 ได้ระบุการจำเพาะ ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในรูปแบบใด ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม

การเลือกปฏิบัติโดยตรง (Direct Discrimination) เกิดขึ้นเมื่อมีความไม่เท่าเทียมใน การปฏิบัติต่อแรงงานที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ หรือความแตกต่างอื่นใดก็ตามที่ ครอบคลุมในอนุสัญญา ซึ่งการเลือกปฏิบัตินี้เป็นผลโดยตรงมาจากกฎหมาย

กฎเกณฑ์ หรือวิถีปฏิบัติที่แบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่าง แรงงานกลุ่มต่างๆตามเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว เช่น กฎหมายที่ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงลงนามในสัญญา กฎหมายแรงงานที่กำหนดให้แรงงานภายในประเทศซึ่งย้ายถิ่นจากชนบทมาทำงานในเมืองได้รับค่าจ้างน้อยกว่า แรงงานที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองนั้น เป็นต้น

การเลือกปฏิบัติโดยอ้อม (Indirect Discrimination) หมายถึง กฎเกณฑ์และวิธีปฏิบัติที่ดูเหมือนจะเป็นกลางแต่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลเพศใดเพศหนึ่ง เชื้อชาติ สีผิว หรือลักษณะอื่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ลักษณะการเลือกปฏิบัตินี้อาจเป็นการกำหนดคุณสมบัติที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวงาน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งบริหาร หรือตำแหน่งเลขานุการ เช่น ความสูงหรือน้ำหนักของผู้ทำงานไปในทางที่เอื้อประโยชน์ ต่อบุคคลเพศใดเพศหนึ่ง เชื้อชาติ หรือสีผิวใดสีผิวหนึ่ง กฎหรือระเบียบที่จำกัดสิทธิของผู้ทำงานรับใช้ในบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานย้ายถิ่นหญิง (ที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง) อาจถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติทางอ้อมด้วยเหตุผลทางเพศ (และเชื้อชาติหรือกำเนิดทางชาติพันธุ์) ของแรงงานย้ายถิ่นนั้นด้วย

ผศ.เฉลิมขวัญ ครุธบุญยงค์ (2556) คณะบริหารธุรกิจสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น กล่าวถึงสิทธิแรงงานว่าถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญมาก โดยจะเห็นได้ว่ามีปัญหาการถูกกดขี่ข่มเหงสิทธิแรงงานขั้นพื้นฐาน ได้ถูกละเมิด มีการเอารัดเอาเปรียบแรงงานอย่างเป็นระบบ ผู้ใช้แรงงานจำนวนมากทั่วโลกไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับงานที่ทำไม่ได้รับค่าจ้างที่สามารถให้แรงงานและครอบครัวดำรงชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

6.บทสรุป

ประเทศไทยก้าวสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในปลายทศวรรษ 2520 เมื่อโลกมีประชากรเพิ่มขึ้นความต้องการเข้าถึงแหล่งอาหารก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วยโดยเฉพาะการจับสัตว์น้ำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่มีมากขึ้น ทำให้ประมงเอกชนเป็นจำนวนมากเลือกที่จะทำผิดกฎหมาย เพื่อที่จะสามารถจับสัตว์น้ำได้มากและมีต้นทุนที่ต่ำขณะเดียวกันการขยายตัวของอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมงดึงดูดการหลั่งไหลของแรงงานข้ามชาติทั้งหลายที่สามารถตอบสนองต่อการผลิตเผื่อส่งออกไปยังต่างประเทศ การปฏิรูปการประมงของไทยจึงเริ่มต้นขึ้นโดยในปี พ.ศ. 2547 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยในด้านการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ยังไม่ดีเท่าที่ควรโดยประเทศไทยยังมีอันดับอยู่ในกลุ่มประเทศ

tier 2 จากรายงาน Trafficking in Persons Report การที่ประเทศไทยถูกจัดอันดับให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ต้องได้รับการจับตาเป็นพิเศษทางสถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทยได้ให้เหตุผลไว้หลายประการ เช่น ไม่มีความคืบหน้าจากหน่วยงานภาครัฐในการขยายการ ปกป้องเหยื่อ นอกจากนี้ในรายงานยังได้ระบุอีกว่าประเทศไทยไม่มีการควบคุมอย่างเพียงพอตามแนวชายแดน แล้วยังเตือนประเทศไทยให้ปราบการคอร์รัปชั่นในแวดวงเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้นประกาศให้ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2547 ประเทศไทยเริ่มการแก้ไขปัญหาโดยการเปิดโอกาสให้มีการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ออกเลขรหัสบัตร 13 หลักเหมือนกับบัตรประชาชน ปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีใช้หลักเมตตาธรรมโดยมีความเชื่อว่าแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ก็เป็นมนุษย์เหมือนกันส่วนการแก้ไขปัญหาในด้านอื่น ๆ นั้น ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตามกระบวนการทางกฎหมาย แม้รัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ยกให้ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติแล้วนั้นแต่ก็ยังมีอุปสรรคในอีกหลาย ๆ ด้าน เช่น ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความใส่ใจในปัญหาการค้ามนุษย์เท่าที่ควร รวมทั้งยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการค้ามนุษย์และวิธีการดำเนินการและยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในแต่ละพื้นที่ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนการแก้ไขปัญหาจึงจะลุล่วงไปได้ ต้องมีการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศรวมถึงองค์กรภาคเอกชนและประชาชนอีกด้วย

หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2557 ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ประเทศไทยถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเทียร์ 3 (Tier) เป็นการเปิดทางไปสู่การใช้มาตรการการคว่ำบาตรทางการค้าจากรัฐบาลสหรัฐฯ ซึ่งเป็นตลาดหลักของสินค้ากุ้งและทูน่าจากไทย ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของไทยในเวทีโลก และอาจทำให้บริษัทข้ามชาติบางแห่งทบทวนนโยบายการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ถูกกล่าวหาว่ามีการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ประเทศไทยยังอาจสูญเสียความช่วยเหลือจากสหรัฐฯที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้าและไม่เกี่ยวข้องกับมนุษยธรรม ทำให้ประเทศ ไทยเร่งแก้ไขปัญหาในด้านนี้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 เป็นต้น

จากการพยายามแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของรัฐบาลที่มีการปฏิรูปกฎหมาย ทำให้เราหันกลับมามององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่ใช่ภาคราชการ และ

ไม่ใช่ภาคธุรกิจที่แสวงหากำไร ก่อตั้งขึ้นและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสและประชาชนผู้ทุกข์ยากอันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์,2552) จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้มีการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานประเด็นเรื่องการต่อต้านการค้ามนุษย์ในประเทศไทยซึ่งมีบทบาทสำคัญเชิงรุกในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และเป็นกลไกกลางเชื่อมประสานการดำเนินงานทั้งในเชิงป้องกันปัญหาการติดตามช่วยเหลือด้านคดีความ การประสานงานกับองค์กรเอกชนต่างประเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติในหลายภาคส่วนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ควบคุมโรคระบาดเช่นเดียวกับคนไทย แรงงานหลายคนต้องถูกเลิกจ้างหรือสั่งพักงานโดยไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาตามกฎหมาย แรงงานข้ามชาติในประเทศไทยยัง ไม่ได้รับการช่วยเหลือในภาวะวิกฤติโรคระบาดเท่าเทียมกับแรงงานคนไทยแม้จะอยู่ในระบบประกันสังคมเดียวกันก็ตาม แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บออม เพราะรายได้ส่วนหนึ่งจะต้องโอนกลับไปเลี้ยงดูครอบครัวที่ประเทศต้นทาง กลไกการเยียวยาที่ไม่ครอบคลุมถึงแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยรวมถึงปัญหา อุปสรรคในการเข้าถึงกลไกการคุ้มครองตามกฎหมายทำให้แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในภาวะยิ่งกว่าความเปราะบางมากยิ่งขึ้น (เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ, 2563)

กลุ่มของผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของ ไทยในกิจการประมง พ.ศ. 2557-2563 โดยศึกษาแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยในกิจการประมง ระหว่าง พ.ศ. 2557-2563 และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาปัญหาสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงเวลาปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ทั้งช่วงก่อนและหลังการระบาดของโรคโควิด-19 โดยผู้วิจัยได้เลือกองค์กรพัฒนาเอกชน 2 องค์กร คือ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) และ เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) เนื่องจากทั้ง 2 องค์กรมีการทำงานและให้ความช่วยเหลือในด้านการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ

รายการอ้างอิง

กรมองค์กรระหว่างประเทศกระทรวงการต่างประเทศ,(2551). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. สืบค้นจาก https://1th.me/hmWlm

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.สถานะและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ.สืบค้นจาก https://1th.me/28jV3

เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ ,(2563). Work Away Home เสียงจากแรงงานไกลบ้านในสถานการณ์โควิด-19.สืบค้นจาก https://mwgthailand.org/th/news/1587822019

เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ,เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ MigrantWorkingGroup(MWG).สืบค้นข้อมูลจาก https://mwgthailand.org/th/about

เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ(MWG), (2558). รายงานสถานการณ์แรงงานข้ามชาติใน ประเทศไทย พ.ศ.2558 .สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/39jxq78

ดิสทัต โหตระกิตย์ ,แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชนในการยกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมาธิการยกร่าง รัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557. สืบค้นจาก https://1th.me/zGf4h

พวงทอง อ่อนอุระ ,(2561). การแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การ ควบคุม (IUU Fishing) ตามหลักการ แนวคิดและบทบัญญัติของตราสารระหว่างประเทศ.วารสารการประมง อิเล็กทรอนิกส์ .สืบค้นจาก https://bit.ly/3o0lU5n

มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน ,(2558). รายงานสถานการณ์เด็กข้ามชาติและแรงงานเด็กข้ามชาติในกิจการอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมง พื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร .สืบค้นข้อมูล จาก https://1th.me/O83wp

มูลนิธิส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน , ข้อมูลมูลนิธิส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน.สืบค้นจาก https://lpnthailand.org/lpn-foundation-profile/

มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) ,(2558). รายงานวิจัย เรื่อง รายงานสถานการณ์เด็ก ข้ามชาติและแรงงานเด็กข้ามชาติในกิจการอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร, สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3cnRsiP

ราชกิจจานุเบกษา,(2544).พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/00020426.PDF

ราชกิจจานุเบกษา ,(2544). พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.สืบค้น จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/00020426.PDF

ราชกิจจานุเบกษา ,(2558). พระราชกำหนดการประมงพ.ศ. 2558.สืบค้น จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/108/1.PDF

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่132 ตอนพิเศษ302 ง ,(2551). กำหนดประเภทงานให้คนต่างด้าวตามมาตรา 13 (2) แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 ทำได้ (ฉบับที่ 2).สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/E/302/1.PDF

ศิบดี นพประเสริฐ ,(2552). การปฏิบัติของไทยต่อการค้ามนุษย์ด้านแรงงานข้ามชาติภายใต้กรอบ บันทึกความเข้าใจระดับทวิภาคีระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน. สืบค้นจาก https://1th.me/TPUa

ศิริพงศ์ สดาวัลย์ ณ อยุธยา ,(2559). การจัดการแรงงานข้ามชาติเข้าเมืองผิดกฎหมาย 3 สัญชาติของ ไทย : การสำรวจทางกฎหมายนโยบายและทางเลือก.สืบค้นจาก ThaiJOso05.tci-thaijo.org

ศรีสุวรรณ จรรยา,พัฒนาการและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย.สืบค้นจาก https://1th.me/krgYX

สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย ,(2557). รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2557 สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3d9Yl6y

สมพงศ์ สระแก้ว ,(2557). สถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทย 2557.สืบค้นจาก https://1th.me/jvumX

สำนักงานบริหารนโยบายของนายกรัฐมนตรี ,(2563) .ปราบปรามประมงผิดกฎหมายไปเพื่ออะไร?. สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3sWFMKm

สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม ,(2558). การศึกษา วิเคราะห์เพื่อพัฒนาระบบงานสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์.สืบค้นจาก https://bit.ly/3qF5lO0

อภินันท์ วัฒนรัตน์ ,(2548). บทบาทการพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน[NGO's]ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.สืบค้นจาก https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/193821

อมรวรรณ ศรชีเปี่ยม ,(2550).รัฐไทยกับการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีแรงงาน ประมงจังหวัดสมุทรสาคร.สืบค้นจากhttps://bit.ly/398lcyO

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ,(2559).รายงานประจำปี 2559-2560แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทั่วโลก.สืบค้นจาก https://1th.me/MatRj

ภาษาอังกฤษ

Academic Focus ,(2561). การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย,สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/31jTH0n

Asian-Pacific Parliamentarians' Union Division Bureau of Inter-Parliamentary Organizations The Secretariat of the House of Representatives As of May ,(2020). สรุปมาตรการ และการดำเนินงานของไทยต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า2019 .สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3snDVxi

LPN. FOUNDATION ,ข้อมูลมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน.สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3lPO9nQ

TCIJ.(2563).จัดอันดับค้ามนุษย์ TIP Report 2020 ไทยอยู่ “Tier 2” ต่อเนื่องปีที่ 3. สืบค้นข้อมูลจาก https://www.tcijthai.com/news/2020/01/current/10612

TerraBKK ,(2020). Safe Haven: ประเทศไทยรับมือกับวิกฤตโควิด 19 ได้อย่างไร? . สืบค้นข้อมูลจาก https://bit.ly/3rqCnRX

workpointTODAY ,(2562). ไทยขยับอันดับประเทศที่มีการค้ามนุษย์สู่เทียร์2 ดีที่สุดใน รอบ 9 ปี. สืบค้นข้อมูลจาก https://workpointtoday.com/economy-4/

อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมือง

How activists' emotions affect their political activisms

นางสาวจิรัชยา จันทร์คง
นักศึกษาปีที่ 5 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวรดารัตน์ ศุภศรี
นักศึกษาปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวอัจจิมา ศรีราจันทร์
นักศึกษาปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อัจฉรา รักยุติธรรม
ที่ปรึกษา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
Email: atchara.rak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมือง” ซึ่งเป็นการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกในการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน เพื่อแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ความรู้สึกมีส่วนผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างไร

โดยสารนิพนธ์ชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งกลุ่มผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าของพวกเขาผ่านทางสื่อออนไลน์ สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เพิ่มเติมอย่างเจาะลึกเพื่อเก็บรวมรวมข้อมูล วิเคราะห์เรื่องเล่าของพวกเขาโดยใช้แนวคิดเรื่องเล่า (Narratives) ประกอบกับแนวคิดอารมณ์ความรู้สึกและการต่อสู้ทางการเมืองด้วยอารมณ์ความรู้สึก (Emotional political resistance) และนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา (Descriptive)

ผลการศึกษาพบว่าอารมณ์ความรู้สึกทั้ง 4 อารมณ์ ได้แก่ ความกลัว (Fear) ความโกรธ (Anger) ความเสียใจ (Sorrow) และความหวัง (Hope) ล้วนมีส่วนผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน นอกจากนี้เรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองแต่ละคนสะท้อนประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกันไปดังนี้ 1.เรื่องเล่าสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการกระทำของผู้เล่า รวมถึงท้าทายอุดมการณ์ความเชื่อในสังคมของผู้เล่า 2.บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อบอกตัวตนอัตลักษณ์และเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับสังคม 3. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง 4.บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อหาทางออกของปัญหา 5. บุคคลสร้างความหวังจากเรื่องเล่า

คำสำคัญ: Narratives, Emotional politics, Political activist, อารมณ์ความรู้สึก,นักกิจกรรมการเมือง

1. บทนำ

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โลกได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) มนุษย์เปลี่ยนความเชื่อจากเดิมที่เคยเชื่อเรื่องศาสนาหรือพระเจ้า หันมาเชื่อและยึดมั่นในเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผลและความเป็นวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความเชื่อนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ที่เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ ให้คุณค่ากับความเป็นเหตุเป็นผลและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (ฆัสรา 2540) การยึดมั่นกับความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ดังที่ แม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber) กล่าวว่าการกระทำทางสังคม (Social action) ของผู้คนในสังคมสมัยใหม่เป็นการกระทำที่ใช้เหตุผล (Rationality) โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 การกระทำ คือ การกระทำอย่างมีเหตุผลโดยมีเจตนาเพื่อบรรลุเป้าหมาย และการกระทำอย่างมีเหตุผลเพื่อบรรลุค่านิยมซึ่งต่างจากอีก 2 การกระทำ คือ การกระทำที่เกิดจากอารมณ์ และการกระทำที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม หรือความเชื่อ (Weber 1864 อ้างใน อังกาบ 2537: 7) รวมถึงด้านการเมืองที่ต้องใช้เหตุผลในการโต้แย้งถกเถียงจึงจะมีความน่าเชื่อถือจากผู้อื่นและสังคมให้การยอมรับ เช่นเดียวกันกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมเดินขบวนหรือการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการต่อต้านขัดขืนอำนาจก็จะต้องมีการอ้างตรรกะ หลักการ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีเหตุมีผล ส่วนกระทำทางสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์มักจะไม่ได้รับการยอมรับ โดยเห็นว่าการใช้อารมณ์ความรู้สึกนั้นอยู่ในขั้วที่ตรงกันข้ามกันกับการใช้เหตุผล (ชูศักดิ์ 2550)

อย่างไรก็ตาม ชนุตร์ นาคทรานันท์ (2555) อธิบายว่ามนุษย์ไม่ได้ตัดสินใจด้วยเหตุผลตลอดเวลา บ่อยครั้งที่เราตัดสินใจกระทำการหลายอย่างด้วยอารมณ์ความรู้สึก ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (2550) ยังชี้ว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นแก่นของความเป็นมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากอมนุษย์ การกระทำทางสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์ความรู้สึกจึงมีคุณค่าไม่ต่างจากการกระทำที่ขับเคลื่อนด้วยเหตุผล และการใช้อารมณ์ความรู้สึกกับเหตุไม่จำเป็นต้องแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง Bericat (2016: 492) อธิบายว่าการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกมนุษย์มีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจสังคม เนื่องจากอารมณ์ความรู้สึกเกิดจากประสบการณ์ที่มนุษย์เราใช้ชีวิตในสังคม การศึกษา

อารมณ์ความรู้สึกตามแนวทางสังคมศาสตร์แตกต่างจากการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกตามแนวทางจิตวิทยา เนื่องจากเน้นศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมว่าเกิดจากอารมณ์ความรู้สึกอย่างไร หรือทำให้เกิดการกระทำร่วมกัน (Collective action) อย่างไร แต่ไม่ได้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงปัจเจก

การที่รัฐคุกคามและจับกุมดำเนินคดีก็เพื่อปรามไม่ให้มีการเคลื่อนไหวอีก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความกลัวต่อประชาชนในสังคมเพื่อให้ง่ายต่อการกำราบและปกครองของรัฐ ซึ่งเกิดขึ้นมาโดยตลอด คำว่า “เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ” ถูกหยิบยกมาเป็นข้อกล่าวหาในการดำเนินคดีกับผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากรัฐ ดังเช่น ในเหตุการณ์ “6 ตุลา 2519” ท่ามกลางบริบทสงครามเย็นที่โลกแบ่งออกเป็นสองขั้วระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายเสรีนิยมกับอุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยมีการจับกุมนักศึกษาและประชาชนจำนวนมากถึง 8,000 ราย ในข้อหา “ภัยต่อสังคมหรือภัยต่อความมั่นคงของรัฐ” โดยใช้อำนาจตามกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ กฎหมายการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และข้อกล่าวหาว่ามีการซ่องสุมสะสมอาวุธ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน : 2557) แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยกว่าสามสิบทศวรรษแล้ว แต่ก็ยังมีการใช้กฎหมายเพื่อจับกุมผู้ที่เห็นต่างทางการเมืองจากรัฐเพื่อตั้งข้อหา เช่น หมิ่นพระบรมเดชานุภาพตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ยุยงปลุกปั่น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 เป็นต้น จำนวนผู้ถูกกล่าวหาดำเนินคดีมีแนวโน้มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) iLaw หรือโครงการอินเตอร์เน็ตเพื่อประชาชน (2562) เปิดเผยว่าตั้งแต่ 22 พฤษภาคม 2557 ถึง 26 ธันวาคม 2562 มีผู้ถูกดำเนินคดีอย่างน้อย 130 ราย ในคดียุยงปลุกปั่น และตั้งแต่ 22 พฤษภาคม 2557 ถึง 16 กรกฎาคม 2562 มีผู้ถูกดำเนินคดีอย่างน้อย 98 ราย ในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ นอกจากนี้ภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฉบับแก้ไขในวันที่ 24 มกราคม 2560 ยังปรากฏว่ามีการฟ้องร้องผู้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยมีผู้ถูกดำเนินคดี ตั้งแต่ 3 สิงหาคม 2552 ถึง 20 มีนาคม 2560 จำนวน 52 คดี อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางจำนวนคดีที่มากมายเหล่านี้ก็ยังปรากฏว่ามีการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนและเยาวชนคนหนุ่มสาวเกิดขึ้นเรื่อยมา

แวดวงการศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวนั้นได้หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องอารมณ์ความรู้สึกมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา โดยงานศึกษาของนักสังคมวิทยาหลายท่านได้อธิบายถึงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์ความรู้สึกโกรธ (Anger) อารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจ (Sorrow) อารมณ์ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ (Empathy) อารมณ์ความรู้สึกสะเทือนขวัญอันเนื่องมาจากการกระทำที่ผิดศีลธรรมของรัฐ (Moral Shocks) อารมณ์ความรู้สึกสนุกสนาน (The pleasures of protest) อารมณ์ความรู้สึกเหนื่อยล้า (Fatigue) และภาวะหมดไฟ (Burnout) อารมณ์ความรู้สึกเกลียดและแสวงโอกาสหาทางแก้แค้น อารมณ์ความรู้สึกหวังตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกถึงการมีอัตลักษณ์ร่วม (Collective identity) ล้วนมีผลต่อการผลักดันให้เกิดเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ทั้งสิ้น (Ness and Effler 2018)

ในการศึกษานี้กลุ่มผู้วิจัยต้องการทำความเข้าใจว่าอารมณ์ความรู้สึกของนักกิจกรรมการเมืองมีส่วนในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางการสังคมมากน้อยอย่างไร นอกเหนือจากเป้าหมายที่รองรับด้วยหลักการเหตุผลต่าง ๆ ซึ่งนักกิจกรรมการเมืองมักแสดงออกมาอย่างชัดเจนอยู่แล้วในทุกครั้งที่มีการสื่อสารทางการเมือง ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้น นอกจากการขึ้นเวทีปราศรัยในที่ชุมนุมแล้ว นักกิจกรรมการเมืองหลายคนได้บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสื่อทั้งในระหว่างเกิดเหตุการณ์และหลังเหตุการณ์ เช่น การให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน การเขียนบันทึกขณะถูกจับกุมคุมขังเพื่อเผยแพร่ออกมาข้างนอก การเขียนบทกวี และความเรียงต่าง ๆ เพื่อตีพิมพ์ รวมทั้งการเขียนข้อความต่าง ๆ บนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ของตนเอง เป็นต้น เรื่องเล่าเหล่านั้นไม่เพียงแสดงถึงเหตุผลที่ทำให้ตนเองต้องเคลื่อนไหวทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรม ปัญหาเชิงโครงสร้างที่จะต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง แต่ยังสะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง เช่น ไม่กลัว มีกำลังใจดี โกรธกับการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ สะเทือนใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้ชุมนุม (ขณะถูกสลายการชุมนุม) มุ่งมั่นที่จะต่อสู้ต่อไป เป็นต้น

การศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) เป็นวิธีวิทยาแบบหนึ่งในทางสังคมศาสตร์ที่ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตของผู้เล่าเรื่องในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นรูปแบบหนึ่งของการบันทึกประวัติศาสตร์ในมุมมองของประชาชนที่อาจไม่ถูกบรรจุไว้ในประวัติศาสตร์ของรัฐ เรื่องเล่าเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมยังสะท้อนรูปแบบของอำนาจและความสัมพันธ์

เชิงอำนาจของกลุ่มคนต่าง ๆ เนื่องจากผู้เล่ามักเปิดเผยถึงข้อเท็จจริงและแสดงทัศนะต่อการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมของกลุ่มคน องค์กร หรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งยังแสดงความเห็นและท่าทีในการท้าทายต่อต้านการใช้อำนาจที่เกิดขึ้น การเล่าเรื่องนอกจากจะเป็นการแสดงทัศนะทางการเมืองและสังคมแล้ว กระบวนการเล่าเรื่องยังสะท้อนตัวตนของผู้เล่า รวมทั้งช่วยให้ผู้เล่าได้จัดการความคิดและความรู้สึกของตน ทั้งทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมา คลี่คลายความกลัวภัยอันตรายต่าง ๆ และหล่อหลอมความคิดของตนเอง จนกลายเป็นแรงผลักดันในขับเคลื่อนการกระทำต่าง ๆ ในอนาคต (นภาภรณ์ 2552)

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งอารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว อารมณ์เสียใจ และอารมณ์คาดหวังของนักกิจกรรมการเมืองว่ามีส่วนผลักดันให้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือไม่อย่างไร พร้อมทั้งศึกษาอารมณ์ความรู้สึกทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นจากผลกระทบหลังจากที่พวกเขาออกมาเคลื่อนไหว ทั้งนี้นักกิจกรรมการเมืองแต่ละคนย่อมมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นแรงผลักดันที่แตกต่างกันไป ตามประสบการณ์ส่วนบุคคลและปัจจัยเงื่อนไขอื่น ๆ กลุ่มผู้วิจัยจะศึกษาอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวด้วยการวิเคราะห์เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับทัศนะ บทบาท และเป้าหมายในการเคลื่อนไหวของพวกเขา ซึ่งจะเก็บข้อมูลเรื่องเล่าจากการสัมภาษณ์เจาะลึก การรวบรวมบทสัมภาษณ์ที่เผยแพร่ทางสื่อต่าง ๆ และการสังเกตการณ์ในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาเรื่องเล่าของของนักกิจกรรมการเมืองเกี่ยวกับทัศนะ บทบาท และเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาในบริบททางสังคมการเมืองต่าง ๆ

2.2 วิเคราะห์อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีส่วนผลักดันให้นักกิจกรรมการเมืองแต่ละคนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากเรื่องเล่าของพวกเขาเอง

2.3 ศึกษาผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นต่อนักกิจกรรมการเมือง จากการเคลื่อนไหว รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากผลกระทบเหล่านั้นที่อาจเป็นแรงผลักดันหรือแรงฉุดรั้งในการร่วมเคลื่อนไหวในอนาคต

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาอิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนผ่านเรื่องเล่าของพวกเขา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นหลัก โดยกระจายเพศ วัย และสถานภาพและบทบาททางสังคม

- กลุ่มที่หนึ่ง ผู้มีประสบการณ์การเคลื่อนไหวมาก่อนการเลือกตั้ง วันที่ 24 มีนาคม 2562
- กลุ่มที่สอง ผู้มีประสบการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองตั้งแต่หลังการเลือกตั้ง วันที่ 24 มีนาคม 2562 เป็นต้นมา

<u>ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)</u>

บทบาท/สถานะทางสังคม	**ประสบการณ์การเคลื่อนไหวของนักกิจกรรม**	
	เคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน วันที่ 24 มีนาคม 2562	**เคลื่อนไหวการเมืองหลังวันที่ 24 มีนาคม 2562**
1. ประชาชนทั่วไป	**มะฟาง** ผู้สื่อข่าวหญิง อายุ 33 ปี	**สนธยา** เพศทางเลือก อายุ 26 ปี ว่างงาน
2. นิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษาทั่วไป	**นิรนาม** นักศึกษาชาย อายุ 20 ปี	**ฐิติญาณ** นักศึกษาหญิง อายุ 22 ปี
3. นักเรียนมัธยมทั่วไป	**ขวัญข้าว** นักเรียนชาย อายุ 17 ปี	**โอห์ม** นักเรียนชาย อายุ 16 ปี
4. นักร้องนักดนตรี	**แก้วใส วงสามัญชน** นักร้องนักดนตรีชาย อายุ 34 ปี	**ณัฐธีร์ วง T_047** นักร้องนักดนตรีชาย อายุ 24 ปี
5. ตัวแทนกลุ่มกิจกรรมการเมือง	**แว่น อานนท์** ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์สามัญชน นักสิทธิมนุษยชนชาย อายุ 36 ปี	**หมู จิตรกรรม** สมาชิกกลุ่มศิลปะการเมือง นักศึกษาชาย อายุ 25 ปี

ขอบเขตเนื้อหา : กลุ่มผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เรื่องเล่าต่าง ๆ ในประเด็นต่อไปนี้

1) ข้อมูลส่วนบุคคลของนักกิจกรรมการเมือง เช่น เพศ อายุ อาชีพ

2) ทัศนะ แรงจูงใจ บทบาท และเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองแต่ละครั้ง

3) บริบททางสังคมการเมืองของเหตุการณ์ในเรื่องเล่า

4) ประเด็นเนื้อหาที่นักกิจกรรมการเมืองหยิบยกมาพูดถึงในเรื่องเล่าต่างๆ

5) อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยปรากฏและสะท้อนผ่านเรื่องเล่าทั้งที่เป็นวัจนภาษาและอวัจนภาษา โดยจะศึกษาเฉพาะอารมณ์ต่อไปนี้ ได้แก่ อารมณ์กลัว อารมณ์โกรธ อารมณ์เสียใจ และอารมณ์คาดหวัง

ขอบเขตเวลา : 1) กลุ่มผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2563 ถึง 31 มกราคม 2564

2) เรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์การเคลื่อนไหวของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยไม่จำกัดขอบเขตเวลา

3) สื่อออนไลน์ที่รวบรวม จะกำหนดเฉพาะสื่อที่ปรากฏตั้งแต่วันที่ 24 มีนาคม 2562 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2564

4. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

5.1 แนวคิดและงานศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกและการต่อสู้ทางการเมืองด้วยอารมณ์ความรู้สึก (Emotional political resistance)

อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่ (Modern society) ทำให้ผู้คนให้ความสำคัญกับความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) มากขึ้น ส่วนการกระทำทางสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์ความรู้สึกมักไม่ได้รับการยอมรับ ยกเว้นการแสดงออกในเชิงสุนทรียะหรือการผลิตงานสร้างสรรค์ทางศิลปะต่าง ๆ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (2550) อธิบายว่าเราถูกทำให้เข้าใจว่าความเป็นเหตุเป็นผลหรือ "ความรู้" เป็นคู่ตรงข้ามกับอารมณ์ความรู้สึก ทั้ง ๆ ที่อารมณ์ความรู้สึกเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นตัวชี้แบ่งระหว่างมนุษย์กับอมนุษย์ หรือกล่าวได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกคือแก่นของความเป็นมนุษย์

ดังนั้น การศึกษาทางด้านอารมณ์ความรู้สึกจึงมีคุณค่าไม่ต่างจากการศึกษาเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผล

ในทางสังคมศาสตร์ให้ความสนใจกับการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกโดยมองว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Product of the social interaction's outcome) ที่ส่งผลต่อการกระทำของมนุษย์ แต่การศึกษาอารมณ์ความรู้สึกตามแนวทางสังคมศาสตร์นั้นแตกต่างจากการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกตามแนวทางจิตวิทยา เนื่องจากเน้นศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมว่าเกิดจากอารมณ์ความรู้สึกอย่างไร หรือทำให้เกิดการกระทำร่วมกัน (collective action) อย่างไร แต่ไม่ได้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงปัจเจก อย่างไรก็ตาม Turner (2008: 326 อ้างใน Bericat 2016: 494) ชี้ว่าการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ทำได้ยาก เนื่องจากมนุษย์มีอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลาย ซับซ้อน แปรปรวน ไม่หยุดนิ่ง และสามารถสลับขั้วกลับไปกลับมาได้ ดังที่ (Jasper 2011 อ้างใน Ness and Effler 2018: 418) อธิบายว่า มนุษย์สามารถมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นทั้งขั้วบวกและขั้วลบในเวลาเดียวกัน ทั้งยังสามารถแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาเสมอ ดังเช่น แปรเปลี่ยนจากความอายไปสู่ความกลัว จากความกลัวไปสู่ความโกรธ จากความโกรธไปสู่ความภูมิใจได้ ดังนั้น ในการศึกษาจึงควรเน้นศึกษาอารมณ์ความรู้สึกหลักที่ขับเคลื่อนให้มนุษย์มีการกระทำและปฏิสัมพันธ์กับสังคม ส่วน Scheff (1994: 4 อ้างใน Bericat 2016: 501) ชี้ว่าสามารถศึกษาได้อารมณ์ได้จากการแสดงออกเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น คำพูด ท่าทางในการแสดงออก ไปจนถึงการแสดงออกในระดับที่ใหญ่ขึ้น เช่น การโต้ตอบกันระหว่างสถาบันในสังคม

ในด้านการเมือง การสร้างความกลัวเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่รัฐใช้เพื่อควบคุมปกครองประชาชนให้ยอมอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ ทำให้ไม่กล้าลุกขึ้นมาประท้วงหรือต่อต้าน ธนา มณีพฤกษ์ (2555) ได้วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง “1984” ที่เขียนโดยจอร์จ ออร์เวลล์ (George Orwell) ว่าในสังคมเผด็จการอำนาจนิยมนั้น ความกลัวคือหัวใจของการปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถรักษาอำนาจไว้ ทำให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น แต่ยอมทำตามที่รัฐสั่ง ยอมสูญเสียเสรีภาพเพื่อรักษาชีวิตไว้ ในรัฐโอชันเนียในนิยายเล่มดังกล่าวประชาชนถูกรัฐปลูกฝังความคิดไม่ให้เป็นกบฏต่อชาติและห้ามคิดต่างจากรัฐ เครื่องมือที่รัฐใช้ในการสร้างความกลัวมี 4 ประเภท ได้แก่ 1) โทรภาพ คือ สื่อหรือโฆษณา รวมทั้งภาพของอิงซ็อคทั่วทุกจุดเพื่อให้ประชาชนเห็นว่ารัฐจับตามองตนเองอยู่ตลอดเวลา 2) ตำรวจ

ความคิด คือ ประชาชนด้วยกันเองที่จะรุมประณามหรือทำร้ายผู้ที่เริ่มเริ่มสงสัยหรือตั้งคำถาม 3) การลงโทษในที่สาธารณะเพื่อแสดงให้เห็นถึงการจัดการของรัฐกับผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ 4) การจับไปทรมานเพื่อปรับเปลี่ยนความคิด

ส่วนในกรณีที่เกิดขึ้นจริงของสังคมไทย วิทยานิพนธ์เรื่อง “การประกอบสร้างความกลัว และการเมืองว่าด้วยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112” โดยนพพล อาชามาส (2556) ชี้ให้เห็นว่ารัฐทำให้ผู้ต้องหาคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 เกิดความกลัวผ่านเทคนิคหลายประการ เช่น การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงบีบบังคับ การทำให้ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ การปกปิดคดีให้เป็นความลับ และการทำให้สังคมตีตราผู้ต้องหาคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้พวกเขาตกอยู่ในสภาวะ “ชีวิตอันเปลือยเปล่า” (Bare life) (Agamben 1998: 6 อ้างใน นพพล 2556: 17) คือ การรับโทษภายใต้อำนาจรัฐแต่ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายผ่านกระบวนการการพิจารณาคดีแบบลับ อย่างไรก็ตามผู้ต้องหาคดีดังกล่าวก็พยายามต่อสู้กับสภาวะนั้นและบรรเทาความกลัวของตนเองนั้นด้วยการสร้างสายสัมพันธ์ในหมู่นักโทษทางการเมืองและญาติผู้ต้องขัง ส่วนเครือข่ายทางสังคมเองก็มีส่วนช่วยลดความกลัวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมเยี่ยมผู้ต้องหาคดีทางการเมืองของกลุ่มทนายความราษฎรประสงค์และนักกิจกรรมทางการเมือง การเปิดพื้นที่สาธารณะในการถกเถียงพูดคุย และสื่อสารเรื่องปัญหาของกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและสภาวะของนักโทษทางการเมือง

แม้ว่ารัฐส่วนใหญ่รวมทั้งรัฐไทยสร้างความกลัวเพื่อใช้ในการปกครองมาโดยตลอด แต่เราก็ยังพบเห็นการประท้วงต่อต้านรัฐเกิดขึ้นเสมอ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นให้ความสนใจกับการอธิบายถึงหลักการและเหตุผลต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ประท้วงเพื่อแสดงให้เห็นว่าพวกเขามีเหตุผลอันชอบธรรมมากพอในการออกมารวมตัวเคลื่อนไหว (พรพรหม : 2562) ทำให้พื้นที่แสดงออกทางการเมืองถูกทำให้เป็นพื้นที่ของการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหา หรือถกเถียงกันโดยมีเหตุผลประกอบเสมอจึงจะได้รับการยอมรับและน่าเชื่อถือ แต่เราก็พบว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองแทบทุกครั้งถูกผลักดันด้วยอารมณ์ (ชนุตร์ 2555: 182) และมีการแสดงออกทางอารมณ์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นการประท้วงต่อต้านของฝ่ายที่ถูกกดขี่หรือถูกกระทำจากผู้มีอำนาจมากกว่า Goodwin (2001 อ้างใน Turner 2014 : 103) เสนอว่าหากจะศึกษาอารมณ์

ความรู้สึกของคนที่ออกมาประท้วงก็ต้องศึกษาตั้งแต่ระดับจุลภาคหรือระดับปัจเจกที่ส่งผลไปถึงระดับมหภาคหรือกลุ่มคนโดยรวมทั้งหมดของการประท้วง

นับตั้งแต่ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ในแวดวงของการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหว (Social Movements) หันมาให้คุณค่ากับการศึกษาอารมณ์ (Emotions) มากขึ้น (Ness and Effler 2018 : 412) แต่ทว่าก่อนหน้านี้ก็ได้มีนักสังคมวิทยาที่สำคัญหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของเรื่องอารมณ์ความรู้สึกอยู่หลายคน เช่น Durkheim (1912 อ้างใน Ness and Effler 2018: 412) ที่ชี้ว่าอารมณ์ร่วมนั้นเกิดจากพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective effervescence) ที่ไปสอดรับกับพิธีกรรมที่คนในสังคมสร้างขึ้นมา (ritual) โดย Durkheim มองว่าปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการตัดสินใจกระทำโดยปัจเจกบุคคลเพียงลำพัง แต่เกิดจากสำนึกร่วม (Collective consciousness) ของคนในสังคม ส่วน Marx (1978 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 412) มองว่าในสังคมทุนนิยมนั้นมีสภาวะที่มีความเหลื่อมล้ำ เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพ มีการขูดรีดใช้แรงงานกันอย่างหนัก จนทำให้มนุษย์เกิดความแปลกแยกกับตนเอง (Alienation) เพราะถูกใช้แรงงานเสมือนเครื่องจักร ดังนั้นแรงงานในสังคมทุนนิยมต้องปฏิบัติราวกับเป็นหุ่นยนต์ที่เก็บงำอารมณ์ความรู้สึกไว้ แต่สิ่งที่แยกแยะให้มนุษย์แตกต่างจากเครื่องจักรและยังคงความเป็นมนุษย์อยู่ได้ก็คืออารมณ์ความรู้สึก ทางด้าน Weber (1968 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 412) ได้จำแนกการกระทำทางสังคม (Social Action) ของมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การกระทำอย่างมีเหตุผลที่มุ่งให้บรรลุเป้าหมาย การกระทำอย่างมีเหตุผลเพื่อบรรลุค่านิยม การกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจทางอารมณ์หรือความชอบพอ และการกระทำตามจารีตประเพณี (Weber 1864 อ้างในอังกาบ 2537: 7) ซึ่งมนุษย์ในสังคมทุนนิยมจะมีการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผลมากกว่ากระทำตามอารมณ์ความรู้สึก

อารมณ์ความรู้สึกที่เป็นแรงขับเคลื่อนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอาจแยกแยะออกได้มากมายหลายลักษณะ สำหรับการวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1. ความกลัว (Fear) มีหลายความรู้สึกประกอบกัน ได้แก่ ความรู้สึกวิตกกังวล รู้สึกแย่ หวาดกลัวหรือสยองขวัญ ความกลัวของแต่ละคนมีลักษณะและระดับที่แตกต่างกัน สาเหตุของความกลัวเกิดได้จาก 1) ความอ่อนแอและการอยู่ในความสัมพันธ์ที่ตนไร้อำนาจ

เช่น เป็นผู้หญิงที่รู้สึกว่าตนอ่อนแอกว่าผู้ชาย เป็นประชาชนที่รู้สึกว่ารัฐมีอำนาจเหนือกว่า เป็นต้น และ 2) มีสิ่งที่มาคุกคามทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยและต้องการเอาชีวิตรอดจากอันตราย เช่น ถูกข่มขู่ด้วยอาวุธ กฎหมายและการลงโทษ เป็นต้น

2. ความโกรธ (Anger) เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน เป็นได้ทั้งในระดับปกติทั่วไปจากความรำคาญใจ (Annoyance) ความไม่พอใจ (Indignation) โกรธแค้น (Rage) บ้าเลือดหรือบ้าระห่ำ (Fury) ซึ่งถูกกระตุ้นจากการถูกหักหลัง ถูกเหยียดหยาม ถูกล่วงละเมิดร่างกาย หรือความรู้สึกว่าตนเองไร้ความสามารถ ได้รับความไม่ยุติธรรม รู้สึกถึงความไม่เท่าเทียม มีอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จ (Schieman 2006, 2010 อ้างใน Bericat 2016: 502) Jasper และ Kemper (2014; 1990 อ้างใน Bericat 2016: 502) อธิบายเพิ่มเติมว่าความโกรธในระดับรุนแรงเกิดจากการที่มนุษย์สูญเสียอำนาจหรือถูกเปลี่ยนสถานภาพ ความโกรธจะหายไปได้ก็ต่อเมื่อบุคคลที่ทำให้เขาสูญเสียอำนาจได้รับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้น

3. ความเสียใจ (Sorrow) เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่มีส่วนสำคัญในการรวมกลุ่มคน เพราะอารมณ์ความรู้สึกนี้จะพัฒนาเป็นความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ซึ่งกันและกัน จนกระทั่งออกมาเคลื่อนไหวร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น การรวมตัวกันเพื่อรำลึกเหตุการณ์ 9/11 ที่เกิดจากความเสียใจที่นำไปสู่ความเห็นอกเห็นใจกัน ร่วมรับรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน จนเกิดการรวมกลุ่มหรือเคลื่อนไหวบางอย่างเพื่อต่อสู้กับอำนาจที่กดทับร่วมกัน (Beyerlein and Sikkink อ้างใน Ness and Effler 2018: 412)

4. ความหวัง (Hope) เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ทำให้นักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อไปเรื่อย ๆ แม้จะพบเจอกับการอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ เช่น การถูกรัฐคุกคาม แต่ก็ไม่ย่อท้อหรือล้มเลิกความตั้งใจไปได้ง่าย ๆ เพราะมีความหวังว่าการเคลื่อนไหวมีโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (Gupta 2009 อ้างใน Ness and Effler 2018: 416)

5. สะเทือนขวัญ (Moral Shock) มักเกิดจากการกระทำที่ผิดศีลธรรมของรัฐหรือกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ดังเช่น งานศึกษาของ Nespatad และ Smith (2001) ซึ่งศึกษาขบวนการเคลื่อนไหว Central America peace movement พบว่าการที่รัฐทารุณ อุ้มหาย และสังหาร ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าถูกคุกคามและกระตุ้นให้ความรู้สึกอยากจะลุกขึ้นต่อสู้จนเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Jasper and Poulsen 1995 อ้างใน Ness and Effler 2018: 414)

6. ความสนุกสนาน (The pleasure of protest) เป็นอารมณ์ด้านบวกที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ดังที่เรามักพบว่าในที่ชุมนุมจะมีเต้นสันทนาการ การแต่งแดร็ก (Drag) การร้องเพลงแรป (Rap) เสียดสีการเมืองการเล่นดนตรีและร้องเพลงต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวรู้สึกผ่อนคลาย เกิดความบันเทิงหรือไม่ตึงเครียดเกินไป แต่เมื่อนานวันเข้าหากข้อเรียกร้องหรือสิ่งที่ต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง ความรู้สึกสนุกสนานก็อาจจะเปลี่ยนแปรเป็นความเหนื่อยล้า (Fatigue) และเกิดภาวะหมดไฟ (Burnout) ได้ อีกทั้งความเหนื่อยล้าหรือภาวะหมดไฟนี้ก็อาจเปลี่ยนแปรไปสู่การมีความรู้สึกโกรธ ฉุนเฉียว ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวดำเนินไปอย่างเข้มข้นมากขึ้นได้ด้วยเช่นกัน (Jasper 1997 อ้างใน Ness and Effler 2018: 414)

7. ความเกลียด (Hate) คืออารมณ์ความรู้สึกโกรธอย่างหนึ่งที่ถูกกระตุ้นมาจากการถูกกดขี่หรือจากความรุนแรง จนเกิดการจนเปลี่ยนผ่านมาสู่การเป็นอารมณ์ความรู้สึกเกลียด และเปลี่ยนผ่านอารมณ์ความรู้สึกมาเป็นความแค้น และเมื่อมีความแค้นก็จะเกิดการแสวงหาวิธีแก้แค้นขึ้นจนนำไปสู่การออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในท้ายที่สุด (Brym 2007 อ้างใน Ness and Effler 2018: 414)

8. ความรู้สึกถึงการมีอัตลักษณ์ร่วม (Collective identity) เมื่อปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันกับผู้อื่น ประสบปัญหาร่วม หรือมีอัตลักษณ์บางอย่างร่วมกันกับผู้อื่น ก็จะสนับสนุนให้รวมกลุ่มหรือเข้าร่วมการเคลื่อนไหว เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวของ LGBTQ ขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ การที่จะสร้างอัตลักษณ์ร่วมนี้มักใช้สัญลักษณ์ ข้อความ หรือภาพแทนเพื่อแสดงว่าเป็นเครือข่ายเดียวกัน และรณรงค์เรียกร้องให้ต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีของเครือข่ายนั้น ๆ (Ness and Effler 2018: 414) การที่เกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกันจึงกลายเป็นพันธะผูกพันกับนักกิจกรรมและนำไปสู่การร่วมเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องได้ และหากมีความรู้สึกมากขึ้น และสถานการณ์มีความตึงเครียดขึ้นเรื่อย ๆ อาจจะนำไปสู่การเคลื่อนไหวแบบพลีชีพได้ (Collin 2009 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 415)

จะเห็นได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกชั่วครู่ชั่วยามที่จะแปรเปลี่ยนไปได้ง่าย ๆ นอกจากนี้ Reisberg และ Hertel (2005 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 420) ยังชี้ว่าอารมณ์ความรู้สึกนั้นเกี่ยวข้องกับความทรงจำที่กระตุ้นให้เราหวนระลึกถึง ซึ่ง Bower และ Forgas (2000;

Buchanan : 2007 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 419) เห็นว่าประสบการณ์ในด้านลบจะกลายเป็นบาดแผลทางจิตใจที่ฝังอยู่ในใจลึก ๆ จนเมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่คล้ายกัน ก็จะกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกในอดีตให้เกิดขึ้นมาใหม่ Riskind (1983 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 421) เปรียบเปรยการนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตว่าเหมือนกับปลุกฟื้นอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกันกับปลูกเมล็ดพันธุ์ให้เจริญเติบโต

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาอารมณ์นั้น Gould (2009; Polletta 2006; อ้างใน Ness and Effler 2018 : 419) ชี้ว่าสามารถศึกษาได้จากทั้งบทความ การสำรวจ การสัมภาษณ์ การเข้าร่วม และการสังเกตการณ์ ส่วน Beyerlein และ Sikkink (2008 อ้างใน Ness and Effler 2018 : 419) อธิบายเพิ่มว่าในบางครั้งผู้ศึกษาก็อาจจะเก็บข้อมูลจากเอกสารแผ่นพับ การถอดเทป จดหมายข่าว สัญลักษณ์ของการประท้วง เรื่องเล่าหรือประเด็นที่ผู้ประท้วงหยิบยกขึ้นมาพูดได้ด้วยเช่นกัน และการสัมภาษณ์นั้นอาจช่วยให้ผู้เล่าระลึกถึงอารมณ์ในอดีตได้ด้วย โดยเชื่อมโยงกับการแสดงออกหรือการกระทำของบุคคลนั้นในปัจจุบัน

5.2) แนวคิดและงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่า (Narrative)

การศึกษาเรื่องเล่าเป็นแนวทางการศึกษาทางสังคมศาสตร์แบบหนึ่ง โดยมีฐานคิดว่าเรื่องเล่าถูกสร้างขึ้นในกระบวนการทางสังคม (Social Construction) ดังที่ Harris (2007) กล่าวว่าชีวิตของคนประกอบสร้างขึ้นมาจากเรื่องราวที่ถูกถักทอจากจินตนาการ ประสบการณ์ และการใช้ถ้อยคำต่าง ๆ การศึกษาเรื่องเล่าของบุคคลสามารถช่วยเราเข้าใจความเป็นไปในสังคมได้ โดยเรื่องเล่านั้นจะสะท้อนบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการให้คุณค่าและความหมายของการกระทำต่าง ๆ ทั้งของตัวผู้เล่าและค่านิยมของสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่

เรื่องเล่าเป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ใช้สื่อสารและทำความเข้าใจกับบุคคลอื่นหรือบอกเล่าเหตุการณ์ที่ตนเคยประสบมา รวมทั้งความคิด ความฝัน ความคาดหวัง การวางแผน และการจดจำของพวกเขาโดยเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม โครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่ มนุษย์เรามีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมายในชีวิต แต่ละคนไม่สามารถจดจำรายละเอียดของทุกอย่างได้ทั้งหมด ดังนั้นเรื่องที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเล่าต้องมีความสำคัญหรือมีความหมายต่อพวกเขาอย่างมาก ทั้งนี้ในการเล่าเรื่องผู้เล่าจะประเมินผลด้วยว่าผู้ฟังเป็นใครและควรเล่าเรื่องราวประเภทใดหรือในแง่มุมไหนออกมา อาจกล่าวได้ว่า

กระบวนการเล่าเรื่องนั้นเป็นกระบวนการสะท้อนกลับระหว่างอัตลักษณ์ตัวตนของผู้เล่า สังคมของผู้เล่า และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง

จากงานของนภาภรณ์ (2552) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมอื่น ๆ กลุ่มผู้วิจัยสรุปออกมาได้ว่าเรื่องเล่าของบุคคลสะท้อนประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เรื่องเล่าสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการกระทำของผู้เล่า

ในระหว่างการเล่าเรื่องผู้เล่ามีการจัดระเบียบความคิดและประสบการณ์ของตนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งช่วยให้ผู้เล่าทำความเข้าใจชีวิตของตนเองอย่างเป็นระบบ และการเล่าเรื่องยังเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาและหาทางออกให้กับตนเองซึ่งอาจท้าทายอุดมการณ์ความเชื่อในสังคม กล่าวคือ หากผู้เล่าประสบเหตุการณ์เลวร้ายหรือรู้สึกว่าไม่เป็นธรรม แต่สังคมมองว่าเรื่องเหล่านั้นเป็นเรื่องปกติ ผู้เล่าก็จะท้าทายความคิดเหล่านั้นผ่านการเล่าเรื่องในมุมมองของตนเองเพื่ออธิบายว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเลวร้ายอย่างไรในสายตาของพวกเขา เป็นการสร้างข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่งและสร้างความเป็นเหตุเป็นผลให้กับการกระทำของตนเองและสำหรับผู้รับฟังด้วย ซึ่งอาจแตกต่างไปจากกรอบความคิดและมุมมองอื่น ๆ อีกมากมาย

ในแต่ละสังคมจะมีการสถาปนาความจริงที่แตกต่างกันออกไปผ่านเรื่องราวที่สมาชิกในสังคมร่วมกันสถาปนาหรือให้ความหมายต่อเรื่องนั้น ซึ่งอาจสร้างเป็นบรรทัดฐานที่หล่อหลอมความคิดของคนในสังคมต่อไป ดังนั้นจึงทำให้ความจริงของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ทั้งนี้การศึกษาเรื่องเล่าจะไม่มุ่งเน้นถึงการแสวงหาความจริงแต่จะเน้นไปที่ว่าแท้จริงแล้วบุคคลนั้นรับรู้และให้ความหมายอย่างไรต่อประสบการณ์เหล่านั้น โดยจะยอมรับความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) ของเรื่องเล่า รวมทั้งให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกที่มีอยู่ในเรื่องเล่า โดยมองว่าอารมณ์ความรู้สึกมิได้เป็นเพียงส่วนประกอบของเรื่องเล่า แต่มันถูกสร้าง (produce) ขึ้นมาพร้อมกับการเผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้น ๆ การเล่าเรื่องจึงเป็นวิธีการแบบหนึ่งในการช่วงชิงพื้นที่ ความหมาย หรือการให้คุณค่าของสังคม งานศึกษาเรื่องเรื่องเล่าความเจ็บปวด “ฉันคือเอรี่ กับประสบการณ์ข้ามแดน” ของศิริพร แทนสุวรรณ์และวรรณนะ หนูหมื่น (2561) ชี้ว่า เรื่องเล่าถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับตัวผู้เล่าจากการถูกตีตราโดยคนอื่น ซึ่งเรื่องเล่าได้เปิดโอกาสให้ตัวผู้เล่าได้เป็นผู้เล่าเรื่องในมุมมองของตัวผู้เล่าเอง ผ่านการตีแผ่ประสบการณ์

ความเจ็บปวด ความทุกข์จากการถูกตีตราของผู้เล่าที่ถูกสังคมตัดสินให้คนในสังคมได้ทราบถึงมุมนี้

2. เรื่องเล่าท้าทายอุดมการณ์ความเชื่อของสังคม

มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมโดยมีกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตหรือเป็นการทำข้อตกลงร่วมกันของมนุษย์ผ่านประสบการณ์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมหรือผู้ปกครองในสังคมนั้น ๆ ทั้งยังมีการสืบทอดออกมาในรูปแบบของวาทกรรม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ ตัวตนของแต่ละบุคคลรวมไปถึงการสร้างความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นในสังคมหนึ่ง โดยวาทกรรมหลักเหล่านั้นก็มักสร้างความหมายให้กับความคิดและมีอิทธิพลอย่างมากกับการกระทำของคนในสังคม ทั้งนี้แต่ละบุคคลจะได้รับวาทกรรมหรือชุดความเชื่อ คำสอนแบบเดียวกันที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ความคิดการตอบโต้ความเชื่อต่าง ๆ นั้นย่อมต่างกันออกไปตามสังคมที่หล่อหลอมบุคคลออกมา การเล่าเรื่องเป็นกระบวนการรูปแบบหนึ่งในการสร้างความจริงและท้าทายค่านิยมความเชื่อที่สังคมสร้างขึ้นมา โดยผู้เล่าจะเล่าประสบการณ์และเรื่องราวของพวกเขาใหม่ เพื่อโต้แย้งว่าสิ่งที่สังคมให้ความหมายไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไป

ในงานศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้:ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าของครูไทยพุทธ” ของสิริไพลิน สิงห์อินทร (2554) ชี้ให้เห็นว่า ครูไทยพุทธถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกเรื่องเล่าของพวกเขาผ่านออกมา 3 ประเด็นเพื่อโต้แย้งสิ่งที่รัฐนำเสนอความน่ากลัวของคนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และการสร้างความเป็นอื่นของรัฐ ได้แก่ ประเด็นแรก พวกเขาไม่ได้เป็นหุ่นเชิดตามวาทกรรมของรัฐ รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์วาทกรรมดังกล่าว ประเด็นที่สองถึงแม้ว่าครูไทยพุทธจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับชาวมลายูมุสลิม แต่ประสบการณ์ที่ครูไทยพุทธสร้างร่วมกันมากับชาวมลายูมุสลิมทำให้ครูไทยพุทธไม่ได้มองชาวมลายูมุสลิมว่าเป็นคนอื่น (Otherness) อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประเด็นที่สาม ความคิดและความรู้สึกที่ครูไทยพุทธมีต่อชาวมลายูมุสลิมเป็นความรู้สึกที่คลุมเครือซับซ้อน หลากหลายทั้งความรู้สึกผูกพันผสมปนเปกันไปกับความรู้สึกหวาดระแวง ไม่ได้แบนราบเช่นว่าเกลียดหรือรู้สึกว่าเป็นปฏิปักษ์หรือคู่ตรงข้ามเพียงอย่างเดียว

3. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อบอกตัวตน อัตลักษณ์และเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับสังคม

เรื่องเล่าแต่ละเรื่องมีการแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนของผู้เล่าที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่ เรื่องเล่าที่ถ่ายทอดมาจึงสามารถสะท้อนสิ่งที่บุคคลและสังคมนั้นให้ความหมายหรือคุณค่า รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนต่าง ๆ บทความวิจัยของอัลฟอร์ด (2006) อดีตนักสังคมวิทยาที่เจ็บป่วยต้องเข้ารักษาที่โรงพยาบาล ซึ่งการที่เธอถูกทำให้เป็นผู้ป่วยนี้ ทำให้เธอไร้อำนาจในตัวเอง รู้สึกไม่มีตัวตน และขาดอิสรภาพ เนื่องจากเธอต้องคอยพึ่งพาพยาบาลหรือแพทย์อยู่เสมอ ไม่สามารถทำอะไรได้อย่างอิสระ เธอเล่าเรื่องชีวิตในโรงพยาบาลของเธอผ่านการเขียน โดยได้เล่าถึงความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วย ที่ถูกปฏิบัติราวกับเป็นวัตถุที่ไม่มีหัวใจ ไร้ซึ่งความรู้สึกนึกคิดหรือการที่รู้สึกหมดสิ้นความภูมิใจในตนเองที่ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง ต้องคอยพึ่งพาแพทย์หรือพยาบาลเสมอจนรู้สึกขาดอิสรภาพ ซึ่งจากการเล่าเรื่องผ่านงานเขียนของเธอนี้เอง เป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้เธอใหม่ ทำให้เธอสามารถเชื่อมโยงกับคนในสังคมได้อีกครั้ง เนื่องจากเธอสร้างการรับรู้เกี่ยวกับผู้ป่วยในมุมใหม่ ทำให้คนตระหนักถึงความรู้สึกของผู้ป่วยมากขึ้น และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนป่วยที่เปลี่ยนไป

4. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง

มนุษย์เราปฏิบัติกับบุคคลอื่นแตกต่างกันไปตามสถานะและความสัมพันธ์ต่อกัน การแสดงออกมักเป็นไปตามการประเมินและความคาดหวังซึ่งกันและกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งเออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman 1956) เปรียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เหมือนกับการแสดงละครเวทีที่มีหน้าฉาก (Front Stage) กับหลังฉาก (Back Stage) ซึ่งหน้าฉากคือ ด้านที่ปัจเจกบุคคลแสดงบทบาทหน้าที่ให้บุคคลอื่นเห็น ในขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลนั้นก็จะมีตัวตนในด้านที่เขาไม่ต้องการแสดงให้คนอื่นเห็นอยู่หลังฉากด้วยเช่นกัน ในการเล่าเรื่องก็เช่นกันผู้เล่าจะคำนึงเสมอว่ากำลังเล่าเรื่องให้ใครฟัง ดังนั้นการวิจัยที่ศึกษาจากการเล่าเรื่องนั้น ต้องตระหนักว่าเรื่องที่ถูกเล่าออกมาย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูล

5. การสร้างความหวังจากเรื่องเล่า

เรื่องเล่าของมนุษย์นั้นสร้างมาจากประสบการณ์ชีวิตหรือวาทกรรมในสังคม โดยมักจะเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนเองหวังหรือปรารถนา กล่าวได้ว่ามนุษย์นั้นใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการสร้างความหวัง และพยายามดำเนินชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามความหวังนั้น

6. บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อหาทางออกของปัญหา

การเล่าเรื่องเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยเยียวยาจิตใจของผู้เล่า โดยที่ผู้เล่าได้กลับไปทบทวนความรู้สึกและทำความเข้าใจกับเรื่องราวในอดีตของตน เพราะทุกครั้งที่เล่าเรื่อง ผู้เล่าจะมีการจัดระเบียบวิธีคิด ตีความและเลือกประเด็นที่จะมาเล่า และอาจมีการวางโครงเรื่องใหม่ แม้ว่าเรื่องเล่าจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอดีตแต่เรื่องราวเหล่านั้นยังผูกพันกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน บทความเรื่อง “ความย้อนแย้งในอุดมการณ์และการลิดรอนความเป็นมนุษย์ในเรื่องเล่าบาดแผลเรื่อง Escape from Camp 14” (ปัณณวิชญ์ ผสมทรัพย์ 2561) ชี้ว่าการเล่าเรื่องสามารถเยียวยาจิตใจให้กับผู้ที่มีบาดแผลและบรรเทาจิตใจผู้ที่ถูกกระทำจากความรุนแรงได้ และการเล่าเรื่องช่วยให้ผู้ถูกกระทำจากความรุนแรงได้กอบกู้ตัวตนที่แตกสลายให้กลับคืนมา นอกจากนั้นเรื่องที่เล่าออกไปยังหล่อหลอมแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้เล่าเองให้เป็นไปตามวิถีทางที่ตนเองจดจำหรือรื้อฟื้นขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการเล่าถึงเรื่องของตนเอง ผู้อื่นหรือบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลาก็ตาม (นภาภรณ์ 2552)

5. วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้วิจัยใช้หลายวิธีประกอบกันเพื่อเก็บรวมรวมข้อมูลโดยจะวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา (descriptive)

5.1) การศึกษาสื่อเผยแพร่ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะสื่อที่มีเรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น บทสัมภาษณ์ในสื่อออนไลน์ วีดีโอบันทึกการถ่ายทอดสดการชุมนุมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เผยแพร่ทางยูทูป การถ่ายทอดสดและวีดีโอบันทึกการถ่ายทอดสดผ่านเฟซบุ๊ก และโซเชียลมีเดียที่เปิดเป็นสาธารณะของผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นต้น

5.2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มผู้วิจัยจะเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในโอกาสต่าง ๆ เช่น การชุมนุมประท้วง การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ การเสวนา รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือในเรื่องคดี เป็นนายประกันและการติดตามคดีในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ถูกจับกุมไปจนถึงในชั้นศาล และการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก ทั้งนี้จะทำให้สามารถสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลหลักในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น การปราศรัยบนเวที ขณะถูกจับกุมหรืออยู่ที่คุมขัง รวมทั้งการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม

5.3) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คนอย่างเจาะลึก โดยกลุ่มผู้วิจัยจะติดต่อขอสัมภาษณ์ผ่านทางออนไลน์และการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว นอกจากนี้กลุ่มผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียง บันทึกวีดีโอ หรือบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกกับทางผู้ให้สัมภาษณ์

6. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา **“อิทธิพลของอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักกิจกรรม”** ผ่านเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน คณะผู้วิจัยพบว่าอารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ ความกลัว (Fear) ความโกรธ (Anger) ความเสียใจ (Sorrow) และความหวัง (Hope) ต่างส่งผลให้นักกิจกรรมการเมืองมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในบทบาทที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ผู้วิจัยค้นพบว่าอารมณ์ความรู้สึกไม่ได้เป็นเพียงแค่ความรู้สึกส่วนตัวของปัจเจกบุคคลเสมอไป แต่เกิดจากการที่สังคมกระทำต่อปัจเจกบุคคล โดยจะเห็นได้จากความรู้สึกที่มีส่วนผลักดันให้เกิดเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้ง 4 อารมณ์นี้ ได้แก่ ความกลัว (Fear) ความโกรธ (Anger) ความเสียใจ (Sorrow) และความหวัง (Hope) ล้วนเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการที่พวกเขาได้เผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่เป็นธรรม อารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้จึงไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดจากความรู้สึกส่วนตัวหรืออารมณ์เพียงแค่ชั่วคราว แต่อารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและเงื่อนไขทางสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ดังนั้นอารมณ์ความรู้สึกทั้ง 4 อารมณ์จึงมีส่วนกำหนดให้นักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนตอบสนองและโต้ตอบกับสิ่งที่เขาเผชิญมา

6.1) ทัศนะบทบาทและเป้าหมายของนักกิจกรรมการเมืองในบริบททางสังคมการเมืองต่าง ๆ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่มุ่งศึกษาเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองเกี่ยวกับทัศนะ บทบาท และเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาในบริบททางสังคมการเมืองต่าง ๆ โดยใช้แนวคิดเรื่องเล่า (Narratives) ที่มองว่าเรื่องเล่า (Narratives) เป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ใช้สื่อสารและทำความเข้าใจกับบุคคลอื่นหรือบอกเล่าเหตุการณ์ที่ตนเคยประสบมา รวมทั้งความคิด ความฝัน ความคาดหวัง การวางแผน และการจดจำของพวกเขาโดยเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่ ผลการวิจัยพบว่านักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนต่างเล่าเรื่องและให้ความสำคัญกับบริบททางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่นักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวมาก่อนการเลือกตั้งปี 2562 มักจะเล่าเรื่องในช่วงบริบทก่อนการเลือกตั้งปี 2562 ขึ้นไป ได้แก่ เหตุการณ์การสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงปี 2553 และการรัฐประหารปี 2557 ส่วนนักกิจกรรมการเมืองที่เพิ่งเคลื่อนไหวหลังการเลือกตั้งปี 2562 นั้นมักจะเล่าเรื่องในช่วงบริบทในช่วงการเลือกตั้งปี 2562 และหลังการเลือกตั้งปี 2562 เป็นต้นมา ได้แก่ การเลือกตั้งปี 2562 และการชุมนุมปี 2563 ซึ่งตรงตามสมมติฐานของผู้วิจัยที่ว่าการเลือกตั้งปี 2562 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้คนเริ่มออกมาเคลื่อนไหวมากขึ้น โดยพวกเขามีทัศนะหรือมุมมองต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองคล้ายคลึงกันคือ พวกเขามองว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน และประชาชนมีสิทธิที่จะเคลื่อนไหวทางการเมืองได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

ส่วนบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกบทบาทของนักการเมืองทั้ง 10 คนออกเป็น 5 บทบาท ได้แก่ 1) แกนนำกลุ่มกิจกรรม 2) ผู้ปราศรัยหรือแสดงบนเวทีชุมนุม 3) ผู้ที่ทำกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ เช่น แสดงละคร แต่งเพลง ผลิตสติกเกอร์ โปสเตอร์ และถ่ายภาพตามการชุมนุมต่างๆ 4) ผู้เข้าร่วมชุมนุม 5) ผู้ที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนใน 5 บทบาทนี้มีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวในแบบเดียวกันคือ ต้องการค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงสังคมเนื่องจากเข้าใจดีว่าการเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างในสังคมนั้นต้องใช้เวลานาน ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเองตามกาลเวลา และต้องการยกระดับจิตสำนึกและความรู้ความเข้าใจของคนในสังคมผ่านการเป็นเก็บรวบรวมสิ่งของที่เป็นการต่อสู้ของประชาชนในพิพิธภัณฑ์

สามัญชน ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อบันทึกติดตามการลิดรอดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน เป็นกระบอกเสียงในการทำความเข้าใจเรื่องการเคลื่อนไหวให้กับเยาวชน รวมทั้งแต่งเพลงสะท้อนเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของประชาชน

นอกจากนี้เรื่องเล่าที่พวกเขาหยิบยกขึ้นมานั้นยังสะท้อนสภาพสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ว่าเป็นสังคมที่ยังมีความเหลื่อมล้ำสูง เป็นสังคมที่รัฐใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุม และเป็นสังคมที่รัฐคุกคามผู้ที่เห็นต่างจากรัฐด้วยการจับกุมและดำเนินคดีกับพวกเขาด้วยข้อหาที่มีอัตราโทษสูง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเล่า (Narratives) ที่ว่าเรื่องเล่าของบุคคลจะสะท้อนการให้คุณค่าและความหมายของการกระทำต่าง ๆ ทั้งของตัวผู้เล่าและค่านิยมของสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่ อีกทั้งเรื่องเล่าของพวกเขายังแสดงให้เห็นถึงประเด็นที่สะท้อนออกมาจากเรื่องเล่าซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละคน บุคคลบางคนใช้เรื่องเล่าในการบ่งบอกอัตลักษณ์ตัวตนและเชื่อมโยงตัวเขาเองกับสังคมที่พวกเขาอยู่ บางคนใช้เรื่องเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการผู้ฟัง บางคนใช้เรื่องเล่าในการหาทางออกของปัญหา และบางคนใช้เรื่องเล่า เพื่อสร้างความหวัง ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่านักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน ทุกคนใช้เรื่องเล่าในการสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการกระทำของตนเองและท้าทายอุดมการณ์ความเชื่อของสังคม เช่น บางคนบอกว่าสิ่งที่เขาทำนั้นถูกต้องแล้วสำหรับการเล่นนอกกติกาของรัฐในการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรง หรือบางคนเล่าเพื่อให้ผู้วิจัยได้เห็นอีกด้านหนึ่งของกระบวนการตามกฎหมายของรัฐที่พวกเขาได้พบเจอมา เป็นต้น

6.2) กลัว โกรธ เสียใจ และหวัง คืออารมณ์ที่ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่มุ่งวิเคราะห์อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีส่วนผลักดันให้นักกิจกรรมการเมืองแต่ละคนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากเรื่องเล่าของพวกเขาเอง โดยใช้แนวคิดอารมณ์ความรู้สึกและการต่อสู้ทางการเมืองด้วยอารมณ์ความรู้สึก (Emotional political resistance) ที่มองว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Product of the social interaction’s outcome) ที่ส่งผลต่อการกระทำของมนุษย์ และจากการนำเรื่องเล่าของนักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนมาวิเคราะห์อารมณ์ความรู้สึกเพื่อจำแนกแยกแยะว่าอารมณ์ความรู้สึกใดบ้างที่มีส่วนผลักดันให้พวกเขาเคลื่อนไหวทางการเมือง ผู้วิจัยพบว่าอารมณ์ความรู้สึกทั้ง 4 อารมณ์ ได้แก่ ความกลัว

(Fear) ความโกรธ (Anger) ความเสียใจ (Sorrow) และความหวัง (Hope) เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่มีส่วนผลักดันให้นักกิจกรรมการเมืองเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังต่อไปนี้

- **ความกลัว (Fear)**

ความกลัวมีหลายความรู้สึกที่ปะปนกัน โดยมีทั้งความลังเล สงสัย ไม่แน่ใจ ความรู้สึกไม่ปลอดภัย หวาดระแวง ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากความ “ไม่รู้” ของคน ซึ่งนักกิจกรรมหลายคนที่มีความรู้สึกกลัวจากการไม่รู้หรือไม่มีประสบการณ์ ซึ่งส่วนมากอารมณ์ความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นกับคนที่เพิ่งออกมาเคลื่อนไหวหรือถูกดำเนินคดีจากรัฐเป็นครั้งแรก แต่อารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวก็สามารถแปรเปลี่ยนเป็นความโกรธและกล้าทำในสิ่งไม่เคยมาก่อน หลังจากที่พวกเขาเริ่มรู้ว่าตำรวจมีสิทธิทำอะไรกับเราบ้างและเห็นการช่วยเหลือจากหลายฝ่ายทั้งทนายและองค์กรอิสระที่ให้ความช่วยเหลือเรื่องคดีความ

- **ความโกรธ (Anger)**

ความโกรธเกิดจากการโดนหักหลัง โดนเหยียดหยาม ถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย ถูกทำให้อับอายจนกลายเป็นความคั่งแค้น คับข้องใจ ความเกลียดชัง ดังนั้น เมื่อความโกรธก่อตัวขึ้นเรามักหาทางขจัดความรู้สึกนั้นออกไปด้วยการระบายอารมณ์หรือโต้กลับสิ่งที่ทำให้เราโกรธผ่านการด่าทอ ประชดประชัน เสียดสี ใช้ความรุนแรง รวมทั้งกระทำสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน เช่น การฝ่าฝืนข้อห้ามและกฎระเบียบของสังคม จากการเก็บข้อมูลพบว่านักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คนนี้ทุกคนมีอารมณ์โกรธ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่เคยพบเจอและมีวิธีการขจัดความโกรธนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล บางคนโกรธจากการถูกจับกุมจากข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. (ห้ามชุมนุมทางการเมือง) ทั้งที่ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่สังเกตการณ์งานเสวนาทางวิชาการและโกรธจากถูกตรวจร่างกาย เธอถูกล้วงและสำรวจอวัยวะทุกส่วนก่อนเข้าทัณฑสถาน แต่ความโกรธที่เกิดขึ้นนั้นกลับผลักดันให้เธอยังคงยืนหยัดที่จะทำงานทางด้านสิทธิมนุษยชนต่อไป

- **ความหวัง (Hope)**

ความหวังเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่เชื่อมั่นว่าความไม่เป็นธรรมนี้ควรจะได้รับการแก้ไขหรือเชื่อมั่นว่าเราจะสามารถแก้ไขความไม่เป็นธรรมนี้ได้ โดยอารมณ์สามารถ

แปรเปลี่ยนมาจากความกลัว ความโกรธ และความเสียใจ ซึ่งอาจเกิดจากการได้เห็นความช่วยเหลือทางการชุมนุมหรือคดีความจากการชุมนุมจากหลายฝ่าย เช่น ท่อน้ำเลี้ยงตามการชุมนุมต่างๆ ทนายความที่ช่วยเหลือเรื่องคดีความ กองทุนอิสระต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับคดีทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เรากล้าที่จะหวังและพร้อมที่จะออกมาเคลื่อนไหวด้วยความเชื่อมั่นว่าสังคมจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเห็นได้ว่านักกิจกรรมการเมืองทั้ง 10 คน ทุกคนมีความหวังและจะแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล ซึ่งบางคนมีความหวังจากการเป็นเด็กที่เติบโตมาในแวดวงนักกิจกรรมการเมืองและได้เห็นในสิ่งที่รัฐจับกุมแม่และคนรอบข้างของเขา เช่น แม่ที่ถูกจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. 3/2558 จากการไปปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่สังเกตการณ์ในงานเสวนาทางวิชาการ และพี่คนสนิทต้องติดคุกนาน 2 ปีกว่าจากการถูกดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอันมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เขาได้เห็นมาตลอดเรียนรู้มาเรื่อย ๆ เขาจึงเชื่อเขาหวังว่าเขาจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ จนพอมาถึงในวัยที่เริ่มออกมาเคลื่อนไหวได้อย่างวัยมัธยมศึกษาตอนปลาย เขาจึงเริ่มก่อตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวแล้วก็ออกมาเคลื่อนไหว

- **ความเสียใจ (Sorrow)**

ความรู้สึกเสียใจนี้ไม่ใช่ความรู้สึกเสียใจแบบเศร้าโศก อาลัยอาวรณ์ ผิดหวังแต่ทว่าเป็นอารมณ์ความรู้สึกเสียใจที่เกิดจากการตัดสินใจผิดพลาดของตนในอดีตหรือเป็นความรู้สึกละอายใจ เศร้า สะเทือนใจต่อความรู้สึกผิดจากการที่เราเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่อยู่ตรงหน้าแต่เราไม่สามารถช่วยหรือทำอะไรได้เลยและอยากจะแก้ไขในสิ่งที่ตนเคยตัดสินใจพลาดไปในอดีต ตัวอย่างเช่น บางคนรู้สึกเสียใจที่ตนไม่มีความกล้ามากพอที่จะเข้าไปช่วยผู้ชุมนุมจากการสลายการชุมนุมต่อเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในวันที่ 16 ตุลาคม 2563 ที่แยกปทุมวัน หลังจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นเขาบอกว่าเขารู้สึกเสียใจแล้วก็รู้สึกผิดที่เขาขี้ขลาดเกินกว่าที่จะช่วยเหลือใคร เขารู้สึกเสียใจที่ในวันนั้นที่มีเพื่อนนักข่าวร่วมอาชีพของเขาถูกจับกุมระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้เขาเริ่มคิดทบทวนกับตัวเองอีกครั้ง และทำให้เขานำเสนอข่าวการชุมนุมอย่างไม่ลดละ เพื่อเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ชุมนุม ให้สมกับสิ่งที่กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการจะสื่อ

6.3) ผลกระทบ อารมณ์ที่เกิดขึ้น และการเคลื่อนไหวต่อในอนาคต

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ที่มุ่งศึกษาผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นต่อนักกิจกรรมการเมืองจากการเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากผลกระทบเหล่านั้นที่อาจเป็นแรงผลักดันหรือแรงฉุดรั้งในการร่วมเคลื่อนไหว ผลการวิจัยพบว่าผลกระทบด้านลบหลังจากที่ออกมาเคลื่อนไหว เช่น การถูกข่มขู่คุกคาม ถูกติดตามและถูกเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินคดี ถูกครอบครัวและสังคมกดดัน ไปจนถึงการถูกทำให้ออกจากงาน ทำให้นักกิจกรรมบางคนรู้สึกกลัวและไม่กล้าที่จะเคลื่อนไหวต่อ เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์การถูกคุกคามเช่นนี้มาก่อน แต่ภายหลังจากการที่เขาได้รับรู้ว่ามีคนคอยให้การช่วยเหลือจากหลายฝ่ายทั้งทนายและองค์กรอิสระที่ให้ความช่วยเหลือเรื่องคดีความ ได้สร้างเครือข่ายสัมพันธ์ (connection) กับนักกิจกรรมการเมืองคนอื่น ๆ ได้รับความสนใจ รวมทั้งได้รับความช่วยเหลือจากประชาชนมากขึ้นหลังจากออกมาเคลื่อนไหวโดยไม่ทิ้งเขาไว้เพียงลำพังและบอกเล่าเรื่องของเขาอยู่ตลอด จึงทำให้อารมณ์ความกลัวนั้นถูกลดทอนลงและเริ่มออกมาเคลื่อนไหวอีกครั้ง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ฒัสรา ขมะวรรณ. (2540). “**Modernity, Modernism, Postmodernity. Postmodernism: บทสำรวจนิยาม**.” วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 30(2), 97-99.

ชนุตร์ นาคทรานันท์. (2555). **“พื้นที่การเมือง: ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผล”** วารสารสังคมมนุษยวิทยา. 31(1), 179-191.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2550, มกราคม-มิถุนายน). “ความรู้สึกในฐานะการปฏิบัติทางสังคม: Feeling as a Social Practiceฺ ,” ศิลปศาสตร์. 7(1) : 1-13.

ธนา มณีพฤกษ์. (2555). **“เครื่องมือในสร้างความกลัว แก่ประชาชนรัฐโอชันเนีย จากวรรณกรรม 1984”** การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 10.1-8.

นพพล อาชามาส. (2556). **การประกอบสร้างความกลัว และการเมืองว่าด้วยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัญฑิต การพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นภาภรณ์ หะวานนท์. (2552) **“วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์”** วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 5(2), 1-20.

สิริไพลิน สิงห์อินทร์. (2554). **ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าของครูไทยพุทธ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัญฑิต การพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อังกาบ กอศรีพร.**“แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน แมกซ์ เวเบอร์”** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์:มูลนิธิตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์;2537:7.

ภาษาอังกฤษ

Eduardo Bericat, “The sociology of emotions: four decades of progress,” **Current Sociology** 3, 64 (June 2015): 492-504.

Jasper, James M. 2011. “**Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research.**” Annual Review of Sociology 37(1): 285–303. doi: 10.1146/annurev-soc- 081309-150015.

Justine Van Ness and ErikaSummers-Effler. (2018). **The Blackwell Companion to Social Movements, 2nd ed**. John Wiley & Sons Ltd.

Turner, Jonathan H. and Jan E. Stets. 2005. **The Sociology of Emotions**. Cambridge: Cambridge University Press.

บทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย กรณีศึกษาการประท้วงในเดือนตุลาคม พ.ศ.2563

นางสาว สุดารัตน์ บุญรอด
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาว สุรีย์วรรณ ศิริทรานนท์
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาว สุกฤตา กระจ่างแจ้ง
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิบดี นพประเสริฐ
ที่ปรึกษา,อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องบทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย กรณีศึกษาการประท้วงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของแฮชแท็กในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือ ศึกษาโพสต์ที่มีการติดแฮชแท็กดังต่อไปนี้ #ม็อบตุลา ทั้งหมด 18 แฮชแท็ก ศึกษาโพสต์ติดแฮชแท็กที่กำหนดไว้ที่ปรากฏในวันที่ 14 ตุลาคม – 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ที่ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุมบนทวิตเตอร์ โดยตลอดปี 2563 ก็ได้ปรากฏให้เห็นความตื่นตัวทางการเมืองในประเทศไทยผ่านแฮชแท็กต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าจะมีหลายเหตุการณ์เกิดขึ้นในแต่ละวัน แต่รูปแบบการใช้งาน #ม็อบตุลา ที่ปรากฏนั้นไม่ต่างกันมาก สามารถรวมรวมและจัดประเภทได้ 3 ประเภท ประเภทแรกคือการประชาสัมพันธ์การชุมนุม โดยผู้ประชาสัมพันธ์สามารถเป็นใครก็ได้ที่มีบัญชีผู้ใช้งานทวิตเตอร์ ประเภทที่สองคือการสนับสนุนและเลิกสนับสนุนการชุมนุม บทบาทการประชาสัมพันธ์ของแฮชแท็กที่มีประสิทธิภาพ ทำให้คนส่วนมากเข้าถึงสาร ประเภทที่สามคือการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกส่วนตัวของผู้ใช้งานแฮชแท็ก และประเภทที่สี่คือการนำเสนอภาพลักษณ์ โดยแฮชแท็กม็อบตุลา สามารถเครื่องมือในการเคลื่อนไหวบนโลกออนไลน์ของกลุ่มผู้ชุมนุมก็คือการนำเสนอถึงเรื่องดี ๆ ของกลุ่มผู้ชุมนุม ประเภทที่ห้าคือการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ว่าจะเป็น การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของตำรวจ การวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุม ประเภทที่หกคือการรายงานสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการชุมนุม ซึ่งผู้ใช้งานทวิตเตอร์ทุกคนสามารถเป็นสื่อรายงานสถานการณ์ต่าง ๆ โดยการใช้แฮชแท็กม็อบตุลา

คำสำคัญ: แฮชแท็ก , ทวิตเตอร์ , การชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย

1.บทนำ

ศตวรรษที่ 21 อินเตอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกับผู้คน การทำงาน การศึกษาเรียนรู้ การซื้อขายสินค้า การบริโภคสื่อ ตลอดจนพื้นที่ของการแสดงออกทางความสามารถและความชื่นชอบก็ล้วนค่อย ๆ ขยับขยายพื้นที่มาสู่ออนไลน์มากขึ้น พื้นที่เสมือนจริงของโลกออนไลน์จึงกลายเป็นเหมือนพื้นที่ทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน

เนื่องจากพื้นที่ออนไลน์นั้นเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นในเรื่องความสะดวกสบายด้านการเข้าถึง ส่งต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ ทั้งยังมีเครือข่ายสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน ประเด็นทางสังคมและการเมืองจึงถูกหยิบยกขึ้นมาแลกเปลี่ยนกันทางความคิดเห็นในภายหลังพัฒนาไปจนถึงการเรียกร้องประเด็นทางสังคมและการเมืองบนโลกออนไลน์

ทวิตเตอร์เป็นหนึ่งในสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ผู้ใช้งานนิยมใช้ในการเรียกร้องประเด็นทางสังคมและการเมืองในไทยอยู่เสมอ เนื่องจากเป็นสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เอื้อให้ผู้ใช้บริการมีลักษณะนิรนาม ไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อจริงหรือเปิดเผยตัวตนมากเท่าสื่อเครือข่ายสังคมอื่น ๆ ผู้คนจึงกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น นอกจากนี้รูปแบบของแพลตฟอร์มยังมีการกระจายข้อมูลข่าวสารรวดเร็วกว่าสื่อเครือข่ายสังคมอื่น ๆ ภาวะที่ผู้ใช้งานได้รับสารใหม่ร่วมกันในระยะเวลาอันรวดเร็วเอื้อให้เกิดไวรัลหรือเทรนด์ใหม่ได้ง่ายและการให้ความสนใจต่อประเด็นการเมืองและสังคมก็กำลังเป็นเทรนด์ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นผู้ใช้งานหลักของทวิตเตอร์ โดยประเด็นที่กำลังเป็นเทรนด์บนทวิตเตอร์นั้นมักจะมาควบคู่กับสัญลักษณ์ “#”

สัญลักษณ์ # หรือ แฮชแท็ก ที่ปรากฏบนโพสต์ต่าง ๆ ในสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์มีไว้สำหรับจัดกลุ่มให้โพสต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกัน ผู้ใช้งานทวิตเตอร์มักจะใช้ # เพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น การโฆษณา พื้นที่สำหรับพูดคุย แลกเปลี่ยน หรือติดตามข่าวประเด็นใดประเด็นหนึ่ง และในช่วงหลังก็ถูกนำไปใช้สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทั้งด้านการเมืองและสังคม เช่น #MeToo ที่ต่อสู้เพื่อคนที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ รวมไปถึง #ม็อบฮ่องกง เป็นต้น

ประเทศไทยที่ผ่านมามีการเรียกร้องประเด็นประชาธิปไตยผ่านแฮชแท็กหลายต่อหลายครั้ง บางแฮชแท็กนอกจากเรียกร้องบนโลกออนไลน์แล้วยังมีการเข้าร่วมชุมนุมในพื้นที่จริง เช่น แฟลชม็อบของนักศึกษา ที่แต่ละมหาวิทยาลัยจะมีชื่อแฮชแท็กการชุมนุม

เป็นของตัวเอง ใช้แฮชแท็กในการทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้คนมาเข้าร่วม หรือการชุมนุมของเยาวชนปลดแอกที่มี #เยาวชนปลดแอก ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้คนมาเข้าร่วมชุมนุมและคอยเผยแพร่ข่าวสารและข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของผู้ชุมนุม และด้วยการเรียกร้องประชาธิปไตยผ่านแฮชแท็กทั้งในพื้นที่จริงและพื้นที่ออนไลน์ที่ผ่านมานี้เองได้สร้างบรรยากาศการตื่นตัวทางการเมืองขึ้นในประเทศไทย ซึ่งส่งผลต่อการชุมนุมในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ในเวลาถัดมาการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ.2563 เป็นการชุมนุมที่ผู้วิจัยได้เห็นแฮชแท็กเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยตั้งแต่การเริ่มนัดชุมนุมไปจนถึงยุติการชุมนุมและการนัดใหม่อีกครั้ง #ม็อบตุลา ก็ยังติดเทรนด์อันดับต้นๆ ของทวิต การชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ.2563 นี้เป็นการชุมนุมที่มาพร้อมกับ #ม็อบตุลา ที่จะตามด้วยวันที่ในแต่ละวันที่มีการชุมนุมควบคู่ไปกับการเข้าร่วมชุมนุมในพื้นที่จริง แฮชแท็กมีการกระจายข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมนุมผ่านแฮชแท็กบนโลกออนไลน์ ทั้งการเชิญชวนให้เข้าร่วม การประสานงานสนับสนุนจากพื้นที่ต่าง ๆ การแจ้งกฎกติกาและแนวทางการปฏิบัติตัวในการเข้าร่วมชุมนุม การแจ้งข่าวสารการย้ายสถานที่ เป็นต้น

นอกจากแฮชแท็กจะคอยสนับสนุนการชุมนุมในพื้นที่จริงแล้ว บนพื้นที่เสมือนจริงอย่างโลกออนไลน์ก็มีการเกิดขึ้นของการปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร หรือ Information Operation (IO) ของฝ่ายไม่เห็นด้วยกับผู้เรียกร้องประชาธิปไตยบนทวิตเตอร์ ซึ่ง IO เหล่านี้ได้เริ่มจับแฮชแท็กมาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในฝั่งของตน และพยายามกลบเทรนด์แฮชแท็กการเรียกร้องประชาธิปไตยในทวิตเตอร์ให้เป็นแฮชแท็กที่มีเนื้อหาสนับสนุนฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มที่เรียกร้องประชาธิปไตยแทน อย่างไรก็ตาม ฝั่งผู้เรียกร้องประชาธิปไตยก็ไม่ได้นิ่งเฉย และได้ใช้แฮชแท็กของฝั่งผู้เรียกร้องประชาธิปไตยดึงเทรนด์ให้กลับมา จะเห็นได้ว่าจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแฮชแท็กถูกนำไปใช้ในหลายบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม ดังนั้นกลุ่มผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตย กรณีศึกษาการประท้วงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ว่าแฮชแท็กมีบทบาทอย่างไรต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ในฐานะเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุม

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของแฮชแท็กในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ.2563

3.ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ.2563 ในฐานะเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้ โดยศึกษาโพสต์ที่มีการติดแฮชแท็กดังต่อไปนี้ #ม็อบตุลา ทั้งหมด 18 แฮชแท็ก ได้แก่ #ม็อบ14ตุลา #ม็อบ15ตุลา #ม็อบ16ตุลา #ม็อบ17ตุลา #ม็อบ18ตุลา #ม็อบ19ตุลา #ม็อบ20ตุลา #ม็อบ21ตุลา #ม็อบ22ตุลา #ม็อบ23ตุลา #ม็อบ24ตุลา #ม็อบ25ตุลา #ม็อบ26ตุลา #ม็อบ27ตุลา #ม็อบ28ตุลา #ม็อบ29ตุลา #ม็อบ30ตุลา #ม็อบ31ตุลา และแฮชแท็ก parody ที่มีการตั้งขึ้นมาปั่นเทรนด์กับแฮชแท็กของฝั่งตรงข้าม โดยคัดเลือกจากแฮชแท็กที่เคยขึ้นเทรนด์ 5 อันดับแรก ทั้งหมด 4 แฮชแท็ก ได้แก่ #พลังมัมหมี #พลังเงี่ยน #loveมัมหมี #หยุดจ้วบจ้าบสถาบัน ต้องเป็นโพสต์ติดแฮชแท็กที่กำหนดไว้บนแพลตฟอร์มทวิตเตอร์เท่านั้น ในวันที่ 14 ตุลาคม – 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563

4.แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

4.1แนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony)

แนวความคิดเรื่องการครองอำนาจนำได้ถูกกล่าวถึงในงานเขียนของ อันโตนิโอ กรัมชี (Antonio Gramsci) ในสมุดบันทึกจากคุก (Prison Notebooks) เป็นการอธิบายอำนาจครอบงำของอุดมการณ์ของชนชั้นนำทางสังคมที่มีต่อส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยเขาใช้แนวคิดนี้อธิบายว่า เหตุใดชนชั้นนายทุนจึงสามารถมีอำนาจในสังคมได้ เพราะอำนาจที่แท้จริงของระบบทุนนิยมนั้นไม่ใช่อยู่ที่การใช้ความรุนแรงหรือกำลังบังคับที่กลไกของรัฐเป็นฝ่ายกระทำ หากอยู่ที่การยอมรับของฝ่ายที่ถูกปกครองในแนวคิดหรือจิตสำนึก ในการอธิบายความเป็นไปของสังคม

ความหมายของอำนาจนำ และการครองอำนาจนำมีผู้ที่ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2550) “อำนาจนำ” หมายถึง กระบวนการที่ชนชั้นปกครองหรือชนชั้น

อื่นสร้างความยอมรับเหนือชนชั้นอื่น ๆ ผ่านกลุ่มปัญญาชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการเผยแพร่แนวคิดหรืออุดมการณ์ในสังคม

วัชรพล พุทธรักษา (2550) “การครองอำนาจนำ” หรือ “Hegemony” หมายถึงการใช้อำนาจของกลุ่ม/ชนชั้นใด ๆ เพื่อสร้างภาวการณ์ครอบครองความคิด และมีอำนาจนำเหนือกลุ่ม/ชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม โดยที่การใช้อำนาจดังกล่าวนั้นปราศจากการใช้ความรุนแรง หรือการบังคับเชิงกายภาพ แต่เป็นการใช้อำนาจผ่านกลไกชนิดต่าง ๆ เพื่อครอบครองความคิดโน้มน้าวและทำให้เกิดการยอมรับเพื่อก่อให้เกิดขึ้นซึ่งความยินยอมพร้อมใจ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพลังทางสังคมและชนชั้นต่างๆ โดยที่ผู้คนในกลุ่ม/ชนชั้นที่ถูกกระทำนั้นไม่ทราบ หรือไม่สามารถตระหนักได้ว่าตนได้ถูกครอบครองความคิดไปแล้ว

สุภางค์ จันทวนิช (2552) การครองความคิดจิตใจ คือ การครอบงำชนชั้นหนึ่งโดยวิธีการทางการเมืองและอุดมการณ์ประสานเข้าด้วยกัน กล่าวคือ มีกลุ่มคนในสังคมซึ่งตั้งใจจะครอบงำคนอื่นและลักษณะการครอบงำที่เกิดขึ้นในระดับชนชั้น คือ การนำเอาวิธีการทางการเมืองมาผสมกับเรื่องอุดมการณ์ ทำให้เกิดจิตสำนึกทางชนชั้นที่ตามอุดมการณ์ที่สอดใส่

เกษียร เตชะพีระ (2553) นิยาม “อำนาจนำ” (Hegemony) ว่าหมายถึงความสามารถในการนำโดยความยินยอมพร้อมใจของผู้ตาม (leadership by consent) หรือนัยหนึ่ง การยินยอมปฏิบัติตามผู้นำโดยไม่ต้องถูกบังคับ (non – coercive compliance) คำว่า “ Hegemony ” หรือ “การครองอำนาจนำ” เป็นคำที่มีที่มาจากภาษากรีกที่ว่า “Hegemon” ที่มีความหมายถึง การนำ (leading) การมีอำนาจเหนือผู้อื่น (prominent power) และมักจะใช้ในความหมายของการครองอำนาจทางการเมือง (political dominance) เป็นส่วนใหญ่

Gramsci ได้จำแนกวิธีการในการครองอำนาจนำออกเป็น 2 ด้าน คือ 1. Political Hegemony อันหมายถึงการสถาปนาระบบการเมืองระบบหนึ่งให้กลายเป็นระบบหลักของสังคม ตัวอย่างเช่น ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่วางเงื่อนไขให้พรรคการเมืองทุกพรรคส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเข้ามาในสภา หากพรรคใดมีจำนวนสส. มากที่สุด ก็จะได้รับสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาลและมีหัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรี ไม่ว่าวิธีการได้สส. นั้นจะได้มาด้วยวิธีการอย่างไร ไม่ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีสส. มากที่สุดจะมีความเหมาะสม

เป็นผู้นำหรือไม่ก็ตาม แต่นี่ก็เป็นระบบการเมืองที่ได้รับการยอมรับอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน และเมื่อมีรูปแบบการเมืองหลักเป็นระบบรัฐสภา ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนแล้ว รูปแบบการเมืองในแบบอื่น ๆ ก็หมดความชอบธรรมไปโดยปริยาย เช่น การรวมตัวของกลุ่มประชาชนที่มีปัญหาและต้องการวิธีแก้ปัญหาโดยตรง (โดยไม่ผ่านตัวแทน) จะถูกมองว่าเป็นการก่อหวอดสร้างความไม่สงบ ที่เรียกว่า “เกิด mob” เป็นต้น

2. Cultural Hegemony มีความหมายเช่นเดียวกับ Political Hegemony เพียงแต่เปลี่ยนมิติมาเป็นด้านวัฒนธรรม อันหมายถึงการสถาปนาระบบคิดระบบวัฒนธรรมอันหนึ่งให้กลายเป็นระบบคิดหลักและวัฒนธรรมหลักของสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ทั้งนี้ การผลิตและเผยแพร่วัฒนธรรมจะมีสื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันความคิด/ จิตสำนึกที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของมวลชน กรณีของวัฒนธรรมหลักของสังคมไทย ก็คือ วัฒนธรรมที่บุคคลไม่สามารถเจริญก้าวหน้า โดยใช้ความสามารถส่วนตัวโดยลำพังได้ (อันเป็นวัฒนธรรม “ค่าของคน อยู่ที่ ผลของงาน”) เพราะสังคมไทยมีวัฒนธรรมเรื่องพรรคพวกเส้นสายเป็นเงื่อนไขของความกาวหน้าในชีวิต (เป็นวัฒนธรรมที่ว่า “ค่าของคน อยู่ที่ว่าเป็นคนของใคร”) เป็นต้น

ความคิดเรื่องการครองอำนาจนำของกรัมชี่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่อง “อุดมการณ์” (Ideology) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องของ “โครงสร้างสังคมส่วนล่าง และสังคมส่วนบน” (Base / Super Structure) โดยที่กรัมชี่ได้เน้นให้ความสำคัญกับบทบาทของโครงสร้างส่วนบน และได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่สำคัญระหว่างสังคม 2 แบบ ภายในโครงสร้างส่วนบนว่าประกอบไปด้วย สังคมแรก คือ “รัฐ/สังคมการเมือง” (Political Society) ซึ่งได้แก่รัฐ และองค์กร การใช้อำนาจต่าง ๆ ของรัฐ และอีกสังคมหนึ่งคือ ประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งได้แก่ ส่วนที่เป็นเอกชน หรือส่วนอื่น ๆ ที่เป็นองค์กรนอกอำนาจรัฐ

ขณะที่สังคมการเมืองดำเนินการสร้างและสืบทอด “อำนาจครอบงำ” (Domination) โดยชนชั้นปกครอง ผู้ยึดกุมอำนาจรัฐ และมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย (Legislation) และมีอำนาจบังคับรองรับ (Coercion) อยู่ด้วย แต่ในประชาสังคมนั้นจะมีการดำเนินการเพื่อสร้าง และสืบทอดรักษาการครองอำนาจนำ โดยอาศัยวิธีการที่แตกต่างไปจากสังคมการเมือง โดยใช้วิธีการสร้างความยินยอมพร้อมใจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยที่ประชาชนไม่รู้สึกว่าเป็นการบังคับ หรือเป็น “การยินยอมพร้อมใจโดยธรรมชาติ”

(Spontaneously Consensus) ในประชาสังคมนี้ การใช้อำนาจเพื่อครอบงำกลุ่มบุคคลหรือชนชั้นอื่นนั้นจะแตกต่างจากสังคมการเมือง นั่นคือ ในประชาสังคมจะเป็นการใช้อำนาจนำโดยไม่ใช้กำลัง หรือความรุนแรง แต่จะเป็นการครองอำนาจนำในเชิงพื้นที่ (Realm) หรือความคิดในการผลิตทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต โดยผ่านเครื่องมือหรือกลไกชนิดต่าง ๆ ในแง่นี้โลกทัศน์ของผู้คนในประชาสังคมจะถูก “ครองอำนาจนำ” ทางความคิด ความเชื่อทัศนคติโดยกลุ่มผู้ปกครอง และโลกทัศน์ที่ถูกครอบงำจะกลายไปเป็น “วัฒนธรรมร่วมของผู้คน” (Popular Culture) และแทรกซึมไปทั่วทั้งประชาสังคม

การสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำนี้จะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบไม่ได้ ถ้ากลุ่มผู้ปกครอง หรือชนชั้นปกครองจะมุ่งหวังยึดครองแต่เพียงอำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียว โดยปราศจากการครองอำนาจเหนือระบบความคิด หรืออุดมการณ์ เหนือสังคมส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ “กลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะครองอำนาจนำ” นั้นจะต้องพยายามที่จะสร้างแนวร่วมและแปรสภาพอุดมการณ์ของพันธมิตรจากกลุ่ม หรือชนชั้นต่าง ๆ รวมถึงกลุ่มที่เป็นอริให้เป็นหนึ่งเดียวกันให้ได้

4.2 การทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (war of position)

การดำเนินการเพื่อสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้นต้องอาศัยกลไกต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการ เช่น การใช้สื่อและสถาบันต่าง ๆ หรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่สามารถนำมาใช้ เพื่อโน้มน้าว ชักจูง และครอบงำทางความคิดได้ ทั้งนี้กลไกต่าง ๆ นี้จะถูกกลุ่ม/ชนชั้นที่ต้องการครองอำนาจนำ นำมาใช้ในพื้นที่ทางสังคม ที่เรียกว่า ประชาสังคมควบคู่ไปกับการใช้อำนาจบังคับในสังคมการเมือง เพื่อให้สามารถสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จกระบวนการทำงานเพื่อครองอำนาจนำทั้งทางด้านการเมืองและอุดมการณ์ มีบทบาทหน้าที่สำคัญจำเป็นต้องมีการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (war of position) มาใช้เป็นเครื่องมือ ซึ่งเป้าหมายของการครองอำนาจนำนั้นต้องอาศัยการยึดอำนาจที่รอบด้าน ตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม จริยธรรม วัฒนธรรมและการสื่อสาร ดังนั้นกระบวนการนี้จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของคนในสังคมโดยมีเป้าหมายเพื่อยึดความคิดและวัฒนธรรมของประชาชน ทั้งนี้ กรัมชีได้ย้ำว่าการปฏิวัติทุกครั้งจำเป็นต้องมีสงครามช่วงชิงความคิดผู้คน หรือเป็นการต่อสู้ทางด้านคุณค่า/ความหมายที่อยู่ในระดับโครงสร้างส่วนบน (superstructure) และจำเป็นต้องอาศัยการทำงานในระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนาน

การดำเนินการเพื่อสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นนั้น กรัมชี่ได้เปรียบกับการทำสงคราม โดยการดำเนินการเพื่อสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นเหนือชนชั้นอื่น ๆ นั้น ชนชั้นผู้พยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำนั้นจะต้องดำเนินการต่อสู้เพื่อยึดกุม "พื้นที่เชิงอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ" ของผู้คนใน "ประชาสังคม" ให้ได้ หากพรรคการเมืองพรรคใดกระทำแต่สงครามแห่งการเคลื่อนไหวทางการเมือง (War of Movement) นอกจากจะประสบความสำเร็จได้ยากแล้ว แม้ว่าได้อำนาจรัฐสภามา ก็ยังยากที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้ได้ยาวนาน ดังนั้นจึงได้เสนอว่า ก่อนที่จะมีการทำ War of Movement นั้น จำเป็นต้องมีการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของประชาชน และพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคม (War of Position) อันหมายความว่า กลุ่มที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น จะต้องเอาชนะความคิดและจิตใจของคนทุก ๆ กลุ่มในสังคม การดำเนินการช่วงชิง หรือยึดกุมความคิด ความเชื่อของคนในพื้นที่ประชาสังคมนี้ กรัมชี่เรียกว่าเป็น "การทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด" ถ้าสามารถเอาชนะสงครามนี้เหนือพื้นที่ประชาสังคมได้สำเร็จ การสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำก็จะสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืนสืบไป

นอกจากนั้นการครองอำนาจนำ ยังจำเป็นต้องมีการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (consent) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการครองอำนาจนำ ที่จะสร้างความชอบธรรมทางอุดมการณ์ผ่านการควบคุมจิตสำนึก และความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ของมวลชน โดยสื่อมวลชนเป็นกลไกในการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์หลัก อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนโดยลำพังอาจจะไม่สามารถนำไปสู่การสร้างความยินยอมพร้อมใจได้โดยเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ แต่ทว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนเป็นอิทธิพลร่วมที่จะช่วยตอกย้ำ ผลิตซ้ำ และขยายผลของภาคปฏิบัติการทางอุดมการณ์ต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ในสังคม เช่น ศาสนา ครอบครัว โรงเรียน ฯลฯ อันถือเป็นองค์กรในประชาสังคม (civil society) ที่ทำหน้าที่รักษาสภาวะการครองอำนาจนำของชนชั้นปกครอง

กรัมชีมีทัศนะที่เชื่อว่า เส้นทางการครอบงำ/ควบคุมไม่เคยมีหนึ่งเดียว แม้ด้านหนึ่งอุดมการณ์หลักจะมีอำนาจกำกับความคิดของประชาชน แต่คำถามที่สำคัญก็คือ การยอมรับในอุดมการณ์นั้น ๆ จะเป็นไปถึงในระดับใด (to what extent) เนื่องจากภายใต้การครอบงำของโครงสร้างอำนาจนั้นมนุษย์ในฐานะปัจเจกผู้กระทำการ (Human Agency) ก็มีอิสระระดับหนึ่งที่จะสร้างตัวเลือก (make choices) ให้กับชีวิตตนเอง ดังนั้น การครอง

อำนาจนำจึงเป็นกระบวนการที่ไม่สิ้นสุด (a process without an end) ที่ไม่มีชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง หรือชุดความคิดใดชุดความคิดหนึ่งจะผูกขาดสถานะนำได้ตลอดเวลา ดังนั้น ที่ใดก็ตามที่มีการถือครองอำนาจหรือมีการครองอำนาจนำ (Hegemony) ที่นั่นมักจะต้องมีการท้าทายหรือการต่อต้านสถานการณ์ครองอำนาจนำ (Counter-Hegemony) เสมอ

5.วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การศึกษาวิจัยบทบาทของแฮชแท็กที่มีต่อการชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตความเคลื่อนไหวของแฮชแท็กในช่วงเวลาดังกล่าว ประกอบกับศึกษาจากเอกสารซึ่งเป็นเนื้อหาทวีตต่าง ๆ ที่มีการติดแฮชแท็ก โดยใช้แนวคิดเรื่องสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) มาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อศึกษาว่าแฮชแท็กมีบทบาทอย่างไรในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุม

6.สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทของแฮชแท็กในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุมในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ที่ศึกษา #ม็อบตุลา จำนวน 19 แฮชแท็ก ได้แก่ #ม็อบ13ตุลา #ม็อบ14ตุลา #ม็อบ15ตุลา #ม็อบ16ตุลา #ม็อบ17ตุลา #ม็อบ18ตุลา #ม็อบ19ตุลา #ม็อบ20ตุลา #ม็อบ21ตุลา #ม็อบ22ตุลา #ม็อบ23ตุลา #ม็อบ24ตุลา #ม็อบ25ตุลา #ม็อบ26ตุลา #ม็อบ27ตุลา #ม็อบ28ตุลา #ม็อบ29ตุลา #ม็อบ30ตุลา #ม็อบ31ตุลา และแฮชแท็ก parody ที่มีการตั้งขึ้นเพื่อปั่นเทรนด์กับแฮชแท็กของฝั่งตรงข้าม โดยคัดเลือกจากแฮชแท็กที่เคยขึ้นเทรนด์ 5 อันดับแรก จำนวน 4 แฮชแท็ก ได้แก่ #พลังมัมหมี #พลังเงี่ยน #loveมัมหมี #หยุดจ้วบจ้าบสถาบัน พบว่าบทบาทของแฮชแท็กในฐานะการเป็นเครื่องมือของฝั่งผู้ชุมนุมนั้นสามารถมีบทบาทการใช้งานที่หลากหลายแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงนั้นประกอบไปด้วย **1.การประชาสัมพันธ์ 2.การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึก 3.การสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน 4.การนำเสนอภาพลักษณ์ 5.การวิพากษ์วิจารณ์ และ 6.การรายงานสถานการณ์ต่าง ๆ** ซึ่งการใช้งานทางตรงบางรูปแบบก็ยังสามารถนำไปสู่บทบาทการใช้งาน

ทางอ้อมอย่างอื่นได้ เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกกับการวิพากษ์วิจารณ์ทำให้คนเข้าใจความคิดของปัจเจกบุคคลว่าคิดอะไรอยู่ แฮชแท็กจึงกลายเป็น**ช่องทางการรวบรวมคนที่มีความคิดเหมือนกันให้มาอยู่รวมกัน** การประชาสัมพันธ์และการรายงานสถานการณ์ต่าง ๆ ก็ทำให้แฮชแท็กถูกใช้ในบทบาทของการเป็น**ช่องทางติดต่อสื่อสารและกระจายข่าวสาร**

ผู้วิจัยยังพบอีกว่าบทบาทของแฮชแท็กที่นำมาใช้ข้างต้นทั้งหมดนั้นเป็น**กระบวนการถ่ายทอดความคิดอุดมการณ์ของผู้ชุมนุมไปยังกลุ่มคนอื่น ๆ** ที่ใช้งานทวิตเตอร์ ซึ่งความคิดและอุดมการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นแนวคิดที่ต่อต้านชุดความคิดเดิม ๆ ที่มีในสังคมไทยอย่างการเมืองเป็นเรื่องน่าเบื่อ ต้องพยายามพัฒนาตัวเองเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น สถาบันกษัตริย์เป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ ไปสู่ชุดความคิดที่ว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน ตั้งคำถามกับปัญหาโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ทำให้คนไม่สามารถมีชีวิตที่ดีได้ และสถาบันกษัตริย์ก็ควรตรวจสอบได้ ที่แม้ฝั่งตรงข้ามที่มีชุดความคิดเดิมจะมีการเข้ามาพยายามยึดพื้นที่ทางทวิตเตอร์ผ่านการปั่นแฮชแท็กให้ขึ้นเทรนด์ แต่ก็ไม่สำเร็จ แสดงให้เห็นว่าการใช้งานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ดีของฝั่งชุมนุมที่มีภาพลักษณ์ไม่ดีของฝั่งตรงข้าม การวิพากษ์วิจารณ์ชุดความคิดเดิม การเลือกสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนกลุ่มคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยก็ได้ทำให้ชุดความคิดของฝั่งผู้ชุมนุมถูกเปิดรับเข้าไปในสำนึกของผู้ใช้ทวิตเตอร์ทำให้ความคิดและอุดมการณ์ของผู้ชุมนุมมีความชอบธรรม ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามที่ไม่สามารถยึดพื้นที่ทางความคิดของมวลชนบนทวิตเตอร์ได้ อุดมการณ์และความคิดที่พยายามส่งผ่านแฮชแท็กจึงไม่เป็นที่ยอมรับ อาจเรียกได้ว่า #ม็อบตุลา ก็มีบทบาทในฐานะ **“เครื่องมือในการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของมวลชน”** ของฝั่งผู้ชุมนุมเช่นกัน

นอกจากนี้ **บทบาทต่าง ๆ ของ #ม็อบตุลา ก็ไม่ได้ส่งผลแค่ในโลกออนไลน์เท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงพื้นที่จริงอีกด้วย** เนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างการชุมนุมบนพื้นที่จริงกับแฮชแท็กบนพื้นที่ออนไลน์นั้นไม่ได้แยกขาดจากกัน ผู้วิจัยพบว่า #ม็อบ14ตุลา #ม็อบ16ตุลา #ม็อบ17ตุลา #ม็อบ18ตุลา #ม็อบ19ตุลา และ #ม็อบ21ตุลา ที่ขึ้นเทรนด์ทั่วโลกในขณะที่ #ม็อบตุลา วันอื่น ๆ ไม่ติดเทรนด์นั้นมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการชุมนุมบนพื้นที่จริง ในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2563 มีการสลายการชุมนุมด้วยการฉีดน้ำผสมเคมีใส่ร่างกายผู้ชุมนุมโดยตรงซึ่งขัดต่อหลักสากล ทำให้เกิดกระแสความโกรธต่อ

เหตุการณ์นี้ในแฮชแท็กบนพื้นที่ออนไลน์และยังเป็นประเด็นให้พูดถึงเรื่อย ๆ ผ่านแฮชแท็กบนโลกออนไลน์ในเวลาถัดมา ในขณะเดียวกันอย่างที่กล่าวไปว่าบทบาทของแฮชแท็กบนพื้นที่ออนไลน์ก็ไม่ได้อยู่แค่บนโลกออนไลน์เท่านั้น บทบาทของแฮชแท็กเองก็ส่งผลถึงพื้นที่ชุมนุมจริงด้วย เช่น การรวบรวมคนที่ไม่พอใจการทำงานของรัฐบาลมาอยู่ด้วยกันก็จะทำให้เกิดพลังสร้างความรู้สึกกล้าหาญขึ้น เนื่องจากรู้ได้ว่าคนอื่น ๆ ก็คิดเช่นเดียวกัน ไม่ได้สู้อยู่คนเดียว ซึ่งความกล้านี้ก็สามารถนำพาผู้คนให้ลงไปสู่การชุมนุมในพื้นที่จริงเป็นการเพิ่มมวลชนให้กับกลุ่มผู้ชุมนุม หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วก็สามารถทำให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการชุมนุมได้ตามสถานการณ์ เช่น การเปลี่ยนสถานที่นัดหมายภายในเวลาไม่ถึงชั่วโมง อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของ #ม็อบตุลา ที่ผู้วิจัยค้นพบนั้นทำให้ #ม็อบตุลา กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีประโยชน์ในการช่วยสนับสนุนการชุมนุมตลอดช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2563

รายการอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2554). **การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory).** กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์. หน้า 91–93,188.

กนิษฐา ไชยแสง และ ขจร ฝ้ายเทศ. (2556). **การใช้ทวิตเตอร์ของผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 444.

นิด้า. (2558). “**การศึกษาการใช้สื่อต่อต้านการก่อการร้าย.**” รายงานฉบับสมบูรณ์ ศูนย์บริการวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 43.

ปภัสนันท์ ชมจันทึก. (2561). **พฤติกรรมการเปิดรับ ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจท่องเที่ยวตามแฮชแท็กท่องเที่ยวบนทวิตเตอร์.** คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 113-114.

พิจิตรา สึคาโมโต้. (2560). **ข่าวลือบนทวิตเตอร์:การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในห้วงของการเปลี่ยนผ่านทางสังคม-การเมืองในประเทศไทย**. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา 36(2): กรกฎาคม- ธันวาคม 2560. 60.

วัชรพล พุทธรักษา. (2550). **แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมชี่ (Gramsci) : บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย.** หน้า 1-6

วัชรพล พุทธรักษา. (2549). **รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวการณ์ครองอำนาจนำ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 28,37-38.

วีระพล วงษ์ประเสริฐ และคณะ. (2562). **ทวิตเตอร์ (Twitter) กับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเยาวชนไทย ที่สยามสแควร์.** วารสารรัชต์ภาคย์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 32 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2563. 151-152.

วุฒิพล วุฒิวรพงศ์ และกิ่งกาญจน์ จงสุขไกล. (2562). **ศึกษาพัฒนาการของช่องทางในการแสดงออกทางการเมืองในสื่อออนไลน์ ช่วง พ.ศ.2557-2560.** วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2562). 147-148, 156-163.

สุภางค์ จันทวนิช. (2552). **ทฤษฎีสังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 78.

กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549

Thai Telecommunication Business and Policy Making Process of Telecommunication Policies under The Government of Thaksin Shinawatra during The Period from 2001 to 2006

กิจจาพัฒน์ นาควิริยะ
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กุลธิดา ไอยราพงศ์
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชยุตม์ ชาตระกูล
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นริศรา โสภา
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิบดี นพประเสริฐ
ที่ปรึกษาวิจัย, อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
email: npssibordee@gmail.com

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคมสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549 ที่ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของทักษิณ ชินวัตร โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แนวคิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และแนวคิดระบบอุปถัมภ์มาประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งอธิบายความเป็นมาของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมตั้งแต่การ เริ่มขยายอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมในช่วงทศวรรษที่ 2530 มาจนถึงช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ร่วมกับการอธิบายบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการขึ้นมามีอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม อีกทั้งอธิบายกระบวนการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม และการมีส่วนในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับกิจการโทรคมนาคมของตัวแสดงต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ว่ากลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม ในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม หรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้อธิบายให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายของเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคมต่อบริบทเชิงโครงสร้างอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า นโยบายด้านโทรคมนาคมในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง 2549 ที่ถูกกล่าวว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมนั้นไม่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่านโยบายดังกล่าวเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือพวกพ้องตนจริง ถึงแม้จะมีแหล่งข้อมูลและงานวิชาการหลายชิ้นที่กล่าวถึงความเป็นไปได้ของการเอื้อประโยชน์นั้น แต่ข้อมูลดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่าการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการพยายามช่วยเหลือเกื้อกูลของพรรคพวกหรือเครือญาติเดียวกันจริง

คำสำคัญ: กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม, นโยบายด้านโทรคมนาคม, การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ, เครือข่ายนโยบาย

1. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการเมืองการปกครองแบบระบบอุปถัมภ์มายาวนาน ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่มีการให้ความสำคัญกับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่าจริยธรรมของการปกครอง ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นการที่บุคคลฝ่ายหนึ่ง และอีกฝ่ายมีความสัมพันธ์กันส่วนตัว เช่น การเป็นเครือญาติหรือพวกพ้องเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งจะอุปถัมภ์อีกฝ่ายที่มีอำนาจต่างกัน เพื่อให้อีกฝ่ายนั้นได้รับผลประโยชน์จากอำนาจบารมีของฝ่ายที่มีฐานะสูงกว่า โดยลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่ถูกพบในความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชั้นปกครอง กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์อาจถูกมองว่าเป็นการคอร์รัปชันอันเป็นสิ่งที่ไม่ควร ทั้งนี้ มีงานศึกษาพบว่า บริษัทจำนวนมากมีสายสัมพันธ์กับเหล่านักการเมือง (เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และ สุณีพร ทวรรณกุล, 2549) เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ การเล่นพรรคเล่นพวกจึงอาจส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นหรือเป็นเสมือนการเอาเปรียบประชาชนกลุ่มอื่น ผ่านวิธีการต่าง ๆ หนึ่งในนั้น คือ การผูกขาดทางธุรกิจ โดยการผูกขาดทางธุรกิจจะดำเนินไปอย่างสำเร็จลุล่วงได้ย่อมต้องผ่านการกำหนดนโยบายจากรัฐบาล

เมื่อศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะจะเห็นว่า การกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการที่รัฐบาลชุดนั้น ๆ วางแนวทางไว้ ปัจจัยที่เข้ามามีผลต่อการกำหนดนโยบายมีหลายประการด้วยกัน หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญ คือ สภาพแวดล้อมทางการเมือง กล่าวคือ สถานการณ์การเมืองในสมัยนั้นมีสภาพเช่นไรรัฐบาลชุดนั้นก็ย่อมดำเนินแนวทางนโยบายสาธารณะเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นอยู่ โดยการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ก็เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาภายในประเทศ และเพื่อความเป็นอยู่ของประชาชน การดำเนินนโยบายสาธารณะจึงมีแนวทางที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละยุคสมัยหรือสถานการณ์ทางการเมือง แนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาลแต่ละชุดต่างได้รับทั้งความชื่นชม และคำวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชน ซึ่งหากกล่าวถึงการดำเนินนโยบายที่ถูกตั้งข้อสงสัยเป็นอย่างมากคงหนีไม่พ้นนโยบายด้านโทรคมนาคมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาการดำเนินนโยบายด้านโทรคมนาคมที่ถูกมองว่าเป็นการคอรัปชันเชิงนโยบายอย่างนโยบายด้านโทรคมนาคมในสมัยดังกล่าวหรือช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2549

ธุรกิจโทรคมนาคมได้เริ่มขยายอิทธิพลมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 จากการที่เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นและวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ธุรกิจโทรคมนาคมได้รับความสนใจจากประชาชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสื่อสารมวลชน (Mass Communication) บริการสื่อสารเคลื่อนที่ เคเบิลทีวี หรืออินเตอร์เน็ต โดยมีบริษัทต่าง ๆ ที่คอยให้บริการ เช่น บริษัท แอดวานซ์ อินโฟ เซอร์วิส (AIS) ของทักษิณ ชินวัตร บริษัท Telecom Asia (TA) ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัท Total Access Communication ของตระกูลเบญจรงคกุล บวกกับปัจจัยทางด้านความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี การให้สัมปทานน้อยราย และโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองในขณะนั้น ส่งผลให้บริษัทเหล่านี้ได้เติบโตอย่างรวดเร็ว ครอบครองส่วนแบ่งของตลาด นำมาซึ่งการจดทะเบียนในตลาดหุ้นของกลุ่มบริษัทโทรคมนาคมดังกล่าว (Ukrist Pathmanand, 1998)

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในปี พ.ศ. 2540 อันเป็นผลมาจากภาคธุรกิจสะสมความเสี่ยงจากการกู้ยืมจนเกินตัว โดยเฉพาะการกู้ยืมเงินผ่านกิจการวิเทศธนกิจ (Bangkok International Banking Facility: BIBF) ซึ่งส่งผลกระทบไปทั่วทั้งโลกรวมถึงประเทศไทย ส่งผลให้ปัญหาเศรษฐกิจกลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่ต้องแก้ไขในช่วงเวลานั้น ผู้คนในประเทศต่างหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาเศรษฐกิจมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินนโยบายทุกด้านของไทยต้องควบคู่ไปกับมิติทางเศรษฐกิจด้วย ปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจ รวมไปถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นปัจจัยทำให้กลุ่มธุรกิจการเมืองที่นำโดยกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายขึ้น นำไปสู่การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยที่นำโดยทักษิณ ชินวัตร (สิทธิโชค ลางคุลานนท์, 2552)

ในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรที่มีแนวทางการดำเนินนโยบายเป็นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นหลัก จะเห็นได้ชัดเจนจากการบริหารงานของรัฐบาลที่กลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาททางการเมืองมากกว่าในสมัยที่ผ่านมา การที่กลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เกิดข้อสงสัยว่าอาจมีการดึงอำนาจทางการบริหารเข้าสู่ตนเอง และพวกพ้อง ผ่านการกำหนดนโยบาย การออกกฎเกณฑ์หรือการเข้าร่วมกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มพรรคพวกของตนเองได้ เพื่อที่จะได้สามารถก้าวข้ามอุปสรรคทางธุรกิจของกลุ่มตน (นพดล เทียมเมธา, 2549: 2) ซึ่งการดำเนินนโยบายในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรมีการเน้นด้านเศรษฐกิจผ่านการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านโดยมีการต่อยอดและปรับใช้เพื่อให้ไทยได้มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเห็น

ถึงความทะเยอทะยานที่จะก้าวขึ้นมาบนเวทีโลก และเป็นประเทศผู้นำในภูมิภาคเอเชียหรือ ‘การสร้างความเป็นเจ้า’ (Hegemonisation) ในภูมิภาคตนเอง (ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์, 2559: 5)

รัฐบาลทักษิณได้เป็นผู้นำในการดึงเอาประเทศต่าง ๆ เข้ามาในการสร้างกรอบความร่วมมือเอเชีย (The Asia Cooperation Dialogue; ACD) รวมทั้งจัดตั้งโครงการสำคัญอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) ข้อตกลงเสรีทางการค้า (FTA) และกระบวนการกรุงเทพฯ เป็นต้น (ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์, 2559: 100) นอกจากการรวมกลุ่มระหว่างประเทศ ยังมีการเจรจาและเปลี่ยนข้อบังคับเพื่อเอื้อผลประโยชน์ เช่น กรณีการขายหุ้นชินคอร์ป ที่มีมูลค่าสูงถึง 73,271.20 ล้านบาท ให้กับกลุ่มเทมาเส็กที่เป็นกองทุนของประเทศสิงคโปร์ เพื่อสามารถให้ทุนต่างชาติเข้ามาควบคุมธุรกิจโทรคมนาคม สื่อสารมวลชน และธุรกิจสายการบิน โดยการแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบการโทรคมนาคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ก่อนทำการซื้อขายหุ้น ทำให้บริษัทของครอบครัวชินวัตรไม่ต้องเสียภาษี จึงเป็นเหตุให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาย

นอกจากนี้ กลุ่มธุรกิจที่กลับมามีความมั่นคงมากขึ้นอีกครั้งนับตั้งแต่การเข้ามาดำรงตำแหน่งของทักษิณ ชินวัตร คือ กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม (สิทธิโชค ลางคุลานนท์, 2552) ซึ่งลักษณะสายสัมพันธ์ในกลุ่มธุรกิจนี้ ส่งผลให้ทักษิณ ชินวัตรถูกตั้งข้อสงสัยและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางผ่านสื่อ ประชาชน และงานวิชาการต่าง ๆ ต่อความเป็นไปได้ในการใช้อำนาจในการกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจครอบครัว และพวกพ้อง (นพดล เทียมเมธา, 2549: 2) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาว่า กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ปี พ.ศ. 2544 ถึง 2549 นั้นมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม หรือไม่อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเข้ามาของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม

2.2 เพื่อศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

2.3 เพื่อศึกษาถึงบทบาทของตัวแสดงในกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมที่มีต่อการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านโทรคมนาคม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมขนาดใหญ่ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจการโทรคมนาคม และคณะรัฐมนตรี โดยศึกษาการกำหนดนโยบายที่ถูกกำหนดออกมาตั้งแต่วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ถึง วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นช่วงเวลานับตั้งแต่การเข้ามาดำรงตำแหน่งของทักษิณ ชินวัตร

4. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 3 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แนวคิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และแนวคิดระบบอุปถัมภ์

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

แนวคิดเรื่องเครือข่ายนโยบายเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาหลังจากที่ตัวแบบวิเคราะห์นโยบายต่าง ๆ ซึ่งเคยถูกใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นไม่สามารถนำไปใช้ในการอธิบายในบางปรากฏการณ์ได้ เนื่องจากฐานคติในการมองอำนาจที่ต่างกัน เช่น ตัวแบบรัฐนิยมก็จะมุ่งให้คำอธิบายว่ารัฐบาลเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ในขณะที่ตัวแบบพหุนิยมก็มองว่าอำนาจในการกำหนดนโยบายนั้นอยู่ที่กลุ่มต่าง ๆ ที่กระจายตัวกันในสังคม ทำให้ละเลยการอธิบายของอีกตัวแบบไป ความขัดแย้งกันของตัวแบบแต่ละตัว ได้นำมาซึ่งการปรับแก้ตัวแบบและพยายามยอมรับในฐานคติของตัวแบบอื่น ๆ ด้วย ทำให้ในช่วงทศวรรษ 1970 นั้น แนวทางการอธิบายการกำหนดนโยบายมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น นำมาซึ่งการพัฒนาตัวแบบอย่างเครือข่ายนโยบาย (Policy Network)

ในส่วนของลักษณะนั้น เครือข่ายนโยบายมีฐานคติเกี่ยวกับอำนาจในสังคมซึ่งมีลักษณะแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ กล่าวคือ มีโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างหนึ่งที่ดำรงอยู่เป็นเวลานานระหว่างตัวแสดงทางการเมือง และ ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างตัวแสดง

บทบาทดังกล่าว โดยที่อาจจะเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือกลุ่มคนในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งตัวที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายก็คือปฏิสัมพันธ์นั่นเอง (อนุสรณ์ ลิ่มมณี, 2542: 88-89)

ในการนำแนวคิดเครือข่ายนโยบายมาใช้นั้นมีด้วยกันหลายแบบ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ตัวแบบ เครือข่ายนโยบายวิภาษวิธี (Dialectic Policy Networks) ซึ่งตัวแบบนี้ถูกออกแบบมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ตัวแบบอื่น ๆ ต่างละเลยความสำคัญของกันและกันไป กล่าวคือ ฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างก็จะละเลยการให้คำอธิบายในระดับตัวแสดง และฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับตัวแสดงก็จะละเลยปัจจัยทางโครงสร้างและทำให้การวิเคราะห์ทำได้อย่างไม่ครอบคลุม ดังนั้นตัวแบบนี้จึงยอมรับการมีอยู่ของทั้งสองฝ่ายว่าเชื่อมโยงกันและส่งผลซึ่งกันและกัน เมื่อผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในงานวิจัยทำให้เกิดกรอบการวิจัยของงาน ดังต่อไปนี้

การเริ่มต้นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ในฐานะที่เป็นตัวกำหนดอำนาจและทรัพยากรของตัวแสดงในกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมซึ่งส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การเอื้อประโยชน์ และการอุปถัมภ์ภายในเครือข่ายรวมถึงเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา โครงสร้างและปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคมที่มีตัวแสดงมากหน้าหลายตาภายในกลุ่ม และในกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมนั้นก็ได้ผลักดันประเด็นปัญหาและความต้องการของกลุ่มออกมาเป็นนโยบายด้านโทรคมนาคมตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ 2544 ถึง 2549 หรือช่วงที่ทักษิณ ชินวัตรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และการออกนโยบายในช่วงเวลาดังกล่าวก็ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นภายหลัง ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวก็จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองในภายหลัง

4.2 แนวคิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) หรือ กำไรส่วนเกินไปจากปรกติ (Super-normal profit) หมายถึง สิ่งที่จ่ายไปมีค่ามากเกินกว่าความจำเป็นที่ทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต (Fisher, Dornbusch and Schmalemsee, 1998 อ้างใน สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2552) หรือเป็นค่าตอบแทนที่สูงกว่าระดับปรกติ โดยถือเอาค่าตอบแทนในตลาดแข่งขันสมบูรณ์เป็นเกณฑ์ปรกติ ทั้งนี้ ค่าเช่าทางเศรษฐกิจอาจถูกตีความว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษก็ได้ เช่น ค่าเช่าจากการให้บริการสัญญาณโทรคมนาคมอาจนับเป็นค่าเช่าที่

เป็นประโยชน์ อันเนื่องมาจากหากเปิดให้เกิดการแข่งขันเสรี อาจก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรอย่างเกินความจำเป็นได้ (Mankiw and Whinston, 1986 อ้างใน แบ๊งค์ งามอรุณโชติ, 2553) และค่าเช่าที่อาจก่อให้เกิดโทษต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น หากมีบริษัท 10 บริษัทนำเงินไปลงทุนกับนักวิ่งเต้น 10 คน เพื่อชักจูงให้สภาออกกฎหมายผูกขาดการค้าให้แก่ตน จะมีบริษัทที่ได้ผลประโยชน์เพียง 1 แห่งเท่านั้นจากการได้รับสัมปทานนั้นไป และเงินลงทุนอีก 9 แห่งต้องสูญเปล่าไปในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเงินส่วนดังกล่าวอาจนำมาทำประโยชน์ได้ เป็นต้น (Tullock, 1987 อ้างใน แบ๊งค์ งามอรุณโชติ, 2553)

การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent-Seeking) ถูกนิยามความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังเช่น Buchanan (1980) กล่าวว่า การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หมายถึง การลงทุนทรัพยากรจริงของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อรายได้ของตน ด้วยการปกป้อง หรือเปลี่ยนแปลงสิทธิตามกฎหมาย กล่าวคือ การพยายามแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากนโยบาย โดยมิให้ผู้อื่นเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นในกระบวนการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีการนิยามว่า การแสวงหาค่าเช่าหมายถึง การกระทำที่พยายามคงสภาพ สร้างขึ้น หรือถ่ายโอนสิทธิและสถาบันอันเป็นรากฐานค่าเช่าแต่ละประเภทโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้สินบน การใช้อิทธิพล การวิ่งเต้น การกดดันทางการเมือง เป็นต้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ, 2549)

โดยสรุป อำนาจรัฐอาจก่อให้เกิดค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือส่งผลให้เกิดกำไรเกินปรกติแก่ผู้ที่ครอบครองสิทธิ์เหนือทรัพยากรได้ ดังนั้น ทุกฝ่ายที่ต้องการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจย่อมต้องยอมสูญเสียทรัพยากรบางส่วนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ์นั้น ในขณะเดียวกัน ผู้ผูกขาดรายเดิมก็จำเป็นต้องสูญเสียทรัพยากรเพื่อปกป้องค่าเช่าทางเศรษฐกิจของตนไว้เช่นเดียวกัน กระบวนการแย่งชิงเหล่านี้นำมาสู่การสูญเปล่าของสังคมและการทุจริตอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศที่รัฐบาลมีอำนาจปกครองมาก และปราศจากการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ (แบ๊งค์ งามอรุณโชติ, 2553)

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ (Patron-Client Model) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองฝ่ายที่อยู่ในสถานะต่างกัน โดยทั้งสองฝ่ายจะได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว ฝ่ายหนึ่งคือ ผู้อุปถัมภ์หรือผู้มีอำนาจมากกว่า และอีกฝ่าย คือ ผู้รับอุปถัมภ์หรือผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า

ลักษณะความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่เรียกร้องผลประโยชน์มากเกินไป จึงอาจส่งผลให้อีกฝ่ายยุติความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์จะดำรงอยู่ได้หากมีดุลยภาพของความพึงพอใจจากทั้งสองฝ่าย ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบอุปถัมภ์มีหลายรูปแบบ ไม่เพียงแต่เป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น (กุลลดา เกษบุญชู, 2524: 11-12) นอกจากนี้ ระบบอุปถัมภ์อาจมีชื่อเรียกลักษณะแยกย่อยออกไปอีก เช่น ระบบเครือญาติ (Nepotism) ระบบพวกพ้องนิยม (Cronyism) เป็นต้น (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2558: 5)

หากกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมการเมืองการปกครองแบบอำนาจนิยมได้แทรกซึมอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่เปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ วัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยมก็ยังคงอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมลักษณะดังกล่าวนี้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อหนุนให้ระบบอุปถัมภ์ยังมีความสำคัญในสังคมไทยเรื่อยมา สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2558: 9) กล่าวว่าความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมหรือค่านิยม “ผู้ใหญ่-ผู้น้อย” “การคุ้มครอง การขอความช่วยเหลือ” จะเห็นว่าในสังคมไทยมีการฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ในฐานะสูงกว่า เพื่อให้ผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือในด้านที่ตนเองต้องการ ด้วยเหตุนี้ ส่งผลให้สังคมไทยยอมรับความแตกต่างในเรื่องฐานะของบุคคล และผู้น้อยก็มักเข้าหาผู้ใหญ่เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนต้องการ

นอกจากนี้ กุลลดา เกษบุญชู (2524: 10) ยังได้อภิปรายเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยว่า การที่ระบบอุปถัมภ์มีความสำคัญในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้นเนื่องมาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หลักเหตุผลของสังคมนั้น ๆ และลักษณะเงื่อนไขบางประการ กุลลดามองว่า ลักษณะสังคมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะที่ทำให้ระบบอุปถัมภ์มีความสำคัญอยู่สองประการ *ประการแรก* คือ ลักษณะความไม่เท่าเทียมทางสังคม และ *ประการที่สอง* คือ การที่ระบบศาสนาไม่สามารถให้ความยุติธรรมกับคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียม จะเห็นได้ว่าทั้งสองประการที่กล่าวมาสอดคล้องกับการอธิบายเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ว่า ในสังคมไทย ระบบอุปถัมภ์มี

รากฐานมาจากค่านิยมการฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ใหญ่หรือการให้ผู้มีอำนาจมากกว่ามาให้ความช่วยเหลือ ส่งผลให้เกิดการยอมรับความไม่เท่าเทียมในสังคมไทยขึ้น

อย่างไรก็ตาม ระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่ทั้งสองฝ่ายหวังผลตอบแทนซึ่งกันและกัน ไม่ใช่เพียงผู้น้อยได้รับผลประโยชน์จากผู้ใหญ่ฝ่ายเดียว กล่าวคือ ผู้น้อยหวังผลประโยชน์ผ่านการใช้อำนาจบารมีของผู้ใหญ่ในการช่วยเหลือให้สิ่งที่ตนเองหวังสำเร็จลุล่วงไปได้ ส่วนผู้ใหญ่ก็มักจะหวังให้ผู้น้อยมีความซื่อสัตย์หรือจงรักภักดีต่อตนเอง ระบบอุปถัมภ์สามารถพบได้ในสายการงานต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงข้าราชการที่ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จะร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนผ่านการเล่นพรรคเล่นพวก ผลประโยชน์ที่ว่านั้นมักมาในรูปแบบการได้รับเลื่อนตำแหน่งการงานที่สูงขึ้นผ่านการใช้เส้นสายหรือการเข้าหาผู้ใหญ่ เป็นต้น (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2558: 9)

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อมีการกำหนดประเด็นการศึกษา เรื่อง “กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคม สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง 2549” ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร สภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองในสมัยนั้น และสมัยก่อนหน้า รวมถึงขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่จะสามารถทบทวนและนำมาวิเคราะห์ประเด็นการศึกษาดังกล่าวได้ ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทั้งหมด 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แนวคิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และแนวคิดระบบอุปถัมภ์ นอกจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎี พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิ เช่น ข่าว และเอกสารทางราชการ รวมไปถึงเอกสารชั้นทุติยภูมิ เช่น บทความวิชาการ และงานวิจัย เกี่ยวกับประเด็นการศึกษาครั้งนี้ จากนั้นจึงนำข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาวิเคราะห์ผ่านแนวคิดทั้งสามข้างต้น เพื่อให้เห็นถึงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของไทยซึ่งถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการดำเนินนโยบายลักษณะดังกล่าวขึ้น อีกทั้งให้เห็นถึงการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในเครือข่ายนโยบาย

6. สรุปผลการศึกษา

ภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมได้มีการฟื้นฟูและเติบโตอย่างรวดเร็ว พร้อมกับมีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น อันเนื่องมาจากธุรกิจโทรคมนาคมเป็นธุรกิจที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมในไทยนั้น มีหลากหลายตระกูลที่เป็นเจ้าของธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตระกูลชินวัตร กลุ่มตระกูลโพธารามิก กลุ่มตระกูลเบญจรงคกุล หรือแม้แต่กลุ่มตระกูลเจียรวนนท์ที่ทำธุรกิจเกษตรกรรมเป็นหลักก็เป็นเจ้าของธุรกิจโทรคมนาคมเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2549 ที่ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ธุรกิจโทรคมนาคมมีความเจริญเติบโตและขยายกิจการเพิ่มมากขึ้น เนื่องด้วยทักษิณ ชินวัตร เป็นเจ้าของธุรกิจโทรคมนาคมรายใหญ่ รวมถึงในกลุ่มคณะรัฐมนตรีก็ประกอบไปด้วยทั้งนักการเมืองกลุ่มอื่น ๆ และนักธุรกิจ จึงเป็นที่ตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมของไทย ในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านโทรคมนาคมมากน้อยเพียงใด

จากการศึกษาและค้นคว้าข้างต้น กลุ่มผู้วิจัยได้ข้อค้นพบบางประการว่า การที่กลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจได้ จำเป็นต้องผ่านอำนาจของรัฐ ซึ่งในขณะนั้นพรรคไทยรักไทยเป็นศูนย์กลางของรัฐบาล อันเนื่องมาจากได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง โดยภายในกลุ่มรัฐบาลที่เป็นคณะรัฐมนตรีส่วนหนึ่งเป็นนักการเมืองจากพรรคไทยรักไทย และ ส่วนหนึ่งคือรัฐมนตรีที่มาจากตระกูลนักธุรกิจ เช่น นายอดิศัย โพธารามิก (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์) หรือ นายวัฒนา เมืองสุข (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์) หลานชายของนายธนินทร์ เจียรวนนท์ อีกทั้งภายในรัฐสภา ก็มีกลุ่มนักการเมืองหลากหลายก๊กที่อยู่ในฝ่ายรัฐบาลเช่นกัน เนื่องจากการที่จะมีมติข้างมากนั้น จำเป็นจะต้องรวบรวมนักการเมืองในเข้ามาอยู่ในสังกัดของพรรคไทยรักไทย เพื่อที่จะมีคะแนนเสียงในสภามากขึ้น เช่น กลุ่มวังน้ำเย็น ของนายเสนาะ เทียนทอง กลุ่มวังบัวบาน ของนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ที่เป็นน้องสาวของทักษิณ ชินวัตร กลุ่มความหวังใหม่ ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รวมถึงสมาชิกในพรรคชาติไทย พรรคเสรีธรรม และพรรคชาติพัฒนาอีกด้วย ในแง่ของปฏิสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคม เห็นได้จากการที่มีสมาชิกจากกลุ่มธุรกิจ หรือแม้แต่กลุ่มพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งในสภา ซึ่งความสัมพันธ์จะมากน้อยเพียงใดก็มีความเกี่ยวข้องกับความสำคัญของ

กระทรวงที่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ โดยอาจมาจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การให้สัมปทาน รวมถึงการบริจาคเงินให้แก่พรรคการเมืองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ในแง่ของบทบาทตัวแสดงในเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคมนั้น กลุ่มผู้วิจัยได้ใช้กรณีของการแก้ไขพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ในการอธิบาย ซึ่งเป็นการร่างขอแก้ไขพระราชบัญญัติ โดยใจความสำคัญ คือ การเพิ่มสัดส่วนการถือหุ้นของชาวต่างชาติ จากร้อยละ 25 เป็นร้อยละ 49 มีเหตุผลว่าด้วยเพื่อไม่ให้ขัดต่อเสรีทางการค้า จะเห็นได้ว่า บริษัท เทเลคอมเอเชีย จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิ่ล แอ็คเซส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) สองบริษัทซึ่งเป็นบริษัทที่มีความสำคัญต่อธุรกิจโทรคมนาคมเป็นผู้ยื่นคำร้องเสนอร่างแก้ไขพระราชบัญญัติต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อเข้าสู่กระบวนการตรากฎหมาย ถึงแม้จะมีมติเห็นชอบของทั้งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และผลจากการแก้ไขร่างพระราชบัญญัตินี้ส่งผลดีต่อกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมมากเพียงใดก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็ไม่อาจเป็นเครื่องยืนยันได้ว่ากลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมมีบทบาทมากพอในการกำหนดนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของตน

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงประเด็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม จะเห็นได้ว่า การที่กลุ่มธุรกิจเข้ามามีส่วนในการผลักดันให้เกิดนโยบายต่าง ๆ ได้นั้นจะสำเร็จไม่ได้หากไม่มีตัวแสดงอื่น ๆ ในเครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมือง หรือรัฐสภา เช่น การกำหนดนโยบายที่ต้องผ่านมติของคณะรัฐมนตรีเป็นต้น เครือข่ายธุรกิจโทรคมนาคมนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการประสานกันระหว่างอำนาจรัฐและกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม อีกทั้งยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ที่นักการเมืองและกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมบางส่วนมีสายสัมพันธ์กัน ทั้งในลักษณะพวกพ้อง (Cronyism) และเครือญาติ (Nepotism) อันส่งผลไปยังการถูกตั้งข้อสงสัยตามมา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลลดา เกษบุญชู มี้ด. (2524). **บันทึกการอภิปราย เรื่อง การใช้ Patron-Client Model ในการศึกษาสังคมไทย สถาบันไทยคดีศึกษา**. กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และ สุณีพร ทวรรณกุล. (2549). **การผูกขาดทางธุรกิจกับการเมือง**. เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/02/dd_final.pdf

นพดล เทียมเมธา. (2549). “คอร์รัปชัน กรณีศึกษา การซื้อหุ้นชินคอร์ปของกองทุนเทมาเส็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แบ๊งค์ งามอรุณโชติ. (2553). “การแสวงหาค่าเช่า กับ ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปกป้อง จันวิทย์, บรรณาธิการ. (2552). **เศรษฐศาสตร์การเมืองและสถาบัน สำนักท่าพระจันทร์**. กรุงเทพฯ: โอเพ่น บุ๊กส์.

ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์. (2559). **การทูตทักษิณ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (2549). **การต่อสู้ของทุนไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: มติชน.

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์ในระบบ ราชการไทยให้เป็นรูปธรรม. (2558). การแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการไทยให้เป็นรูปธรรม. เข้าถึงเมื่อ 22 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก http://lib.mnre.go.th/lib/book/ooppatam.pdf

สิทธิโชค ลางคุลานนท์. (2552). “พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อนุสรณ์ ลิ่มมณี. (2542). **รัฐ สังคม และ การเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ภาษาอังกฤษ

Ukrist Pathmanand. (1998). **The Thaksin Shinawatra Group: A Study of the Relationship between Money and Politics in Thailand.** Copenhagen journal of asian studies.

เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก

Social Network with presenting lover

นางสาวพนิดา ดวงดาว 05600523
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวเพียงฉัตร อยู่ไพบูลย์ 05600524
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวสุจิตตรา ฉ่ำมะณี 05600529
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นาตยา อยู่คง
ที่ปรึกษา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
Email:ajnartayayukong@gmail.com

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องเครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทเครือข่ายสังคมออนไลน์การใช้และการแสดงออกของความรักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชัน ดำเนินการโดยใช้แนวคิดทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ แนวความคิดความรัก แนวความคิดเพศวิถี และแนวความคิดสัญญะวิทยา ผู้วิจัยเลือกใช้แอพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) และทินเดอร์ (Tinder) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผ่านแอพพลิเคชันจำนวน 6 คู่ 12 คน

ผลการศึกษาพบว่า การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันโดยมีระดับเริ่มต้นทำความรู้จัก ระดับศึกษาความสัมพันธ์ ระดับกระชับความสัมพันธ์ และระดับหลอมรวมความสัมพันธ์ การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักในการเริ่มต้นความสัมพันธ์มี 2 ลักษณะคือ 1. แอพพลิเคชันส่วนตัว 2. แอพพลิเคชันสาธารณะ โดยมีบริบทเงื่อนไขที่กำหนดการเลือกใช้คือความสัมพันธ์ว่าเป็นคู่รักที่ไม่รู้จักกันมาก่อนและคู่รักที่รู้จักกันมาก่อน ซึ่งคู่รักมีการใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ 2 ประเภท คือ 1. คู่รักที่ใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กเพียงแอพพลิเคชันเดียว 2. คู่รักใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม

การแสดงออกความรักของคู่รักในเครือข่ายสังคมออนไลน์พบในระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมซึ่งเป็นการเปิดเผยสถานะกับคนรักโดยใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ คือ แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม พบว่าการแสดงออกความรักของคู่รักในระดับหลอมรวมมีมากกว่าระดับกระชับความสัมพันธ์และการแสดงออกความรักของคู่รักมีทั้งอารมณ์รักโรแมนติก อารมณ์น้อยใจ อารมณ์หึงหวง ซึ่งเป็นอารมณ์ทั้งในแง่บวกและลบโดยใช้สัญญะที่เป็นรูปภาพ ภาษา สิ่งของ ทั้งนี้สัญญะดังกล่าวเป็นชุดความคิดค่านิยมของสังคมที่กำหนดว่าในแต่ละอารมณ์จะใช้สัญญะอะไรในการสื่อความหมายของอารมณ์ นอกจากนี้มีการแสดงออกความรักที่มีอารมณ์ที่หลากหลายจะอยู่ภายใต้บริบทเงื่อนไขเกี่ยวกับเรื่อง สถานภาพ ความเป็นเพศและวันโอกาสพิเศษต่าง ๆ ทำให้การโพสต์ที่แสดงออกความรักของคู่รักมีความแตกต่างหลากหลายและขัดแย้ง

คำสำคัญ: ความรัก, อารมณ์, เครือข่ายสังคมออนไลน์, สัญญะ

1. บทนำ

บทความวิจัยชิ้นนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง **เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก** ที่มาของวิจัยชิ้นนี้คือ บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในยุคสมัยปัจจุบันทำให้เกิดความสะดวกสบายมีการใช้งานของผู้คนในยุคสมัยใหม่ช่องทางติดต่อสื่อสารที่สามารถทำเรื่องต่างๆให้ง่ายขึ้นไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยระยะทางไกล สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อพฤติกรรมการใช้งานที่หลากหลายของผู้คนในยุคปัจจุบันเนื่องจากทำให้คนสองคนที่ถึงแม้จะไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรืออยู่ต่างสถานที่ก็สามารถพูดคุยทำความรู้จักหรือสร้างความสัมพันธ์กลายเป็นคนรักได้

เครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบันถูกออกแบบมาให้ผู้คนได้ใช้งานกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนสองคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรืออยู่กันคนละวงเพื่อนคนละวงสังคมสามารถมาเจอกันพูดคุยกันได้ผ่านแอพพลิเคชันอินสตาแกรม เฟซบุ๊ก ทินเดอร์ ผู้คนบางกลุ่มใช้แอพพลิเคชันเป็นสื่อกลางในการสร้างความรักความสัมพันธ์เรื่องความรักจึงกลายเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับแต่ก่อนการเกิดขึ้นของความรักถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากโอกาสที่คนสองคนจะได้พบเจอและรู้จักกันมีน้อยผู้คนในอดีตก่อนที่จะตกลงคบหาดูใจกันได้นั้นมักจะต้องมีการรู้จักสนิทสนมนานพอสมควรจนจะสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ไปเป็นคู่รักได้แต่ปัจจุบันพบว่าการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ผู้คนพัฒนาความสัมพันธ์ได้ไวมากยิ่งขึ้นเนื่องจากมีแอพพลิเคชันที่ทำให้ผู้คนได้รู้จักกันรวดเร็ว เช่น แอพพลิเคชันทินเดอร์ที่มีรูปแบบการใช้งานในการหาคนรักหรือแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมที่ทำให้ทราบถึงรสนิยมความชอบของอีกฝ่ายจนกลายเป็นคนรู้ใจในที่สุด

ลักษณะการใช้เครือข่ายสังคมอนไลน์ของผู้คนมีความแตกต่างทางด้านสถานภาพอาชีพความเป็นเพศล้วนส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์และการใช้งานแอพพลิเคชันทั้งสิ้นการแสดงออกในเรื่องอารมณ์คู่รักจึงเป็นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนขัดเกลาทั้งเพศชายและเพศหญิงซึ่งคนในแต่ละรุ่นมักจะมีโลกทัศน์ความรักที่แตกต่างกันเนื่องด้วยระยะเวลาที่คู่รักคบหาดูใจกันความรักของบุคคลที่แตกต่างกันโดยมีอารมณ์ความรักความรู้สึกที่หลากหลาย เช่น รักโรแมนติก หึงหวง น้อยใจ อารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ของมนุษย์เป็นช่องทางที่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ง่าย

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาประเภทและลักษณะการสร้างความสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ของคู่รักว่าแต่ละแอพพลิเคชันมีความแตกต่างในด้านการใช้งานที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ตั้งแต่ขั้นตอนทำความรู้จักศึกษากัน กระชับความสัมพันธ์ จนกระทั่งคบหาดูใจอีกทั้งเพื่อศึกษาคู่รักว่ามีการแสดงออกอย่างไรบน

เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่แสดงออกผ่านทางรูปภาพ สิ่งของ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความหมายทางสัญญะโดยถูกสร้างขึ้นมาให้มีความหมายระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารซึ่งจะแสดงให้ว่าในปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากน้อยเพียงใดและการใช้สื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความรักการแสดงออกของแต่ละคนแต่ละเจเนอร์เรชั่นรวมถึงเรื่องของความแตกต่างความเป็นเพศชายและหญิงที่มีผลต่อการแสดงออกถึงตัวตนบนโลกออนไลน์และบริบททางสังคมที่แตกต่างกันตามเงื่อนไขรวมทั้งเรื่องสัญญะสังคมให้ความหมายกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้คู่รักใช้สัญญะในการแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องความรัก การแสดงความรักของผู้คนในยุคปัจจุบันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นเรื่องของสังคมเนื่องจากความรักนำไปสู่การสร้างครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการสร้างความสัมพันธ์บนเครือข่ายออนไลน์ของคู่รัก

2.2 เพื่อศึกษาการแสดงออกความรักของคู่รักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยใช้แอพพลิเคชัน

3. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรักโดยมีผู้ให้สัมภาษณ์เพศชายและเพศหญิงอายุตั้งแต่ 21- 28 ปี มีสถานภาพประกอบอาชีพและเป็นนักศึกษา โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการสร้างความสัมพันธ์บนเครือข่ายออนไลน์ของคู่รัก และ วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาการแสดงออกของความรักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยใช้แอพพลิเคชันซึ่งมีการใช้แนวคิดทางสังคมศาสตร์ได้แก่ แนวคิดความรัก (love theories) แนวคิดเพศวิถี (Sexuality) และแนวคิดสัญญะวิทยา (Semiology) โดยมีรายละเอียดของการศึกษาวิจัยประกอบไปด้วยขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตของเนื้อหาและขอบเขตประชากร

3.1 ขอบเขตพื้นที่

กลุ่มผู้วิจัยได้มีการกำหนดแอพพลิเคชันไว้ 4 ประเภท ที่ประกอบด้วย 1.อินสตาแกรม (Instagram) 2.ไลน์ (Line) 3.เฟซบุ๊ก (Facebook) 4.ทินเดอร์ (Tinder) โดยทั้งหมดเป็นพื้นที่ในโลกสังคมออนไลน์ข้อมูลทั้งหมดที่เก็บมาจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้และการแสดงออกเป็นหลักทำให้ข้อมูลทั้งหมดจะมาจากการสังเกตร่วมด้วย

3.2 ขอบเขตเนื้อหา

สารนิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแอพพลิเคชันและการแสดงออกของคู่รักจำนวนทั้งหมด 6 คู่ โดยประกอบไปด้วย 4 แอพพลิเคชันได้แก่ 1.แอพพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) 2.แอพพลิเคชันอินสตาแกรม (Instagram) 3.แอพพลิเคชันไลน์ (Line) 4.แอพพลิเคชันทินเดอร์ (Tinder) โดยมีวัตุประสงค์ 2 ข้อดังนี้ 1.เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการสร้างความสัมพันธ์บนเครือข่ายออนไลน์ของคู่รัก 2.เพื่อศึกษาการแสดงออกของความรักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยใช้แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมโดยจะศึกความสัมพันธ์จากการทบทวนทั้ง 4 ระดับ 1.ระดับเริ่มต้นความสัมพันธ์ 2.ระดับศึกษาความสัมพันธ์ 3.ระดับกระชับความสัมพันธ์ 4.ระดับหลอมรวมความสัมพันธ์ โดยวัตุประสงค์ข้อที่ 2 จะเน้นศึกษาระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์ผ่านแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมเนื่องจากเป็นการแสดงออกทางด้านอารมณ์ที่ชัดเจน

3.3 ขอบเขตประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรชายหญิงจำนวนทั้งหมด 6 คู่ 12 คน ที่เป็นคนรู้จักกันอยู่แล้วและไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก่อนที่จะมาคบหาดูใจกันโดยมีการกำหนดกลุ่มประชากรที่อยู่ในช่วงอายุ 21-28 ปี มีสถานภาพเป็นทั้งนักศึกษาและประกอบอาชีพโดยกลุ่มผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มอายุในช่วงนี้ เนื่องจากต้องการศึกษาช่วงอายุนี้เพราะเป็นวัยเริ่มที่จะทำงานหาคู่ครองและวางแผนการในเรื่องแต่งงาน (ภัสรินทร์ รามวงศ์, 2553) ประกอบด้วยวุฒิภาวะที่เติบโตขึ้นจึงมีแนวโน้มจริงจังมากกว่าวัยรุ่น

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

แนวคิดทางสังคมศาสตร์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบด้วย 3 แนวความคิดได้แก่ 1.แนวความคิดความรัก 2.แนวความคิดเพศวิถี 3.แนวความคิดสัญญูะ ดังต่อไปนี้

4.1 แนวความคิดความรัก (love theories)

แนวความคิดนี้มีผู้ให้คำนิยามของความรักไว้หลากหลาย แต่อาจสรุปกว้างๆได้ว่าความรักเป็นความรู้สึกพิเศษที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่ง Lasswell (อ้างถึงในมณฑิรา พรศาลนุวัฒน์) กล่าวว่า ความรักมีหลายแบบในช่วงเวลาที่ต่างกัน ในช่วงต้นของการจีบกันชายหญิงมักจะมีความรักแบบโรแมนติก(Romantic Love) เมื่อเวลาผ่านไปความรักที่มีเหตุผล (Logicical-Sensible love)ก็จะเกิดขึ้น Skolnick (1978 อ้างใน Fehr 1991: 425) กล่าวว่าความรักเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากความรู้สึกความคิดและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Fehr & Russell (1984 อ้างใน Fehr 1991: 425) กล่าวว่าความรักถือเป็นอารมณ์ที่มีความสำคัญ

Johnson Laird Oatley (1989 อ้างใน Fchr 1991: 433) กล่าวว่าความรักคือความสุขที่เกี่ยวข้องกับวัตถุบุคคลหรือความปรารถนาในเรื่องเพศ ความสุขจึงถือเป็นลักษณะหนึ่งของความรัก แต่อาจจะไม่ได้เป็นลักษณะที่พบมากที่สุด ลักษณะของความรักคือการดูแล การช่วยเหลือ ความผูกพันความรู้สึกอิสระในการพูดคุย ความเข้าใจความนับถือ และความใกล้ชิด Seccombo and Warmer (2001) ให้คำจำกัดความของความรักดังนี้

1. ความรักเป็นสายใยความผูกพันระหว่างคนสองคนที่มีเป้าหมายว่าอยากให้ความรักอยู่ยั่งยืนตลอดไป

2. ความรักมีพื้นฐานมาจากอารมณ์และความเสน่หาเมื่อมีความรักหรือตกหลุมรักจะรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างเขาและเธอเมื่อได้พบกัน

3. ความรักเป็นข้อผูกมัดระหว่างคนสองคนเมื่อเรารักใครก็ปรารถนาที่จะช่วยคนผู้นั้นรวมทั้งดูแลทางร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ จุดศูนย์รวมของความรักมีส่วนในชีวิตครอบครัวความรักเป็นสัญญาที่มีอิทธิพลต่อคนสองคน Psychiatic Dictionary ได้ให้คำนิยามของความรักไว้ว่าเป็นความรู้สึกชื่นชมยินดี (Pleasure) เวลาที่เรารู้สึกรักใครเรามักจะมีความชื่นชมยินดีในบุคคลนั้นหรือชื่นชมยินดีที่ได้พบและอยู่ใกล้ชิดบุคคลนั้น (Campbell, 1996)

รูปแบบความรัก Berscheid และ Walster (1978) ได้อธิบายความรักโดยใช้แนวคิดพื้นฐานของความรักคือ ลักษณะความรักแบบเสน่หา (passionate love) เป็นลักษณะความเข้มข้นทางอารมณ์ เกี่ยวข้องทางร่างกายที่มีต่อคนรักอีกฝ่ายเช่นความรู้สึกวูบวาบ รู้สึกกระปรี้กระเปร่า อาจมีเหงื่อออกหรือผื่นแดงตามร่างกายหรือมีอาการหมุนบิดในท้องโดยลักษณะความรักแบบเสน่หามักจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของความสัมพันธ์หรือในกรณีที่เพิ่งจะได้พบรักกับคนใหม่ ๆ ลักษณะความรักแบบมีเสน่หาจะมีความผันแปรได้ง่ายในแต่ละบุคคล บางคนมีลักษณะนี้คงอยู่นาน บางคนมีลักษณะนี้อยู่คงอยู่ชั่วระยะสั้น ๆ แต่จะมีลักษณะคล้ายกันคือเป็นช่วงแห่งการใช้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล มองคนรักสมบูรณ์แบบในทุก ๆ อย่างและอยากอยู่ใกล้กับคนรักตลอดเวลา ผุสดี ตั้งจิตนุกูล (2543) กล่าวว่าความรักหมายถึงความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่มีต่อเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามทั้งที่เป็นความรู้สึกหรือพฤติกรรม ในด้านหนึ่งคือความรู้สึกชื่นชอบ รู้สึกพึงพอใจ ยอมรับ เข้าใจห่วงใย เอื้ออาทร เคารพ ให้เกียรติ หรือความรู้สึกพฤติกรรมในด้านไม่ดีคือความรู้สึกหวงแหนเป็นเจ้าของ ต้องเป็นผู้ได้รับมากกว่าการเป็นผู้ให้ ทฤษฎีการจีบกันโมเดลของการพัฒนาความสัมพันธ์ (Knapp’s Relational Development Model) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้น (สีตลา ชาญวิเศษ, 2561)

1. ทำความรู้จักกัน (Initiating)

ขั้นแรกที่คนแปลกหน้าสองคนโคจรมาเจอกันครั้งแรก และได้ทำความรู้จักกันว่าใครเป็นใคร บทสนทนาในขั้นนี้จึงเป็นการแนะนำตัว เช่น ชื่ออะไร อายุมากหรือน้อยกว่าอีกฝ่ายแค่ไหน ทำงานอะไร เรียนที่ไหน เป็นเพื่อนกับใคร การโคจรมาเจอกันสามารถเกิดขึ้นได้ในโลกออนไลน์ เช่น ปัดเลือกกันทั้งคู่ในทินเดอร์ หรืออาจเจอกันเพราะโพสต์ของอีกฝ่ายปรากฏขึ้นมาใน News Feed ที่เกิดจากการมีเพื่อนร่วมกันคนหนึ่งไปคอมเมนต์ในโพสต์นั้น แล้วบังเอิญว่าเราเข้าไปคุยกันต่อก็ทำให้ได้รู้จักกัน

2. ขั้นศึกษากัน (Experimenting)

ขั้นที่เราต้องการทำความรู้จักอีกฝ่ายให้มากขึ้น บทสนทนาในช่วงนี้จะเป็น การคุยสัพเพเหระ หรือ Small Talk ที่ทำให้เกิดการเปิดเผยตัวตนของตัวเอง (Self-disclosure) ให้อีกฝ่ายได้รู้จัก เช่น คุยกันเพื่อให้รู้ว่าอีกฝ่ายสนใจเรื่องอะไร ชอบเที่ยวที่ไหน เป็นคนช่างพูดหรือเก็บเนื้อเก็บตัว ซึ่งในขั้นนี้ก็จะกินระยะเวลาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปริมาณการพูดคุยและปริมาณการเปิดเผยตัวตนมากหรือน้อย บางคู่พอคุยสัพเพเหระกันแล้วเกิดคลิกกัน รู้สึกได้ว่าสองฝ่ายมีตัวตนสอดคล้องกัน ก็จะสามารถก้าวผ่านขั้นที่สองนี้ไปได้อย่างรวดเร็ว บางคู่อาจจะใช้เวลายาวนานมาก

3. ขั้นกระชับความสัมพันธ์ (Intensifying)

ขั้นที่เริ่มตกหลุมรักแล้ว อาจเป็นการแอบรักข้างเดียว หรือทั้งสองฝ่ายแอบรักกันแต่ต่างก็ยังไม่รู้ใจของอีกฝ่าย ดังนั้น การพูดคุยสื่อสารกันในขั้นนี้จึงไม่ใช่แค่ศึกษาเพื่อรู้จักอีกฝ่ายคร่าว ๆ แต่อยากรู้ลงลึกไปในทุกเรื่อง นอกจากนี้คนสองคนก็จะใช้เวลาคุยกันมากขึ้น รวมทั้งพยายามแสดงออกซึ่งความรักให้อีกฝ่ายรู้ เช่น โทรศัพท์คุยกันก่อนนอนทุกคืน มีการแวะไปหา ทำเซอร์ไพรส์ ซื้อขนมไปฝาก ทำของไปให้ และสุดท้ายคือเริ่มออกเดตกัน และหากอยากแสดงออกว่าชอบ ก็ไม่จำเป็นต้องส่งขนมไปให้เหมือนการจีบสมัยก่อนเท่านั้น แต่สามารถใช้ลูกเล่นต่างๆ ในโซเชียลมีเดียเพื่อบอกความในใจ เช่น หรือเขียนคอมเมนต์ตลกๆ น่าประทับใจ รวมไปถึงการส่งเพลง ส่งลิงก์เกี่ยวกับเรื่องที่อีกฝ่ายชอบไปสร้างบทสนทนา

4. ขั้นหลอมรวมความสัมพันธ์ (Integrating)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่คู่รักเป็นแฟนกัน กล่าวคือ เราเป็นคู่กันแล้วในขั้นนี้ก็จะมีการสร้างลักษณะความเป็นคู่ขึ้นมา เช่น การเลือกใช้สรรพนามแปลก ๆ เรียกกันเองโดยที่คนอื่นไม่เข้าใจ เช่น เค้า ตัวเอง หมู อ้วน ที่รัก เบ๊บ บู้ เบ่ การใส่เสื้อคู่ หรือการไปไหนมาไหนด้วยกันแบบปาท่องโก๋ ส่วนวิธีที่คนสองคนใช้บอกใคร ๆ ในสังคมว่าตกลงคบหากัน ก็จะอาศัยการไปไหนมาไหนด้วยกัน จนคนอื่นพอเห็นแล้วก็จะรู้เองว่าสองคนนี้เป็นแฟนกันเรียบร้อยแล้ว แต่สำหรับในโซเชียลมีเดีย คู่รักไม่จำเป็นต้องอาศัยการไปไหนมาไหนด้วยกัน

เพื่อบอกคนอื่นเพราะสามารถทำได้แบบทีเดียวแล้วรู้กันทั่วไปก็คือ การลงรูปคู่ในโซเชียลมีเดียการตั้ง in relationship with ก็นับเป็นการเปิดตัวว่าเป็นแฟนแล้วนั่นเอง

5. ขั้นผูกมัดความสัมพันธ์ (bonding)

ขั้นตอนที่อยู่ในระยะสุดท้ายอาจมีการแสดงต่อหน้าสาธารณะ และมีระดับอีกขั้นคือการแต่งงานมีการเฉลิมฉลองงานวิวาห์ มีครอบครัว ซึ่งขั้นผูกมัดนี้หมายถึงเป็นการสร้างชีวิตคู่ที่เริ่มแต่งงานจนถึงการมีทายาท เป็นต้น ทฤษฎีการพัฒนาความสัมพันธ์แบบโรแมนติก Soller ระบุว่าความสัมพันธ์แบบโรแมนติกแล้วเป็นภาพสะท้อนของบทบาทและตัวตน (role and identity representation) อันสืบเนื่องมาจากอัตมโนทัศน์ (self-concept) ที่มีอยู่เดิมและกำลังพยายามที่จะค้นหาอัตมโนทัศน์เพิ่มเติมผ่านกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์แบบโรแมนติก ทั้งนี้ Brown ได้อธิบายขั้นตอนของการพัฒนาความสัมพันธ์แบบโรแมนติกทั้งเพศชายและเพศหญิงไว้ในหนังสือชื่อ handbook of adolescent psychology.

4.2 แนวความคิดเรื่องเพศวิถี (Sexuality)

บทนิยามเพศวิถี (Sexuality) ในความหมายที่พื้นฐานที่สุดหมายถึงวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาทางเพศ ในแต่ละระบบสังคมนั้นความปรารถนาทางเพศของปัจเจกบุคคลเป็นมากกว่าพฤติกรรมตามธรรมชาติ ความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของการสร้างความหมายทางสังคมเป็นเป้าหมายของการควบคุมทางสังคมเพศวิถีจึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน (กาญจนา แก้วเทพ, 2547) เพศวิถีเป็นทั้งพื้นที่ของการควบคุม การปิดบัง และอันตรายและพื้นที่ของการค้นหาอารมณ์เสน่หาความพึงพอใจและเจตจำนงที่นำไปสู่การปฏิบัติการศึกษาเรื่องเพศวิถี โดยกำหนดความหมายด้านเดียวให้เพศวิถีให้เป็นแต่เพียงเรื่องของเสน่หาอารมณ์โดยไม่มองทะลุไปถึงกรอบ ปิตาธิปไตย ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้หญิงหรือมองเพศวิถีจำกัดอยู่แต่เพียงที่ความรุนแรงและการกดขี่ทางเพศโดยละเลยที่จะให้ความสำคัญกับประสบการณ์และความปรารถนาทางเพศของผู้หญิงที่ก่อกำเนิดมาจากการตัดสินใจของผู้หญิงเองล้วน แต่เป็นวิธีการศึกษาที่จะทำให้ผู้หญิงต้องจมอยู่ในบรรยากาศแห่งชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัวและความสิ้นหวังในวิถีแห่งเพศของตน (Carole S. Vance)

นอกจากนั้นยังอธิบายเกี่ยวกับ "สัญชาตญาณทางเพศ" (Sexual Instinct) ที่เชื่อว่าเป็นแรงขับตามธรรมชาติที่ส่งผลให้เพศชายมีบุคลิกลักษณะและการแสดงออกทางอารมณ์ต่างไปจากเพศหญิง รวมไปถึงการอธิบายว่าเพศชายแข็งแรง ดุดัน มีพลัง มีความต้องการทางเพศ ส่วนเพศหญิงอ่อนแอ อ่อนไหว เชื่องช้า ชอบแสดงอารมณ์และเป็นเพศที่บริสุทธิ์ (Jeffrey Weeks, Janet Holland and Matthew Waites: 2003,2) คำอธิบายนี้ทำให้เกิดการแบ่งแยกอย่างถาวรซึ่งเชื่อว่าเป็น ความจริงที่ธรรมชาติสร้างไว้แล้ว

(Wendy Cealey Harrison and John Hood-Williams: 2002,19) ส่งผลให้สังคมพยายามแบ่งแยกพื้นที่ทางสังคมของชายและหญิงออกจากกัน มีการสั่งสอนคุณสมบัติและมารยาททางสังคมให้กับชายและหญิง เพื่อให้เกิดการแบ่งแยกขั้วที่ต่างกันสองด้านอย่างชัดเจน (Garton: 2004,116) ตัวอย่างเช่น ในสมัยวิคตอเรียของอังกฤษ (ค.ศ.1837-1901) ผู้ชายและผู้หญิงจะถูกควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมาย ทั้งมิติศีลธรรม ครอบครัว กฎหมาย และศาสนา (Garton: 2004,101)

แนวคิดแบบเควียร์มองว่าชีวิตทางเพศ หรืออารมณ์ทางเพศของมนุษย์มิใช่เพียงแรงขับตามธรรมชาติหรือเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติแต่เป็นการทำให้การแสดงอารมณ์ความปรารถนากลายเป็นเรื่องทางเพศ (sexualized representation of desire) (Simon, 2003:28) การแสดงความรู้สึกนี้เปิดโอกาสให้บุคคลสร้างและเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ทางเพศของตัวเอง และการแสดงออกดังกล่าวก็มีความซับซ้อนและคาดเดาไม่ได้ ซึ่งส่งผลให้เรื่องราวชีวิตทางเพศของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่คงที่

Sexuality หรือเพศวิถี คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศที่กำหนดจัดการควบคุมการแสดงออกความปรารถนา ความพึงพอใจในเรื่องเพศ หรือสามารถเรียกได้อีกอย่างว่า “รสนิยมทางเพศ” หรือ Sexual Orientation เป็นการแสดงท่าทีที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ การแต่งกาย เป้าหมายในความสนใจทางเพศ การสร้างจินตนาการที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือคือการแสดงความรักของบุคคลนั่นเองซึ่งเป็นเรื่องของการดึงดูดทางเพศและเป็นเรื่องของชุดกติกาว่าด้วยความสัมพันธ์ที่ในปัจจุบัน เกิดจากความพึงพอใจทางเพศมากขึ้น มีการจัดกลุ่มเพื่อแสดงให้เห็นองค์ประกอบของเพศวิถีว่าหมายถึงอัตลักษณ์ทางเพศ ความพึงพอใจทางเพศ และพฤติกรรมทางเพศ (white, Bondurant & Travis, 2543 อ้างถึงในนภาภรณ์และคณะ, 2555) ดังนั้น รสนิยมทางเพศที่เพิ่มขึ้นมีมากกว่าแค่รักต่างเพศจึงนำไปสู่การจัดแบ่งกลุ่มตามรสนิยมทางเพศในสังคม

4.3 แนวความคิดเรื่องสัญญะวิทยา (Semiology)

สัญญะ (Sign) หมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (Meaning) แทนของจริง/ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในปริบท (Context) หนึ่ง ๆ สิ่งที่นำมาใช้เป็นสัญญะนั้นอาจจะเป็นวัตถุสิ่งของ หรืออาจจะเป็นรูปภาพ และสัญญะที่เรารู้จักกันมากที่สุดคือภาษา ถึงแม้ว่า “สัญญะ” จะเป็นเพียงตัวแทนความหมายของความเป็นจริง แต่นั่นก็มิได้ทำให้สัญญะมีความสำคัญลดน้อยลงเลย (กาญจนา แก้วเทพ , 2542, หน้า 80)

กาญจนา แก้วเทพ (2547) อธิบายว่า ทฤษฎีสัญญะวิทยา (Semiology) เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า "สัญญะ" (Sign) คำว่า “Sign” ในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “to semion” สัญญะ หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (Meaning) แทนของจริง ตัวจริงในตัวบทและในบริบท สิ่งที่นำมาเป็นสัญญะ

นั้น อาจเป็นวัตถุ สิ่งของ รูปภาพ หรืออื่น ๆ แต่สัญญะที่เป็นที่รู้จักที่สุดคือ ภาษา (Language)

เดอ โซซูร์ (F. De Saussure อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2542) มองว่าสัญญะหนึ่งจะมีองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นตัวหมาย (Signifier) และตัวหมายถึง (Signified) เช่น เมื่อเรายกมือขึ้นพนมมือระหว่างอกจะมีความหมายถึงการแสดงความเคารพและยังมองว่า ระยะห่างระหว่างส่วนที่เป็นตัวหมายและตัวหมายถึงมีสัญญะอีก 3 ประเภทกล่าวคือ

1. Icon หมายถึง สัญญะซึ่งเป็นตัวแทนที่เหมือนหรือคล้ายคลึงสิ่งที่หมายถึง เช่น แผนที่

2. Index หมายถึง สัญญะที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับสิ่งที่อ้างอิงถึง เช่น ควันไฟ

3. Symbol หมายถึง สัญญะซึ่งให้ความหมายซึ่งคนในบริบทหนึ่ง ๆ จะเข้าใจร่วมกันได้ เช่น ตัวเลขโรมัน เป็นต้น การที่จะเปลี่ยนการใช้สัญญะจาก Icon มาเป็น Index หรือ Symbol ได้นั้น ต้องมีเงื่อนไขว่าภายในบริบทสังคมนั้นมีการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเปลี่ยนนั้นด้วย Roland Barthes (1967, อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2543) แบ่งประเภทความหมายในสัญญะทุกอย่างว่ามี 2 ความหมายด้วยกัน คือ

1. ความหมายโดยอรรถ (Denotation) คือ “ความหมายตรง” เป็นตัวหมายถึง ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างภววิสัยเป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษรหรือเป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

2. ความหมายโดยนัย (Connotation) หรือ ความหมายแฝง คำว่า “ความหมายโดยนัย” เป็นตัวหมายถึงที่ประกอบสร้าง ได้แก่ ความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะของบุคคล กล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (Subjective) ไม่ว่าจะเป็นอัตวิสัยในระดับบุคคล เช่น ประสบการณ์ส่วนตัวหรืออารมณ์ความรู้สึกของคนแต่ละคน หรือเป็นอัตวิสัยในระดับสังคมหรือเรียกว่า ค่านิยมของแต่ละสังคม

สรุปได้ว่าการสื่อสารผ่านสื่อเป็นกระบวนการสร้างความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) ระหว่างผู้ส่งสาร/ผู้เข้ารหัสสลับกับผู้รับสาร/ผู้ถอดรหัสกระบวนการดังกล่าวถูกกำหนดหรือสร้างขึ้นผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ระบบสัญญะ” (Sign Systems) ซึ่งมีบทบาทในการสร้างความหมายและให้คุณค่าแก่กลุ่มเป้าหมาย

Ferdinand de Saussure เชื่อว่า “ภาษา” เป็นระบบของสัญญะทางสังคมสร้างความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ จากการเปรียบเทียบความหมายของสิ่งหนึ่งกับสิ่งที่มีความหมายตรงข้ามนั่นคือความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะตัวหนึ่งกับสัญญะตัวอื่น ๆ เกิดขึ้นโดยตรรกะของความแตกต่าง สัญญะแต่ละตัวจะมีความหมายได้จากการเปรียบเทียบว่าสัญญะหนึ่ง

แตกต่างจากสัญญะตัวอื่น ๆ ในระบบเดียวกันอย่างไร Saussure ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างของภาษาเพื่อค้นหากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดโครงสร้างและความหมายของภาษาโดยเชื่อว่าการเข้าใจโครงสร้างของความหมายจะทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ควบคุมที่เข้าใจการเขาใจความจริงของสังคม นักทฤษฎีที่พัฒนาวิธีการศึกษาสัญญะวิทยาในเวลาต่อมาคือ โรล็อง บารตส์ (Roland Barthes)

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

สารนิพนธ์เรื่องเครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก ผู้จัดทำได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยมีการใช้แอพพลิเคชันต่าง ๆ ของเพศชายและเพศหญิงที่มีลักษณะการใช้งานที่แตกต่างกันในการวิเคราะห์ โดยรวบรวมข้อมูลจากการใช้และการแสดงออกของคู่รักผ่านแอพพลิเคชัน อินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) ทินเดอร์ (Tinder) โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 ใช้การเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิโดยมีวิธีการเก็บ 2 รูปแบบ 1. สัมภาษณ์คู่รัก 2. สังเกตการแสดงออกผ่านแอพพลิเคชันสาธารณะ แอพลิเคชันเฟซบุ๊ก และแอพพลิเคชันอินสตาแกรม ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ 6 คู่ ประกอบด้วย สถานภาพ อายุ ระยะเวลาในการคบหา ภูมิลำเนา และการใช้แอพพลิเคชัน โดยมีแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลพื้นฐานของคู่รักและศึกษาการแสดงออกของความรักบนเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยใช้แอพพลิเคชันโดยมีการเก็บข้อมูล

5.2 ใช้วิธีการสังเกตการณ์การแสดงออกของคู่รักผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของคู่รักจำนวน 6 คู่ โดยดูจากพฤติกรรมการใช้และการแสดงออกของคู่รัก แบ่งตามวัตถุประสงค์ดังนี้

5.2.1 เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์การใช้แอพพลิเคชันโดยมีการใช้แอพพลิเคชันสร้างความสัมพันธ์อะไรบ้าง และใช้แอพพลิเคชันแต่ละระดับความสัมพันธ์อย่างไร มีการสังเกตจากการโพสต์ แชร์ รูปภาพ ภาษา สิ่งของโดยแบ่งเพศชายและเพศหญิง

5.2.2. เก็บข้อมูลลักษณะการแสดงออกอารมณ์ของคู่รักเพศชายและเพศหญิง มีการสังเกตจากการแสดงออกผ่านแอพพลิเคชันสาธารณะเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม โดยมีการสังเกตในขั้นกระชับความสัมพันธ์และขั้นหลอมรวมความสัมพันธ์เก็บข้อมูลจากการโพสต์

6. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องเครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก สามารถสรุปประเด็นได้ว่าแอพพลิเคชันเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมมนุษย์ทำให้มีการเสดงออกแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมโดยมีปัจจัยเรื่องความเป็นเพศ สถานภาพ ภูมิลำเนา ที่ทำให้การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักมีรูปแบบที่แตกต่างกัน การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์การใช้แอพพลิเคชันของคู่รักในการเริ่มต้นความสัมพันธ์พบว่ามี 2 ลักษณะคือ 1. แอพพลิเคชันส่วนตัวคือแอพพลิเคชันไลน์และแอพพลิเคชันทินเดอร์ 2. แอพพลิเคชันสาธารณะ คือ แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและแอพพลิเคชันอินสตาแกรมมีปัจจัยในการใช้คือเป็นคู่รักที่ไม่รู้จักกันมาก่อนและคู่รักที่รู้จักกันมาก่อน การใช้แอพพลิเคชันส่วนตัวพบในคู่รักคู่ที่ 1 และ คู่รักที่ 5 ทั้งคู่เป็นคู่รักที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนจึงเลือกที่จะใช้แอพพลิเคชันทินเดอร์และแอพพลิเคชันไลน์ในการทำความรู้จักกัน คู่รักที่ใช้แอพพลิเคชันทินเดอร์เพื่อใช้ในการหาคู่มีรูปแบบการใช้งานสำหรับการหาคู่รักสามารถเลือกคนที่ถูกใจได้ง่ายโดยการปัดขวา เมื่อเจอคนที่ถูกใจเมื่อต่างฝ่ายต่างถูกใจกันสามารถทักแชทส่วนตัวเพื่อพูดคุยกันในช่องสนทนา จากนั้นก็สามารถที่จะติดต่อกันผ่านแอพพลิเคชันอื่นได้ เช่น การติดต่อพูดคุยผ่านแอพพลิเคชันไลน์เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ และพบว่าคู่รักที่ใช้แอพพลิเคชันไลน์ในการเริ่มต้นความสัมพันธ์นั้นจะเป็นคู่รักที่มีการพบเจอกันโดยบังเอิญและต้องการที่จะหาช่องทางการติดต่อเพื่อที่จะได้ทำความรู้จักกันให้มากขึ้นรวมถึงพัฒนาความสัมพันธ์ จึงเลือกใช้แอพพลิเคชันไลน์เนื่องจากเป็นช่องทางการติดต่อที่รวดเร็วมีความสะดวก เพราะเป็นแอพพลิเคชันที่มีรูปแบบสนทนาที่มีความเป็นส่วนตัวจึงทำให้คู่รักเลือกที่จะใช้แอพพลิเคชันไลน์ในการเริ่มต้นความสัมพันธ์ การใช้แอพพลิเคชันสาธารณะพบในคู่รักที่ 2 3 4 และคู่รักที่ 6 โดยทั้ง 4 คู่เป็นคู่รักที่รู้จักกันมาก่อนจึงเลือกที่จะใช้แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและแอพพลิเคชันอินสตาแกรมในการสร้างความสัมพันธ์เริ่มต้น เนื่องจากคู่รักเคยพบเจอกันมาก่อนและเคยมีการพูดคุยรู้แล้วว่าคนนี้คือใครจึงทำให้มีการเริ่มต้นที่จะทักข้อความหากันผ่านทางแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและแอพพลิเคชันอินสตาแกรมซึ่งทั้งคู่ได้เป็นเพื่อนร่วมกันและติดตามกันอยู่แล้ว ทำให้ทั้งคู่ได้เห็นไลฟ์สไตล์การใช้ชีวิตของกันและกันรวมถึงการทำกิจกรรมของอีกฝ่าย รู้ว่าอีกฝ่ายชอบทำอะไร ชอบไปที่ไหน ชอบทานอะไร จากการที่อีกฝ่ายโพสต์ลงจึงทำให้ได้รู้จักกันมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่ความสัมพันธ์ในขั้นต่อ ๆ ไป ความสัมพันธ์เริ่มต้นคู่รักจะใช้แอพพลิเคชันที่มีการพูดคุยแบบส่วนตัวและคู่รักที่อยู่ในขั้นกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์จะใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ สรุปได้ว่าคู่รักที่ใช้แอพพลิเคชันแตกต่างกันจะขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ของแต่ละคู่เนื่องจากมีปัจจัยที่แตกต่างกันในเรื่องของระยะเวลาที่จะเปิดเผย ความสัมพันธ์ทำให้คู่รักเลือกที่จะใช้งานแอพพลิเคชันแตกต่างกันไป

ลักษณะการใช้แอพพลิเคชันกับระดับความสัมพันธ์ของคู่รัก

ลักษณะการใช้แอพพลิเคชันส่วนตัว คือ ไลน์ (Line) คู่รักจะใช้ในระดับความสัมพันธ์เริ่มต้นคือระดับทำความรู้จักกันเช่นคู่รักที่ 1 เนื่องจากเป็นแอพพลิเคชันที่มีความเป็นส่วนตัวและอยู่ในระดับความสัมพันธ์ที่เริ่มทำความรู้จักกันเท่านั้น ยังไม่ต้องการที่จะเปิดเผยคนรักของตนให้ผู้อื่นได้ทราบถึงสถานะและยังไม่แน่ใจกับอีกฝ่ายว่าสามารถที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปต่อได้หรือไม่ จึงทำให้คู่รักเลือกใช้แอพพลิเคชันไลน์ในการสนทนาที่มีรูปแบบความเป็นส่วนตัวเพราะยังไม่ต้องการเปิดเผยความสัมพันธ์ของตนกับคนรักให้บุคคลอื่นได้ทราบ ลักษณะการใช้แอพพลิเคชันที่มีรูปแบบสาธารณะ คือ อินสตาแกรม (Instagram) และเฟซบุ๊ก (Facebook) พบในคู่รักที่ 2, 3 และ 4 เนื่องจากเป็นคู่รักที่รู้จักกันมาก่อนโดยแอพพลิเคชันนี้คู่รักจะใช้เพื่อเปิดเผยการแสดงออกอยู่ในระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์ เนื่องจากระดับความสัมพันธ์นี้เริ่มมีการแสดงออกว่าตนกำลังคบอยู่กับใคร เริ่มมีการเปิดเผยผ่านการโพสต์รูปภาพหรือสตอรี่ทำให้เห็นว่าลักษณะการใช้แอพพลิเคชันที่มีรูปแบบสาธารณะนั้นจะอยู่ในระดับความสัมพันธ์ที่ตกลงคบหากันต้องการที่จะเปิดเผยหรือต้องการให้ผู้อื่นรับทราบความสัมพันธ์ของตนกับคนรักผ่านการโพสต์หรือลงสตอรี่เมื่อคู่รักไปไหนหรือทำอะไร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าลักษณะการใช้งานแอพพลิเคชันของคู่รักที่มีรูปแบบส่วนตัวและสาธารณะนั้นจะขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ของบุคคลนั้น

ลักษณะการใช้แอพพลิเคชันสาธารณะเฟซบุ๊กและแอพพลิเคชันอินสตาแกรม

พบว่าคู่รักมีการใช้แอพพลิเคชันสาธารณะ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 คู่รักที่ใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กเพียงแอพพลิเคชันแบบเดียว คือ คู่รักที่ 1 และคู่รักที่ 3 โดยคู่รักจะใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กที่มีรูปแบบสาธารณะและรูปแบบที่ 2. คู่รักใช้งานแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม คือคู่รักที่ 2 , 4 , 5 และ 6 โดยการใช้งานของคู่รักที่มีความแตกต่างกันนี้มีผลมาจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องสถานภาพและความเป็นเพศ ดังต่อไปนี้

สถานภาพ คู่รักที่อยู่ในวัยทำงานพบว่าจะไม่ค่อยใช้แอพลิเคชันอินสตาแกรม เนื่องจากมองว่าแอพพลิเคชันนี้มีความยุ่งยากและซับซ้อนคู่รักที่อยู่ในวัยทำงานจึงไม่ใช้งานอินสตาแกรมต่างจากคู่รักในวัยเรียนที่ใช้งานทั้งอินสตาแกรมและเฟซบุ๊กอยู่เป็นประจำเนื่องจากต้องการอัปเดตสิ่งใหม่ๆซึ่งแอพพลิเคชันอินสตาแกรมสามารถใช้งานได้อย่างรวดเร็วมีความทันสมัยสามารถอัปเดตเรื่องราวแต่ละวันผ่านการโพสต์สตอรี่ทำให้คู่รักในวัยเรียนใช้งานแอพพลิเคชันอินสตาแกรมมากกว่าวัยทำงาน

ความเป็นเพศ เพศหญิงส่วนใหญ่พบว่ามีการใช้งานเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมมากว่าเพศชายเพราะชอบที่จะอัพเดทเรื่องราวต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเพศหญิงชื่นชอบการถ่ายรูปคู่ การถ่ายรูปเซลฟี่ มีการโพสต์รูปเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดก็ตาม

ความถี่ในการโพสต์

ความถี่ในการใช้งานของคู่รักแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ความถี่มาก ความถี่ปานกลาง ความถี่น้อย โดยความถี่มาก หมายถึง การแสดงออกมากและแสดงออกอยู่เป็นประจำในแต่ละเดือนอยู่ในระดับ 7-10 ครั้งต่อเดือน ความถี่ปานกลาง หมายถึง ผู้ที่ใช้งานนาน ๆ ครั้งแต่ก็ยังมีการแสดงออกให้เห็นอยู่ในระดับ 4-6 ครั้งต่อเดือน และความถี่น้อย คือ ผู้ที่ใช้งานน้อยมากหรือไม่มีการแสดงออกผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งอยู่ในระดับที่น้อยกว่าหรือกับ 3 ครั้งต่อเดือน ความถี่ในการใช้งานของคู่รักจะมีการเปรียบเทียบข้อมูลโดยการแสดงออกมากหรือน้อยนั้นอยู่ภายใต้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องสถานภาพ ความเป็นเพศและภูมิลำเนา

สถานภาพ ความถี่ในการใช้งาน 3-5 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่น้อยไปจนถึงความถี่ปานกลางพบในคู่รักอาชีพทำงาน ดังคู่รักคู่ที่ 1 และคู่ที่ 5 (คู่รักวัยทำงาน) เนื่องจากไม่ค่อยมีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับคนรักมากนักและเวลาส่วนใหญ่อยู่กับการทำงาน และความถี่ในการใช้งาน 6-10 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่ปานกลางไปจนความถี่มากพบในคู่รักที่อยู่ในวัยเรียน คือ คู่รัก 2 3 และ 6 (คู่รักวัยเรียน) เนื่องจากมีเวลาว่างและเวลาอยู่ด้วยกันมากกว่าจึงทำให้ใช้งานแอพพลิเคชันต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา

ความเป็นเพศ ความถี่ของเพศหญิงจะมีความถี่ในการใช้งาน 5-10 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่ปานกลางไปจนถึงความถี่มากเนื่องจากเพศหญิงชอบแสดงออกเรื่องราวต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้งและเพศชายมีความถี่ในการใช้งาน 1-5 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่น้อยไปจนถึงปานกลางเนื่องจากเพศชายจะโพสต์หรือแสดงออกออกเพียงวันสำคัญหรือวันพิเศษกับคนรักเท่านั้น ซึ่งพบว่าเพศหญิงมีความถี่การใช้งานมากกว่าเพศชาย

ภูมิลำเนา ความถี่ในการใช้งาน 6-10 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่ปานกลางไปจนถึงมากพบในคู่รักที่อยู่ในจังหวัดเดียวกัน ดังคู่รักคู่ที่ 1 (จังหวัดนครปฐม) คู่ที่ 3 (จังหวัดสุพรรณบุรี) และคู่ที่ 6 (จังหวัดเพชรบุรี) พบว่าคู่รักอยู่ใกล้หรือจังหวัดเดียวกันสามารถเจอกันได้ง่ายทำให้โพสต์รูปภาพหรือโพสต์สตอรี่ได้ง่ายกว่าคู่รักที่อยู่คนละจังหวัด ความถี่ในการใช้งาน 1-5 ครั้งต่อเดือนซึ่งอยู่ในระดับความถี่น้อยไปจนถึงความถี่ปานกลางพบในคู่รักที่อยู่คนละจังหวัดกัน ดังคู่รักคู่ที่ 2 (กรุงเทพฯและอยุธยา) และคู่ที่ 5 (กรุงเทพฯและระยอง) พบว่าไม่ค่อยมีเวลาอยู่ด้วยกันบ่อยนักเพราะระยะทางที่ห่างกันทำให้ต้องคอยหาเวลาว่างในช่วงเย็น หรือวันหยุดในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์มาเจอกันถึงจะมีการโพสต์รูปภาพหรือโพสต์สตอรี่ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์ของคู่รักมีความแตกต่างกันเนื่องจากมีปัจจัยที่แตกต่างกันตาม สถานภาพ ภูมิลำเนา และความเป็นเพศ โดยแบ่งเป็นคู่รักในวัยนักศึกษาและวัยทำงานได้ดังนี้

สถานภาพหรืออาชีพ

(1) คู่รักในวัยนักศึกษา

ลักษณะการโพสต์เนื้อหาที่บ่อยครั้ง รูปแบบการโพสต์จะเป็นการนัดเจอกันทานข้าวตามร้านอาหาร ไปร้านคาเฟ่เพื่อถ่ายรูปคู่และอัปโหลดสตอรี่ผ่านแอพพลิเคชันอินสตาแกรมคู่รักในวัยนักศึกษาจะนัดเจอกันบ่อยครั้งสัปดาห์ละ 3-5 ครั้ง เนื่องจากทั้งคู่มีสถานภาพเป็นวัยนักศึกษาสามารถพบเจอกันได้บ่อย ศึกษาอยู่สถานศึกษาที่เดียวกันจังหวัดเดียวกันทำให้การพบเจอกันมีมากกว่าช่วงวัยทำงาน เนื้อหาการโพสต์ของคู่รักในช่วงวัยนักศึกษาจะมีการแสดงออกเกี่ยวกับอารมณ์ความรักบ่อยครั้ง เห็นได้จากการเลือกใช้งานแอพพลิเคชันที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือไลน์ โดยในแต่ละช่วงมักจะมีการแสดงออกของความรักเมื่อพบเจอกัน มีการอัปเดตความรักคู่ของตนให้ผู้อื่นได้ทราบว่าอยู่ที่ไหน ทำอะไร หรือทำกิจกรรมร่วมกันอะไรบ้างโดยในช่วงวันสำคัญ เช่น วันครบรอบมักจะมีการนัดเจอกันไปกินข้าว ชมภาพยนตร์ แต่ถึงอย่างไรกับพบว่าคู่รักในวัยนักศึกษาถึงแม้ว่าจะไม่ใช่วันสำคัญ เทศกาลความรัก หรือวันครบรอบ แต่ก็มักจะมีการโพสต์แสดงออกความรู้สึกกับคู่รักทุกวันเมื่อมีโอกาสได้พบเจอกัน ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่วันพิเศษของคนรักก็ตาม ทำให้คู่รักที่อยู่ในวัยนักศึกษามีปัจจัยที่สามารถใช้เวลาร่วมกับคนรักของตนได้บ่อย โดยคู่รักในวัยนักศึกษาลักษณะการโพสต์จะมีความแตกกับคู่รักวัยทำงานเห็นได้จากการที่คู่รักเมื่อมักจะไปกินข้าวก็มักจะมีการลงสตอรี่ผ่านแอพพลิเคชันอินสตาแกรมหรือแท็กชื่อคนรักผ่านแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กอยู่เสมอ โดยจะยังไม่มีการไปเที่ยวต่างจังหวัดร่วมกันเป็นเพียงแค่การไปกินข้าว หรือชมภาพยนตร์เป็นเพียงกิจกรรมที่ทำร่วมกันเล็กน้อยเท่านั้น

(2) คู่รักในวัยทำงาน

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์พบว่าทั้งคู่มีการแสดงออกความรักที่ไม่บ่อยเท่าที่ควรนักเนื่องจากมีปัจจัยในเรื่องของเวลาที่ไม่ตรงกัน มีภูมิลำเนาที่อยู่คนละจังหวัดทำให้การพบเจอกันไม่ค่อยบ่อยนัก โดยเนื้อหาการโพสต์จะแสดงออกเมื่อทั้งคู่เจอกันหรือเป็นวันพิเศษในช่วงเทศกาลเท่านั้น และเมื่อคู่รักได้มีโอกาสใช้เวลาด้วยกันพบว่าคู่รักในวัยทำงานจะมีการไปเที่ยวต่างจังหวัดด้วยกัน เมื่อทั้งคู่มีเวลาว่างที่ตรงกันจึงต้องการที่จะแสดงความรักให้มีความพิเศษมากขึ้น และการไปเที่ยวต่างจังหวัดมีปัจจัยที่สำคัญคือเรื่องค่าใช้จ่ายการ

เดินทาง เพราะวัยทำงานมีอาชีพที่มั่นคงสามารถที่จะรับผิดชอบตรงส่วนนี้ได้มากกว่าวัยนักศึกษา ร้านอาหารที่คู่รักวัยทำงานเลือกใช้บริการมักจะค่อนข้างมีราคาที่แพงมากกว่าวัยนักศึกษาเล็กน้อย เนื่องจากสามารถที่จะดูแลค่าใช้จ่ายตนกับคนรักได้ การเลือกสถานที่ที่ไปคู่รักในวัยทำงานจะมีความแตกต่างกับวัยนักศึกษา เช่น คู่รักที่ 2 เป็นคู่รักอยู่ในวัยทำงานมักจะมีเวลาว่างไม่ตรงกันไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกันเช่น กินข้าวหรือชมภาพยนตร์ ทำให้เมื่อเจอกันมักจะใช้เวลาร่วมกันเป็นกิจกรรมที่พิเศษ เช่น การไปสถานที่ท่องเที่ยวต่างจังหวัดค้างคืน โดยทั้งคู่มองว่าสามารถที่จะรับผิดชอบได้มากกว่าวัยนักศึกษารวมทั้งครอบครัวอนุญาตให้ตนกับคนรักไปได้ และเมื่อถึงเทศกาลวันพิเศษมักจะซื้อของขวัญที่มีราคาแพงให้กับคนรักได้ในหลาย ๆ ชิ้นซึ่งจะแตกต่างกับคู่รักในวัยนักศึกษา และ คู่รักที่ 3 เป็นคู่รักในวัยนักศึกษาพบว่ายังไม่มีการไปเที่ยวต่างจังหวัดด้วยกัน เนื่องจากครอบครัวยังไม่อนุญาตให้ไปไหนด้วยกันเพียงสองคนเพราะทั้งคู่อยู่ในวัยที่กำลังศึกษายังไม่สามารถรับผิดชอบหน้าที่ของตนได้ทั้งหมด รวมถึงการให้ของขวัญคนรักยังไม่มีราคาที่สูงมากโดยจะมีความแตกต่างจากคู่รักในวัยทำงาน

ภูมิลำเนา ลักษณะเนื้อหาการโพสต์กับภูมิลำเนา จากข้อมูลพบว่าคู่รักที่อยู่จังหวัดเดียวกันมีโอกาสพบเจอกันบ่อยครั้งสามารถที่จะทำกิจกรรมใช้ชีวิตร่วมกันบ่อยไม่ว่าจะเป็นการไปกินข้าว ชมภาพยนตร์ หรือเจอกันเมื่อมีเวลาว่างทำให้การโพสต์มีความถี่และบ่อยครั้ง เนื่องจากไม่ว่าจะทำอะไรมักมีการโพสต์ลงบนเครือข่ายสังคมออนไลน์อยู่เป็นประจำสามารถเดินทางมาพบเจอกันได้ง่าย โดยมีความแตกต่างกับคู่รักที่อยู่คนละจังหวัด เนื่องจากคู่รักที่อยู่กันคนละภูมิภาคนั้นอาจจะไม่ได้เจอกันบ่อยนักทำให้ลักษณะเนื้อหาการโพสต์จะค่อนข้างน้อยกว่า เนื่องจากไม่ค่อยได้เจอกันการทำกิจกรรมร่วมกับคนรักไม่ได้แสดงบ่อยเท่าคู่รักที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันเท่าที่ควรนัก

ความเป็นเพศ ลักษณะเนื้อหาการโพสต์ของเพศชาย พบว่าจะมีลักษณะการโพสต์ที่ค่อนข้างน้อยกว่าเพศหญิงไม่ว่าจะเป็นการแสดงอารมณ์หรือความรู้สึก เนื้อหาการโพสต์จะแสดงออกแค่ในช่วงวันสำคัญ วันครบรอบ หรือการนัดเจอกันแล้วโพสต์ แต่จะไม่แสดงทุกความรู้สึกที่ตนคิดออกไปบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ จะแสดงเพียงอารมณ์รักเท่านั้น โดยพบว่าเพศชายจะไม่ค่อยมีการใช้สติ๊กเกอร์หรืออิโมจิที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์อื่นมากนัก เป็นเพียงแค่การลงรูปแล้วแท็กคู่รักของตนเท่านั้น เนื้อหาการโพสต์ผ่านแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมค่อนข้างน้อย แต่ในบางคู่กลับพบว่าเพศชายมีการใช้อิโมจิและมีแคปชันร่วมด้วยแต่ถึงอย่างไรก็พบว่าจะมีความน้อยกว่าเพศหญิง

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์ของเพศหญิง พบว่าจะมีลักษณะการโพสต์ที่มีความถี่และแสดงออกทุกความรู้สึกไม่ว่าจะอยู่ในช่วงอารมณ์ใดก็ตามโดยการแสดงออกทางอารมณ์ว่ารักแสนหวานหรือดีใจเมื่อได้ใช้เวลาอยู่ร่วมกัน อารมณ์โกรธ เสียใจ น้อยใจหรือเมื่อไม่พอใจ

คนรัก โดยพบว่าจะเจอกันจะลงสตอรี่ผ่านแอพพลิเคชันอินสตาแกรมเป็นส่วนใหญ่หรือโพสต์รูปคู่เมื่อไปคาเฟ่พร้อมใส่อิโมจิและแท็กคู่รักหนุ่มของตน ฝ่ายหญิงมีลักษณะการใส่ใจรายละเอียดเรื่องต่าง ๆ ทำให้ฝ่ายชายไม่สามารถที่จะคาดเดาอารมณ์ความรู้สึกของฝ่ายหญิงได้ในบางครั้งจึงทำให้มีการละเลยความรู้สึกไปบ้าง จึงทำให้เห็นถึงความแตกต่างในลักษณะการโพสต์เนื้อหากับความเป็นเพศที่แตกต่างกัน

วันโอกาสพิเศษ จากลักษณะเนื้อหาการโพสต์พบว่าวันโอกาสพิเศษและวันธรรมดารูปแบบการโพสต์มีความแตกต่างกัน วันโอกาสพิเศษของคู่รักจะมีการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการโพสต์ที่สื่อถึงวันพิเศษ เช่น มีการใช้ภาษาที่สวยงามโพสต์รูปคู่ แต่วันธรรมดาจะเป็นเพียงแค่การลงสตอรี่หรือทำกิจกรรมร่วมกันเพียงเล็กน้อย

การแสดงออกของคู่รักกับระดับความสัมพันธ์ของความรัก

การแสดงออกของคู่รักมีความแตกต่างกันตามระดับความสัมพันธ์ โดยระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์จะใช้แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและแอพพลิเคชันอินสตาแกรม การแสดงออกในระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์มีการแสดงออกที่แตกต่างกัน ระดับกระชับความสัมพันธ์จะมีการแสดงออกที่น้อยกว่าระดับหลอมรวมความสัมพันธ์เนื่องจากคู่รักเมื่ออยู่ในระดับความสัมพันธ์นี้จะยังไม่มีการเปิดตัวว่าคบกันหรือใช้สถานะว่าเป็นคู่รักกัน แต่พบจะเป็นการแสดงออกผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่จะเริ่มเห็นได้ชัดขึ้นว่าทั้งคู่กำลังพัฒนาความสัมพันธ์ผ่านการแสดงอารมณ์รัก เช่น เมื่อทั้งคู่เจอกันจะมีการถ่ายสตอรี่และแท็กไอจีของอีกฝ่าย แชร์เพลงรักหวานสื่อถึงใครบางคนผ่านแอพพลิชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม ในบางคู่พบว่าเมื่อถ่ายสตอรี่ไอจีจะใช้สติ๊กเกอร์ในการปิดหน้าของอีกฝ่ายเพื่อไม่ให้ผู้อื่นทราบว่าคนรักของตนเป็นใครและการแสดงออกของคู่รักในระดับความสัมพันธ์นี้จะยังไม่ชัดเจน การแสดงออกจึงยังมีให้เห็นไม่มากนักเนื่องจากทั้งคู่ยังไม่ตกลงคบหาดูใจกัน แต่ระดับกระชับความสัมพันธ์พบว่าคู่รักที่อยู่ในระดับความสัมพันธ์นี้มีการแสดงออกที่เปิดเผยมากยิ่งขึ้นผ่านการโพสต์ การลงรูป หรือการลงสตอรี่อีกฝ่ายผ่านแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม เนื่องจากทั้งคู่ตกลงคบหาดูใจกันแล้วทำให้การแสดงออกสามารถพบเจอได้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะไปไหนหรือทำอะไรจะลงกิจกรรมที่ทำร่วมกันอยู่เสมอ เช่น ฝ่ายหญิงจะลงรูปคู่มีแคปชันหวานซึ้งคู่กับคนรัก ใช้อิโมจิรูปหัวใจและแท็กคนรักของตนผ่านแอพพลิเคชันสาธารณะเฟซบุ๊กหรืออินสตาแกรมรวมทั้งเริ่มมีการแสดงออกด้านอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์โกรธหรืองอนคนรักเนื่องจากสาเหตุอื่นๆแล้วนำมาโพสต์ เป็นต้น

ระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์สามารถสรุปได้ว่าในแต่ละระดับจะมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน ในระดับกระชับความสัมพันธ์จะยังไม่มีการ

แสดงออกที่ชัดเจนมากนักเป็นเพียงแค่การแชร์ข้อความว่าตนกำลังตกหลุมรักใครสักคน หรือในบางคู่เริ่มมีการแท็กหากันผ่านแอพพลิเคชันที่มีรูปแบบสาธารณะแต่การแสดงออกยังมีให้เห็นไม่มากนัก ซึ่งจะแตกต่างกับระดับหลอมรวมความสัมพันธ์ที่คนทั้งคู่ตกลงคบหาดูใจกันแล้วทำให้การแสดงออกมีความหลาหลายรวมถึงอารมณ์ของคู่รักต่าง ๆ ที่แสดงออกผ่านแอพพลิเคชันสาธารณะเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม

การแสดงออกของคู่รักกับสัญญะของสังคม

การแสดงออกในแต่ละคู่รักพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเรื่องของสัญญะที่สังคมมีการให้ความหมายสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

อารมณ์รักโรแมนติก อารมณ์รักแสนหวานพบว่ามีการใช้อิโมจิหัวใจสีชมพู สีแดง สีน้ำเงินผ่านการโพสต์แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมต่อท้ายด้วยเสมอเมื่อโพสต์ภาพคู่หรือลงสตอรี่แสดงให้เห็นว่าคู่รักจะใช้สัญญะสิ่งเหล่านี้อธิบายว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความรักหรือรูปหัวใจสองดวงหมายถึงคู่รักของตน ในบางคู่รักพบว่าจะใช้อิโมจิทานตะวันในการโพสต์รูปคู่ครบรอบทุกครั้งเนื่องจากมองว่าดอกทานตะวันเป็นดอกไม้ที่มีความแข็งแรง คงทน จึงทำให้คู่รักเลือกใช้อิโมจิทานตะวันเปรียบเป็นความรักของตนกับคนรักอยู่เสมอ อิโมจิรูปกุหลาบ อิโมจิรูปดอกไม้ รูปชายหญิงแต่งงานกัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากำลังหลงรักคนรัก โดยสติ๊กเกอร์รูปหัวใจมีความหมายว่าหัวใจนี้เป็นของเธอหรือรักเธอหมดใจสติ๊กเกอร์รูปกุหลาบหมายถึงรักแสนหวานโรแมนติกเป็นสัญลักษณ์ของความรักหรือเป็นของขวัญ อิโมจิรูปชายหญิงแต่งงานกันแสดงให้เห็นว่าความรักครั้งนี้จะต้องยืนยาวคบกันจนสามารถแต่งงานหรือสร้างครอบครัวได้

อารมณ์น้อยใจ พบว่าคู่รักจะมีการแสดงออกผ่านการโพสต์หรือสเตตัสโดยมีข้อความเศร้าลงสตอรี่ไอจีเป็นภาพขาวดำ มีอิโมจิร้องไห้หรือการใช้อิโมจิรูปหัวใจสีดำมีรอยร้าวผ่ากลางหัวใจเพื่อให้เห็นว่าตนกำลังน้อยใจคนรัก มีการใช้ภาพพื้นหลังสีดำบรรยายข้อความด้วยเสมอ แสดงให้เห็นว่าความรักของตนในขณะนี้กลายเป็นเรื่องเศร้า มีการใช้สีดำเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมืดมนมีปัญหา รูปหัวใจที่แตกร้าวหมายถึงความเจ็บปวดรวดร้าวใจสลายหรือเลิกรากันไป

อารมณ์หึงหวง พบว่าคู่รักจะมีการแสดงออกโดยการโพสต์ข้อความประชด การแชร์รูปภาพหญิงชายบุคคลอื่นผ่านแอพพลิเคชันเฟซบุ๊กหรืออินสตาแกรมเพื่อแสดงให้อีกฝ่ายได้เห็นว่าตนกำลังรู้สึกหึงหวง และใช้สติ๊กเกอร์หน้าโกรธ สติ๊กเกอร์หน้าตาบูดบึ้งเพื่อให้คนรักทราบว่าตอนนี้ตนรู้สึกอย่างไรสติ๊กเกอร์รูปหน้าตาต่าง ๆ จึงกลายเป็นสัญญะที่สื่อให้เห็นถึงความหมายว่าไม่พอใจและหึงหวง

การแสดงออกของแต่ละอารมณ์

อารมณ์รักแสนหวาน คู่รักมีการแสดงออกในอารมณ์รักแสนหวานมากที่สุด พบว่ามีการแสดงออกคือ มีการโพสต์รูปภาพคู่กัน แท็กให้กัน โพสต์รูปสิ่งของที่ให้กัน โพสต์รูปไปเที่ยวด้วยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กินข้าว ชมภาพยนตร์ ทำบุญ โพสต์รูปภาพคู่กันในวันสำคัญ โดยพบว่าคู่รักที่เป็นนักศึกษาจะมีการแสดงออกอารมณ์รักแสนหวานมากกว่าคู่รักวัยทำงานเพราะมีเวลาให้กันและได้พบเจอกันบ่อยครั้งมากกว่า คู่รักวัยทำงานจะมีโอกาสเจอกันไม่บ่อยมากนักเพราะต้องทำงานและการแสดงออกจึงน้อยกว่า เพศหญิงและเพศชายพบว่ามีการแสดงออกอารมณ์รักแสนหวานทั้งคู่ แต่เพศหญิงจะมีการแสดงออกมากกว่าเนื่องจากเพศหญิงเป็นเพศที่มีอารมณ์หวั่นไหวไวต่อความรู้สึกและชอบแสดงออกจึงมักมีการโพสต์และแสดงออกอารมณ์รักแสนหวานมากกว่าเพศชาย เพศชายจะแสดงออกเมื่อเวลาได้เจอกัน หรือวันโอกาสสำคัญ

อารมณ์น้อยใจ คู่รักมีการแสดงออก คือ การโพสต์แคปชันประชด แชร์ข้อความเศร้า โพสต์รูปภาพขาวดำ มีอิโมจิรูปหน้าร้องไห้ เป็นการแสดงออกเมื่อคู่รักมีอารมณ์น้อยใจคนรักและต้องการระบายในโลกออนไลน์ให้คนรักได้รับรู้ โดยจะพบว่ามีคู่รักนักศึกษามีการแสดงออกอารมณ์น้อยใจได้ชัดเจนและบ่อยครั้งกว่าคู่รักที่เป็นคนวัยทำงานเพราะคู่รักนักศึกษาเป็นวัยรุ่นที่มีอารมณ์ที่หลากหลายและเมื่อมีอารมณ์น้อยใจคนรักจึงอยากที่จะโพสต์ระบายเพราะเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวนักศึกษามากที่สุดโดยจะต่างจากคู่รักคนวัยทำงานที่ทำงานไม่ค่อยมีเวลาในการโพสต์ระบายความรู้สึก เพศที่มีการแสดงออกอารมณ์น้อยใจมากที่สุดคือเพศหญิง เนื่องจากเพศหญิงมีการตอบสนองอารมณ์ความรู้สึกที่ไวกว่าเพศชายและหงุดหงิดง่ายคิดมากมากกว่า จึงชอบแสดงออกด้วยการโพสต์และแชร์สิ่งต่าง ๆ ให้รับรู้ว่ากำลังน้อยใจอยู่ซึ่งเพศชายจะไม่ค่อยแสดงอารมณ์น้อยใจเพราะเพศชายจะไม่ค่อยจุกจิกหรืออ่อนไหวจึงสามารถเก็บอารมณ์ได้ง่ายกว่าเพศหญิง

อารมณ์หึงหวง คู่รักมีการแสดงออกคือ โพสต์ข้อความหงุดหงิดไม่พอใจ โพสต์รูปคู่แท็กคนรัก มีแคปชั่นว่าหวงแฟน มีอิโมจิหน้าโกรธ เป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ที่ไม่พอใจและไม่อยากให้ใครมายุ่งเกี่ยวกับคนรักของตน แสดงความเป็นเจ้าของให้รู้ว่ากำลังคบหาเป็นแฟนกันอยู่ โดยคู่รักที่แสดงอารมณ์หึงหวงมากกว่าคือคู่รักนักศึกษาที่มีอารมณ์ของวัยรุ่นโมโหง่ายและเมื่อได้เจอคนรักอยู่บ่อยครั้งจึงผูกพันมากกว่าคู่รักวัยทำงานซึ่งจะมีการแสดงออกอารมณ์หึงหวงน้อยกว่า เพศชายและเพศหญิงมีอารมณ์หึงหวงใกล้เคียงกันมีการแสดงออกที่คล้าย ๆ กันคือหึงหวงคนรักของตนเอง

การแสดงออกที่มีความแตกต่างกันหลากหลายอารมณ์ที่มีความขัดแย้งกัน

การแสดงออกอารมณ์ที่หลากหลายจะอยู่ภายใต้บริบทในเรื่องสถานภาพและความเป็นเพศที่มีผลต่อการแสดงออกที่แตกต่างกัน นิยามในเรื่องอารมณ์ที่แสดงออกของคู่รักแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1.อารมณ์ในแง่บวก แสดงถึงการมีความสุขประกอบไปด้วยความหลงใหลใกล้ชิดสนิทสนมจนอยากจะอยู่ใกล้กับเธอคนนี้ไปนาน ๆ เช่น อารมณ์รักโรแมนติก เป็นต้น 2. อารมณ์ในแง่ลบ แสดงถึงความเศร้าสิ่งที่ทำให้ไม่มีความสุข ปฏิกิริยาทางอารมณ์เชิงลบที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกถึงสิ่งที่คุกคามความสัมพันธ์ โดยอาจมีสิ่งกระตุ้นจริงหรือเป็นสิ่งที่บุคคลวิตกกังวลและหวาดระแวงไปเองหรืออาการคิดมากและแอบน้อยใจคนเดียวจนกลายเป็นไม่มีความสุข เช่น อารมณ์น้อยใจ หึงหวง เป็นต้น

การแสดงออกอารมณ์เดียว การแสดงออกอารมณ์เดียว คือ การโพสต์รูปภาพที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่แสดงออกเพียงอารมณ์เดียว เช่น โพสต์ภาพรับประทานอาหารร่วมกันในร้านอาหารที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์รักโรแมนติก ภาพที่แสดงออกมานั้นสามารถบอกได้ถึงอารมณ์ของคู่รักในแง่บวก ได้แก่ โพสต์ภาพคู่กับคนรัก เป็นต้น และ อารมณ์ในแง่ลบ ได้แก่ อารมณ์น้อยใจและอารมณ์หึงหวง ซึ่งจะพบว่าการแสดงออกเพียงอารมณ์เดียวในแง่บวกจะอยู่ในช่วงวัยทำงานที่เป็นเพศชาย แต่การแสดงออกอารมณ์เดียวที่มีทั้งอารมณ์ในแง่บวกและแง่ลบจะอยู่ในวัยทำงานที่เป็นเพศหญิง จะเห็นว่าการแสดงออกเพียงอารมณ์เดียวจะพบได้ในคู่รักวัยทำงานเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากไม่ค่อยใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์หรือแสดงออกเท่าไรนัก ความถี่ในการโพสต์ของเพศหญิงจะพบมากกว่าเพศชายในวัยทำงานเพราะมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์โดยการโพสต์สตอรี่ไอจีอยู่เสมอเมื่อได้ใช้เวลาร่วมกับคนรัก แต่เพศชายพบว่าจะโพสต์เพียงวันสำคัญหรือวันครบรอบที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์รักโรแมนติกเหมือนดังคู่รักที่ 1 ที่อยู่ในวัยทำงาน ทำให้เห็นเพียงแค่อารมณ์รักเท่านั้นเนื่องด้วยเวลาที่ไม่ตรงกันจะใช้ชีวิตอยู่กับการทำงานจึงไม่มีการแสดงออกในอารมณ์ในแง่ลบให้ผู้อื่นในเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้พบเห็น

การแสดงออกมากกว่าอารมณ์เดียว การแสดงออกที่มีอารมณ์มากกว่าอารมณ์เดียวมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ภาพที่โพสต์และการแสดงความรู้สึกโดยการเขียนแคปชันเป็นอารมณ์ในรูปแบบเดียวกัน เช่น การโพสต์รูปไปเที่ยวกับคนรักและใช้แคปชันบอกรักที่แสดงอารมณ์ในแง่บวก เป็นต้น และรูปแบบที่ 2 ภาพที่โพสต์และการแสดงความรู้สึกโดยการเขียนแคปชันมีความขัดแย้งกัน เช่น การโพสต์รูปคู่แฟนช่วยถือของตอนไปเดินห้าง แต่โพสต์แคปชันเหมือนงอนหรือประชดแฟนว่า “หมดช่วงโปรโมชั่นแล้วสินะ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่ขัดแย้งกันทั้งอารมณ์ในแง่บวกและอารมณ์ในแง่ลบ การแสดงออกผ่านการโพสต์ที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์หลากหลายจะพบได้ในวัยเรียนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีเวลาว่างที่สามารถจะอยู่ด้วยกันตลอดเวลาสามารถนัดเจอกันได้ง่าย บางคู่

ศึกษาในสถานที่เดียวกันจึงมีเวลาที่ว่างตรงกันทำให้การแสดงออกมีความหลากหลายในด้านอารมณ์มากกว่าคู่รักในวัยทำงานที่ไม่ค่อยมีเวลาอยู่ด้วยกันและการแสดงออกที่มากกว่าสองอารมณ์จะพบในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงจะเป็นเพศที่มีอารมณ์รัก โกรธ น้อยใจ หรืองอนอยู่ตลอดเวลาไม่ค่อยพูดตรง ๆ กับคนรักแต่จะชอบแสดงออกผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นคู่รักคู่ที่ 2 คู่ที่ 3 และคู่ที่ 4 ที่เป็นคู่รักในวัยเรียนมีการแสดงออกอยู่ตลอดเวลาและมีอารมณ์ที่หลากหลาย

7. การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการนำเสนอความรัก สามารถอภิปรายผลวิจัย 6 ประเด็นที่สำคัญคือ 1. แอพพลิเคชันกับความรัก 2. บริบทสังคมเรื่องความรักกับวันโอกาสพิเศษ 3. ค่านิยมสังคมที่มีผลต่อการแสดงออกของคู่รัก 4. ความเป็นเพศกับความรัก 5. เสรีภาพความรักในปัจจุบัน 6. บริบทของคู่รักที่มีผลต่อการใช้และการแสดงออก สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นถึงการใช้แอพพลิเคชันของคู่รักจะขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วย 1. ระดับทำความรู้จักกัน 2. ระดับศึกษาความสัมพันธ์ 3. ระดับกระชับความสัมพันธ์ 4.ระดับหลอมรวมความสัมพันธ์ โดยพบว่าระดับกระชับความสัมพันธ์และหลอมรวมความสัมพันธ์ในแต่ละระดับจะมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน โดยพบว่าระดับกระชับความสัมพันธ์คู่รักจะใช้แอพพลิเคชันรูปแบบส่วนตัวและระดับหลอมรวมความสัมพันธ์พบว่าคู่รักจะใช้แอพพลิเคชันสาธารณะในการการแสดงออกความรัก ดังนี้

1. แอพพลิเคชันกับความรัก การใช้แอพพลิเคชันในปัจจุบันทำให้พบว่าแอพพลิเคชันเป็นสิ่งที่เข้ามากำหนดเกี่ยวกับการสร้างความรักเป็นจุดเริ่มต้นในการทำความรู้จักกัน ดังนั้นลักษณะของแอพพลิเคชันจึงมีผลต่อการใช้และการแสดงออกที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ แอพพลิเคชันส่วนตัว และ แอพพลิเคชันสาธารณะ แอพพลิเคชันส่วนตัวเป็นแอพพลิเคชันที่มีการใช้งานในรูปแบบของความเป็นส่วนตัวเพราะไม่แสดงออกให้สาธารณะได้เห็นและรับรู้โดยแอพพลิเคชันส่วนตัวจะใช้ในการเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่อยู่ใน 2 ขั้นคือ 1.ขั้นทำความรู้จัก 2. ขั้นศึกษากันของคู่รัก จึงเป็นการกำหนดให้คู่รักที่ไม่รู้จักกันมาก่อนเลือกที่จะใช้แอพพลิเคชันส่วนตัวเพื่อที่จะได้ทำความรู้จักและได้สนิทสนมกันได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพราะคู่รักจะได้ส่งข้อความโดยตรงหากันและได้เห็นข้อความที่ส่งให้กันเพียงสองคนเท่านั้น คู่รักจึงมีความกล้าที่จะพูดและบอกความในใจกันได้อย่างชัดเจนนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในระดับต่อไป

แอพพลิเคชันสาธารณะเป็นแอพพลิเคชันที่มีการใช้แบบเปิดเผยต่อสาธารณะคือผู้คนที่เป็นเพื่อนร่วมสามารถเห็นสิ่งที่แสดงออกและรับรู้ได้ แต่ในขณะเดียวกันแอพพลิเค

ชันสาธารณะก็มีรูปแบบการใช้แบบส่วนตัวด้วยเพราะแอพพลิเคชันสาธารณะมีการคุยข้อความแบบสองคนและสองคนขึ้นไป โดยการพิมพ์ข้อความสนทนากันนั้นจะไม่แสดงออกไปต่อสาธารณะจึงเป็นตัวกำหนดว่าส่วนใหญ่แล้วคู่รักที่รู้จักกันมาก่อนจะเลือกใช้แอพพลิเคชันสาธารณะในการเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ การใช้แอพพลิเคชันสาธารณะพบได้ทั้งหมด 4 ขั้น คือ 1.ขั้นทำความรู้จัก 2.ขั้นศึกษากัน 3.ขั้นกระชับความสัมพันธ์ 4.ขั้นหลอมรวมความสัมพันธ์ ในการเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่คู่รักเลือกใช้แอพพลิเคชันสาธารณะเนื่องจากได้รู้จักกันและเป็นเพื่อนร่วมอยู่แล้วจึงเห็นกันและกันผ่านการโพสต์ และแชร์รู้ถึงไลฟ์สไตล์ของอีกฝ่าย ความชอบ และการกระทำต่าง ๆ จึงทำให้สะดวกต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ ส่วนที่คู่รักเลือกที่จะใช้แอพพลิเคชันสาธารณะในขั้นกระชับความสัมพันธ์เนื่องจากคู่รักมีความรู้จักและสนิทกันมากขึ้นจึงมีเริ่มมีการแสดงออก และคู่รักที่เป็นแฟนกันแล้วอยู่ในขั้นหลอมรวมความสัมพันธ์จะเลือกใช้แอพพลิเคชันสาธารณะเพราะต้องการแสดงออกให้ผู้คนได้เห็นและรับรู้ว่าคบหาอยู่กับใครโดยมีการแสดงออกผ่านการโพสต์หรือแท็กชื่อคนรัก

2. บริบทสังคมเรื่องความรักกับวันโอกาสพิเศษ

สังคมวัฒนธรรมในปัจจุบันที่มีวันโอกาสพิเศษของคนรักจะเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของคู่รัก เช่น วันวาเลนไทน์คู่รักจะมีการโพสต์รูปคู่ ใช้ภาษาหรือสติ๊กเกอร์ที่แสดงให้เห็นว่านี่คือโอกาสพิเศษของตนกับคนรักเพื่อให้ผู้อื่นที่ติดตามได้ทราบผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ พฤติกรรมเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่กำหนดคู่รักให้มีการแสดงออกผ่านแอพพลิเคชันโดยการบอกรักกัน โพสต์รูปคู่เพื่อให้มีความสอดคล้องต่อสังคมทำให้เห็นว่าคู่รักให้ความสำคัญกับการแสดงออกในวันสำคัญเนื่องจากผู้คนในปัจจุบันถูกสังคมหล่อหลอมทำให้มีการโพสต์และการแสดงออกเพื่อต้องการแสดงตัวตนผ่านโลกออนไลน์และตามเทรนด์สมัยใหม่ว่าตนนั้นมีคนรัก และต้องทำแบบนี้เนื่องจากผู้คนก็ทำตาม ๆ กัน แสดงให้เห็นว่าวันสำคัญของคนรักที่ผู้คนโพสต์รูปภาพนั้นเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมมาว่าเมื่อคบกันแล้วจะต้องมีการแสดงออกเพื่อบอกรักกันให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน

3. ค่านิยมสังคมที่มีผลต่อการแสดงออกของคู่รัก

ค่านิยมและสังคมความเป็นอยู่มีผลต่อผู้ใช้เนื่องจากเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้คู่รักเลือกที่จะแสดงออกให้เห็น คือ สังคมรอบข้างนั้นได้กระทำให้เห็นเป็นแบบอย่างไว้แล้วโดยที่คู่รักแสดงออกตามโดยไม่รู้ว่ากำลังทำตามค่านิยมของสังคมอยู่ในขณะนี้ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เห็นถึงการแสดงออกที่ถูกหล่อหลอมมาจากสังคม วันและโอกาสสำคัญ พบว่าในวันสำคัญหรือโอกาสสำคัญคู่รักมีการแสดงออกที่ทำให้เห็นได้ชัดเจนคือ การให้สิ่งของ การไปสถานที่ต่าง ๆ และโพสต์รูปคู่รักโพสต์รูปสิ่งของ เช่น วันวาเลนไทน์ คู่รักมีการให้ดอกไม้และโพสต์รูปคู่พากันไปเที่ยวซึ่งจะเห็นได้ว่าคู่รักมีการแสดงออกที่เหมือนกันใน

วันวาเลนไทน์เพราะในทุก ๆ ปีและทุกยุคทุกสมัยคู่รักจะต้องให้ดอกไม้จึงทำเป็นสิ่งที่ทำตามต่อ ๆ กันมา วันลอยกระทงคู่รักที่คบกันเป็นแฟนส่วนใหญ่จะพากันไปลอยกระทงด้วยกัน โพสต์รูปคู่ถือกระทง วันเกิดและวันครบรอบของคู่รัก มีการให้ของขวัญแทนใจกัน ให้เค้กวันเกิด ให้ของใช้เครื่องประดับต่าง ๆ มีการโพสต์อวยพรผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ การกระทำเหล่านี้ล้วนมีผลมาจากสังคมรอบข้างที่กำหนดว่าเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีการแสดงออกกันแบบนี้จึงจะเป็นการให้ความสำคัญต่อคนรัก

การแสดงออกและอารมณ์ พบว่าสังคมหล่อหลอมให้ผู้ใช้เมื่ออยู่ในช่วงอารมณ์ใดก็ตามจะมีการแสดงออกให้เห็นทำให้ผู้อื่นทราบได้ทันทีว่าการแสดงออกนั้นหมายถึงอารมณ์ใด เช่น เมื่อคู่รักมีอารมณ์บวกคืออารมณ์รักแสนหวานและอารมณ์หลง การแสดงออกมักจะมีการโพสต์รูปคู่ มีการแท็กให้กัน แชร์ข้อความความรัก และมีการพาไปเที่ยว พาไปดูหนังทานข้าว หรือให้สิ่งของกัน เช่น ดอกไม้ เครื่องประดับ ของใช้ต่าง ๆ และเมื่อคู่รักมีอารมณ์ลบคืออารมณ์น้อยใจและอารมณ์หึงหวง คู่รักจะมีการแสดงออกคือ โพสต์แคปชันเศร้า ๆ แชร์คำคมเสียใจ แชร์เพลงเศร้า มีรูปโปรไฟล์สีดำ อิโมจิร้องไห้ แคปชันไม่พอใจ อิโมจิหน้าบึ้ง การแสดงออกแต่ละอารมณ์จะพบเจอได้ในคู่รักทุกคู่และทุกเพศจะมีการแสดงออกคล้าย ๆ กัน นั่นเป็นเพราะการที่สังคมที่วางกรอบไว้ว่าเมื่อมีอารมณ์รักแสนหวาน หลง จะต้องแสดงออกในมุมมองความรักที่แสนหวานโรแมนติก หรือเมื่อไม่พอใจหรือเสียใจ การแสดงออกสัญลักษณ์นี้คือตัวแทนของอารมณ์จะทำให้ผู้อื่นรับรู้ได้ทันทีว่าตนเป็นอะไร กำลังเสียใจหรือกำลังเศร้า การที่สังคมให้ความหมายไว้แบบนี้จึงทำให้การแสดงออกของผู้คนหรือคู่รักมีพฤติกรรมการแสดงออกที่มีรูปแบบเดียวกันอยู่เสมอ

4. ความเป็นเพศกับความรัก

เพศหญิงและเพศชายมีการสร้างความสัมพันธ์ในเรื่องของความรักที่แตกต่างกันเนื่องจากเพศสภาพของทั้งคู่ที่ต่างกันนั้นจะเป็นเรื่องของสังคมที่เข้ามากำหนด ในยุคสมัยก่อนถ้าจะมีความรักฝ่ายที่จะต้องเข้าหาก่อนคือเพศชายเพราะถ้าเพศหญิงเป็นฝ่ายเข้าไปจีบเพศชายก่อนสังคมจะมีมุมมองที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น เป็นผู้หญิงไม่รักนวลสงวนตัวเข้าหาผู้ชายก่อนมองดูเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี แต่ถ้าเพศชายเข้าไปจีบเพศหญิงก่อนจะเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ผิด และดูเหมาะสมมากกว่า แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปความเป็นเพศกับความรักเปลี่ยนตามไปด้วย ปัจจุบันโลกสมัยใหม่ไม่ว่าเพศไหนจะจีบใครก่อนจะเป็นเรื่องปกติเนื่องจากสังคมมีการพัฒนามากขึ้นความคิดของผู้คนสมัยใหม่ก็เริ่มเปลี่ยนตามไปด้วย จะเห็นได้จากคู่รักคู่ที่ 2 และคู่รักคู่ที่ 3 ที่เพศหญิงเป็นฝ่ายเข้าไปจีบเพศชายก่อนโดยมีการขอเป็นเพื่อนทางแอพพลิเคชันอินสตาแกรมและแอพพลิเคชันเฟซบุ๊ก จากนั้นได้มีการทักข้อความไปคุยกับเพศชาย และมีการกดถูกใจและคอมเม้นต์ในโพสต์ที่เพศชายโพสต์ มีการพัฒนาความสัมพันธ์จนได้คบหาเป็นแฟนกันและพบว่ามีคู่รักที่เพศชายเป็นฝ่ายเข้าไปจีบ

เพศหญิงก่อนคือ คู่รักคู่ที่ 1 คู่ที่ 4 คู่ที่ 5 และคู่ที่ 6 โดยเพศชายได้ขอเป็นเพื่อนทางแอพพลิเคชันไลน์และแอพพลิเคชันเฟซบุ๊ก จากนั้นได้มีการทักข้อความและคุยกันรู้จักกันมากขึ้นมีการพัฒนาความสัมพันธ์จนได้คบหาเป็นแฟนกัน ถึงแม้ว่าในยุคสมัยนี้เพศหญิงจะเริ่มเป็นฝ่ายที่จีบเพศชายก่อนแต่โดยส่วนใหญ่แล้วนั้นพบว่าเพศชายก็ยังคงมีการจีบเพศหญิงก่อน เพราะเพศหญิงเป็นเพศที่ไม่ชอบแสดงออกก่อนว่าชอบ และไม่เปิดเผยความรู้สึกมากนัก ส่วนเพศชายนั้นมีความเป็นผู้นำและกล้าที่จะแสดงออกความรู้สึกของตัวเองในเรื่องของความรักมากกว่าเพศหญิง เช่น ถ้าชอบก็ต้องเข้าไปคุยเข้าไปขอไอดีไลน์เลยเพื่อที่จะได้ทำความรู้จักและพัฒนาความสัมพันธ์ต่อไปได้

5. เสรีภาพความรักในปัจจุบัน

ความรักในปัจจุบันผู้คนมีเสรีภาพมากขึ้นในการเลือกใช้แอพพลิเคชัน เห็นได้จากการที่ผู้คนเลือกใช้แอพพลิเคชันหาคู่ทินเดอร์โดยการปัดซ้ายขวาเพื่อเลือกคนที่ตนสนใจหรือถูกใจผ่านการปัดซ้ายขวาเพื่อเลือกคนรัก ทำให้ผู้คนมีสิทธิ์เลือกมากยิ่งขึ้นในการหาคู่ครองผ่านแอพพลิเคชันต่าง ๆ โดยจะเห็นได้จากผู้คนเลือกใช้แอพพลิเคชันในการทำความรู้จักกับบุคคลอื่น เช่น แอพพลิเคชันเฟซบุ๊กสามารถพบเจอผู้คนที่มีความชอบในเรื่องที่หลากหลายทำให้เจอบุคคลที่มีความชอบเรื่องเดียวกันจนสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ได้ แอพพลิเคชันไลน์สามารถที่จะใช้สำหรับการสื่อสารเพื่อเริ่มต้นความสัมพันธ์ เนื่องจากเป็นแอพพลิเคชันที่มีรูปแบบส่วนตัว มีอิโมจิบอกความรู้สึกว่าตนรู้สึกอย่างไร แอพพลิเคชันอินสตาแกรมใช้สำหรับการโพสต์รูปภาพทำให้บุคคลอื่น ๆ เห็นถึงความชอบไลฟ์สไตล์การใช้ชีวิตจนทำให้เกิดความชอบสามารถที่จะเข้าไปทักทายผ่านช่องทางข้อความการสนทนาจนทำให้เกิดรูปแบบความรักขึ้นได้

จะเห็นได้ว่าแอพพลิเคชันต่าง ๆ ที่ถูกออกแบบมาให้ใช้งานในปัจจุบันสามารถตอบโจทย์ผู้คนยุคสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้คนมีเสรีภาพเรื่องความรักต่างคนต่างมีสิทธิ์ที่จะเลือกได้เนื่องจากเทคโนโลยีเปิดพื้นที่ให้คนที่ไม่รู้จักกันมาก่อนจนกลายมาเป็นคนรักได้ในที่สุดดังนั้นอธิบายได้ว่าในยุคปัจจุบันผู้คนมีการแสดงออกเรื่องความรักเพิ่มมากขึ้นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้ช่วงเทศกาลวันพิเศษหรือวันครบรอบมีผลต่อคู่รัก ทำให้มีการเปิดเผยรูปแบบความสัมพันธ์ว่าตนกำลังคบกับใครเป็นสิ่งผู้คนให้ความสำคัญเพราะถูกหล่อหลอมว่าเมื่อถึงช่วงวันพิเศษต้องแสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้จึงจะเป็นการให้ความสำคัญกับคนรักของตน

6. บริบทของคู่รักที่มีผลต่อการใช้และการแสดงออก

การใช้งานแอพพลิเคชันและการแสดงออกของคู่รักมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างกันนี้เป็นผลมาจากบริบททางสังคมในเรื่อง สถานภาพ ความเป็นเพศ และ

ภูมิลำเนา ทำให้เห็นการใช้แอพพลิเคชันผ่านการแสดงออกทางสัญญะที่ส่งผลต่ออารมณ์ที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

6.1 สถานภาพ

การใช้งานและการแสดงออกของคู่รักจะมีความแตกต่างกันระหว่างคู่รักในวัยเรียนที่มีความถี่การใช้งานและการแสดงออกมากกว่าคู่รักในวัยทำงาน เนื่องจากมีเวลาว่างอยู่ด้วยกันตลอดเวลา และวัยรุ่นปัจจุบันก็ใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นประจำอยู่แล้ว แต่ต่างกันกับคู่รักวัยทำงานที่มีความถี่ในการใช้งานและแสดงออกน้อยกว่า เนื่องจากเวลาว่างหรือเวลาอยู่ด้วยกันน้อยต้องรอวันหยุดงาน หรือช่วงเวลาเย็นๆถึงจะมีการแสดงออกผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

6.2 ความเป็นเพศ

เพศชายจะมีการใช้งานและการแสดงออกน้อยกว่าเพศหญิง เนื่องจากเพศหญิงเป็นเพศที่มีความอยากรู้อยากเห็นและชอบการแสดงออกผ่านเครือข่ายออนไลน์ให้คนอื่นได้รับรู้ และผู้หญิงยังชื่นชอบคอนเทนต์ (content) ประเภทรูปภาพหรือชอบใช้คำที่แสดงอารมณ์รวมไปถึงอีโมติคอนหรือเครื่องหมายต่าง ๆ มากกว่า ทำให้เห็นว่าเพศชายกับเพศหญิงจะมีพฤติกรรมการใช้งานและแสดงออกผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์แตกต่างกันเสมอ ไม่ว่าจะในชีวิตจริงหรือโลกออนไลน์ เพราะด้วยความสนใจ ความชอบ หรืออารมณ์ที่แตกต่างกันทำให้การแสดงออกแตกต่างกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และ พริศรา แซ่ก้วย. 2547 “เพศวิถี วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งที่จะไม่เหมือนเดิม” **ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**

ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง. 2553. **เพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ สาขาการสื่อสารมนุษย์ ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เบญจวรรณ รุ่งเรือง. 2562. **ภาพแทนสังคมวัยรุ่นชายเกาหลีใต้ผ่านบทเพลงของ K-pop : กรณีศึกษาเพลงของ BTS.** สารนิพนธ์สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรรณวดี ประยงค์. 2559. เรื่องของตัวตนบนโลกของ เว็บไซต์โซเชี่ยลเน็ตเวิร์ก **“ขอบเขตของตัวตนที่ปรารถนาและตัวตนที่ เป็นจริง”.** คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เยาวรา อินทระชัย. 2549. **การสื่อสารเพื่อการเริ่มต้นความสัมพันธ์ฉันคู่รักของวัยรุ่นไทย**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาวาทวิทยาและสื่อการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วสัน ปัญญาแก้ว. 2559. **โลกสมัยใหม่ในชีวิตประจำวัน** .พิมพ์ครั้งที่ 1 เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณี ศิริรัตน์รุ่งเรือง. 2548. **“ตัวตนและการนำเสนอของผู้หญิงในเว็บไซต์หาคู่”** วิทยานิพนธ์สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สีตลา ชาญวิเศษ. 2557. **“บทบาทเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการพัฒนาความสัมพันธ์แบบโรแมนติก”.** วิทยานิพนธ์สาขานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. 2548. **วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์**. เอกสารประกอบการสอนวิชาวรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม 2 (หน้า 2-5).คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรวรรณ ชมดง. 2557. **เพศวิถีและสังคมไทยในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**.วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 77-98.

ภาษาอังกฤษ

Jessica L. James, B.S. 2015. **MOBILE DATING IN THE DIGITAL AGE: COMPUTER-MEDIATED COMMUNICATION AND RELATIONSHIP BUILDING ON TINDER**
Master of Arts with a Major in Mass Communication

สื่อออนไลน์

adaybulletin. (2561). Love Actually | **ตกผลึกความรักยุคมิลเลนเนียลผ่านงานวิจัย ปรากฏการณ์การจีบออนไลน์.** แหล่งที่มา https://adaybulletin.com/articlelove-actually-how-social-media-changed-love-life/15814 (เข้าถึงเมื่อ 22 สิงหาคม 2563)

bangkokbiznews. (2562) .**ผู้เชี่ยวชาญด้านความรัก มธ.ชี้'application หาคู่โอกาสคนยุคใหม่.**แหล่งที่มา https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/866356 (เข้าถึงเมื่อ 18 สิงหาคม 2563)

Mangozero.(2560). **Infographic วิวัฒนาการ "การจีบของหนุ่มสาวไทยในยุคต่างๆ.** แหล่งที่มา : https://www.mangozero.com/flirtevolution/ (เข้าถึงเมื่อ 18 สิงหาคม 2563)

Posttoday.(2561). **หาคู่ดิจิทัลออนไลน์ หนุ่มสาวไทยนิยมชมชอบ.** แหล่งที่มา: https://www.posttoday.com/life/healthy/556899 (เข้าถึงเมื่อ 13 สิงหาคม 2563)

themomentum. (2562). **คุยเฟื่องเรื่องรักใคร่ ผ่านดวงตานักจิตวิทยา กับ ผศ.โมนิล เตชะวชิรกุล**. แหล่งที่มา:https://themomentum.co/love-psychology-monin/ (เข้าถึงเมื่อ 29 สิงหาคม 2563)

ปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสีย ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

Problems in Implementing the Elderly Cash Allowance Policy through the Perspective of Stakeholders in Suan Phueng Subdistrict, Suan Phueng District, Ratchaburi Province

นางสาวคัทลียา คงเมือง
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวธันย์ชนก ศิลปกิจโกศล
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวนันทวรรณ ไทยประสานทรัพย์
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เขมรินทร์ เพ็ญแสงอ่อน
ที่ปรึกษา, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
email: kemmarrin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลสวนผึ้ง (2) เพื่อศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้งในการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 9 คน และผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า (1) การดำเนินการจัดสวัสดิการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของสำนักงานตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ได้มีปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 4 ประเด็น คือ 1) ปัญหาของขั้นตอนในการยื่นของบประมาณสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 2) ปัญหาด้านการกรอกข้อมูลผู้สูงอายุที่มีสิทธิเข้าฐานระบบผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3) ปัญหาการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน และ 4) ปัญหาในด้านการจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (2) ปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ได้มีปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 2 ประเด็น คือ 1) ความลำบากในการเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และ 2) ปัญหาการเข้าถึงเทคโนโลยี

คำสำคัญ: สวัสดิการสังคม, สวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุ

1.บทนำ

ในปัจจุบันสถิติของผู้สูงอายุในประเทศไทยสำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดทำการสำรวจประชากรผู้สูงอายุ เพิ่มสูงขึ้นมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ในขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานลดลงเรื่อย ๆ โดยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete aged society) ในปัจจุบันที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมที่มีอัตราผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นมาควบคู่กับความต้องการในการดูแล และสวัสดิการสังคมจากภาครัฐให้แก่ผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในประเทศไทย โดยรูปแบบสวัสดิการสังคมของรัฐสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยจะมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ การประกันสังคม การช่วยเหลือสาธารณะ และการบริการสังคม โดยหนึ่งในสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุก็คือ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนั้นจะได้รับทุกคน ยกเว้นผู้สูงอายุที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ เช่น เงินบำนาญ บำนาญพิเศษ เบี้ยหวัด หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน โดยผู้สูงอายุนั้นเป็นธรรมดาที่ร่างกายเสื่อมถอยไปตามอายุขัย มีการใช้ชีวิตประจำวันด้วยความยากลำบาก การเดินไปไหนก็ลำบากจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เข้าช่วย เช่น วีลแชร์ ไม้เท้า ซึ่งถ้าผู้สูงอายุที่มีฐานะก็ไม่ประสบปัญหามากนัก แต่ในทางตรงกันข้ามผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ครอบครัวยากจน ก็จะเป็นปัญหาในการดำรงชีวิตพอสมควร ไม่สามารถหารายได้เลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัวได้ และส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชนบท

เมื่อมีประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้การจัดการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของรัฐมีการทำงานที่มากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดังจะเห็นได้จากเว็บไซต์กรมกิจการผู้สูงอายุ ที่มีผู้ร้องเรียนเรื่องปัญหาของการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเข้าบัญชีไม่ตรงเวลาอยู่เป็นประจำ หรือเห็นได้จากผู้สูงอายุที่ออกมาเรียกร้องเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านทางสื่อโทรทัศน์ และรวมถึงปัญหาในเรื่องของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่รายจ่ายจริงมากกว่างบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไว้ (อ้างอิง หนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นด่วนที่สุดที่ มท 0808.2 / ว 1180 ลงวันที่ 25 เมษายน 2561 เรื่องซักซ้อมแนวทางการใช้จ่ายเงินไปพลางก่อน)

ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เกิดปัญหาในเรื่องของการจัดการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจะมี 2 องค์กรที่รับผิดชอบเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง และสำนักงานเทศบาลสวนผึ้ง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งได้มีการทำงานบกพร่องในเรื่องการกรอกรายงานข้อมูลด้านการจัดสรร งบประมาณไม่เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด และรายละเอียดข้อมูลตามแบบรายงานไม่ครบถ้วน ไม่ปรากฏรายชื่อผู้ขอรับเบี้ยยังชีพ ทำให้กรมส่งเสริมการปกครอง

ท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการต่อได้ (อ้างอิงในหนังสือสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด ที่ มท 08913/ว1948 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2557 เรื่องเร่งรัดรายงานจำนวนผู้สูงอายุและตรวจสอบการคำนวณช่วงอายุกับอัตราการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามโครงการสร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ และเร่งรัดการรายงานยอดจำนวนคนพิการตามโครงการการสนับสนุน การเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ ประจำงบประมาณ พ.ศ. 2558) และเทศบาลตำบลสวนผึ้งก็ได้มีการทำงานบกพร่องในเรื่องการส่งข้อมูลของผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยกรอกข้อมูลของผู้สูงอายุผิดพลาด ทำให้ได้รับงบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแก่ผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง (อ้างอิงใน หนังสือสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง ที่ รบ 53901/275 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2560 เรื่องหารือแนวทางปฏิบัติในการจัดสรรงบประมาณตามโครงการสร้างหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุ และโครงการสนับสนุนการเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมให้แก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กรณีจ่ายเงินสะสมในส่วนที่ขาด)

ดังนั้น กลุ่มผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสียของตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ทั้งด้านผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ปัญหาของการดำเนินโครงการที่ผ่านมา และรัฐมีแนวทางการจัดการดำเนินงานเกี่ยวกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบโครงการเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลสวนผึ้ง
2. เพื่อศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้งในการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

3.ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่

ตำบลสวนผึ้ง ตั้งอยู่ในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

2. เวลา

การจัดการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2561 - เดือนกันยายน พ.ศ. 2562

3. เนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสียในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ทั้งด้านคนที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (ผู้สูงอายุ และครอบครัวของผู้สูงอายุ) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (สำนักงานเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล)

4. ประชากร

ผู้สูงอายุทั้งหมด 910 คน

4.แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม

งานสวัสดิการสังคมนั้นเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เป็นงานที่ไม่มีรูปแบบตายตัว มีการปรับตัวยืดหยุ่นตามแต่ละปัญหาแต่ละสถานการณ์

โดยในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้บัญญัติให้หน่วยงานรัฐนั้นจัดบริการสังคมขั้นพื้นฐานให้กับประชาชนอย่างเสมอภาค ทั่วถึง และเป็นธรรม ได้แก่ การจัดบริการสังคมด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย และบริการสวัสดิการสังคม

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม มีดังนี้ (ระพีพรรณ คำหอม, 2547)

1. สวัสดิการกระแสหลัก หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐ เป็นสวัสดิการภาคบังคับของรัฐที่จัดให้กับประชาชน เช่น การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสวัสดิการของรัฐที่เกิดจากการที่รัฐกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นโดยที่จะใช้โครงการที่ตอบสนองกับความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น การจัดสวัสดิการกระแสหลักนั้นส่วนใหญ่จะจัดโดยผ่านกลไกระบบการเงินการคลังระบบภาษีของรัฐ และโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรเป็นหลัก

2. สวัสดิการกระแสรอง หมายถึง สวัสดิการทางเลือกที่เกิดจากภาคประชาชน ภาคชุมชน และภาคพื้นถิ่น โดยสวัสดิการกระแสรองนั้นจะเกิดขึ้นจากความสนใจ หรือความสมัครใจร่วมกันของประชาชน ถือว่าเป็นการจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ โดยที่ระบบการจัดสวัสดิการนี้จะขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

เมื่อมีแนวโน้มสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และอายุขัยเฉลี่ยของประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมแบบเดิมของรัฐนั้นไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ทั้งหมด รวมถึงบริการที่จัดให้นั้นไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ทำให้รัฐนำแนวคิดการลดการพึ่งพาบริการจากรัฐมาใช้ โดยที่รัฐจะจัดบริการที่จำเป็นให้กับผู้สูงอายุในครอบครัว ในชุมชน โดยที่ผู้สูงอายุไม่ต้องเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยลักษณะบริการที่รัฐนำมาใช้นั้นได้แก่ บริการเบี้ยยังชีพ

แนวคิดการจัดบริการของสถานสงเคราะห์ และบริการเบี้ยยังชีพนั้นรัฐได้นำแนวคิดสวัสดิการสังคมของตะวันตกมาใช้ เป็นแนวคิดที่เน้นการให้บริการเชิงปัจเจกบุคคล (Individual) แบบสงเคราะห์ประชาชน โดยจะเห็นได้จากการใช้แบบ Mean-test หาคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ โดยที่รัฐได้เรียกกลุ่มบุคคลนี้ว่าเป็นผู้สูงอายุที่ยากไร้ ไม่มีผู้ดูแล ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้สูงอายุหลายคน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็ยังอยู่กับครอบครัว เครือญาติ และชุมชนได้

รัฐมีบทบาทในการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากผู้สูงอายุนั้นมีความแตกต่างจากวัยอื่น ๆ ที่มีความต้องการหลากหลายทั้งในเรื่องสุขภาพกาย สุขภาพจิต การดำเนินชีวิต และสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่มั่นคง ตามพระราชบัญญัติการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และแผนผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

รูปแบบระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย

ระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน จำแนกตามประเภทบริการได้ 3 ประเภท (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549) ได้แก่

1. การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตและคุ้มครองลูกจ้าง รวมถึงปัญหาการขาดรายได้เมื่อเกษียณอายุการทำงาน ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้สูงอายุได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวน้อยลง ปัญหาเรื่องสุขภาพส่งผลให้ตัวเลขค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2548) ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญและอาจจะรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากไม่มีการวางแผนเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหา การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจนั้นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก การออมเพื่อเกษียณอายุมีความจำเป็นในสังคมไทย เนื่องจากสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุที่สูงขึ้น และมีอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ (สัดส่วนของจำนวนผู้สูงอายุต่อประชากรวัยแรงงาน) ที่สูงขึ้น การเกื้อหนุนจากครอบครัวอาจจะลดลง การออมจึงมีความสำคัญสำหรับวัยเกษียณ

ผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และคณะ, 2551) พบว่าระบบหลักประกันสุขภาพด้านรายได้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นยังไม่เป็นหลายชั้น (multi-pillar) อย่างถ้วนหน้า โดยมี 2 ลักษณะ คือ

(1) แบบเป็นระบบและมีกฎหมายรองรับ ได้แก่ ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ กองทุนครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชน กองทุนหุ้นระยะยาว บริษัทประกันชีวิต และระบบเบี้ยยังชีพ

(2) แบบไม่เป็นทางการ เป็นระบบสวัสดิการภาคประชาชน เช่น กลุ่มสัจจะวันละบาท อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นต้น

2. การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) เป็นการสงเคราะห์แบบให้เปล่าสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไร้ที่พึ่ง และด้อยโอกาสทางสังคม รูปแบบของสวัสดิการที่มีอยู่คือ

2.1) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนั้นเป็นภารกิจที่ได้ถ่ายโอนมาจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย รับไปดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักงานเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นมีหน้าที่หลักในการจัดทำทะเบียน ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สูงอายุ และจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนั้นเป็นเงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพ จำนวนคนละ 500 บาทต่อเดือน โดยมีเกณฑ์ที่กำหนดว่าต้องเป็นผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน ขาดผู้ดูแล หรือถูกทอดทิ้ง และต่อมาในปี พ.ศ. 2552 รัฐบาลได้มีนโยบายสร้างหลักประกันด้านรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2552 โดยครอบคลุมผู้สูงอายุที่ไม่มีหลักประกันทางด้านรายได้จากรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้จัดสรรเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่มาแสดงความจำนงขอขึ้นทะเบียนเพื่อรับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดังนั้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 ได้มีดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงถ้วนหน้า คนละ 500 บาทต่อเดือน

2.2) กองทุนดูแลผู้สูงอายุที่ขาดที่พึ่ง โดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ขาดที่พึ่งใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อนจากการถูกทารุณกรรม ถูกแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย และถูกทอดทิ้ง ด้านการสนับสนุนการจัดการงานศพผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน และด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2549)

3. การบริการสังคม (Social Services) เป็นระบบการบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยประกอบด้วยบริการด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย

1) หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐมีให้ เป็นการสร้างหลักประกันให้ประชาชน ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางด้านสุขภาพได้ตามความจำเป็น โดยขอบข่ายบริการนั้นครอบคลุมทั้งด้านการตรวจสุขภาพ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค

2) การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน (Home Health Care) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินงานให้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน โดยที่มีวัตถุประสงค์คือ ให้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังให้มีสุขภาพดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้มีระบบบริการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในระยะยาวโดยชุมชนและท้องถิ่น ได้มีการจัดกิจกรรม/โครงการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมดูแลผู้สูงอายุที่บ้านโดยอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเฉพาะโรคให้กับผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เริ่มดำเนินโครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างและขยายระบบการดูแล และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ และยังมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ขาดผู้ดูแลหรือประสบปัญหาทางสังคม ได้รับการดูแลโดยอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง และสามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ ในขณะเดียวกันก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัวในชุมชนของตนเองได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.2 ด้านที่อยู่อาศัย การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยและการดูแลนั้น เป็นบริการในสถานสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่ครอบคลุมความจำเป็นปัจจัยทั้ง 4 รวมทั้งมีบริการด้านการรักษาพยาบาล กายภาพบำบัด งานอดิเรก นันทนาการ รวมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม ปัญหาของบริการในสถานสงเคราะห์นั้นก็คือ การขาดแคลนบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นอกจากนี้ เกณฑ์ในการรับผู้สูงอายุเข้ารับบริการนั้นกำหนดให้เป็นผู้สูงอายุที่ยังช่วยเหลือตนเองได้ จึงขัดกับแนวคิดที่ควรช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาและไม่มีอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เพื่อรองรับผู้สูงอายุที่อยู่นานจนช่วยเหลือตนเองไม่ได้

3.3 ด้านการบริการสังคมและนันทนาการ ประกอบด้วย

1) ชมรมผู้สูงอายุ

2) ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมภายในศูนย์อเนกประสงค์นั้นจะมุ่งเน้นให้มีการจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมและขยายโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และได้รับ

การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยกิจกรรม เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และภูมิปัญญา

5.วิธีการดำเนินการวิจัย

แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 แบบ

1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยศึกษาและประมวลจากเอกสาร บทความวิชาการ วารสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุโดยตรง และนำข้อมูลมาประกอบเป็นข้อมูลของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เนื่องจากคำถามบางคำถามที่ผู้วิจัยตั้งไว้นั้นสามารถหาคำตอบได้ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเท่านั้น ไม่สามารถที่จะหาคำตอบด้วยวิธีการอื่นได้ โดยจะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุ และครอบครัวของผู้สูงอายุที่ได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นคำถามเกี่ยวกับการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุที่ได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเทศบาล เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในด้านวัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และวิธีการแก้ไขปัญหา

เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในหมู่บ้านที่สำนักงานเทศบาล และองค์การบริหารท้องถิ่นส่วนตำบล แบ่งเขตพื้นที่ดูแลร่วมกัน

จำนวนประชากรผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 1 (บ้านบ่อ) เขตการปกครองของเทศบาลตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 คน

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 2 (ทุ่งแฝก) เขตการปกครองของเทศบาลตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 2 คน

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 4 (บ้านนาขุนแสน) เขตการปกครองของเทศบาลตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 คน

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 1 (บ้านบ่อ) เขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 คน

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 2 (ทุ่งแฝก) เขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 8 คน

ผู้สูงอายุหมู่ที่ 4 (บ้านนาขุนแสน) เขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 คน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดราชบุรี จำนวน 2 คน

หน่วยงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 1 คน

หน่วยงานองค์การบริหารท้องถิ่นส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 2 คน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 4 คน

6.สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านมุมมองผู้มีส่วนได้เสีย ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาการดำเนินการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า มีประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินการการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีปัญหาในการดำเนินนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 4 ประเด็น ดังนี้

1.1 ขั้นตอนในการยื่นของบประมาณสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง พบว่า ก่อนที่กรมบัญชีกลางจะเข้ามาดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทนสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งนั้น มีขั้นตอนในการยื่นของบประมาณสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีความไม่สะดวกเนื่องจากมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่ซับซ้อน โดยสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งนั้นเป็นผู้ดำเนินขั้นตอนทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การเปิดรับลงทะเบียนสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ กรอกข้อมูลผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเข้าฐานระบบ ดำเนินเรื่องขอเบิกงบประมาณจากธนาคาร และนำเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแจกจ่ายให้กับผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ภายหลังในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 กรมบัญชีได้เข้ามาดำเนินการในเรื่องของการเงินทั้งหมด ทำให้ ณ

ปัจจุบัน สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งและองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งมีหน้าที่เพียงเปิดรับลงทะเบียนสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ และกรอกข้อมูลผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเข้าฐานระบบ โดยสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งนั้นได้มีเขตการดูแลประชาชนในตำบลสวนผึ้งร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเนิน-แม่สลิ้ง หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งแฝก และหมู่ที่ 4 บ้านนาขุนแสน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจำนวนของประชากรที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งและองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งจะต้องดูแลนั้นจะมีจำนวนประชากรที่ไม่เท่ากัน ซึ่งในงบประมาณปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในเขตการปกครองร่วมของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งและองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง (หมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4) ได้แก่ เขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง 419 คน และเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง 212 คน

หลังจากที่กรมบัญชีกลางเข้ามาดำเนินการในเรื่องของการเงินทั้งหมด ในขั้นตอนของการเบิกงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และการจ่ายงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ทำให้สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งมีการดำเนินงานที่สะดวกสบายและง่ายมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่กล่าวถึงเรื่องของขั้นตอนการดำเนินสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมีความซับซ้อน

“มันเหนื่อย เพราะว่าต้องทำทั้งเรื่องของการประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้าน ไหนจะเปิดรับลงทะเบียน ตรวจสอบข้อมูลอีก กรอกข้อมูลก็ยังต้องทำเองคนเดียว ชาวบ้านตั้งร้อยกว่าคน ทำคนเดียวมันเหนื่อย ต้องเตรียมเอกสารตั้งเยอะแยะเพื่อทำเรื่องเบิกเงิน และนำไปจ่ายให้กับชาวบ้าน ”

และจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง ที่กล่าวถึงความสะดวกสบายในการทำงานภายหลังจากที่กรมบัญชีกลางเข้ามาดำเนินการในเรื่องของการเงินทั้งหมด

“หลังจากกรมบัญชีกลางเข้ามาทำงานแทน พี่ทำงานสะดวกสบายมากขึ้น กรมบัญชีกลางเป็นคนจ่ายหมดเป็นคนโอนเองเลย พี่มีหน้าที่แค่กรอกข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล เพราะพี่เป็นคนคีย์ข้อมูล ข้อมูลในระบบผิดพลาดอะไรพี่ก็แก้ไขให้มันถูก เพื่อที่กรมบัญชีกลางเขาจะได้จ่ายได้ถูกต้อง กรมบัญชีกลางจะมีช่วงโอนเงินเบี้ยยังชีพทุกวันที่10 มันก็จะปริ้นท์ข้อมูลออกมาดูได้ว่ากรมบัญชีกลางเขาจ่ายให้ใครมั่ง แล้วพี่ก็จะได้รู้ว่าเดือนนี้กรมบัญชีกลางเขาจ่ายไปกี่คน คนไหนไม่ได้เงินบ้าง เพราะอะไร พี่ก็จะมีหน้าที่แค่นี้”

1.2 การกรอกข้อมูลผู้สูงอายุที่มีสิทธิเข้าฐานระบบผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ก่อนกรมบัญชีกลางจะเข้ามานั้นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นผู้ตรวจสอบคุณสมบัติ กรอกข้อมูลเข้าฐานระบบ และดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพียงฝ่ายเดียว ทำให้การตรวจสอบนั้นมีเพียงแค่เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง เป็นฝ่ายตรวจสอบเท่านั้น แต่พอหลังจากที่กรมบัญชีกลางเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการในเรื่องของการเงินแทน มีขั้นตอนในการตรวจสอบมากขึ้น ดังนี้ เจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง เปิดรับลงทะเบียน ตรวจสอบคุณสมบัติผู้สูงอายุ และกรอกข้อมูลเข้าฐานระบบของกรมบัญชีกลาง ซึ่งกรมบัญชีกลางจะมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้อายุที่ยื่นขอรับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุอีกครั้งหนึ่ง เพื่อลดความผิดพลาดในด้านข้อมูลของผู้สูงอายุ เช่น ชื่อ-นามสกุล อายุ เลขบัตรประชาชน และคุณสมบัติอื่น ๆ ทำให้ข้อมูลมีความถูกต้องมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งที่มีหน้าที่รับผิดด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่กล่าวถึงเรื่องของความแม่นยำในการตรวจสอบข้อมูล

"พอมีกรมบัญชีกลางเข้ามาช่วยตรวจสอบข้อมูลอีกแรงหนึ่ง ก็เหมือนมีตัวกรองอีกชั้นหนึ่ง ทำให้พี่มั่นใจว่าจะไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด และจะไม่ทำให้ผู้สูงอายุในเขตของเราตกหล่นไม่ได้รับสิทธิ"

"มันดีนะ เหมือนมีคนช่วยเหลือเรา เราไม่ต้องตรวจสอบคนเดียว มีคนรีเช็คอีกรอบ อย่างน้อยก็มีคนทำให้เราชัวร์ในข้อมูลที่เรากรอกว่าเรากรอกข้อมูลได้ถูกต้อง ผู้สูงอายุก็จะได้รับเงินครบทุกคน ทำให้เราทำงานง่ายขึ้น"

1.3 การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน พบว่า การตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ เช่น เงินบำนาญ บำนาญพิเศษ เบี้ยหวัด หรือไม่นั้น ในช่วงก่อนที่กรมบัญชีกลางจะเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการในเรื่องของการเงิน ฐานระบบข้อมูลของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งนั้นเป็นฐานระบบข้อมูลที่ตรวจสอบได้แค่ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุ ทำให้มีผู้สูงอายุบางคนได้รับเบี้ยยังชีพซ้ำซ้อน ทั้งเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และสวัสดิการอื่น ๆ ของรัฐไปพร้อมกัน แต่เมื่อกรมบัญชีกลางเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการในเรื่องของการเงินแทน ฐานระบบข้อมูลของกรมบัญชีกลางนั้นเป็นฐานระบบขนาดที่ใหญ่กว่า สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ลึก และละเอียดกว่า เช่น ข้อมูลของครอบครัว เครือญาติของผู้สูงอายุ ว่าเป็นใคร ประกอบอาชีพอะไร ทำให้ตรวจสอบได้ว่าผู้สูงอายุคนใดได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นทางอ้อมจากหน่วยงานของรัฐ เช่น บำนาญพิเศษ ทำให้

ช่วยลดความผิดพลาดในการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งที่มีหน้าที่รับผิดด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่กล่าวถึงเรื่องของการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อนกับสวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ

"ปัญหาหนึ่งก็คือคนที่ได้รับบำนาญอะไรอย่างนี้ ซึ่งบางทีเราไม่รู้เราก็จ่ายไป อย่างของพี่เมื่อล่าสุดก่อนที่กรมบัญชีกลางจะจ่าย ของพี่เจอไปคนหนึ่งเป็นสิบปีที่จ่ายเบี้ยไป เขารับเป็นบำนาญพิเศษของสามีไม่ใช่ของตัวเอง เพราะฉะนั้นเวลาเราส่งไปตรวจ กรมบัญชีกลางตรวจ แต่เขาตรวจแค่ชื่อคนที่รับเบี้ยไงคะ คนรับเบี้ยไม่ได้เป็นข้าราชการบำนาญ แต่เขาได้บำนาญของสามีอันนี้คือปัญหา แล้วเราก็ต้องไปทำเรื่องเรียกคืนย้อนหลังไป ซึ่งเป็นเงินเยอะมาก เขาขึ้นทะเบียนรับเบี้ยมานานเป็นสิบปีแล้ว เหมือนเราส่งไปตรวจเองมันไม่รู้ แต่พอมาเมื่อเดือนมกราคม (พ.ศ. 2562) ที่ผ่านมา กรมบัญชีกลางเขาจ่ายเอง เขาสามารถตรวจได้ละเอียดกว่านั้น เขาก็จะมีหนังสือแจ้งเรามาว่าคนนี้ได้รับบำนาญพิเศษ พี่เพิ่งจะรู้เรื่องเมื่อปีที่แล้วเองจ้ะ"

ในเมื่อเกิดกรณีเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน เนื่องจากได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นทางอ้อมจากหน่วยงานของรัฐ ทางหน่วยงานจะมีวิธีการแก้ปัญหา คือ ทางหน่วยงานจะทำการเรียกเงินคืนย้อนหลัง โดยใช้วิธีการทำหนังสือแจ้ง โทรศัพท์แจ้ง หรือลงพื้นที่ติดตามทวงถาม โดยที่หลังจากผู้สูงอายุได้รับหนังสือแจ้งเรียกเงินคืนแล้วนั้นผู้สูงอายุจะต้องทำการจ่ายเงินคืนเป็นเงินสด ภายในระยะเวลา 60 วันนับจากที่ได้รับหนังสือแจ้งเรียกเงินคืน และถ้าผู้สูงอายุไม่ยอมจ่ายเงินคืนให้กับหน่วยงาน ทางหน่วยงานก็จะประสานทนายดำเนินการฟ้องร้องต่อไป

แต่การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อนนั้นไม่ได้เกิดแค่กับผู้ที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นทางอ้อมจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น แต่เกิดขึ้นกับกรณีของการย้ายออกจากภูมิลำเนา ทำให้เกิดการจ่ายเบี้ยยังชีพซ้ำซ้อน เนื่องจากก่อนที่กรมบัญชีกลางเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการในเรื่องของการเงิน การรับรู้เรื่องการย้ายออกจากภูมิลำเนาของผู้สูงอายุในพื้นที่เขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง มี 2 ทาง คือ ผู้สูงอายุมาแจ้งเรื่องการย้ายออกจากพื้นที่ที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งด้วยตนเอง และทางสำนักงานภูมิลำเนาที่ผู้สูงอายุไปขึ้นทะเบียนรายชื่อใหม่จะมาแจ้งกับทางสำนักงานของภูมิลำเนาเดิม แต่จะเกิดปัญหาในเรื่องของการที่ทางผู้สูงอายุและทางสำนักงานภูมิลำเนาที่ผู้สูงอายุไปขึ้นทะเบียนรายชื่อใหม่ไม่มาแจ้งกับทางสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง ทางเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุก็จะทำการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อน พอกรมบัญชีกลางเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการในเรื่องของการเงิน

กรมบัญชีกลางนั้นสามารถตรวจสอบสถานะปัจจุบันของผู้สูงอายุทั้งหมดได้ ว่าผู้สูงอายุคนนี้ ณ ปัจจุบันอยู่พื้นที่ใด และกรมบัญชีจะมาแจ้งกับทางสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งให้รับทราบ และตัดรายชื่อออกจากฐานระบบของสำนักงานที่ผู้สูงอายุเคยอยู่อาศัย ทำให้การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซ้ำซ้อนลดลง ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่กล่าวถึงเรื่องของการจ่ายเบี้ยยังชีพซ้ำซ้อนกับผู้สูงอายุที่ย้ายออกจากภูมิลำเนาเดิม

"คนย้ายเราไม่รู้ เพราะไม่มีคนแจ้งมา เราก็จะจ่าย ๆ ไป เราจะตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งก็คือ สิ้นปีงบประมาณ (เดือนกันยายน) พอมาตรวจอีกทีก็ย้ายไป 7 เดือน 8 เดือนแล้วต้องทำการเรียกเงินคืน บางทีก็ได้คืน บางทีก็ไม่ได้คืน"

1.4 การจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า กระทรวงการคลังจัดสรรงบประมาณมาไม่เพียงพอ ส่งผลให้ทางสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งนั้น ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณที่ให้เพียงพอต่อจำนวนผู้สูงอายุได้ ทำให้สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งจะต้องมีวิธีการแก้ไข ซึ่ง 2 หน่วยงานนี้มีวิธีการแก้ไขที่แตกต่างกัน โดยสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งจะมีวิธีการแก้ไขคือ การใช้เงินที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งตั้งไว้เป็นเทศบัญญัติสำรองพลางจ่ายไปก่อน และกระทรวงการคลังจึงจะโอนเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้งได้สำรองพลางจ่ายไปก่อนคืนกลับมาภายหลัง ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งมีวิธีการแก้ไขคือ ทางกระทรวงการคลังส่งหนังสือทำเรื่องยืมเงินสะสมมาสำรองจ่ายให้กับผู้สูงอายุกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งสำรองเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุพลางจ่ายไปก่อน เพราะทางองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถสำรองจ่ายไปก่อนได้ถ้ากระทรวงการคลังไม่ได้ส่งหนังสือสั่งการมาให้ทำเรื่องยืมเงินสะสมมาสำรองจ่ายไปก่อน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งจะต้องไปทำเรื่องบันทึกขอเบิกเงิน และจัดทำฎีกาขออนุมัติเบิกเงินที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และดำเนินการต่อไปที่ที่ว่าการอำเภอสวนผึ้ง และที่ว่าการจังหวัดราชบุรี และทางองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งจึงจะตามเรื่องเงินสะสมที่สำรองพลางจ่ายไปก่อนกับทางกระทรวงการคลังตามหลัง เพราะจะไม่สามารถปิดบัญชีงบประมาณประจำปีได้ถ้าจำนวนเงินไม่ครบ ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้งที่มีหน้าที่รับผิดด้านสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่กล่าวถึงเรื่องของการจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ไม่เพียงต่อจำนวนผู้สูงอายุ

"มันก็มีนะเรื่องงบประมาณไม่พอ แต่ไม่ได้บ่อยขนาดนั้น ส่วนใหญ่ที่ไม่พอมันมักจะเป็นช่วงเดือนสุดท้ายคือเดือนกันยายน เราต้องไปทำเรื่องยืมเงินสะสมมาจ่ายให้

ผู้สูงอายุให้ครบทุกคน แต่ก็ไม่มีที่ไม่จ่าย พี่ก็เดินเรื่องยากเหมือนกันกว่าจะได้ ต้องไปกรอกหนังสือที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น พอไปทำเรื่องขอแล้วเขาก็จะแจ้งให้ทำผ่านขั้นตอนต่อไป เราก็ต้องไปที่อำเภอและจังหวัด ก็นานกว่าจะได้เงิน อาจเป็นอีกปีงบประมาณถึงจะได้กลับมา”

2. ผลการศึกษาปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 ความลำบากในการเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง มีความลำบากในการเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

- สถานที่ตั้งสำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และธนาคารกรุงไทย สำนักงานธนาคารที่ใกล้ที่สุดของตำบลสวนผึ้ง คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และธนาคารกรุงไทยที่ตั้งอยู่อำเภอชัฏป่าหวาย ซึ่งห่างจากตำบลสวนผึ้งเป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร
- ยานพาหนะ เนื่องจากผู้สูงอายุบางรายไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง ทำให้จำเป็นที่จะต้องเสียค่าจ้างเป็นจำนวนเงินประมาณ 100-300 บาท เพื่อที่จะไปรับสิทธิเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
- สุขภาพไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง มีผู้สูงอายุที่ป่วยและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ พิการ/ทุพพลภาพ(ติดเตียง) ทำให้ผู้สูงอายุจะมีการจ้างคนที่รู้จัก เช่น ครอบครัว เครือญาติ หรือคนรู้จักในหมู่บ้าน มอบอำนาจให้ไปรับเบี้ยยังชีพแทน

จะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในตำบลสวนผึ้งที่กล่าวถึงเรื่องความลำบากในการไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ธนาคาร

“ป้าไม่มีบัตรอันนั้นที่เอาไว้กดตามตู้ได้ (บัตร ATM) ป้าก็ต้องจ้างคนไปเบิกเงินที่ธนาคารกรุงไทย ที่ป่าหวาย (ตำบลชัฏป่าหวาย) จ้างทีเขาก็เรียกค่าจ้างเยอะ บางที 100 บางที 200 ป้าก็ต้องยอมเพราะจะเอาเงินมากินมาใช้”

“แต่ก่อนตาก็ไปเอาได้เงินน่ะ แต่พอแก่แล้วไขข้อมันเสื่อมไปตามอายุ ไปไม่ไหวแล้ว ตาก็ต้องจ้างคนข้างบ้านที่สนิทกันไปเอาให้”

2.2 การเข้าถึงเทคโนโลยี พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีความไม่เข้าใจเรื่องเทคโนโลยี รูปแบบการรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ณ ปัจจุบันจะเป็นการโอนเข้าบัญชีธนาคารเท่านั้น การรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจะมี 2 วิธีคือ การเดินทางไปรับที่สำนักงานธนาคาร กับกดเงินตามตู้ ATM ซึ่งที่ตั้งของตู้ ATM นั้นอยู่ใกล้กับที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง มากกว่าสำนักงานธนาคารที่ตั้งอยู่ตำบลชัฏป่าหวาย แต่เกิดปัญหาตรงที่ผู้สูงอายุไม่เข้าใจหลักการใช้งานของตู้ ATM ทำให้ไม่สามารถกดเงินด้วยตนเองได้ จึงเปลี่ยนการรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากเดิมที่จะไปกดเงินที่ตู้ ATM ด้วยตนเอง เป็นการจ้างคนมากดรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ตู้ ATM แทน หรือเดินทางไปรับเงินเบี้ยยังชีพด้วยตนเองที่สำนักงานธนาคาร ตำบลชัฏป่าหวาย ทำให้มีการเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนไปกดเงินที่ตู้ ATM จะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในตำบลสวนผึ้งที่กล่าวถึงเรื่องความลำบากในการใช้งานตู้ ATM

"ฉันทำไม่เป็นหรอก อ่านไม่ได้สายตามันมองไม่ชัด ปุ่มกดอะไรไม่รู้เยอะแยะไปหมด เวลาจะเอาเงินทีก็บอกคนที่เขารับจ้างในหมู่บ้านไปกดให้ที่ตู้หน้าตลาดบ้านบ่อ เสียครั้งหนึ่ง 100-150 บาทแล้วแต่เขาจะเรียกเอา"

"ลุงไม่กล้าไปกด (ตู้ ATM) หรอก เคยไปที่ตู้ครั้งหนึ่ง ไปแล้วก็ทำไม่เป็น ไม่กล้าทำกลัวว่าถ้ากดผิดมันจะเสียเงินไปเลย วานหลานไปกดให้ทุก ๆ เดือน"

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่าสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง มีความผิดพลาดด้านการประชาสัมพันธ์ ทำให้ผู้สูงอายุไม่เข้าใจข้อมูลของสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเสียสิทธิในการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ**ภักดีพร ทองดำ (2554) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย** พบว่า การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และวิธีการรับเบี้ยยังชีพมีการประชาสมพันธ์ผ่านผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภา อบต. แต่การรับทราบข่าวสารไม่ทั่วถึง ทำให้ผู้สูงอายุไม่ทราบข้อมูล และสอดคล้องกับ**ภัทรวดี ซอกดุลย์ (2557) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลพระแก้ว อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** พบว่า เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลพระแก้วให้คำแนะนำไม่ชัดเจนเกี่ยวกับโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นพนักงานส่วนตำบลที่บรรจุใหม่ อาจยังไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จะแนะนำให้กับผู้สูงอายุได้ชัดเจน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสับสนในข้อมูลของโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพ

นอกจากนี้ สำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง ยังมีปัญหาเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอ เนื่องจากทางกระทรวงการคลังจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้สูงอายุ ทางสำนักงานเทศบาลตำบลสวนผึ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง จึงต้องทำเรื่องยืมงบประมาณสำรองจ่ายพลางไปก่อน สอดคล้องกับ**พิมพ์ฑักษอร แสงทองไชย (2558) ได้ศึกษาเรื่องผลการนำนโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีศึกษา เทศบาลนครระยอง** พบว่า มีการโอนงบประมาณจากส่วนกลางไม่ตรงกับยอดผู้สูงอายุ ทำให้การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุเกิดความล่าช้า และสอดคล้องกับ**ศิริพร เขียวไสว (2550) ได้ศึกษาเรื่องการนำนโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวังยาง จังหวัดสุพรรณบุรี** พบว่า จากการนำโครงการการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ (เบี้ยยังชีพ) ไปปฏิบัติมีปัญหาในเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอกับจำนวนผู้สูงอายุที่สมควรได้รับเบี้ยยังชีพ

ผลการศึกษาที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีปัญหาในเรื่องของความไม่สะดวกในการเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ ด้านเช่น สุขภาพ ยานพาหนะ เป็นต้น สอดคล้องกับ**ศรัณย์ จันทร์แจ่ม และวรรณชนก จันทชุม (2556) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลการนำนโยบายการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนตำบลคู อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา** พบว่า ผู้สูงอายุบางรายไม่สามารถเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุได้ด้วยตนเอง เนื่องจากที่อยู่อาศัยอยู่ห่างไกลจากสำนักงานธนาคาร ทำให้ต้องมีการจ้างคนไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทน และสอดคล้องกับ**ภัทรวดี ซอกดุลย์ (2557) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลพระแก้ว อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** พบว่า ผู้สูงอายุเดินทางไปรับเบี้ยยังชีพไม่สะดวก เนื่องจากพื้นที่ตำบลพระแก้วมีหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกัน บ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่ม จึงทำให้การเดินทางมารับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไม่สะดวก

นอกจากนี้ การเข้าถึงสวัสดิการเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุในตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ยังมีปัญหาในเรื่องการจ้างคนไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทน เช่น คนในครอบครัว เครือญาติ หรือบุคคลในบริเวณละแวกบ้านเดียวกัน ซึ่งคนที่ถูกจ้างไปรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นำเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปใช้จ่ายส่วนตัว ทำให้ผู้สูงอายุนั้นเสียผลประโยชน์ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไม่เต็มจำนวน สอดคล้องกับ**ศรัณย์ จันทร์แจ่ม และวรรณชนก จันทชุม (2556) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลการนำนโยบายการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนตำบลคู อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา** พบว่า ผู้สูงอายุใน

บางรายมอบหมายให้ลูกหลานมารับแทน แต่ลูกหลานไม่ให้กลับเอาไปใช้จ่ายส่วนตัว ผู้สูงอายุนั้นจึงเสียผลประโยชน์ที่ควรได้รับ

รายการอ้างอิง

หนังสือ

ยุพา วงศ์ไชย. **นโยบายสวัสดิการสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภา, 2545). 98-103.

เว็บไซต์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546**[ออนไลน์].แหล่งที่มา : http://www.dop.go.th/download/laws/regulation_th_20152509163042_1.pdf (เข้าถึงเมื่อ 8 สิงหาคม 2563)

ณพวิทย์ ดิษยนันท์. 2562. **ความสำเร็จ ล้มเหลว และความท้าทายของการนำนโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติของสำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร** [ออนไลน์].แหล่งที่มา :http://www3.ru.ac.th/mpaabstract/index.php/abstractData/viewIndex/258 (เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2563)

ณัฐธยาน์ ระโส. 2554. **การศึกษาประสิทธิผลขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://ir.swu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/506/1/Nuttaya_R.pdf. (เข้าถึงเมื่อ 24 ธันวาคม 2563)

ธาริกา ศักดิ์เศรษฐ. 2558 . **การนำนโยบายด้านการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :https://research.kpru.ac.th/sac/fileconference/20532018-05-03.pdf. (เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2564)

นันทนา อยู่สบาย. 2557. **ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/54930271.pdf (เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2563)

พรรษชญฉัตร เอี่ยมวันทอง. 2562. **ปัญหาในการจัดสรรงบประมาณต่อเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.mpe.ru.ac.th/ IS/MPE19/6014812045.pdf. (เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2564)

มัทยา ศรีพนา. 2557. **การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย (Social Welfare for the Elderly In Thailand)** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://library.senate.go.th/ document/Ext9026/9026235_0002.PDF. (เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2564)

ศุภรัตน์ สลางสิงห์. 2561. **ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบุญมี อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี**[ออนไลน์]. :http://www.islocal.ru.ac.th/images/ispdf/is60/suparat.pdf. (เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2564)

สุชรินทร์ พีรยานันท์ และไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2559). **การศึกษานโยบายและมาตรการเชิงกลยุทธ์ในการดูแลสวัสดิการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุไทย** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/ download/186423/131008/ (เข้าถึงเมื่อ 21 กรกฎาคม 2563)

อภิญญา เวชยชัย และคณะ. 2544. **การศึกษาโครงการกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชน : โครงการเบี้ยยังชีพ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://164.115.27.97/digital/items/show/ 9635 (เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2563)

การศึกษาการใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการ ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน

The study of the use of art as a tactical campaign against Thailand's dictatorship of Prayuth Jan-O-Cha regime from 2014 to 2020

นางสาว ขนิษฐา ผาสุข
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาว สรัลชนา จิตอุทัศน์
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาว สุกัญญา พุทธเสน
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์
ที่ปรึกษา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
email: ekkapollanut@gmail.com

บทคัดย่อ

หลังเกิดเหตุการณ์การรัฐประหารในปี 2557 บริบททางสังคมและการเมืองไทยนั้นได้เปลี่ยนไป สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกลิดรอน มีการใช้กฎหมายพิเศษและอำนาจไม่ชอบธรรมภายใต้รัฐบาลทหาร นำมาสู่การใช้ยุทธวิธีการต่อสู้กับรัฐเผด็จการทหารด้วยการสร้างสรรค์งานศิลปะสะท้อนการเมืองและต่อต้านรัฐของศิลปินที่เผยแพร่ผลงานลงในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเลือกผลงานศิลปะจากเพจเฟซบุ๊กและยูทูบเพื่อศึกษาว่า บริบททางสังคมและการเมืองในปี 2557 – 2563 มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้และสร้างสรรค์งานศิลปะในเชิงต่อต้านรัฐหรือไม่ อย่างไร และวิเคราะห์วัตถุประสงค์ ความต้องการของศิลปินในการสร้างสรรค์งานศิลปะสะท้อนการเมืองและต่อต้านรัฐ โดยผู้วิจัยศึกษาศิลปะประเภทภาพจากเพจเฟสบุ๊ก Headache Stencil, Baphoboy และไข่แมวx ศิลปะประเภทบทเพลงจากยูทูบของศิลปิน Rap Against Dictatorship และโยชิ 300 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงตัวนำพาความหมายที่มีอยู่ในผลงานศิลปะและการใช้ศิลปะในการต่อต้าน ต่อสู้กับรัฐอย่างสันติวิธีอีกด้วย โดยการวิเคราะห์ดังกล่าวอธิบายผ่านแนวคิดวัฒนธรรมการประท้วง แนวคิดอารมณ์กับการประท้วง และแนวคิดยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง

ผลการศึกษาพบว่าบริบททางสังคมและการเมืองปี 2557 – 2563 ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการทหาร ส่งผลให้ศิลปินเกิดอารมณ์ความรู้สึกโกรธและไม่พอใจจากการเผชิญอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกกดขี่ ถูกคุกคามและไร้ซึ่งเสรีภาพ นำไปสู่การแสดงออกผ่านการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำข่าวและเหตุการณ์ที่รับรู้ รวมถึงประสบการณ์และทักษะที่มี มาแปลจากอักษรเปลี่ยนเป็นงานศิลปะเพื่อแสดงออกและเคลื่อนไหวในเชิงต่อต้านรัฐในระดับและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ถึงแม้ว่าศิลปะในงานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความถนัด ทักษะและรูปแบบที่เลือกในการแสดงออกผ่านผลงานศิลปะของแต่ละศิลปิน แต่จุดร่วมเดียวกันคือมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อสู้กับรัฐอย่างสันติวิธีไร้ความรุนแรงและเพื่อต่อต้านการกระทำอันไม่ชอบธรรมของรัฐเผด็จการทหาร รวมถึงมีความคาดหวังร่วมที่ต้องการให้สาธารณชนผู้รับสารรับรู้ใจความสำคัญที่พวกเขาต้องการจะสื่อ กล้าตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และเกิดการตระหนักรู้ถึงสิทธิเสรีภาพของตัวเอง รวมถึงท้ายที่สุดต้องการให้สาธารณชนเกิดการลุกขึ้นมาเรียกร้องและเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: ศิลปะกับการต่อต้าน, ยุทธวิธีการต่อสู้, การต่อสู้แบบสันติวิธี, วัฒนธรรมกับการประท้วง

1. บทนำ

บทความวิจัยชิ้นนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง **การศึกษาการใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน** โดยจุดเริ่มต้นของวิจัยชิ้นนี้มาจากบริบททางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาและประชาชนผู้ออกมาเรียกร้องถึงความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นธรรมของการใช้กฎหมายและสิทธิต่าง ๆ ตามหลักสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ทุกคนพึงมีเมื่ออยู่ในสังคมแห่งประชาธิปไตย ทว่าหลังจากการรัฐประหารในปี 2557 เป็นต้นมา การปกครองของไทยตกอยู่ภายใต้รัฐบาลทหารที่มีการใช้อำนาจในรูปแบบรัฏฐาธิปัตย์ ควบคุมและสั่งการแก้ไขปัญหาในขณะที่บริหารประเทศ นอกจากนี้รัฐทหารยังใช้อำนาจผ่านการออกประกาศผ่านคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ออกกฎหมายพิเศษ มาตรา 44 ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี 2557 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ในการควบคุมและบริหารประเทศ การใช้อำนาจของรัฐบาลดังกล่าวส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในด้านการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นถูกจำกัด มีการใช้กฎหมายดำเนินการควบคุมตัวและจับกุมนักเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ประชาชนจำนวนมากยังรู้สึกตกอยู่ภายใต้อำนาจ ถูกกดขี่และถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าจนส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ (ไอลอว์, 2561) เป็นเหตุทำให้ประชาชนออกมารวมตัวและร่วมกันเป็นขบวนการหนึ่งในการเรียกร้องและขับไล่เผด็จการ โดยขบวนการการเคลื่อนไหวนี้ล้วนแต่ใช้การต่อสู้อย่างสันติวิธีหรือไร้ความรุนแรงทั้งสิ้น และนอกจากการลงถนนเพื่อแสดงออกถึงการต่อต้านและต่อสู้เผด็จการแล้ว ในสื่อสังคมออนไลน์ก็พบการแสดงออกในเชิงต่อสู้และต่อต้านเผด็จการอย่างหลากหลายด้วยเช่นกัน

ศิลปะถือเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่พบในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการ ด้วยนิยามของศิลปะที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ ซึ่งถ่ายทอดและแสดงออกจากความคิด อารมณ์ จินตนาการและอุดมการณ์ของศิลปินหรือผู้สร้างงานให้ผู้อื่นรับรู้ได้ ทั้งนี้ตามความหมายของ ลีโอ ตอลสตอย นักประพันธ์ชาวรัสเซีย ได้นิยามอีกว่า **"ศิลปะคือการถ่ายทอดความรู้สึกของมนุษย์"** (วิรัล พัชร, 2559) ศิลปะจึงมีความหมายโดยกว้างและสามารถถ่ายทอดออกมาได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งอาจถ่ายทอดผ่านทางภาพวาด ภาพถ่าย บทประพันธ์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและบทเพลง เป็นต้น ศิลปะได้ถูกนำมาใช้ในการประท้วงมาอย่างยาวนานตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะศิลปะเปิดกว้างต่อการให้

ความหมายและมีอิทธิพลในการบ่อนเซาะ ทำลายรากเหง้าของอำนาจอันไม่ชอบธรรมได้ วิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาศิลปะประเภทภาพและบทเพลงที่มีลักษณะในเชิงต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร ซึ่งเผยแพร่อยู่ในสื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กเพจ (facebook page) และยูทูบ (youtube) พื้นที่ออนไลน์เหล่านี้ถือเป็นพื้นที่ในการแสดงออก เป็นพื้นที่ในการใช้ปลุกเร้า เป็นสื่อทางเลือกที่เผยแพร่ข่าวและส่งต่อข้อความไปสู่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งภายในประเทศไทยและต่างประเทศ การศึกษาศิลปะทั้งในรูปแบบของภาพและบทเพลงในเชิงต่อต้านเผด็จการได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากบริบทและเรื่องราวที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมอยู่ในปัจจุบันและสั่งสมมาจากในอดีต โดยศิลปินได้นำบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นมาสร้างสรรค์และให้ความหมายเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ออกไปสู่สาธารณชน พร้อมทั้งกระตุ้นให้สาธารณชนเกิดความรู้สึกร่วมและอารมณ์สะเทือนใจ เพราะอารมณ์ร่วมนั้นคือส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยหล่อหลอมอารมณ์และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกันได้ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนอยู่ในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ที่ต่างกันไปของแต่ละศิลปิน เนื่องจากศิลปินเองมีประสบการณ์ ทัศนคติ และมุมมองของตัวเองในการรับสารทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ทำให้ศิลปะที่สะท้อนออกมานั้นมีทั้งความจริง หรือจินตนาการเหนือจริง และถูกนำเสนอในรูปแบบที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างเพื่อสร้างความหมายใหม่ต่อสังคม ผ่านการตีความของผู้ชมในการให้ความหมายกับงานนั้น ๆ อิทธิพลจากบริบททางสังคมจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างผลงาน ซึ่งแต่ละผลงานต่างมีลักษณะจำเพาะและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ความต้องการของศิลปินที่ต้องการสื่อให้บรรลุความเข้าใจทางสังคมที่ต่างกัน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการสร้างสรรค์และการใช้งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ในการต่อสู้และต่อต้านกับอำนาจเผด็จการ ซึ่งพบว่าเป็นช่องทางการแสดงออกทางการเมืองที่ปรากฏให้เห็นเพิ่มขึ้นในช่วงที่มีการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองบนท้องถนน ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายที่รัฐบาลนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อควบคุมความคิดเห็นและการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน นอกจากนี้ศิลปะยังเป็นสิ่งที่สะท้อนอารมณ์ ความคิดและความรู้สึกของศิลปินที่มีต่อปรากฏการณ์และการทำงานของรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดีผ่านการตีความและหยิบฉวยไปใช้โดยผู้รับชม งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาศิลปะในมุมมองของยุทธวิธีการต่อสู้ลักษณะหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกับสาธารณชนซึ่งเป็นการต่อต้านและการขัดขืนของประชาชนหรือศิลปินที่มีต่อรัฐตามแนวทางสันติวิธี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาบริบททางสังคมและการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสะท้อนสังคม

2.2 ศึกษาจุดประสงค์และความต้องการของศิลปินที่ใช้ศิลปะในการสื่อสารและเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง

2.3 ศึกษาและวิเคราะห์ผลงานศิลปะในฐานะยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในช่วงปี 2557 – 2563 ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ่านแนวคิดวัฒนธรรมการประท้วง อารมณ์ของการประท้วงและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาศิลปะในเชิงต่อต้านรัฐเผด็จการทหารบนสื่อสังคมออนไลน์อย่างเพจเฟซบุ๊ก (facebook page) และยูทูบ (youtube) ภายใต้การศึกษาเรื่อง “**การใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน**” โดยศึกษาข้อมูลจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง พร้อมกับตั้งเกณฑ์การคัดเลือกศิลปินขึ้นมาดังนี้ 1) เป็นศิลปินสร้างสรรค์และเผยแพร่งานศิลปะประเภทภาพหรือบทเพลง 2) เป็นศิลปินที่มีผลงานศิลปะต่อต้านรัฐบาลทหารในปี 2557 – 2563 และ 3) เป็นศิลปินที่เผยแพร่ผลงานศิลปะทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เพจเฟซบุ๊กและยูทูบ ซึ่งได้คัดเลือกออกมา 5 ศิลปิน คือ ศิลปินเจ้าของศิลปะประเภทภาพ ได้แก่ **Headache Stencil, Baphoboy** และ**ไข่แมวx** ศิลปินเจ้าของศิลปะประเภทบทเพลง ได้แก่ **Rap Against Dictatorship** และ **โยชิ 300** โดยศึกษาและเก็บข้อมูล ภูมิหลังและประสบการณ์การทำงานของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ จากบทความ หนังสือ ข่าวและการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์นั้นมาจากการสัมภาษณ์โดยผู้ทำวิจัยและบทสัมภาษณ์จากข่าว บทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้เนื่องจากจำนวนผลงานศิลปะของศิลปินในช่วงปี 2557 – 2563 มีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงคัดเลือกโดยนำภาพศิลปะที่เผยแพร่ในเพจเฟซบุ๊กของศิลปินที่มียอดไลก์จำนวนสูงสุด 20 อันดับ และบทเพลงที่มียอดการเข้าชมสูงสุด 10 และ 7 อันดับของศิลปินในยูทูบมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งเกณฑ์การเลือกผลงานคือคัดเลือกจากยอดไลก์ของภาพและยอดวิวของเพลงที่มากที่สุด เพราะแสดงการเข้าถึงและสามารถบ่งบอกความเป็นงานชิ้นเอกของศิลปินที่ได้รับการถ่ายทอด ส่งสารถึงผู้ชมมากที่สุด โดยภาพและเพลง

นั้นแสดงถึงพลังและสร้างผลกระทบ (Impact) ต่อผู้ชมได้ โดยเห็นได้จากการถูกกล่าวถึงและได้รับความสนใจ ซึ่งดูได้จากจำนวนยอดไลก์และยอดวิว สิ่งนี้เป็นความต้องการของศิลปินด้วยในแง่ของผลงานของตนเองสามารถส่งต่อและมีคนพูดถึง ทั้งนี้มีการกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาตั้งแต่เกิดการรัฐประหารวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของรัฐเผด็จการที่บริหารปกครองประเทศไทยจนถึงปัจจุบันนี้ แม้จะมีการเลือกตั้งในเดือนมีนาคมปี 2562 แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการสืบทอดอำนาจและมีผลการเลือกตั้งที่ไม่โปร่งใส เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ศิลปินริเริ่มสร้างงานศิลปะในการต่อต้านรัฐและส่งต่อสู่สาธารณชนจนถึงปัจจุบัน

3. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเน้นการทบทวนวรรณกรรม ศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับศิลปะกับการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารผ่านกรอบแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ 1) แนวคิดวัฒนธรรมในการประท้วง (Culture of protest) 2) แนวคิดอารมณ์ในการประท้วง (The emotion of protest) และ 3) แนวคิดยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 แนวคิดวัฒนธรรมในการประท้วง (Culture of protest)

Jasper (2014: 15 - 16) อธิบายคำว่าวัฒนธรรม (Culture) ของการประท้วงว่ามีองค์ประกอบซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการรับรู้หรือกระบวนการคิด (Cognition) อารมณ์ความรู้สึก (Emotions) และศีลธรรม (Morality) ซึ่งกระบวนการรับรู้หรือกระบวนคิด (Cognition) คือ การตระหนักรู้หรือการรับรู้ซึ่งอยู่ในรูปแบบของความเชื่อ ข้อเรียกร้อง และอัตลักษณ์ที่มีร่วมกัน นอกจากนี้การตระหนักรู้ยังมาพร้อมกับอารมณ์ที่ไม่ได้ด้อยค่าไปกว่าความคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล เนื่องจากทุกครั้งที่เราพยายามจะบอกว่าเราใช้เหตุผลในการตัดสินใจมักมีอารมณ์ปนอยู่ในนั้นด้วยเสมอ อารมณ์จึงเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ไม่สามารถแยกขาดไปจากเหตุผลได้เช่นเดียวกับการขับเคลื่อนการประท้วง อีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญภายใต้กรอบของวัฒนธรรมของ Jasper (2014: 16) คือ ศีลธรรม (Morality) หรือกระบวนการทำความเข้าใจสถานการณ์บางอย่างได้โดยทันที ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับการรับรู้โดยสัญชาตญาณ (Intuition) ของเราโดยตรง นอกจากนี้วัฒนธรรมตามแนวคิดวัฒนธรรมการประท้วงในแง่ของการตระหนักรู้ถึงความหมายของเหตุการณ์ผ่านประวัติศาสตร์และประสบการณ์ที่มนุษย์รับรู้นั้นสามารถแฝงอยู่ในภาพได้ เช่น ภาพศพที่ถูกยิงเสียชีวิต หรือศพที่ถูกแขวนคอใต้ต้นมะขาม มนุษย์มองภาพแล้วเกิด

การรับรู้ ทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกและสามารถเข้าใจความรู้สึกของครอบครัวผู้สูญเสีย หรือเกิดความเห็นอกเห็นใจตามหลักศีลธรรมเพราะภาพนั้นสอดแทรกเนื้อหาและความหมาย ทำให้มนุษย์รับรู้ถึงความหมายและเกิดความรู้สึกบางอย่างและเข้าใจภาพเหล่านั้นได้แม้จะไม่รู้จักผู้ที่เสียชีวิตเลยก็ตาม

การเข้าใจถึงวัฒนธรรมส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของภาษาที่ได้กลายเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ อย่างคำที่แต่ละภาษาผลิตขึ้นก็ทำให้มนุษย์รับรู้สิ่งรอบตัวได้แตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาษา ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละสถานการณ์ของสังคมและวัฒนธรรม คำบางคำอาจจะมีนัยซ่อนอยู่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ใช้คำเหล่านั้นด้วย ทำให้เกิดการรับรู้หรือเข้าใจความหมายจริง ๆ ของคำคำนั้นแค่เฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น โดยเหตุเช่นนี้วัฒนธรรมจึงจำเป็นจะต้องมีตัวนำพาหรือส่งต่อความหมาย กล่าวคือ ตัวนำพาจะถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อความหมายจากนักเคลื่อนไหว ผู้เข้าร่วมขบวนการหรือศิลปินฯ ไปสู่คนอื่น ๆ ในฐานะผู้รับชมเพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์หรือความต้องการที่อาจมีเหมือนกันจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวร่วมกันในที่สุด

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาและวิเคราะห์ผ่านตัวนำพาความหมาย 2 รูปแบบ ได้แก่ **ตัวพาความหมายในเชิงรูปธรรม (Figurative carrier of meaning)** และ **ตัวพาความหมายในเชิงกายภาพ (Physical carriers of meaning)** ตัวพาความหมายในเชิงรูปธรรม (Figurative carrier of meaning) เป็นตัวนำความหมายเพื่อส่งต่อข้อความหรือวัตถุประสงค์ของนักเคลื่อนไหวหรือศิลปินที่ทำให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเชิงรูปธรรมมากขึ้น ซึ่ง**ตัวพาความหมายในเชิงรูปธรรม**มีหลายลักษณะ โดยผู้ศึกษาวิจัยเลือกนำเสนอ 3 ประเภท ได้แก่ **1) ลักษณะตัวละครการเมือง (Characters)** ลักษณะตัวละครส่วนใหญ่แล้วมักปรากฏให้เห็นในรูปแบบของตัวร้าย (Devil) วีรบุรุษ (Hero) หรือวีรสตรี (Heroine) และเหยื่อ (Victim) ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถบ่งบอกให้ผู้รับสารรับรู้และเกิดความรู้สึกได้ว่าใครถูก ใครผิด ใครน่าสงสาร **2) การทำงานของลักษณะตัวละครการเมือง (Characters work)** เกิดขึ้นจากศิลปินหรือผู้สร้างลักษณะตัวละครที่ตั้งใจจะนิยามตัวเองหรือคนอื่น ๆ ไปตามบริบททางสังคม สิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้คนรับรู้ว่าตัวละครมีความรู้สึกอย่างไร สะท้อนตัวละครกับในบริบททางสังคมในแง่มุมไหน นอกจากนี้ตัวละครนั้น ๆ อาจจะแสดงในความหมายแง่อื่นได้ขึ้นอยู่กับผู้รับสารตีความ **3) อุดมการณ์ (Ideologies)** คือ ระบบความคิดของมนุษย์ที่สามารถอธิบายสิ่งที่มีความหมายบนโลกและบ่งบอกถึงการกระทำได้ (Jasper, 2014: 39 – 43) **ตัวพาความหมายในเชิงกายภาพ** มีหลายลักษณะ โดยผู้ศึกษาวิจัยเลือกนำเสนอ 3 ประเภท ได้แก่ **1) คำ (word)** อิทธิพลของภาษาทำให้คำนั้นมีความหมายสอดแทรก

ภายในตัวของคำคำหนึ่ง โดยความหมายของคำขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม บริบทและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ซึ่งสามารถต่างกันออกไปได้ **2) การตั้งชื่อ (Naming)** การตั้งชื่อทำให้เรามองสิ่งที่คุ้นเคยในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป กลายเป็นช่องทางใหม่ให้คนรับรู้ เช่น ลุง หมายถึง พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นต้น และ **3) สื่อที่ปรากฏให้มองเห็นได้ด้วยตา (visual images)** เราสามารถมองเห็นและเข้าใจความหมายที่ผู้สื่อสารต้องการจะสื่อได้

3.2 อารมณ์ของการประท้วง (The emotion of protest)

ความคิดผ่านทางอารมณ์ (Thinking through emotions) ตามทัศนะของนักจิตวิทยา Gigerenzer (2007 อ้างถึงใน Jasper, 2018: 16) คือการคิดคำนวณอย่างรวดเร็วหรือฉับพลันซึ่ง Gigerenzer มองว่าเป็นวิธีที่ดีกว่าการคิดที่ผ่านการไตร่ตรองมาแล้ว เขายังกล่าวอีกว่า ในสถานการณ์ที่คุ้นเคยในระยะหนึ่งหากมนุษย์ต้องเลือกมนุษย์นั้นมักจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดก่อน แต่เมื่อมีเวลาคิดถึงความเป็นไปได้อื่น ๆ มนุษย์จะเริ่มจินตนาการแล้วว่าสิ่งนั้นมีค่ามากน้อยเพียงใดที่จะกระทำเช่นนั้นออกไป ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมนุษย์เริ่มนึกถึงข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องทำให้สามารถตัดตัวเลือกอื่น ๆ ออกไปได้ อารมณ์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มักรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรเมื่อเกิดอารมณ์นั้น ๆ ขึ้น แต่มนุษย์นั้นไม่ได้ตระหนักในอารมณ์ของตนเองเสมอไปจนกระทั่งเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมก็ทำให้มนุษย์สามารถเห็นได้ถึงอารมณ์ของตนเองชัดเจนมากขึ้น และอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ยังทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนไปสู่การกระทำที่ต่างกันออกไป ในกระบวนการคิดและความรู้สึกของมนุษย์ในบริบททางการเมืองจึงหมายถึงการที่ประชาชนถูกกดขี่ ลิดรอนสิทธิและรับรู้ถึงความเป็นเผด็จการของรัฐบาลทหารที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละวัน จึงทำให้เกิดความคิดจะไม่ทนอีกต่อไปจึงออกมาเคลื่อนไหว เช่น ลงข้อความ (Post) วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในสื่อสังคมออนไลน์ส่วนตัวแบบฉับพลัน การรับรู้ถึงข่าวการเมืองแล้วนำมาวาดเป็นภาพแล้วเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

ศิลปินและนักเคลื่อนไหวสร้างกิจกรรม ผลิตผลงานศิลปะต่าง ๆ ขึ้นมาได้นั้นศิลปินประกอบไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกอย่างหลากหลาย ซึ่งอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นอาจเกิดจากสิ่งรอบตัวที่กระตุ้นให้เหล่าศิลปินแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาทั้งในรูปแบบที่ผ่านการคิดอย่างมีสติหรือออกมาในรูปแบบที่เฉียบพลัน โดยสิ่งที่กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินมาจากบริบททางสังคมการเมืองหรือปัจจัยอื่น ๆ โดยศิลปินนั้นตอบสนองต่ออารมณ์ความรู้สึกจากสิ่งที่พบเจอหรือเผชิญอยู่และถ่ายทอดออกมา งานศิลปะที่ถูกสร้างขึ้นและเผยแพร่ออกมาสามารถบ่งบอกอุดมการณ์ การต่อสู้และต่อต้านรัฐได้ รวมถึงสามารถสื่อสารและสะท้อนไปถึงผู้ชมหรือสาธารณชนให้เกิดเป็นความรู้สึกมากมายเกิดขึ้น และตอบสนองหรือสะท้อนกลับหลังจากได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารนั้นแล้ว ตามแนวคิดอารมณ์ของ

การประท้วงสามารถแบ่งชนิดของอารมณ์ได้หลากหลาย ผู้วิจัยเลือกบางส่วนของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้ **1) อารมณ์สะท้อนกลับ (Reflex emotion)** Griffiths (1998 อ้างถึงใน Jasper, 2018: 34) อธิบายว่า อารมณ์สะท้อนกลับเป็นปฏิกิริยาที่แสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อมีปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบกับทางกายและจิตใจของมนุษย์ โดยมนุษย์นั้นจะตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพโดยการแสดงออกผ่านการกระทำหรือแสดงสีหน้า **2) การกระตุ้น (Urge)** ทางด้านอารมณ์การกระตุ้นมีผลทำให้เกิดการหยุดชะงักหรือช่วยเร่งให้มนุษย์ลงมือกระทำหรือตัดสินใจได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การกระตุ้นอาจจะชักจูง โน้มน้าวผู้คนได้โดยใช้ความเชื่อที่มีอยู่บนโลก ทำให้มนุษย์สามารถแสดงการกระทำอย่างหนึ่งได้เมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ และช่วยกระตุ้นให้มนุษย์สามารถไปสู่วัตถุประสงค์นั้น ๆ ได้ตามที่ตนตั้งใจไว้ได้

3.3 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคมถือเป็นรูปแบบวิธีการต่อสู้ที่นักเคลื่อนไหวและผู้เข้าร่วมขบวนการใช้ในการเรียกร้องและแสดงจุดประสงค์ต่อรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจ เพื่อให้รัฐบาลและผู้มีอำนาจยอมทำตามข้อเรียกร้องและวัตถุประสงค์ของขบวนการเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและแก้ไขปัญหาทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ สิ่งที่ท้าทายกลุ่มผู้ท้าทายต่อระบบการเมือง คือ การแสวงหาหนทางชนะความไร้อำนาจและขาดโอกาสในสถานการณ์ที่ตนเองเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ทำให้ลักษณะสำคัญของแนวทางการเคลื่อนไหวมองข้ามการเรียกร้องผ่านช่องทางการเมืองปกติ และในบางครั้งผู้ท้าทายจำเป็นต้องสร้างกิจกรรม ท้าทายและสร้างความน่าสนใจขึ้น แต่มีรูปแบบวิธีการไปในทางลบต่อระบบ เพื่อให้ตนเองสามารถเข้าไปต่อรองอำนาจกับผู้มีอำนาจได้ เช่น การรวมตัวกันชุมนุมประท้วงเพื่อกดดันรัฐบาลให้ลาออกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 เป็นต้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552)

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ท้าทายระบบการเมืองปกติกับรัฐหรือกลุ่มผู้มีอำนาจ โดยรูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาได้แก่ **รูปแบบที่หนึ่ง ยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบการเมืองปกติ** มีลักษณะวิธีการคล้ายเคียงกับปฏิบัติการท้าทายซึ่งหน้า กล่าวคือ เป็นปฏิบัติการที่ไม่เป็นไปตามกระบวนการและกลไกทางการเมืองในระบบปกติเพื่อแก้ไขความอยุติธรรมทางสังคม แต่ยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบการเมืองปกติเป็นยุทธวิธีใหม่ที่เข้าไปขัดขวาง กดดันกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ ตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ **ระดับแรก** เป็นปฏิบัติการท้าทายที่ไม่ผิดกฎหมายใช้ความกล้าได้กล้าเสียของนักเคลื่อนไหว เช่น การอดอาหารประท้วง **ระดับที่สอง** เป็นกิจกรรมละเมิด

กฎหมายแต่เป็นปฏิบัติการที่ไม่ใช้ความรุนแรง เช่น อารยะขัดขืน กราฟิตี้ตามผนัง กำแพง เป็นต้น **รูปแบบที่สอง ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ** มีลักษณะในรูปแบบเก่า ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติตามกฎหมายอยู่ในระดับของการยอมรับได้และตามบรรทัดฐานของประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ไม่มีความจริงจัง ใช้การเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมามากกว่าการทำตามหลักวิธีหรือทฤษฎี ตัวอย่างเช่น การจัดสัมมนาทางการเมือง การเดินขบวน การนัดหยุดงานและการลงชื่อ เป็นต้น

การต่อต้านและการประท้วงในรูปแบบสันติวิธี ในปัจจุบันมุ่งเน้นใช้ยุทธวิธีการต่อสู้แบบสันติวิธีซึ่งเป็นปฏิบัติการไร้ความรุนแรงในการต่อสู้ทางการเมืองมากขึ้น โดย Gene Sharp (1979 อ้างถึงใน จันจิรา สมบัติพูนศิริ 2563: 7 - 8) อธิบายไว้ว่าสันติวิธีสามารถบ่อนเซาะฐานอำนาจของผู้มีอำนาจและอาจจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากเผด็จการไปสู่ประชาธิปไตยได้ เนื่องจากสันติวิธีจะโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นความไม่ชอบธรรมของผู้มีอำนาจ อีกทั้งสันติวิธียังทำให้การโต้กลับโดยใช้ความรุนแรงของรัฐถูกลดทอนความชอบธรรมลง อาจเป็นเหตุให้ประชาคมโลกทางการทูตมองเห็นและลดความช่วยเหลือติดต่อกับประเทศไทยลงได้ ยุทธวิธีที่ม็อบและการชุมนุมส่วนใหญ่ใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ การแสดงออกโดยใช้ความรุนแรง และการใช้ศิลปะในการประท้วง เช่น ดัดแปลงบทเพลงเสียดสี ล้อเลียน อย่างเพลง 1 2 3 4 5 I hear too, ไม่รักระวังติดคุก และการแสดง performance art ของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

สันติวิธีคือรูปแบบหนึ่งของยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยสันติวิธีคือการเคลื่อนไหวแบบสันติ ไร้ความรุนแรงและใช้แนวทางสร้างสรรค์ในขบวนการ ซึ่งผู้วิจัยได้เน้นศึกษาสันติวิธี 2 สายหลัก ได้แก่ สายหลักการ (Principled Nonviolence) และสายปฏิบัติการ (Pragmatic Nonviolence) สายหลักการเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จในการสร้างสันติภาพได้ วิธีการต่อต้านต้องอยู่ในรูปแบบของสันติ (จันจิรา สมบัติพูนสิริ, 2558: 41) กล่าวคือ มีความสงบ ปราศจากความรุนแรง โดยวิธีการประท้วงที่ทำร้ายจิตใจหรือสร้างความรู้สึกหมางเมินแก่ฝ่ายตรงข้ามถือเป็นความรุนแรงทั้งในเชิงสัญลักษณ์ ในส่วนของสายปฏิบัติการนั้นนับกิจกรรม เช่น ละครเร่ การเสียดสี หรือตลกอำ แต่ทว่างานศึกษา The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude (Boetie, 1975 อ้างถึงใน จันจิรา สมบัติพูนสิริ, 2558) เห็นว่า กิจกรรมบันเทิงที่กล่าวข้างต้น รวมถึงงานมหรสพและโชว์ตลกขบขันถือว่าเป็นเครื่องมือให้ผู้มีอำนาจกดขี่ประชาชนต่อไปได้ เพราะความบันเทิงทำให้ผู้คนหลงระเริงและลืมความยากแค้น รวมถึงความอยุติธรรมที่กระทำโดยผู้มีอำนาจ ความบันเทิงจึงเป็นเครื่องมือปกครองอย่างแนบเนียนแบบหนึ่งที่ได้ผลกว่าการลงโทษให้ผู้คนกลัว

กรอบการวิเคราะห์การศึกษา (Macro – mobilization)

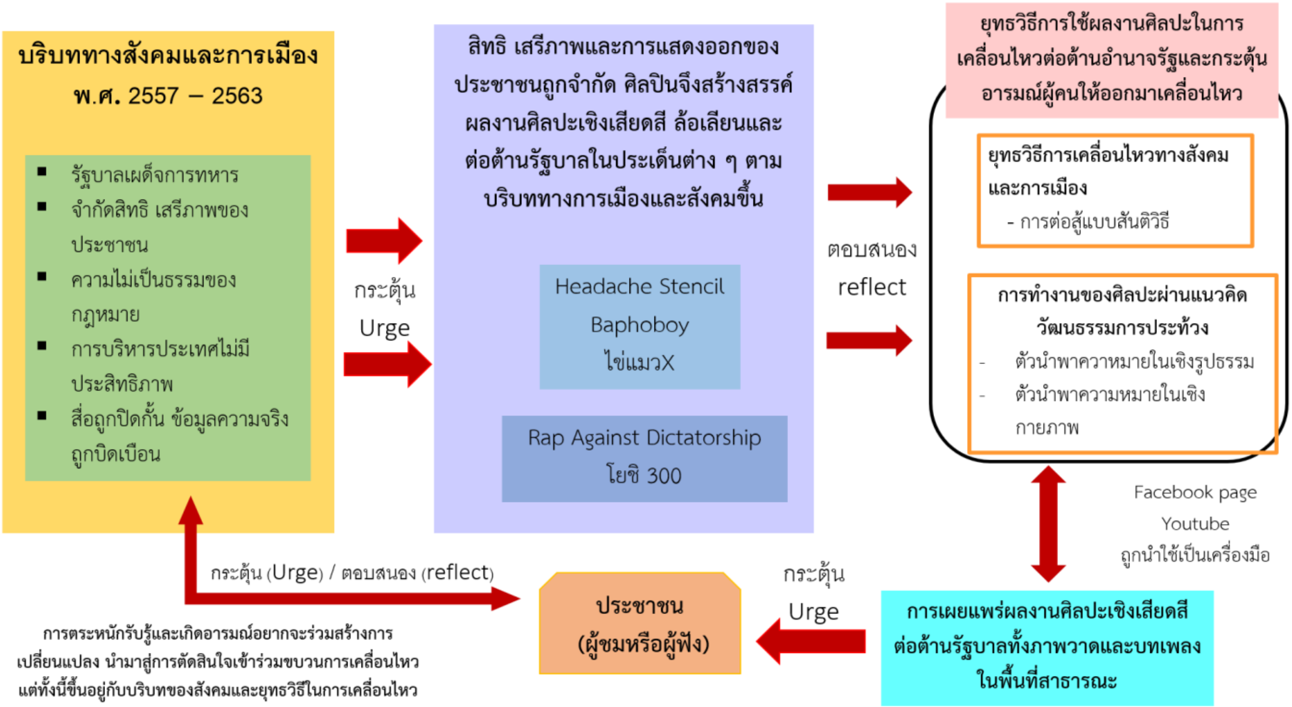

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิจัยในหัวข้อ “การใช้งานศิลปะในฐานะยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2557 ถึงปัจจุบัน” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในบริบทต่าง ๆ ได้ดี รวมถึงทำความเข้าใจในมุมมองของผู้กระทำและสามารถใช้วิเคราะห์เรื่องราวและชีวิตทางสังคมที่มีบุคคลเป็นผู้กระทำและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์อีกด้วย ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดวัฒนธรรมในการประท้วง (Culture of protest) แนวคิดอารมณ์ของการประท้วง (The emotion of protest) และแนวคิดยุทธวิธีเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองมาใช้ในการตีความและวิเคราะห์งานศิลปะทั้งประเภทภาพและบทเพลง โดยวิเคราะห์ภาพ คำ ข้อความ ภูมิหลัง วัตถุประสงค์และความต้องการของศิลปินในการตัดสินใจเลือกใช้ศิลปะเป็นยุทธวิธีต่อสู้

ต่อต้านกับรัฐเผด็จการ โดยใช้ในการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทั้งแหล่งทุติยภูมิและปฐมภูมิ โดยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากเอกสารวิจัย บทความ หนังสือวิชาการทั้งในและต่างประเทศ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจะเป็นการสัมภาษณ์จากศิลปิน การวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์ข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ถึงตัวบริบททางสังคมและการเมืองในปี 2557 – 2563 นอกจากนี้จะสัมภาษณ์ศิลปินเพื่อนำข้อมูลมาตีความและวิเคราะห์เพื่อทำให้เข้าใจถึงคำตอบของคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น พร้อมกับนำเสนอการศึกษาและการวิเคราะห์ทั้งในรูปแบบตาราง มีการลงรายละเอียดของการศึกษาทั้งในภาพรวมและแยกย่อยในระดับผลงานศิลปะ พร้อมกับนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา

5. สรุปผลการศึกษา

ภายใต้การปกครองโดยรัฐบาลทหารของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่สืบเนื่องมาจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และบริบททางสังคมและการเมืองตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา มีผลทำให้ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่วังวนของเผด็จการทหารอีกครั้ง และเกิดการตั้งคำถามของศิลปินต่อสังคมที่เป็นอยู่ ผ่านการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีการเลือกใช้ศิลปะเป็นยุทธวิธีในการต่อสู้และต่อต้านรัฐอย่างสันติวิธี ผลงานของศิลปินได้แสดงให้เห็นถึงมุมมองทัศนคติ ระดับการต่อต้านและรูปแบบการต่อต้านของศิลปิน รวมถึงการสื่อสารของศิลปินที่สะท้อนต่อสถานการณ์ในสังคมที่เกิดในขณะที่ถูกปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการทหารผ่านผลงานศิลปะในรูปแบบที่ตนเองถนัดไปสู่สาธารณชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผลงานศิลปะถือเป็นช่องทางหนึ่งที่มีอิทธิพลต่ออารมณ์และความรู้สึกของบุคคล เนื่องจากศิลปะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ที่บางครั้งแสดงออกผ่านคำพูดและการแสดงออกตรง ๆ ไม่ได้ นอกจากนี้ศิลปะยังสามารถตีความได้หลายแง่มุม ซึ่งทำให้ผู้สร้างสรรค์ผลงานไม่จำเป็นต้องจำกัดความความหมายของงาน ผู้ที่รับชมรับฟังสามารถตีความและให้ความหมายกับศิลปะนั้นได้อย่างเลื่อนไหลไปตามบริบทและความเข้าใจของตนเองตามระดับการตีความและความต้องการของผู้ชมเอง หากแต่ผู้ชมมีการรับรู้ ประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกเดียวกันกับศิลปิน จึงอาจนำไปสู่ความรู้สึกร่วม และเกิดการกระทำร่วมกันในการเคลื่อนไหว เรียกร้องเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมในภายภาคหน้าได้ ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นรูปแบบหนึ่งในการต่อต้านอย่างสันติวิธี โดยต่อสู้ ต่อรองอำนาจรัฐและสามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ของศิลปินที่มีต่อสังคมและการเมือง รวมถึงไปปลุกเร้าและสร้างจิตสำนึกของผู้ชมหรือสาธารณชนให้เกิดการตระหนักรู้ จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวในหลายระดับในสังคมได้

ผู้วิจัยได้นำเสนอมุมมองสำหรับการทำความเข้าใจยุทธวิธีการใช้งานศิลปะในการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงยุทธวิธีในการต่อสู้และเรียกร้องต่อปัญหาทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงได้นำเสนอเรื่องราวและสถานการณ์ให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมตั้งแต่หลังมีการรัฐประหาร 2557 จนถึงปัจจุบันนั้น ก็เพื่อนำมาสู่การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจการกระทำของผู้ชุมนุมนักเคลื่อนไหวและศิลปิน โดยเฉพาะในกรณีศึกษาของวิจัยชิ้นนี้ที่ศึกษาศิลปิน **Headache Stencil, Baphoboy, ไข่แมวx, Rap Against Dictatorship** และ **โยชิ 300** ซึ่งสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในระดับที่ทั้งวิพากษ์วิจารณ์ เสียดสี ล้อเลียนรัฐ รวมถึงสะท้อนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ศิลปะจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของอาวุธในการต่อสู้และอยู่ในขอบเขตสันติวิธี เนื่องจากเจตจำนงของการแสดงออกอย่างหนึ่งของศิลปินคือเรียกร้องให้ประชาชนหรือสาธารณชนเข้าใจว่าสังคมกำลังเกิดอะไรขึ้น มีปัญหาใดและกำลังเรียกร้องอะไรกันอยู่ แม้ว่าองค์ประกอบของงานศิลปะจะมีลักษณะรุนแรง มีความหมายเสียดสี เหน็บแนม ตำหนิ ใช้คำหยาบคายบ้าง แต่ทั้งหมดล้วนไม่ใช่ความรุนแรงที่ส่งผลต่อการบาดเจ็บหรือชีวิตของใครได้ ศิลปินเน้นแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ การเสียดสีและสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างของรัฐไทยมากกว่าการใช้กำลังเข้าต่อสู้ ซึ่งศิลปะทำให้ประชาชนเข้าใจถึงจุดยืนที่ปราศจากการกีดกันทางความคิด และเป็นส่วนหนึ่งในการให้ความหมายในการต่อต้านและต่อสู้กับรัฐอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากความรุนแรง ซึ่งทำให้สาธารณชนสนใจและร่วมใช้ยุทธวิธีนี้ในการต่อสู้เคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกันต่อไป

ผู้วิจัยได้นำกรอบการวิเคราะห์ยุทธวิธีการใช้งานศิลปะในการระดมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลมาประกอบการวิเคราะห์ศิลปินและผลงานศิลปะผ่านแนวคิด 3 แนวคิด ได้แก่ **1) แนวคิดวัฒนธรรมในการประท้วง (Culture of protest) 2) อารมณ์ของการประท้วง (The emotion of protest) 3) ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง** จากการศึกษาจึงพบว่า บริบททางสังคมและการเมืองมีอิทธิพลไปกระตุ้น (Urge) ให้ศิลปินและผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม คืออารมณ์โกรธและไม่พอใจ อันเนื่องจากเหตุการณ์ความอยุติธรรม ความไม่ชอบธรรมและลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งเร้า รวมถึงการถูกกดขี่ คุกคามและสภาพแวดล้อมที่ประชาชนเผชิญได้รับผลกระทบมากมายในชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพ ความเหลื่อมล้ำ คุณภาพชีวิตแย่ลง สิ่งเหล่านี้ทับถม สะสมจนทำให้ศิลปินออกมาเคลื่อนไหวลงในงานศิลปะตามทักษะที่ตนเองถนัดเพื่อระบายอารมณ์ความรู้สึก อีกทั้งยังซ่อนนัยบางอย่างแอบแฝงอยู่ในผลงานอย่าง**ตัวนำพาความหมายในเชิงรูปธรรม (Figurative carrier of meaning)** ที่มีร่วมกันของทุกศิลปินประกอบไปด้วย **ตัวละคร (Characters)** ทางการเมือง เช่น

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา พลเอกประวิตร วงศ์สุวรรณ อาจารย์ปวิน รุ้ง ปนัสยา ไผ่ดาวดิน เพนกวิน พริษฐ์ ที่มีการทำงานของ**ตัวละคร (Characters work)** แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้กับรัฐเผด็จการ ความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้น ทั้งการคุกคาม ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพและใช้ความรุนแรงกับประชาชน การเรียกร้องประชาธิปไตยและต้องการแก้ไขโครงสร้างทางสังคมและการเมืองในหลายประเด็นอย่างสถาบันกษัตริย์ สถาบันการศึกษา สถาบันการปกครอง เป็นต้น โดยในงานศิลปะนั้นแสดง**อุดมการณ์ (Ideologies)** ซึ่งเป็นอีกจุดร่วมหนึ่งของศิลปินอย่างชัดเจนว่าอยู่ตรงข้ามกับรัฐบาลทหาร นอกจากนี้ ศิลปินยังนำเสนอผ่าน**ตัวนำพาความหมายในเชิงกายภาพ (Physical carrier of meaning)** ที่เป็นตัวนำพาความหมายเพื่อส่งต่อข้อความ วัตถุประสงค์และความคาดหวังของศิลปิน หรือนักเคลื่อนไหวคนหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วย **คำ (Word)** ที่ร้อยเรียงในเนื้อร้องตามบทเพลงทั้งแร็พและเพลงดัดแปลง บ่งบอกได้ถึงการต่อต้านรัฐ ทั้งในรูปแบบการวิพากษ์วิจารณ์ เสียดสีและล้อเลียน พบ**การตั้งชื่อ (Naming)** ให้กับตัวละคร เช่น ลุง แทนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ปรากฏในเพลงดัดแปลงเกือบทุกเพลงของโยชิ 300 และ**สื่อที่ปรากฏให้เห็นด้วยตา (Visual images)** อยู่ในงานศิลปะประเภทภาพ และมิวสิควิดีโอเพลงของศิลปินซึ่งทำให้การรับรู้และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกประกอบกับการรับสารในการชมและฟังมากยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นล้วนจุดเชื่อมนัย สัญลักษณ์และความหมายซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในผลงานศิลปะ เพื่อส่งต่อไปสู่สาธารณชนผู้รับชมจนทำให้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่สื่อออกมาว่าเกิดปัญหามากมายในสังคมที่ควรจะได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า ในการนำเสนอผลงานศิลปะของศิลปินผ่านทั้งทางเพจเฟซบุ๊กอย่างผลงานของ **Headache Stencil**, **ไข่แมวx** และ **Baphoboy** และผ่านช่องทางยูทูบอย่างผลงานของ **Rap Against Dictatorship** และ **โยชิ300** ล้วนสามารถนำเสนอและเข้าถึงผู้คนได้จำนวนมาก แพร่หลาย รวดเร็วและกว้างขวาง แสดงถึงการเข้าถึงสาธารณชนได้จากยอดไลก์ของทั้งเฟซบุ๊กเพจของศิลปินและยอดไลก์ในผลงานภาพนั้น ๆ ยอดวิวการเข้าชมและรับฟังเพลง การแสดงความคิดเห็นใต้รูปหรือมิวสิกวิดีโอเพลง รวมถึงการแชร์ส่งต่อออกไป ถือเป็นการยืนยันอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ศิลปะในเชิงต่อต้านรัฐและสะท้อนการเมืองเรียกความสนใจต่อสาธารณชนให้สนใจการเมืองได้เพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากยอดไลก์และการติดตามที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งงานศิลปะในเชิงต่อต้านรัฐนี้ยังมีอิทธิพลต่อรัฐอย่างเห็นได้ชัด ยืนยันได้จากปฏิกิริยาโต้ตอบกลับจากรัฐที่คุกคามศิลปินอยู่หลายครั้ง ทั้งออกหมายจับหรือส่งกลุ่มตำรวจนอกเครื่องแบบตามศิลปิน ได้แก่ Headache Stencil, Rap Against Dictatorship และโยชิ 300 รวมถึงเหตุการณ์เฟซบุ๊กเพจไข่แมวหายไป และเพลงวิพากษ์วิจารณ์รัฐอย่าง ‘ปฏิรูป’ ของศิลปิน Rap Against

Dictatorship ไม่สามารถเข้ารับชมรับฟังได้จากยูทูบไทย ซึ่งจากที่กล่าวไปล้วนแสดงให้เห็นถึงว่าศิลปะต่อต้านและสะท้อนประเด็นปัญหาทางสังคมที่ศิลปินได้สะท้อนออกมาผ่านผลงานของพวกเขาล้วนกระทบต่อจิตใจรัฐและใช้เป็นอาวุธหนึ่งในการต่อสู้กับรัฐได้ รวมถึงแม้ว่างานศิลปะของแต่ละศิลปะจะมีลักษณะหรือจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็มีจุดร่วมเดียวกันคือแนวความคิดในการต่อต้านความเป็นเผด็จการของทหารซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดร่วมของวัตถุประสงค์ที่มีต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในเชิงต่อต้านเสียดสีรัฐด้วย อีกทั้งอีกจุดร่วมหนึ่งของศิลปินที่มีร่วมกันคือ สร้างผลงานเพื่อส่งต่อสารที่มีนัยไปกระตุ้นสาธารณชนเพื่อให้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคม เพื่อให้สาธารณชนเกิดการตระหนักรู้ กล้าตั้งคำถาม และออกมาเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ดีขึ้นร่วมกัน

การศึกษาที่ผ่าน ๆ มา ศิลปะมักถูกผูกหรือเชื่อมกับอุดมการณ์อนุรักษนิยม ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า หรือความสวยงามตามความสุนทรีย์ ซึ่งงานศิลปะส่วนใหญ่มักจะต้องวิ่งตามกรอบของสังคมนั้น ๆ เพราะหากสร้างศิลปะที่ออกจากกรอบเดิม ก็อาจถูกผลักออกจากกรอบคำว่าศิลปะได้ แต่เมื่อผู้วิจัยศึกษาศิลปะที่แตกต่างไปจากเดิม ผู้วิจัยพบว่าศิลปะที่ต่อต้านรัฐไม่ถูกใจผู้มีอำนาจในสังคมเผด็จการ หรือในบางครั้งเกิดการทำลายงานศิลปะเหล่านั้นขึ้น รวมทั้งการจัดนิทรรศการศิลปะประเภทต่อต้านและเสียดสีรัฐจะต้องมีทหารหรือตำรวจไปเฝ้า แสดงถึงการคุกคามและลิดรอนสิทธิการแสดงออกของประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งแน่นอนว่ามันเป็นความเสี่ยงที่ศิลปินสร้างงานศิลปะในประเภทนี้ เนื่องจากศิลปินได้ใช้ยุทธวิธีการที่ไปขัดขวางและท้าทายระบบการเมืองปกติ แต่ศิลปินยังยืนหยัดต่อสู้ต่อระบอบเผด็จการ และสานต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านการสร้างงานศิลปะเพื่อใช้ในการต่อสู้ ต่อต้านกับรัฐต่อไป อีกทั้งรูปแบบของงานศิลปะที่ต่อต้านรัฐที่ผู้วิจัยศึกษานั้นมีหลากหลายรูปแบบ แม้ว่ารูปแบบงานศิลปะของเหล่าศิลปินจะแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของระดับและรูปแบบของการต่อต้านที่ชัดเจนหรือไม่ชัดเจน และมีองค์ประกอบของศิลป์ที่ต่างกันไป แต่ **‘จุดร่วม’** ในมุมมองความคิดและวัตถุประสงค์ของเหล่าศิลปินคือ ใช้ศิลปะในการแสดงออกในการต่อต้านและต่อสู้กับรัฐเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อชีวิตตัวเองและประชาชนที่ได้รับผลกระทบต่าง ๆ ในประเทศ และต้องการเป็นอีกสื่อหนึ่งที่นำเสนอสิ่งที่รัฐได้กระทำในสังคม รวมถึงใช้ศิลปะเป็นเหมือนสื่อที่ทำหน้าที่แทนสื่อในกระแสหลักเนื่องจากสังคมเผด็จการควบคุมสื่อหลักด้วยทำให้สื่อไม่ทำหน้าที่สื่อสารเหตุการณ์ในสังคมอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เหล่าศิลปินต้องเป็นเหมือนตัวแทนหรือกระบอกเสียงที่กล้าพูดความจริงอีกด้านที่รัฐไม่เคยเปิดเผยหรือที่รัฐบิดเบือนความจริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2558). **หัวร่อต่ออำนาจ : อารมณ์ขันและการประท้วงด้วยสันติวิธี.**กรุงเทพ : มติชน

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2563). **ทบทวนวรรณกรรมปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (nonviolent action) ในโลกตะวันตก : กระแสหลักการปฏิบัติการ และทฤษฎี.** รัฐศาสตร์สาร (อยู่ในระหว่างการตีพิมพ์) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม.** กรุงเทพ : มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

วิรัล พัชร. (2559). **ความหมายของศิลปะ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/virunphatart/khwam-hmay-khxng-silpa. (เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน พ.ศ. 2563).

ไอลอว์ (iLaw). (2561). **มาตรา 44" ครบ 200 ฉบับใช้ทุกประเด็นปัญหาแบบตามใจชอบ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://ilaw.or.th/node/5041. (เข้าถึงเมื่อ 17 พฤษภาคม 2563).

ภาษาอังกฤษ

De La Boetie, Etienne. (1975). **The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude**. Translated by Harry Kurz. New York: Free Life Editions.

Jasper, Jame M. (2014). **Protest : A Cultural introduction to Social Movements**. London: Polity press.

Jasper, James M. (2018). **The Emotions of Protest.** Chicago: The University Of Chicago

ปัญหาเศรษฐกิจกับการพนัน
Economic problem and Gambling

นางสาวจารุวรรณ เบี้ยวทุ่งน้อย
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาวปริษา เมธาดิลกถาวร
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตะวัน วรรณรัตน์
ที่ปรึกษา,ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

จากสภาพปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เกิดภาวะการระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ภาคธุรกิจต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง ผู้คนตกงานกันมากขึ้น นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไม่มีงานรองรับ ปัญหาการกู้หนี้ยืมสินที่เพิ่มมากขึ้นและพบว่ามีประชากรติดการพนันเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะทราบว่าสถานะสภาพเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันมีผลต่อการเล่นพนันที่เพิ่มมากขึ้นหรือไม่ เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่าน ๆ มายังไม่มีงานศึกษาว่าสภาพเศรษฐกิจส่งผลต่อการเล่นพนันของคนไทย โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563 2) เพื่อศึกษาการเล่นการพนันของคนไทย และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่เล่นการพนัน ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เล่นหวยใต้ดินและกลุ่มตัวอย่างที่เล่นบาคาร่า จำนวนทั้งหมด 20 คน โดยแบ่งเป็นผู้เล่นหน้าเก่าและผู้เล่นใหม่ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์พูดคุยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563 เกิดการการระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้เศรษฐกิจหดตัวสูงในครึ่งแรกของปี 2563 โดยเฉพาะหลังจากทางการประกาศปิดเมืองมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ลดลงจากการขยายตัวร้อยละ 2.7 ในครึ่งปีแรกของปี 2562 เป็นการหดตัวที่ร้อยละ 6.9 จากระยะเดียวกันปีก่อน การส่งออกสินค้าและบริการในรูปเหรียญสหรัฐหดตัวร้อยละ 17.6 โดยในครึ่งแรกของปี 2563 การส่งออกสินค้าหดตัวร้อยละ 7.0 จากระยะเดียวกันปีก่อน ตามอุปสงค์จากต่างประเทศที่อ่อนแอและการหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทานโลกและภูมิภาค การส่งออกสินค้าหมวดหลักที่มีการหดตัวสูง 2) การเล่นการพนันของคนไทยพบว่า อัตราการเข้าเล่นและการลงจำนวนเงินในการแทงแต่ละครั้งนั้นเพิ่มขึ้นจริง โดยให้เหตุผลที่ว่าการเล่นพนันของพวกเขาเป็นการลงทุนที่เสี่ยงแต่คุ้มค่าถ้าพวกเขาถูกรางวัล เพราะเป็นช่องทางเดียวที่พวกเขาจะสามารถหาเงินได้ง่ายและได้เงินเร็ว บวกกับเหตุผลที่ในช่วงปี 2563 มีการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากกับพวกเขาเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพ ที่อยู่ตามโรงงาน ห้างสรรพสินค้า รับจ้างเป็นเป็นพนักงานทั่วไป บางคนก็อยู่ในเขตที่มีพื้นที่เสี่ยง ทำให้พวกเขาต้องโดนพักงานเพื่อเฝ้าระวังโรค ธุรกิจปิดตัวเพราะขาดรายได้ อีกทั้งยังถูกลดเงินเดือนเพราะไม่สามารถทำยอดขายให้กับบริษัทได้ ซึ่งเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นเหตุชักนำให้พวกเขาต้องหันมาพึ่งช่องทางการพนันแม้จะมีโอกาสเสี่ยงก็ตาม และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย จะเห็นได้ว่าสภาพเศรษฐกิจที่แย่ทำให้รายได้ที่ควรจะได้รับกลับน้อยลงเพราะต้องมาประสบปัญหาของการแพร่ระบาดของ

ไวรัสโควิด-19 เพราะส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่ทำงานเป็นพนักงานบริษัท พนักงานโรงงานมีโอกาสที่จะพบเจอกับเชื้อไวรัสได้ง่าย เมื่อเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้บางที่ต้องปิดเพื่อทำความสะอาด บางบริษัทต้องสั่งให้พนักงานหยุดงานเพื่อเฝ้าระวังโรค บางคนต้องประสบกับปัญหาการทำยอดให้กับบริษัทเพื่อต้องการค่าคอมมิชชั่นถ้ายอดตกค่าคอมมิชชั่นก็ตกตามไปด้วย อีกทั้งยังต้องเจอกับปัญหาการตกงานที่มาจากการถูกลดชั่วโมงทำงานล่วงหน้าหรือถูกลดเงินเดือนทำให้ต้องลาออกจากงานเพื่อหางานใหม่ที่รายได้ดีกว่าเดิม และนอกจากรายได้ที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดแล้ว รายจ่ายก็มีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจเหล่านี้ส่งผลให้คนเข้ามาเล่นการพนันกันมากขึ้น เนื่องจากลงทุนน้อยสามารถเล่นได้ตั้งแต่ 5 บาท 10 บาท แทงมากก็ได้มาก แทงน้อยก็ได้น้อยถ้าถูกก็คุ้มค่า การพนันเป็นช่องทางที่เอื้อต่อผู้คนให้เข้ามาเล่นกันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการลดเปอร์เซ็นต์ในการจ่ายของหวยใต้ การแทงงวดนี้จ่ายงวดหน้า หากถูกก็ได้เงินหลายเท่าตัวจากจำนวนเงินที่ลงทุนแทงไป หรือจะเป็นการวิธีการเล่นบาคาร่าที่ง่ายจะเข้าเล่นกี่รอบก็ได้ต่อวัน แถมลงเล่นแล้วรู้ผลทันทีไม่ต้องรอให้เสียเวลา ผลจากการวิจัยชี้ได้ชัดว่าสภาพเศรษฐกิจส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีรายได้ที่ลดลงและมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นแต่จำนวนเงินในการแทงหวยใต้ดินกับบาคาร่านั้นกลับเพิ่มมากขึ้น เพราะการพนันคือทางเดียวที่จะทำให้พวกเขามีเงินที่เพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด

คำสำคัญ : ปัญหาเศรษฐกิจ, การพนัน, โรคระบาด, โควิด-19

1.บทนำ

ในช่วงปี 2562 ธนาคารแห่งประเทศไทยมีการคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจในประเทศไทยจะการเติบโตขึ้นร้อยละ 4 แต่ผลกระทบจากการกีดกั้นทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้าโลกมากกว่าที่หลายฝ่ายประเมินกันไว้ ทำให้ภาคการส่งออกของไทยหดตัวจากเดิมที่คาดว่าจะขยายตัวส่งผลกระทบต่อรายได้และการจ้างงานในประเทศอย่างเห็นได้ชัดเจนจนทำให้เศรษฐกิจไทยปิดท้ายปี 2562 กลับกลายเป็นขยายตัวต่ำกว่าระดับศักยภาพ ในปี 2563 เศรษฐกิจไทยมีความคาดหวังว่าจะกลับมาขยายตัวได้ดีกว่าในปี 2562 แต่ด้วยภาวะ “VUCAWorld”ทำให้เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มที่จะชะลอตัวและต่ำกว่าระดับศักยภาพต่ออีกหนึ่งปีเนื่องจากยังไม่ทันข้ามเดือนแรกของปีก็เกิดภาวะการระบาดของไวรัสโควิด-19ในหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศจีน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินธุรกิจและการจ้างงานของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ถ้าจะให้เปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจนก็เหมือนคนที่เดิมคาดว่าจะออกวิ่งเหยาะ ๆ กลับกลายทำได้แค่เพียงเดินประคองตัวเท่านั้น เศรษฐกิจไทยในปี 2563 พบว่ามีปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยฉุดรั้ง เช่น การส่งออกสินค้า การท่องเที่ยว การบริโภคภาคเอกชน อัตราเงินเฟ้อ นโยบายการเงิน เป็นต้น โดยไทยโพสต์ได้กล่าวไว้ว่าสภาพเศรษฐกิจของประเทศวันนี้ได้สร้างความหนักใจให้กับประชาชนอย่างมาก ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะแก้ไขได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการบริหารของภาครัฐบาล และในปี 2563 ประชาชนต่างก็มีความหวังต่อการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลและคาดการณ์ว่าสถานการณ์ทางการเมืองจะเป็นไปในทิศทางใด เพื่อเป็นการสะท้อนความคิดเห็นของประชาชน สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จึงได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 1207 คน ระหว่างวันที่ 12-16 พฤศจิกายน 2562 สรุปได้ดังนี้ 5 อันดับปัญหาเศรษฐกิจที่รุมเร้าประชาชน คือ 1.ข้าวของแพงค่าของชีพสูงขึ้นร้อยละ 65.54 สาเหตุมาจากสินค้ามีต้นทุนสูง รัฐบาลขึ้นราคาเก็บภาษีสินค้าต่าง ๆ ทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น 2.ภาวะเศรษฐกิจของประเทศย่ำแย่ร้อยละ 39.19 สาเหตุมาจากรัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจยังไม่ค่อยได้ผล เงินบาทแข็ง ท่องเที่ยวซบเซา เศรษฐกิจโลกตกต่ำ 3.การว่างงานตกงานร้อยละ 37.76 สาเหตุมาจากเศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีงานทำ สถานประกอบการขาดทุนต้องปิดตัวลงไม่มีเงินจ่ายค่าจ้างคนงาน 4.รายได้ลดลงไม่พอใช้ร้อยละ 25.68 สาเหตุจากองค์กรสถานประกอบการมีกำไรลดลงต้องลดรายจ่ายให้ค่าตอบแทนลดน้อยลง 5.การส่งออกการค้าและการลงทุนร้อยละ 17.48 สาเหตุมาจากเศรษฐกิจโลกซบเซา ต่างชาติภาคเอกชนไม่กล้าลงทุน การส่งออกนำเข้ามีปัญหาค่าเงินบาทแข็งทำให้ได้กำไรลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยอีกด้วย ผลที่ตามมาก็คือ

เกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินของกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยเนื่องจากต้องหยุดทำงานทำให้มีปัญหาการผิดนัดชำระหนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นส่งผลต่อเนื่องถึงภาระดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมการติดตามหนี้ในระดับสูงตลอดจนถึงความเสี่ยงต่อปัญหาการทวงหนี้นอกระบบ จึงทำให้เป็นปัญหากับผู้ถูกจ้างงานก่อให้เกิดความเครียดบางรายใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบผิด ๆ ซึ่งข้อมูลจากสำนักงานศาลยุติธรรม (2558) ก็ได้พบว่าประเทศไทยมีคดีที่เกี่ยวกับการพนันขึ้นศาลชั้นต้น 7.6 หมื่นคดี เป็นอันดับที่ 3 รองมาจากคดียาเสพติดและจราจร ตามลำดับ โดยเฉพาะในปีที่มีการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นฟุตบอลโอลิมปิก สร้างกระแสฟีเวอร์ในหมู่คนไทย ทำให้คดีเกี่ยวกับการพนันขยับขึ้นมาเป็นอันดับ 2 เกิดปัญหากู้หนี้ยืมสิน ที่ดินหลุดมือ เมื่อประกอบกับข้อมูลเชิงวิชาการยิ่งทำให้ทราบว่าคนไทยติดพนันมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าด้วยปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เกิดภาวะการระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ภาคธุรกิจต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง ผู้คนตกงานกันมากขึ้น นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไม่มีงานรองรับ ปัญหาการกู้หนี้ยืมสินที่เพิ่มมากขึ้นและพบว่ามีประชากรติดการพนันเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะทราบว่าสถานะสภาพเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันมีผลต่อการเล่นพนันที่เพิ่มมากขึ้นหรือไม่เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมายังไม่มีงานศึกษาว่าสภาพเศรษฐกิจส่งผลต่อการเล่นพนันของคนไทย

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563

2.เพื่อศึกษาการเล่นการพนันของคนไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563

3.เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย

3.ขอบเขตการศึกษาวิจัย

1.ขอบเขตด้านเวลา : ทำการศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2562-2563

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาการเล่นพนันบาคาร่าและหวยใต้ดิน

3.ขอบเขตด้านประชากร : จะทำการศึกษาทั้งผู้เล่นการพนันหน้าเก่าและผู้เล่นหน้าใหม่

4.แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

4.1 แนวคิดการพนัน

ความหมายของการพนัน “พนัน” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง การเล่นเอาเงินหรือสิ่งอื่นโดยอาศัยความฉลาด ความชำนาญ เล่ห์เหลี่ยม ไหวพริบและฝีมือรวมทั้งโชคด้วย

จี๊ด เศรษฐบุตร (2492: 171) กล่าวไว้ว่า การพนันเป็นเอกเทศสัญญาที่คู่สัญญาให้คำมั่นซึ่งกันและกัน ฝ่ายหนึ่งจะจ่ายเงินหรือทรัพย์สินอีกฝ่ายหนึ่งแล้วแต่ว่าเหตุการณ์ที่คู่สัญญายังไม่รู้แน่นอนอันหนึ่งจะได้ปรากฏแก่คู่สัญญาว่าแน่นอนทางใด เมื่อปรากฏเหตุการณ์ออกมาแน่นอนในทางใดแล้ว คู่สัญญาที่จ่ายเงินหรือทรัพย์สินตามคำมั่นได้ชื่อว่าเป็นผู้แพ้ ส่วนคู่สัญญาที่รับเงินหรือทรัพย์สินตามคำมั่นได้ชื่อว่าเป็นผู้ชนะ

รุ่งโรจน์ รุ่งเรืองวงศ์ (2519: 75-78) กล่าวไว้ว่า การพนันเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดการได้เสีย ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินโดยคู่สัญญาถือเอาผลแห่งเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนซึ่งคู่สัญญาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเครื่องชี้ขาด

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2541: 14) กล่าวไว้ว่าคนที่เล่นการพนันนั้นเกิดจากนิสัยคนไทยที่ชอบเสี่ยงโชคประกอบกับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมไทยได้รับอิทธิพลบริโภคทางวัตถุต้องการที่จะได้ทรัพย์สินหวังรวยทางลัด

เรืองศักดิ์ จริตเอก (2531: 14-19) กล่าวไว้ว่าการพนันไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดเป็นสิ่งที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งนอกจากจะสร้างความเสียหายแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงแล้วยังสร้างความเสียหายและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ แก่สังคมด้วยการพนันเป็นการกระทำ

4.2 สาเหตุการพนัน

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2543: 159,195 อ้างอิงใน วุฒิชัย ถาวรพันธ์,2559: 6) กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปหลักของการเล่นการพนันจะเป็นเพื่อการพักผ่อนสำหรับผู้เล่นการพนันแต่สำหรับผู้ที่ติดการพนันแล้วแรงจูงใจค่อนข้างสับสน กล่าวคือ ความบันเทิงยังเป็นแรงจูงใจเบื้องต้นแต่กลับถูกลบด้วยโอกาสที่จะเล่นพนันให้ชนะและความตื่นเต้นที่เกิดขึ้น

ศุภศักดิ์ ตระการรัตนกุล (2540:15 อ้างอิงใน พรภวิษย์ พันธุชนินทร์, 2557:7-8) ได้นำเสนอสาเหตุใหญ่ ๆ ที่สำคัญที่ทำให้ คนเล่นการพนันไว้ดังนี้

1.ความโลภ เป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดเพราะการได้เงินก้อนใหญ่โดยง่ายเป็นสิ่งดึงดูดใจคนเรา เหตุผลนี้จะเป็นจริงที่สุดในหมู่คนยากซึ่งไม่มีทั้งการศึกษาและชำนาญงานใดจึงคิดว่าวิถีทางเดียวที่จะก้าวสู่ความมั่นคั่งได้คือการพนัน

2.ความโก้ ค่านิยมของสังคมบางกลุ่มหรือคนบางคนยังนิยมยกย่องคนเด่นและการทำตัวให้ที่เป็นสังเกตได้ในสังคมนั้นคือนักพนันมือหนัก

3.ความเบื่อ ความเบื่อในชีวิตประจำวันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนมุ่งเข้าหาการพนันเพราะการพนันนั้นเต็มไปด้วยความท้าทาย

4.ความภูมิใจ บางครั้งการได้เล่นการพนันอย่างมีชั้นเชิงนั้นก่อความปิติยิ่งกว่าชนะเงินพนันเดิมพันที่ได้นั้นเป็นเพียงสิ่งที่บอกให้รู้ถึงความเก่ง

5.ความเชื่อในโชคนักพนันนั้นไม่มีใครยอมรับว่าการเล่นได้ของตนนั้นเกิดขึ้นเพราะความเคราะห์ดีแต่เชื่อว่าเป็นเพราะโชคประจำตัว

5.วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 วิธีการเก็บข้อมูล

1.ใช้การศึกษาจากเอกสารในประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ เช่น อัตราเงินเฟ้อ อัตราการว่างงานและการเล่นการพนันในระดับประเทศ เช่น อัตราการจับกุม อัตราการขึ้นศาล

2. ใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่เล่นพนันเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของคนนั้น ๆ เช่น รายได้ลดลง มีปัญหาการว่างงาน รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการเล่นพนันในช่วงเวลาที่จะศึกษา เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดลง มีงานทำหรือว่างงาน

5.2 กลุ่มประชากร

ผู้ที่เล่นการพนันหน้าเก่าและหน้าใหม่ จำนวน 20 คน

- ผู้เล่นหน้าเก่า ที่เล่นบาคาร่า จำนวน 5 คน
- ผู้เล่นหน้าใหม่ ที่เล่นบาคาร่า จำนวน 5 คน
- ผู้เล่นหน้าเก่า ที่เล่นหวยใต้ดิน จำนวน 5 คน
- ผู้เล่นหน้าใหม่ ที่เล่นหวยใต้ดิน จำนวน 5 คน

5.3 กรอบการศึกษาและการวิเคราะห์

ตัวแปรอิสระ	**ตัวแปรตาม**
- สภาพเศรษฐกิจระดับมหภาค (ระดับชาติ)	- อัตราการเล่นพนันในระดับชาติ
- สภาพเศรษฐกิจในระดับจุลภาค (ระดับบุคคล)	- อัตราการเล่นการพนันระดับบุคคล

6.สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องปัญหาเศรษฐกิจกับการพนัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี 2562-2563 เพื่อศึกษาการเล่นการพนันของคนไทยและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ผู้ที่เล่นการพนันหวยใต้ดินจำนวน 10 คนและบาคาร่าจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

6.1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ.2562-2563

ในช่วงปี 2562 ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการกีดกั้นทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้าโลกทำให้ภาคการส่งออกของไทยหดตัวจากเดิมจนทำให้เศรษฐกิจไทยปิดท้ายปี 2562 กลับขยายต่ำกว่าระดับศักยภาพและในช่วงปี 2563 เกิดภาวะ VUCAWorld ทำให้เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มที่จะชะลอตัวและต่ำกว่าศักยภาพต่ออีกเนื่องจากยังไม่ทันข้ามปีเกิดภาวะการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้เศรษฐกิจหดตัวสูงในครึ่งแรกของปี 2563 โดยเฉพาะหลังจากทางการประกาศปิดเมืองมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ลดลงจากการขยายตัวร้อยละ 2.7 ในครึ่งปีแรกของปี 2562 เป็นการหดตัวที่ร้อยละ 6.9 จากระยะเดียวกันปีก่อน โควิด-19 ส่งผลในหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศจีนซึ่งส่งผลให้การดำเนินธุรกิจและการจ้างงานของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวลดลงไปจากเดิมและยังส่งผลในอีกหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การส่งออกสินค้า อัตราเงินเฟ้อ และนโยบายการเงินและ 5 อันดับปัญหาเศรษฐกิจที่รุมเร้าประชาชน ณ วันนี้ ได้แก่ ข้าวของแพงค่าครองชีพสูงขึ้น ภาวะเศรษฐกิจของประเทศย่ำแย่สาเหตุมาจากรัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ การว่างงานตกงาน รายได้ลดลงไม่พอใช้ การส่งออกการค้าและการลงทุนซบเซา และอัตราการว่างงานของคนไทยเพิ่มสูงขึ้นเป็น 7.8 ล้านคน

6.2 เพื่อศึกษาการเล่นการพนันของคนไทยในช่วงปี พ.ศ. 2562-2563

ปี 2562 คนไทยเล่นการพนันร้อยละ 57 หรือประมาณ 30.42 ล้านคน เมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจในปี 2560 พบว่าเพิ่มขึ้นประมาณ 1.49 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่เล่นพนันครั้งแรกในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา หรือเรียกว่า “นักพนันหน้าใหม่” 7 แสนกว่าคน แม้พบว่านักพนันส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน แต่ก็น่ากังวลใจที่มีเด็กอายุ 15-18 ปี เล่นการพนันประมาณ 7.33 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20.9ของกลุ่มเด็ก โดยมีวงเงินพนันหมุนเวียนรวมประมาณ 10,200 ล้านบาท คนไทยในปี 2562 เล่นพนันออนไลน์ร้อยละ 1.55 หรือคิดเป็นจำนวน 826,925 คน นักพนันออนไลน์หน้าใหม่ 91,979 คน วงเงินหมุนเวียนของพนันออนไลน์ 20,152 ล้านคน ช่องทางที่ใช้เล่นพนันออนไลน์

โทรศัพท์มือถือร้อยละ 97.1 คอมพิวเตอร์ โน๊ตบุ๊ค แล็ปท๊อปร้อยละ 6.3 แท็บเล็ตร้อยละ 4.2 และในช่วงปี 2563 สถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้ผู้คนไม่ว่าวัยเรียนหรือวัยทำงาน ต้องอยู่บ้านนานนับเดือนในช่วงล็อกดาวน์ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ซบเซาอย่างมากจากผลกระทบของโรคระบาดกลายเป็นช่องทางให้บรรดาเว็บไซต์การพนันออนไลน์เปิดตัวกันมากขึ้น การระบาดของโควิด-19 แม้ธุรกิจหลายอย่างจะซบเซา แต่ธุรกิจพนันออนไลน์กลับตรงกันข้ามเว็บไซต์พนันออนไลน์ผุดเป็นดอกเห็ดเพิ่มขึ้นเกือบ 1 เท่าตัว จำนวนเว็บไซต์ พนันออนไลน์ พบว่าช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบเว็บไซต์พนันออนไลน์ 240 เว็บไซต์ ช่วงระยะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส มีเว็บไซต์พนันออนไลน์เพิ่มเป็น 440 เว็บไซต์ และช่วงคลายมาตรการเมื่อ 1 กรกฎาคม 2563 มีเว็บไซต์การพนันเพิ่มขึ้นเป็น 558 เว็บไซต์โดยปัจจัยที่ทำให้คนไทยเล่นการพนันมากขึ้นเนื่องจากการพบเห็นโฆษณาชวนให้เล่นพนันหรือเสี่ยงโชค มีเว็บการพนันเพิ่มมากขึ้น และปากท้องทางเศรษฐกิจเมื่อประชาชนไม่มีเงิน ซึ่งถือเป็นปัจจัย 4 ของคน ทำให้ต้องไปหาเงินโดยช่องทางการพนันมากขึ้นสำหรับสถานการณ์การพนันออนไลน์ ตัวเลขที่คาดการณ์กันไว้อยู่ในวงเงินระดับหลายแสนล้านบาท และตัวเลขนักเสี่ยงดวงหน้าใหม่ก็เพิ่มขึ้นทุกปีเช่นกัน เมื่อเทียบกับปี 2560 ปัจจุบันมีผู้เล่นหน้าใหม่เพิ่มขึ้นกว่า 2 ล้านคน และจากกลุ่มตัวอย่างพบว่าอัตราการเข้าเล่นและการลงจำนวนเงินในการแทงแต่ละครั้งนั้นเพิ่มขึ้นจริง โดยให้เหตุผลที่ว่าการเล่นพนันของพวกเขาเป็นการลงทุนที่เสี่ยงแต่คุ้มค่าถ้าพวกเขาถูกรางวัลเพราะเป็นช่องทางเดียวที่พวกเขาจะสามารถหาเงินได้ง่ายและได้เงินเร็ว บวกกับเหตุผลที่ในช่วงปี 2563 มีการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากกับพวกเขาเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพที่อยู่ตามโรงงาน ห้างสรรพสินค้า รับจ้างเป็นเป็นพนักงานทั่วไป บางคนก็อยู่ในเขตที่มีพื้นที่เสี่ยง ทำให้พวกเขาต้องโดนพักงานเพื่อเฝ้าระวังโรค ธุรกิจปิดตัวเพราะขาดรายได้ อีกทั้งยังถูกลดเงินเดือนเพราะไม่สามารถทำยอดขายให้กับบริษัทได้ ซึ่งเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นเหตุชักนำให้พวกเขาต้องหันมาพึ่งช่องทางการพนันแม้จะมีโอกาสเสี่ยงก็ตาม

6.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย

เศรษฐกิจไทยในปี 2562 ซึ่งเป็นปีที่ไทยได้รับผลกระทบทางลบจากสงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนทำให้มูลค่าการค้าโลกชะลอตัวซึ่งส่งผลให้การส่งออกลดลงอย่างรวดเร็ว ในปี 2563 ปัจจัยที่มีผลรุนแรงที่สุดต่อเศรษฐกิจนั้นก็คือการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในประเทศจีนและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออก ซึ่งประเทศไทยได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากปัญหานี้ค่อนข้างรุนแรงเนื่องจากการพึ่งพารายรับจากการท่องเที่ยวในสัดส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ การแพร่ระบาดของโควิด-19 จึงทำให้

ไม่สามารถส่งออกสินค้าและบริการจากประเทศอื่นได้ส่งผลให้โรงงานที่ส่งออกสินค้าให้กับต่างประเทศและธุรกิจต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง ต้องยอมรับว่าโควิด-19 เป็นยุคที่เศรษฐกิจย่ำแย่ เนื่องจากเกิดโรคระบาดและทำให้คนจำนวนมากต้องถูกออกจากงานเมื่อไม่มีการจ้างงาน รายได้จึงลดลงหรือหายไป และในทางตรงกันข้ามปัญหาเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ลงแต่นักพนันกับเพิ่มมากยิ่งขึ้นในช่วงปี 2562 คนไทยเล่นการพนันร้อยละ 57 หรือประมาณ 30.42 ล้านคน เมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจในปี2560 พบว่าเพิ่มขึ้นประมาณ 1.49 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่เล่นพนันครั้งแรกในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา หรือเรียกว่า “นักพนันหน้าใหม่” 7 แสนกว่าคน และในช่วงปี 2563 สถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้ผู้คนไม่ว่าวัยเรียนหรือวัยทำงาน ต้องอยู่บ้านนานนับเดือนในช่วงล็อกดาวน์ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ซบเซาอย่างมากจากผลกระทบของโรคระบาด กลายเป็นช่องทางให้บรรดา เว็บไซต์การพนันออนไลน์เปิดตัวกันมากขึ้น การระบาดของโควิด-19 แม้ธุรกิจหลายอย่างจะซบเซา แต่ธุรกิจพนันออนไลน์กลับตรงกันข้าม เว็บพนันออนไลน์ผุดเป็นดอกเห็ดเพิ่มขึ้นเกือบ 1 เท่าตัว จำนวนเว็บไซต์ พนันออนไลน์ พบว่าช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบ เว็บไซต์พนันออนไลน์ 240 เว็บไซต์ ช่วงระยะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส มีเว็บไซต์พนันออนไลน์เพิ่มเป็น 440 เว็บไซต์ และช่วงคลายมาตรการเมื่อ 1 กรกฎาคม 2563 มีเว็บไซต์การพนันเพิ่มขึ้นเป็น 558 เว็บไซต์โดยปัจจัยที่ทำให้คนไทยเล่นการพนันมากขึ้นเนื่องจากการพบเห็นโฆษณาชวนให้เล่นพนันหรือเสี่ยงโชค มีเว็บการพนันเพิ่มมากขึ้น และปากท้องทางเศรษฐกิจเมื่อประชาชนไม่มีเงิน ซึ่งถือเป็นปัจจัย 4 ของคน ทำให้ต้องไปหาเงินโดยช่องทางการพนันมากขึ้นสำหรับสถานการณ์การพนันออนไลน์ตัวเลขที่คาดการณ์กันไว้อยู่ในวงเงินระดับหลายแสนล้านบาท

จากกลุ่มตัวอย่างพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจกับการเล่นพนันของคนไทย จะเห็นได้ว่าสภาพเศรษฐกิจที่แย่ทำให้รายได้ที่ควรจะได้รับกลับน้อยลงเพราะต้องมาประสบกับการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากกับพวกเขาเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพที่อยู่ตามโรงงาน ห้างสรรพสินค้า หนักงานบริษัท ลูกจ้าง นักเรียนนักศึกษา พ่อค้าแม่ค้า บ้างคนทำงานอยู่ในพื้นที่เสี่ยงทำให้พวกเขาต้องโดนพักงานเพื่อเฝ้าระวังโรค และขณะเดียวกันธุรกิจปิดตัวลงเป็นจำนวนมากทำให้พนักงานโรงงาน พนักงานบริษัทถูกไล่ออก ถูกพักงาน ถูกลดโอที ถูกลดเงินเดือนเพราะไม่สามารถทำยอดขายให้ทางบริษัทได้ นักเรียนนักศึกษาขาดรายได้เพราะไม่ได้ไปเรียนที่โรงเรียนและมหาวิทยาลัยต้องเรียนออนไลน์อยู่ที่บ้านจึงทำให้พ่อแม่ให้เงินน้อยลงหรือบางคนพ่อแม่ก็ไม่ได้ให้เงินเลยก็มี ส่วนพ่อค้าแม่ค้ามียอดขายของที่ต่ำลงเนื่องจากคนไม่ค่อยมีเงินในการใช้จ่ายและนอกจากรายได้ที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดแล้ว รายจ่ายก็มีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลงและในขณะเดียวกันรายได้กลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนมากมีรายได้ที่ลดลงแต่การเล่นพนันกลับเพิ่มสูง

มากขึ้น เนื่องมาจาก เมื่อพวกเขารู้สึกว่ารายได้ลดน้อยลงพวกเขากลับเล่นการพนันที่เพิ่มสูงขึ้นเพราะเชื่อว่าสิ่งนี้จะพาพวกเขาหลุดพ้นจากความยากจน และสอง หลายคนเลือกเสี่ยงโชคเพราะเป็นกิจกรรมไม่กี่อย่างที่คนในยุคปัจจุบันอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่จะมีเงินเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด แม้แต่ชีวิตต้องสู้ ถ้าไม่ได้ด้วยเล่ห์ ก็ต้องเอาด้วยกล ถ้าทำงานแล้วเงินไม่พอก็ต้องเสี่ยงโชค

ผู้วิจัยจึงคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจเหล่านี้ส่งผลให้คนเข้ามาเล่นการพนันกันมากขึ้น เนื่องจากลงทุนน้อยและมีโอกาสได้รับผลกำไรเป็นจำนวนมาก การพนันเป็นช่องทางที่เอื้อต่อผู้คนให้เข้ามาเล่นกันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการลดเปอร์เซ็นต์ในการจ่ายของหวยใต้ดิน การแทงงวดนี้จ่ายงวดหน้า หากถูกก็ได้เงินหลายเท่าตัวจากจำนวนเงินที่ลงทุนแทงไป หรือจะเป็นการเล่นบาคาร่าที่ง่ายจะเข้าเล่นกี่รอบก็ได้ต่อวัน แถมลงเล่นแล้วรู้ผลทันทีไม่ต้องรอให้เสียเวลา ผลจากการวิจัยชี้ได้ชัดว่าเศรษฐกิจส่งผลต่อการเล่นพนัน เพราะสภาพเศรษฐกิจส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีรายได้ที่ลดลงและมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น แต่จำนวนเงินในการแทงหวยใต้ดินกับบาคาร่านั้นกลับเพิ่มมากขึ้น แม้พวกเขาเหล่านั้นจะรู้ว่าการเล่นหวยใต้ดินและบาคาร่ามีความเสี่ยงที่จะขาดทุนแต่ฐานะ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวก็เป็นแรงกระตุ้นให้พวกเขาเล่นหวยใต้ดินและบาคาร่ามากขึ้น

รายการอ้างอิง

จี๊ด เศรษฐบุตร, **"หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้,"** พิมพ์ครั้งที่ 15 (2492): กรุงเทพฯ

ไทยโพส.(2562). **"เปิด 5 ปัญหาเศรษฐกิจที่ประชาชนคาดหวังให้รัฐบาลเร่งจัดการ"**. สืบค้นเมื่อ 02 กรกฎาคม 2563, จาก https://bit.ly/3oU7WDw

ธนาคารแห่งประเทศไทย.(2563). **"ทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2563 ชะลอตัวต่ำกว่าที่คาดและต่ำกว่าศักยภาพ"**. ฉบับที่ 1 : 4-7, สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2563, จาก https://bit.ly/3oXI7m0

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์, **"การพนัน," วารสารกฎหมาย** คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ฉบับที่ 2 (2519).

สำนักข่าวอิศรา.(2558). "**คนไทยติดพนันงอมแงมกว่า 60% เริ่มเล่นตอนอายุไม่เกิน 20 ปี**". สืบค้นเมื่อ 02 กรกฎาคม 2563, จาก https://bit.ly/3p2PR6D

การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด

Becoming an informal workforce of GrabFood drivers

นางสาว กัญญาพัชร คกมิ
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นางสาว ปวันรัตน์ เพ็ชรพงศ์
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาสังคมศาสตร์การพัฒนา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตะวัน วรรณรัตน์
ที่ปรึกษา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
email: wa_tawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องแรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่หรือที่เรียกว่าแรงงานแพลตฟอร์มในประเทศไทย ตั้งแต่การเข้ามาของรูปแบบการทำงานผ่านแพลตฟอร์มในปี พ.ศ. 2561 จนถึงปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานแพลตฟอร์มเป็นจำนวนน้อย แรงงานกลุ่มนี้จะมีสถานะเป็นแรงงานนอกระบบ หมายถึง การไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่มีหลักประกันจากการทำงาน

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การทำงานของคนขับแกร็บฟู้ด (2) ระบบการจัดการเกี่ยวกับการจ้างงานของบริษัทแกร็บ และ (3) การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยการศึกษาการทำงานของคนขับแกร็บฟู้ดและระบบการจัดการเกี่ยวกับการจ้างงานของบริษัทแกร็บจะศึกษาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคนขับแกร็บฟู้ดในนครปฐมและการศึกษาเอกสารจากเว็บไซต์ www.grab.com การศึกษาการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยการวิเคราะห์การทำงานของคนขับแกร็บฟู้ด การคุ้มครองของบริษัทแกร็บ และกฎข้อบังคับต่าง ๆ ของบริษัทแกร็บที่ทำให้คนขับแกร็บกลายเป็นแรงงานนอกระบบ ผลการวิจัยพบว่า บริษัทแกร็บมีกระบวนการที่ทำให้คนขับแกร็บฟู้ดกลายเป็นแรงงานนอกระบบ โดยมีการหลีกเลี่ยงกฎหมาย ผลการศึกษาพบว่า การกระทำของบริษัทเป็นการหลีกเลี่ยงการรับผิดชอบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยการใช้คำว่า “พาร์ทเนอร์” เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้บริษัทและคนขับแกร็บมีสถานะเป็น ‘ลูกจ้าง’ และ ‘นายจ้าง’ เพื่อที่บริษัทจะได้หลีกเลี่ยงการรับผิดชอบ และการปฏิบัติของบริษัทที่มีการกดขี่คนขับแกร็บ โดยการที่กำหนดค่าตอบแทนที่ต่ำ และบริษัทมีการใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยไม่แจ้งให้ทราบและไม่รับฟังความเห็นของคนขับแกร็บ การกระทำของบริษัท การลดทอนอำนาจของคนทำงานมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นอัลกอริทึม (Algorithm) และระบบคอลเซ็นเตอร์ที่ทำให้คนขับแกร็บไร้เสียงและอำนาจต่อรอง

คำสำคัญ : คนขับแกร็บ, คนขับแกร็บฟู้ด, การกลายเป็นแรงงานนอกระบบ

1.บทนำ

บทความวิจัยชิ้นนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง **การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด** ที่มาของการศึกษาวิจัยชิ้นนี้คือ แรงงานนอกระบบเป็นปัจจัยสนับสนุนในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่แรงงานนอกระบบต้องเผชิญกับปัญหาเนื่องจากการขาดการคุ้มครองทางกฎหมาย เช่น การขาดความมั่นคงจากการทำงาน ขาดหลักประกันชีวิต เนื่องจากไม่มีสวัสดิการและไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการได้ จึงต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนของการทำงาน รวมไปถึงประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ค่าจ้างและเงินเดือนไม่แน่นอน สภาพแวดล้อมในการทำงาน แต่คนในยุคปัจจุบันที่ไม่สนใจงานประจำหันมาประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบ (Gig Worker) กันมากขึ้น โดยจะสังเกตได้จากการเกิดขึ้นของบริษัทแพลตฟอร์มและจำนวนพนักงานขนส่งอาหารที่เพิ่มมากขึ้น การที่เลือกทำงานนอกระบบ ซึ่งตรงกับไลฟ์สไตล์ของคนยุคปัจจุบัน แต่ก็ต้องแลกมาด้วยความไม่มั่นคงจากรายได้ที่ไม่แน่นอน รวมทั้งสิทธิพื้นฐานที่แรงงานควรจะได้รับเนื่องจากงานนอกระบบไม่ได้รับสิทธิประโยชน์เหมือนคนทำงานทั่วไป เช่น วันลา ประกันสุขภาพ ค่าจ้างขั้นต่ำ ประกันรายได้และยังเสี่ยงถูกแย่งงานจากคนอื่นที่มีฝีมือหรือทักษะแบบเดียวกัน

พัฒนาการของเทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแพลตฟอร์มเกิดการจ้างงานผ่านระบบ “แพลตฟอร์ม” ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่าง ลูกค้ากับแรงงาน โดยแพลตฟอร์มจะรับคำสั่งจากลูกค้าผ่านช่องทางออนไลน์ แพลตฟอร์มจะจ่ายงานให้กับแรงงาน และแพลตฟอร์มจะทำหน้าที่จับคู่กับความต้องการของทั้งสอง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตของการจ้างงานทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ส่งผลให้การผลิตและสภาพการจ้างงานมีความยืดหยุ่นและไม่เป็นทางการ

โดยแพลตฟอร์มจะมีช่องว่างนิยามของคำว่า นายจ้าง และ ลูกจ้าง โดยใช้คำว่าแพลตฟอร์ม เป็นการแทนที่คำว่านายจ้าง และใช้คำว่าพาร์ทเนอร์ ที่หมายถึงหุ้นส่วนเป็นการแทนที่คำว่าลูกจ้าง ช่องว่างนิยามนี้ จึงส่งผลให้คนขับแกร็บฟู้ดไม่ใช่ลูกจ้างทางกฎหมาย จึงทำให้คนขับแกร็บฟู้ดกลายเป็นแรงงานที่ถูกว่าจ้างอย่างไม่เป็นทางการ แรงงานกลุ่มนี้มักไม่มีสัญญาจ้างที่ชัดเจนซึ่งรวมถึงไม่มีสวัสดิการขั้นพื้นฐาน และส่งผลให้คนขับแกร็บฟู้ดไม่มีประกันสังคม ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ เท่ากับแรงงานในระบบทั่วไป รวมไปถึงความมั่นคงในการทำงาน “คนขับแกร็บฟู้ด” จึงมีสถานะไม่ต่างอะไรกับ “แรงงานเสี่ยง” ที่ทำงานอยู่นอกระบบ และต้องเสี่ยงกับการทำงานในประเทศที่มีอุบัติเหตุบนท้อง

ถนนสูงติดอันดับโลก” แพลตฟอร์มเป็นระบบจ่ายงานที่ช่วยส่งเสริมการจ้างงานรูปแบบใหม่และเปิดโอกาสให้กับแรงงานได้เข้าถึงตลาดแรงงานได้ง่ายขึ้น

การเป็นแรงงานของแพลตฟอร์มจัดส่งอาหาร แพลตฟอร์มจะเรียกแรงงานว่า "พาร์ทเนอร์" หรือ หุ้นส่วน ทำให้พาร์ทเนอร์รู้สึกมีอิสระในการทำงาน ทำมากได้มากขึ้นอยู่กับความขยัน โดยมีปัจจัยเงื่อนไขสำคัญมาจากรายได้ของแรงงานแพลตฟอร์มขึ้นอยู่กับรอบการวิ่งรับส่งอาหาร ลักษณะของงานที่อนุญาตให้คนงานมีความยืดหยุ่นและควบคุมกิจกรรมตามความต้องการของตนเองได้ และอย่างธุรกิจอาหารที่ถือว่าเป็นธุรกิจหลักของเศรษฐกิจไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดจำหน่ายและกระจายสินค้าให้สอดคล้องกับการพัฒนาของเทคโนโลยีในปัจจุบัน และตอบโจทย์ความต้องการของผู้คนในสังคมปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตอย่างก้าวกระโดด และมีปัญหาที่เกิดจากแรงงานแพลตฟอร์ม (แกร็บฟู้ด) เหล่านี้เป็นปัญหาที่พาร์ทเนอร์จะต้องแบกรับค่าต้นทุนต่างๆ เอง อย่างเช่น ค่ารถ ค่าน้ำมัน ค่าอุปกรณ์ในการทำงานและพาร์ทเนอร์จะต้องมีเงินสำรองจ่ายค่าอาหาร ปัญหาที่ควรจะได้รับสวัสดิการทั่วไป ปัญหาที่ส่งผลต่ออาชีพและขาดรายได้ อย่างเช่น เจ็บป่วย นอนโรงพยาบาล รวมถึงกรณีเปิดรับงานแต่ไม่มีงานและกรณีถูกเลิกจ้าง ปัญหาประกันอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงปัญหาที่มีความขัดแย้งกับอาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้าง แต่จะเห็นได้ว่าบรรดาพาร์ทเนอร์มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกลุ่มอาชีพเดียวกัน จากกลุ่มทางออนไลน์ (เฟสบุ๊ค) โดยมีการช่วยเหลือในเรื่องค่ารักษาพยาบาล ค่าจัดงานศพ (ในกรณีเสียชีวิต) และมีการตั้งแกนนำกลุ่มเพื่อไปเจรจากับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง สะท้อนให้เห็นว่าบริษัทแกร็บไม่ได้ใส่ใจต่อพาร์ทเนอร์และปัญหาต่าง ๆ ที่พาร์ทเนอร์จะต้องแบกรับกันเอง และไม่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงการจัดการของบริษัท

เนื่องจากว่าพาร์ทเนอร์ มีการเสียค่าสมัคร เสียค่าอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่บริษัทกำหนด หากไม่ปฏิบัติตามก็จะโดนบริษัทลงโทษ อย่างเช่น การพักงานหรือการปิดระบบการทำงาน และหากไม่ปฏิบัติตามตามกฎบ่อยครั้ง จากปัญหาตรงนี้จะเห็นความไม่เป็นธรรมของระบบแพลตฟอร์ม

จากการศึกษากระบวนการที่คนขับแกร็บฟู้ดถูกทำให้เป็นกลายแรงงานนอกระบบ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทั้งในความมั่นคงในชีวิตและปัญหาสุขภาพที่ตามมาในภายหลัง และหลักประกันการทำงาน ซึ่งอาจจะส่งผลให้แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและประสิทธิภาพการทำงานที่พัฒนาขึ้น รวมถึงการได้รับสวัสดิการที่ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และได้รับสิทธิประโยชน์ที่ขาดหายไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาการทำงานของคนขับแกร็บฟู้ด

2.เพื่อศึกษาระบบการจัดการเกี่ยวกับการจ้างงานของบริษัทแกร็บฟู้ด

3.เพื่อศึกษาการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด

3.ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง **"การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด"** โดยศึกษาข้อมูลลักษณะการทำงานของคนขับแกร็บจากการสัมภาษณ์คนขับแกร็บในพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม, การจัดการเกี่ยวกับการจ้างงานของบริษัทแกร็บจากเอกสารของบริษัทผ่านเว็บไซต์ www.grab.com และนำมาวิเคราะห์ผ่านกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

4.แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบ หมายความว่า เป็นกลุ่มแรงงานอิสระที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ได้รับสวัสดิการตามสิทธิกฎหมายและไม่ได้รับความคุ้มครองจากประกันสังคม ยังมีค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอนและขาดความมั่นคงทางรายได้ และมีปัญหาสุขภาพในระยะยาวหรือความปลอดภัยในการทำงาน และแรงงานกลุ่มนี้มักไม่มีสัญญาจ้างที่ชัดเจนซึ่งรวมถึงไม่มีสวัสดิการขั้นพื้นฐาน และส่งผลให้ไม่มีประกันสังคม ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ เท่ากับแรงงานในระบบทั่วไป รวมไปถึงความมั่นคงในการทำงาน แต่มีความยืดหยุ่นและควบคุมกิจกรรมตามความต้องการของตนเองได้

กรอบการวิเคราะห์

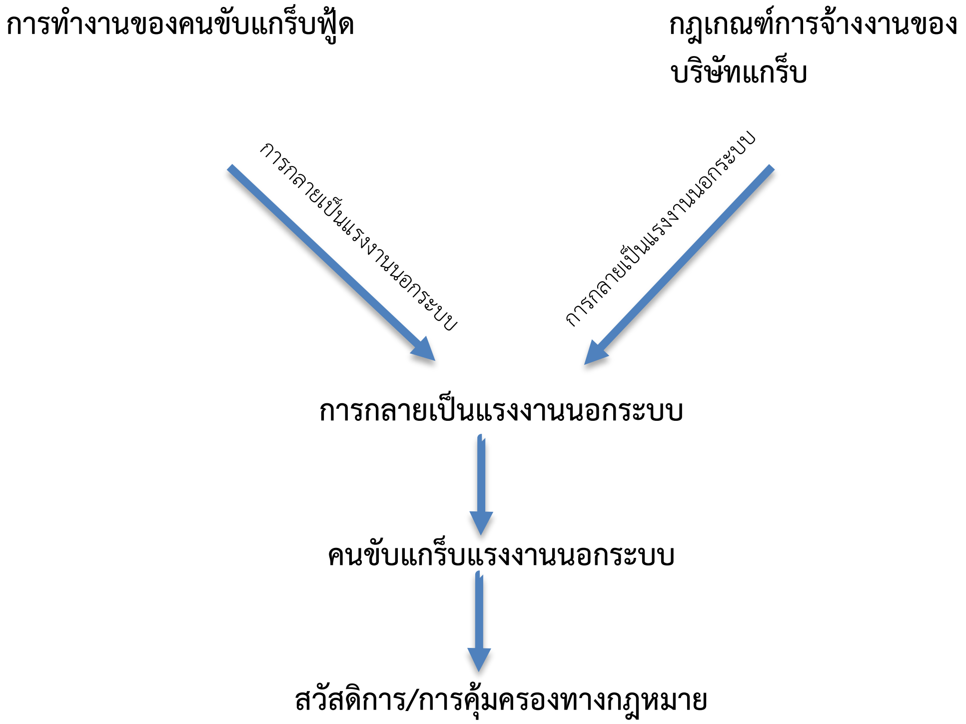

5.วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากกฎระเบียบข้อบังคับของบริษัทแกร็บฟู้ดผ่านจากเอกสารต่าง ๆ และเว็บไซต์ grab.com และใช้การสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการเก็บรวบรวมเพื่อมาศึกษาและตีความข้อมูล เพื่อผู้วิจัยจะได้เข้าใจในเรื่องที่ศึกษาเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือผู้วิจัยเริ่มต้นจากการค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็น เรื่อง “การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด”

6.สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด จากกระบวนการของบริษัทแกร็บที่ให้คนขับแกร็บฟู้ดกลายเป็นแรงงานนอกระบบ ลักษณะการจ้างงานที่คล้ายการจ้างพนักงานแต่บริษัทปัดความรับผิดชอบของตนต่อคนทำงานในเรื่องสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานนั้น ทำให้เกิดแนวโน้มของกระบวนการทำให้งานมีความไม่เป็นทางการ (informalization) มากขึ้น ลดทอนสิทธิและมาตรฐานแรงงานในภาพรวม

ลง โดยผลการศึกษาเรื่องการกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด พบว่าการกระทำของบริษัทเป็นการหลีกเลี่ยงการรับผิดชอบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยการใช้คำว่า “พาร์ทเนอร์” เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้บริษัทและคนขับแกร็บมีสถานะเป็น ‘ลูกจ้าง’ และ ‘นายจ้าง’ เพื่อที่บริษัทจะได้หลีกเลี่ยงการรับผิดชอบ และการปฏิบัติของบริษัทที่มีการกดขี่คนขับแกร็บ โดยการกำหนดค่าตอบแทนที่ต่ำ และบริษัทมีการใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยไม่แจ้งให้ทราบและไม่รับฟังความเห็นของคนขับแกร็บ การกระทำของบริษัท การลดทอนอำนาจของคนทำงานมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นอัลกอริทึม (Algorithm) และระบบคอลล์เซ็นเตอร์ที่ทำให้คนขับแกร็บไร้เสียงและอำนาจต่อรอง

โดยบริษัทเรียกเก็บค่าสมัครงานแรกเริ่ม 200 บาท โดยไม่ได้มีเหตุผลที่เหมาะสมในการเก็บค่าใช้จ่าย โดยสามารถสมัครได้ทางช่องทางออนไลน์และศึกษางานจากช่องทางออนไลน์ ซึ่งต้นทุนตรงนี้เป็นส่วนของคนขับแกร็บเองที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายตรงส่วนนี้เอง และการทำงานในแต่ละรอบบริษัทแกร็บจะหักค่ารอบของคนขับแกร็บฟู้ดในทุกรอบที่มีการรับงาน

ปัญหาในการทำงาน อย่างเช่น คอลล์เซ็นเตอร์ที่มีการติดต่อได้ช้าและทำงานช้าทำให้คนขับแกร็บไม่มีช่องทางที่ดีเพียงพอในการติดต่อกับบริษัท จนนำมาสู่ปัญหาการที่คนขับแกร็บถูกปิดระบบการทำงาน โดยที่คนขับแกร็บไม่มีโอกาสได้ชี้แจงความจริงหรือแม้แต่จะทราบเหตุผลการถูกปิดระบบ และปัญหาการเคลมค่าอาหารที่คนขับแกร็บได้ใช้เงินสดในการจ่ายค่าอาหาร แต่เมื่อได้เงินคืนกลับไม่ได้เงินคืนเป็นเงินสด การกลายเป็นแรงงานนอกระบบของคนขับแกร็บฟู้ด โดยมีวิธีการที่ทำให้กลายเป็นแรงงานนอกระบบผ่านสภาพการทำงานของคนขับแกร็บ กฎระเบียบข้อกำหนดและเงื่อนไข และการหลีกเลี่ยงกฎหมาย

สภาพการทำงาน การที่บริษัทให้อิสระกับคนขับแกร็บ สามารถเลือกทำงานได้หลายแพลตฟอร์ม ทำให้คนขับแกร็บไม่สามารถเป็นแรงงานในระบบได้ เพราะมีการทำให้กับหลายแพลตฟอร์มพร้อมกัน สามารถเลือกเวลาทำงานได้และเปิดระบบการทำงาน 24 ชั่วโมง การที่สามารถเลือกเวลาการทำงานเองได้ และกำหนดชั่วโมงการทำงานเองได้ ส่งผลให้ไม่สามารถเป็นแรงงานในระบบได้ เนื่องจากว่าการทำงานของแรงงานในระบบจะมีการกำหนดเวลาทำงานและเลิกงานที่ชัดเจน และทำงาน 8 ชั่วโมงตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด เมื่อทำงานเกินเวลาที่กำหนด นายจ้างจะต้องจ่ายค่าตอบแทนเพิ่ม การที่

บริษัทผลักให้คนขับแกร็บกลายเป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งตรงนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบริษัทแกร็บต้องการจะลดภาระในเรื่องของการเพิ่มค่าตอบแทนในการทำงานเกินเวลารวมถึงสวัสดิการ เพราะเมื่อเป็นแรงงานในระบบ การทำงานล่วงเวลา นายจ้างจะต้องจ่ายค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น สามารถทำงานได้ทุกพื้นที่ ไม่จำกัดพื้นที่ทำงาน การที่เป็นแรงงานในระบบจะมีที่ทำงานเป็นหลักแหล่ง แต่บริษัทแกร็บมีการให้คนขับแกร็บทำงานในพื้นที่ไหนก็ได้ ไม่มีบริษัทหรือจุดที่คนขับแกร็บจะรวมตัวกันได้ จึงทำให้เกิดการรวมตัวในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างเช่น หน้าร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า

กฎระเบียบบริษัท การสมัครงานที่ไม่จำกัดวุฒิการศึกษา ไม่จำกัดอายุ การรับสมัครงานที่ไม่จำกัดวุฒิการศึกษาเหมือนกับแรงงานในระบบ การไม่จำกัดอายุซึ่งคนที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปก็สามารถทำงานได้ การเรียกเก็บค่าสมัครและให้ข้อมูลว่าค่าสมัครนี้คือการลงทุนเหมือนกับเป็นหุ้นส่วนของบริษัท การใช้คำว่าท่านในข้อกำหนดและเงื่อนไขบริษัท การสวมชุดยูนิฟอร์ม เป็นการทำให้คนขับแกร็บตระหนักถึงบริษัท เป็นข้อบังคับอย่างหนึ่งที่ทำให้คนขับแกร็บจะต้องนึกถึงบริษัทและถูกกดขี่เพื่อผลสำเร็จของบริษัท ถึงคนขับแกร็บจะไม่ได้เป็นลูกจ้างตามกฎหมาย การจ้างงานแบบรายชิ้น เป็นการจ้างงานมีลักษณะแบบฟรีแลนซ์ ไม่สามารถสร้างหลักประกันในการทำงานได้ มีค่าแรงที่ไม่ชัดเจน จะทำงานได้ก็ต่อเมื่อมีงานเข้า ไม่มีข้อตกลงการจ้างงาน

กฎหมาย การให้ค่าตอบแทนในรูปแบบการหักเปอร์เซ็นต์จากร้านอาหาร และรับค่าตอบแทนจากลูกค้าโดยตรง โดยการได้ค่าตอบแทนลักษณะนี้ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานไม่ถือว่าเป็นลูกจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานระบุ การไม่ขึ้นทะเบียนนายจ้าง-ลูกจ้างต่อสำนักงานประกันสังคม ทำให้ขาดการเข้าถึงการประกันตนที่จะทำให้ได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ภายใต้กองทุนประกันสังคม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เกรียงศักดิ์ และ วรดุล. 2563. **รูปแบบงานใหม่ของคนขี่มอเตอร์ไซต์ส่งอาหารที่กำกับโดยแพลตฟอร์มส่งอาหาร.** มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) ร่วมกับสถาบันแรงงานและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม

กระทรวงแรงงาน. 2554. **แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2555-2559.** สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน

โสรญา. 2561. **แรงงานไทยในยุคดิจิทัลแพลตฟอร์ม.** สำนักงานวิชาการ

ษัษฐรัมย์ ธรรมบุษดี. 2556. **ชนชั้นแรงงานเสี่ยง กลุ่มคนชายขอบบนศูนย์กลางทุนนิยมเสรีนิยมใหม่.** วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สื่อออนไลน์

ภาษาไทย

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. **กฎหมายคุ้มครองแรงงาน.** แหล่งที่มา: https://www.labour.go.th/index.php. (เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2563)

บุษยรัตน์ (2556). **“แรงงานนอกระบบ” กับ “อนุสัญญา ILO ฉบับที่ 87-98” : เพราะไม่อยู่ภายใต้นิยามคำว่า “ลูกจ้าง” การรวมตัว-เจรจาต่อรองจึงมีข้อจำกัด.** แหล่งที่มา: https://voicelabour.org. (เข้าถึงเมื่อ 9 มีนาคม 2564)

ศุภณัฐ (2558). **เปลี่ยนรูปเปลี่ยนร่าง.** แหล่งที่มา: https://www.academia.edu/23275689. (เข้าถึงเมื่อ10 กุมภาพันธ์ 2564)

ภาษาอังกฤษ

bangkokbiznews (2558). **การเกิดขึ้นของ แรงงานนอกระบบในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจไทย.** แหล่งที่มา: https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/633956. (เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2563)

ch3thailandnews (2563). **วินเถื่อนเหิม! รุมทำร้ายแกร็บไบค์ล็อค-ทำร้ายบาดเจ็บ เหตุฉุนแย่งลูกค้า.** แหล่งที่มา: https://ch3thailandnews.bectero.com/news/168096. (เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2563)

grab (2562). **ข้อห้ามและบทลงโทษ.** แหล่งที่มา:

https://grabdriverth.com/grabschool-2/grabdriverrule. (เข้าถึงเมื่อ 22 มกราคม 2564

grab (2562). **ข้อกำหนดและเงื่อนไขสำหรับผู้ให้บริการขนส่งในการให้บริการประเภทแกร็บฟู้ดในประเทศไทย.** แหล่งที่มา: https://grabdriverth.com/terms-conditions#GF. (เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2564)

matichon (2562). **ทางเลือกนอกเหนือเสรีนิยมใหม่กับทุนนิยมเหลื่อมล้ำในไทย.** แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_228116. (เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2564)

Posttoday (2562). **เตือนภัยแกร็บคาร์ โจรในคราบผู้โดยสารเรียกให้ไปรับเพื่อดักปล้น.** แหล่งที่มา: https://www.posttoday.com/social/general/588326. (เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2563)

terrabkk (2562). **ทุนนิยมกับความเหลื่อมล้ำ.** แหล่งที่มา: https://www.terrabkk.com/news/196932. (เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2564)

Thairath (2563). **หนุ่มคนขยัน ตกงานพิษโควิด ขี่แกร็บไบค์โดนคนเมาชนตกสะพาน ช่วยมาแค่ 5 พัน.** แหล่งที่มา: https://www.thairath.co.th/news/crime/1840633. (เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2563)

Voice online (2557). **ระบบทุนนิยมสร้างปัญหาแรงงานไทย.** แหล่งที่มา: https://www.voicetv.co.th/read/104496. (เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2564)

Voice online (2561). **เวทีเสวนาชี้ความท้าทายเสรีนิยมใหม่ ทำเหลื่อมล้ำสูงขึ้น.** แหล่งที่มา: https://voicetv.co.th/read/HJuFhNeHm. (เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2564)